

PAVLI AEMILII SANCTORII CASERTANI

XII. VIRGINES, ET MARTYRES.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ,
Ex Typographia Gulielmi Facciotti.
CIↃ IↃ XCVII.

EGo Hieronymus Florauantius ex Societate Iesu, Iussu Reuerendissimi Magistri Sacri Palatij perlegi has Sanctarum Virginum Vitas ab admodum Illustri D. Paulo Aemilio Sanctorio scriptas, & nihil in his reperi contrarium fidei, aut bonis moribus; immo & laude, & luce dignas existimo.

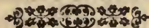
Imprimatur.

Fr. P. Ioannes Saragoza pro Magister Sacri Palatij.

Imprimatur.

Fr. Ioannes Baptista Lancius Sacri Palatij Magister.

SANCTISSIMO
AC
BEATISSIMO PATRI
ET
DOMINO NOSTRO
CLEMENTI VIII
PONTIFICI MAXIMO.

Paulus Aemilius Sanctorius Felicitatem.

VA me, Beatissime Pater, maiestas, atque benignitas diu ancipitem tenuere, utrum Tibi ueluti uiuenti Petro ad Ecclesiae clauũ sedenti has a me Virginum uitas exercitationis caussa conscri-

ptas

ptas dicarem; fluctuabam namque (ut ita dicam) animo, & quam mihi benignitas Tua iniecerat uoluntatem, adimebat maiestas. uerebar quippe ne te, qui omniũ Ecclesiarũ onus susti nes, hac lectione grauarem, sed uicit uniuerso Christiano orbi prospecta benignitas Tua, uicit morum suauitas, qua omnium ad Te animos allicis, uel summa pressum negotiorum mole, uicere tandem Tua maxima in Iulium Antonium Cardinalẽ Patruum meum merita, quem Maioris Pœnitentiarii munere ornatum esse uoluisti. Nam sicut ma

gni

ris geris, non ingratum fore hoc meae humilitatis obſequium. Te uero munuſculũ hoc meũ, quamuis nulla ex parte tantae par maieſtati nõ aſpernaturum eximia illa, quae tibi merito nomen dedit, clementia pollicetur. Deus Te Optimus Maximus diutiſsime ſeruet incolumem. Romae XIV. Kal. Septembris, Anno CIↃ.IↃ.XCVII.

CATALOGVS SCRIPTORVM EX QVIBVS DESVMPTAE HARVM SS. VIRGINVM VITAE FVERE.

S. THECLA.

Tertullianus.
S. Cyprianus.
S. Ambrosius.
S. Hieronymus.
S. Augustinus.
S. Gregorius Nazianzenus.
S. Gregorius Nyssenus.
S. Maximus Taurinensis.
S. Epiphanius.
S. Ioannes Chrysostomus.
S. Ioannes Damascenus.
Basilius Seleucensis.
Theodoretus.
Euagrius.
Metaphrastes.
Beda.
Aldelmus.
Nicephorus.
Vsuardus.
Ado, & alij.

S. FLAVIA.

G*Esta Sanctorum*

 Ne-

Nerei, & Archillei.
Eusebius Caesariensis.
S. Hieronymus.
Latina manu scripta.
Beda.
Nicephorus.
Vsuardus.
Ado.
Historia Tarracinensis, & alij.

S. CAECILIA.

Codex manuscriptus ipsius Ecclesiae.
Vita Paschalis Papae I. & illius litterae Apostolicae.
Sigebertus.
Metaphrastes.
Vsuardus.
Molanus.
Lipomanus.
Surius, & alij.

S. BARBARA.

Graeci in Menologio.
Acta Ioannis Damasceni, seu Arsenij.
Codex Graecus manu scriptus.
Codex manu scriptus ad S. Mariae ad Martyres.
Metaphrastes.
Vsuardus.
Ado.
Surius.
Mombritius.
Theodorus, & alij.

S. AGATHA.

S. Damasus Papa.
S. Adelmus.
Venantius Fortunatus.
Metaphrastes.
Beda.
Hymni in Breuiario To-

Toletano.
Codex manu scriptus.
Paßionaria.
Lipomanus.
Surius, & alij.

S. EVGENIA.

ALcimus Auitus.
S. Aldelmus.
Graeci in Menologio.
Fortunatus.
Metaphrastes.
Lipomanus.
Surius, & alij.

S. MARGARITA.

ROmanum Martyrologium.
Manuscripta S. Mariae ad Martyres, & S. Caeciliae.
Beda.
Metaphrastes.
Vsuardus.
Lipomanus.
Mombritius.
Hieronymus Vida, & alij.

S. DOROTHEA.

ADelmus.
Beda.
Vsuardus.
Ado.
Mombritius.
Hymnus in Breuiario Toletano.
Surius.
Thomas de Chempis, & alij.

S. AGNES.

S. Ambrosius.
S. Hieronymus.
S. Augustinus.
S. Damasus Papa.
S. Maximus Taurinensis.
Prudentius.
Beda.

Theo-

Theodorus Lector.
Nicephorus.
Vsuardus.
Ado.
Durandus, & alij.

S. LVCIA.

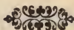
S. *Adelmus.*
Manu scripta.
Sigebertus.
Surius.
Mombritius, & alij.

S. CATHARINA.

M*Enologium Graecum.*
Graecus Codox.
Metaphrastes.
Beda.
Euthimius.
Ado.
Molanus.
Christianus Adrichomius.
Latina manu scripta.
Surius.
Lipomanus, & alij.

S. VRSVLA.

B*Eda.*
Sigebertus.
Vuandelbertus.
Rogerius Cisterciensis.
Ricardus Praemõstratensis.
Gaufridus Episcopus Asaphensis.
Bõsinius de rebus Hungaricis.
Claudius Rota.
Mombritius.
Surius.
Manu scripta latina.
Historia Coloniensis, & alij.

Iacobus Laurus f.

S · T H E C L A
I ·

THECLA, in muliebri ſexu Martyrum Princeps, ſummisq. laudibus ab antiquiſſimis, ſanctiſſimisq. Patribus celebrata, merito prima fulgebit in opere, eductura in aciem aduerſus inferos, tyrannosque, reliquas Virgines, haud mollis imperatrix. Iconij in Lycaonia editur in lucem, non humili inter Iconienſes genere, obruto patris nomine: Tocchia mater dumtaxat apud ſcriptores memoratur. Iam nubilis, duodeuiginti annos nata, a matre (exceſſerat ex humanis iam genitor) Thamyridi, inter ciues clariſſimo, pulcherrimoq. iuueni in uxorem traditur: ſed, dum nuptiale ſacrum apparatur, dum genialis ſternitur torus, dum mimi accerſuntur, reliquaq. Aſiaticae inſtrumenta luxuriae, alius praeclarior quaeſitus uirgini ſponſus, nobiliorq. inhaeſit pectori ignis. Enimuero Paulus Apoſtolus, poſt Arabum ſpolia, & Nabathaeos triumphos, multarumq. praeterea deuictarum nationum trophaea, cum in Lycaoniam Iconium, auſpicante Claudio V. Imperij annum, in conſulatu M. Vinucij Quartini ſecundo, Marciq. Statilij Coruini deueniſſet, diuertiſſetq. in aedes Oneſiphori, praeſtantis pietate, ac nobilitate uiri; per alios iam Apoſtolos Chriſti ſignis, militiaeq. mancipati, late egregia ſua illa facundia euulgare Chriſtianae religionis arcana, multa de uirginitate attexere, eiusq. laudes caelo tenus efferre: natum memorans

ex Virgine Christum, Virginum gaudere connubio, in quo fugatis illecebris, haud commixtis corporibus, laetissima soboles, & in aeternum propagata floresceret, miro cum incremento uirtutum, gloriaeque. Quae cum crebro concionaretur Apostolus, fieretq. ad eum non mediocris hominum, feminarumq. concursus, haud Theclae in gynaeceo celabātur, dum a limine nemo arcetur, & quotidie gratulaturae ad sponsam mulieres uicinae, affines, notaeq. commeant. Fit de Paulo mentio. ad eius nomen, nouamq. doctrinam illa Theclae mollities durescere; &, quodam ipsa modo amarior facta, haud laetanter in chorearum ludicro iactare corpus, indulgereq. musicae inter amatoria dicta, conuiuiorumq. apparatus. alma mox ducēte aura, ad quandam gynaecei fenestram, aegra curis, incubuit: ubi dum sibimet displicet, tristatur, & cubito faciem fulcit. allabitur auribus Pauli uox, de uirginitatis celsitudine disserentis. ea quippe fenestra secretiora aedium Onesiphori respectabat. sublata ceruice, attente audire, interq. audiendum tepescere, tristarique, damnatis nuptijs, & incerta, uehementiq. raptari cupidine, atque incendi castitatis amore; sibimet ipsi indignata, quod, tantae spreta dignitatis praerogatiua, in obscena deiecisset animum, passura amplexus, alteriusq. imperium. Acer eam uidendi Pauli, alloquendique, & communicandi consilia, tuendaeq. castitatis ardor, & cupido incessere: multaq. uoluentem non sumpto cibo, non data oculis quiete, triduo, ac noctibus totidē, adeuntium haudquaquam turba mulierum a fenestra retraxit, spretis quoque maternis precibus, imperioque, per noctem pulso tenebris uisu, Pauli uocem ueluti tubam in pectore terribilius strepentem sentire, haud fessis dicentis lateribus. quare offensa mater Thamyridem generum accersit: factum exponit: iubet mollire obstinatam amplexibus mentem, & retorquere pristinum

ſtinum ad obſequium. inſtruit furentem amantem coniugalibus dictis, ruentemq. ſuſpicione amittendae praecipitat coniugis. tunc iuuenis, ſuſpicione anxius, amantium animis ſemel obrepente ſcrupulo, metuque, nulla quiete fruentibus, libidine ardens, currit ad uirginem: obtremit pectore: tacite pulchritudinem contemplatur: haeret: nec urgere illã audet. Prius mater incaepit caſtigare temeritatem, damnare peruicaciam; impudicae eſſe aſſerens, frequentare feneſtras, & externorum oculis membra exponere: eſſe illi ſponſum: ſi uenus torreret animum, ſi natura cieret ignem, ſi iuuenta incaleſceret, expetitaq. mulieri uoluptas ſollicitaret, raperet amantis oſcula, frueretur amplexibus, mitigaretq. flammam. Deiectis puella in terram oculis, muteſcere, uariisq. os coloribus inficere, ex motibus animi nunc pauentis, gementis ue, nunc ſperantis. Tunc Thamyrides, tremula uoce, cum gemitu, ignem quoque in verba rapiens, Quid tam triſte (inquit) omen inuaſit animum? quis mentem uexat angor? quae ex inopinato curae pectus cõfodiunt? unde tam ſubito turbata ſerenitas? affare, mea Thecla: occulta pande animi uulnera. omnis quippe dolor, ſi celatur, funeſtus; ſi erumpat, mitigatur. porrige dextram, inuiolati pignus amoris: effunde inter oſcula, & complexus arcana: ne indignare mecum ſociare conſilia. matrimonij nomen non uoluptates modo, ſed aerumnas habet communes. ſimul uiuere tecum, laetari, ac mori, iam pridem ſtatutum. dedecet thalamum luctus, & turpis in ſponſa maeror. cur matris uocibus oculos non attollis? cur, mea lux, triſtaris? uerte in me tranquillas faces: me ſaucia: ebibe cruorem: omnemq. in me uim deſtina armorum. nudatum pectus habes. cur cunctaris? uoluntarie perferenti; expetentiq. cruciatus nulla fit iniuria. heu, cariſſima ſponſa, exhilara, quaeſo, uultum, animumq. priſtinos reuoca in luſus, meq. in felicitate tua,

gaudioq. fortuna. sit primum amoris praemium, non spreuisse preces. Ruere exinde in amplexus, oppletus lacrymis, & amore insanus. Ceterum illacrymari puella, reiicere ab se amantem, auersari blanditias, aliamq. ad partem deflectere oculos. Obortae circumstantibus lacrymae, magnusq. exauditus gemitus cum maerore. funesta illa, non nuptialis, credi domus. Thamyrides, ira feruidus, uenere, & cupidine aestuans, pallescere, rubere, toruosq. minaciter torquere in Onesiphori domum oculos, in uirginem mites, & auxilium poscentes. mox furibundus proripuit se ex aedibus sponsae, secum ignes, diras, & funera trahens: Paulo minatur: spirat crudelitatem: ipsoq. se in dolore exacerbat. Occurrunt festinanti in domum Onesiphori amici, monentes, uti saniore uteretur consilio, daretq. irae languendi spatium: multa impetu infausta, ac saeua agi memorantes, quae considerata subeunte paenitentia incassum deplorantur. accusaret aduersarium ad tribunal Caesaris: uteretur iure: ne diffideret iudicis aequitati: neue caussam intempestiua ira peruerteret. Quibus adductus Thamyrides, omni conuocata familia, ac manu nobilium, ad praetorium accessit: de Paulo uehementissime queritur; petulantissimeq. in hominem inuehitur, quantum dirae, quantum audacia, impudentia, suspicio, amorq. eloquentiae indidere. aderant in Pauli comitatu Demas, & Hermogenes, detestandae ambitionis homines, ingenio perfidi, lucro, & fortunis inhiantes, atque ab Apostolica doctrina prorsus degeneres. hi, Paulum ab Onesiphoro sibi praelatum aegerrime ferentes, funesta illi ominarĩ, machinarique; Thamyridi se iungunt; sociant iras; & in furorem acerbius impellunt Paulum maledictis, ac iniurijs prosequentes. Illico rapitur ante tribunal Paulus, praegrauante etiam Iudaeorum inuidia. quae illi in Isauria ad Derben accidisse, propter eandem superstitio-

ſtitionis euulgationē, memorantium. incertae circa concionem uoces, & confuſi ſtrepitus exaudiri. quiſque potens, infimusque, ad mortem Paulum depoſcere. Proconſul, haud temere agendum ratus, interrogatum de doctrina hominem in carcerem coniecit, non mediocriter motus illius grauitate, & fiducia in refellendis Iudaeorum calumniis. At Thecla, nulla iam magiſtri uoce feriente aures, maeſta, ac ſordidata, ſecum lamentari, ardereq. cupidine perdiſcendorum malorum, quibus Paulus uexabatur. Quae ubi cognouit, reuoluta in lacrymas, Pauli nomen flebiliter inuocare; ſimulataq. quiete, cū altus omnes ſopor occupaſſet, collectis unionibus, gemmisque, quibus effulſerant iam caeſaries, brachia, collumque, tacita domo proficiſcitur. labefactato pecunia maternae domus ianitore, ad carceris fores deuenit; aureum cuſtodi ſpeculum offert; ſeq. ad Paulum intromitti, poſtulat. quem undique uinculis constrictum cernens, procidit ad genua; demiſſiſſime rogat, ut ſe Chriſtianis inſtruat praeceptis; enarrat ardorem animi, & moriundi noua pro religione cupidinem. Paulus, laudato conſilio, grauiſſime, & ut Paulo dignum erat, de Chriſtiana pietate diſſeruit, puellamq. non incurioſe, per noctem aperiunte omnia arcana Deo, erudiuit, ac luſtrali expiauit aqua. Ipſa interim Pauli catenas, & uincula ore lambere, atque oſculari, & extrema ueſtium lauare lacrymis. At, diluceſcente aurora, ubi inanis thalamus eſt repertus, tunc uniuerſa domus queſtibus impleri: & omnia gemitibus, ac lamentis perſonabant: uarij in urbe ſermones ſeri, uariaeq. oboriri ſuſpiciones: alij impudicitiae fugam illam, alij deſperationi, alij timori tribuere, nonnulli inſcitiae; alij ad duriora retrahere; quiſque ſuo ingenio facilia ſibi, aut ardua, decora, aut turpia, neceſſaria, aut praecipitia fingere. genitrix, uelut altera Niobes, dolore, ac pudore attonita,

nita, simulacri speciem praebebat. Sed Thamyrides, impotens irae, dolorisque, strepere, iactare caput, angorem animi non ultro premere, caelo irasci, exsecrari deos, mugire, & in praecipitia ruere. at, ubi nuntiatum est, puellam Pauli ad pedes decumbentem subsidere, pendentemq. ex ore illius, noua rursus animos perturbatio occupauit: & Tocchia, tanta calamitate in oculis ciuitatis obuersante, perturbatior, dirissima filiae imprecari, detestata deos, quod tanta ignominia penates affecissent, donata puellae luce in nefario piaculo rebellantis a placitis maiorum. Simulq. gentiles ad uindictam cohortata, incitare Thamyridem, ut iure uteretur suo, accurreret ad carcerem, raperetq. impudicam ante Proconsulare iudicium; non amori, non sexui parceret; aduersus crudam, impiamq. usurparet crudelitatem. Ipsa uero, passo capillo, atrata, adspectu lugubri, in summo squalore, ad Praefectum Vrbis deueniens, cum diu siluisset, soluissetq. in fletum oculos, uehementissimis tandem precibus obtestatur hominē, ne deorum iniurias obliuioni traderet, ne ue, puellae miseratus, factum ignorationi adscriberet, sed affligeret sontem animum, prolemq. nefastam, ad aliarum uirginum exemplum, absumeret incendio, deleret exsecrabile piaculum, pacaretq. nefandae uictimae cruore Deos immortales: si uero eorum iniurias contemneret, & parcendum uirgini in animum induceret, sensuros superum iras Romanos; faciundamq. omnium uirginum iacturam, occasurumq. defectu sobolis terrarum orbem, suadente gentibus uirginitatem Paulo, damnanteq. connubia, iactans. Praefectus, matronae lacrymis, uocibusq. permotus, Paulum, male affectum, ac uerberibus diu exatum, opido pellendum censet, Theclam uero tradi ignibus iussit. Concursum ab uniuersa ciuitate ad spectaculum. uulgus feminarum, in multo fletu, ac dolore, horrere atrocitatem supplicij:

plicij; & uirgines, paullo ante Theclae comites, sodalesque, una cum illa instructae, educataeque, lacrymis perituræ sociae parentabant; metuq. ipsae pauidae, praestolari uel inuitae finem a parentibus cogebantur: Tocchia, uultu atrox, & pectore, laeta ouare in filiae calamitate. pyra ingens, medio in theatro exstructa, resina, pice, ac sulphure linita, ad concipiendam quam protinus flammam assurgebat: & circum illam uolitare ministri. Rapta ad supplicium uirgo, dum animo Christi coquit dolores, & magistri sanctitatem, Angelum, in Pauli specie inter turbas uersantem, & paullo post petentem caelum, uidit. Quo uiso, ardentior facta, properare in flammas: ubi uero nudata, cum purpura, & uenustas inter candorem, niuemq. emicuissent, cumq. manu, ac rabie lictorum iniiciunda in rogum foret, elato saltu, laetabunda se iecit in flammas. mitiores hominibus ignes, magno in umbilico relicto spatio, se in orbem circumfuderunt, stupētibus omnibus. illa, Hebraeis pueris laetior, inter Babylonicas olim flammas uolutatis, Christo praeconia canere, & idolis maledicere, poenasq. eludere: cum subito uastarum globi nubium texere caelum, emicuereq. sonitu horrendo fulgura, euibratis fragore auris: mixtaq. hinc imbre lapsa grando cum turbine exstinxit ignem, multis e turba occisis, trepidis ceteris, & in fugam coniectis. Thecla, intellecto Dei beneficio, strata humi, cum demississime egisset gratias, uestimentum nacta suum, Paulum perquirit. id tantum curae supererat. Paulus, cum uniuersa Onesiphori familia, sub dio, in quodam extra urbem monumento, precibus uacabat, Theclae non incuriosus. urgebantur fame paruuli Onesiphori filij: nec quidquam ciborum in manu aderat. tunc Paulus, detracta sibi ueste, pergere quendam ad emendos panes puerum, sciscitandumq. de Thecla iubet. exsecutus mandata puer intrat urbem, uagatur,

gatur, omnia perlustrat oculis, Theclam conspicit: eam de Paulo edocet: laetamque, ac mire plaudentem perducit ad Paulum, non minori laetitia perfusis sociorum animis. Quae sibi obuenissent, Thecla enarrat. Dant se iterum precibus: & cibum cum gratiarum actione desumunt. Ibi Virgo Paulum obtestatur, uti, detonsa coma, indui uirili se habitu pateretur, ipsumque, quocumque tenderet, sequi, seu Asiam peragraret, seu uolueret animo Romam: summum bonum, summam utilitatem capturam ex eius praesentia, & monitionibus, si abstracta eius oculis, ac pedibus esset: nudatam consilio non mediocria adituram pericula, atque insidias, neque id nouum, Romanis, Graecisq. paginis esse in fama, Hypsicratiam per fluenta Euphratis, deuia Colchidos, Iberosq. uertices, ac Bosphoranas undas subsecutam armatum uirum fugientem signa Romana, uictricesq. Aquilas, se uero non impudicitia rapi, non cupidine gloriae, sed Christi flagrantem amore id anhelare, neminem patria inter suos meliorem fieri asserens. Obluctari Paulus, negans decorum hoc puellae, aut natalibus, nec tutum tantae pulchritudini: refrixisse in hominibus pietatem, exstincta quoque animi simplicitate: corruptos iam mores, & auctam licentiam: & omnia foeda uolui apud mortales: nec, si capilli honos demeretur, aut ipsa sago circumdaret membra, roburq. effingeret uiri, haud depulsum iri ueneres obtuso oculorum splendore, aut fugata suauitate oris, omne facinus in cupidine, & ardore excusabile, ementitum & latitans specie pietatis adaugeri, si in lucem erumperet ipsam puellam esse, (non id decore iuuentae, ac pulchritudinis in obscuro futurum) grauem sibi, reiq. Christianae infamiam, summam ipsi futuram ignominiam; saepe euentu spem tristi eludi, & nimiam fiduciam infausta sortiri confirmat. hoc acrius instare precibus Thecla, & magnanime polliceri ambobus

auxi-

auxilium, nō haec ſibi infuſa forent, ſi diſplicerent caelo, ſequi Paulum gentium magiſtrum, (quem ipſe ſibi Deus in Euangelio ad erudiendum orbem terrarum ſegregarat) optimam ſalutis uiam, ac ſaluberrimum conſilium eſſe dicere. rogantibusq. cum ea etiam ſociis, inuitus aſſentiens Apoſtolus, cum Iſauriam,Pamphiliamque luſtraſſet, uoluiſſetque Theclam honeſtiſſimo,ſed muliebri ueſtitu incedere, Antiochiam Piſidiae contendit. ad urbis portas obuium habet quendam Alexandrum Syrum, inclytum diuitiis, & auctoritate, iuuenem audacem, & manu promptū, ac libidinoſum. hic praetergredientem Theclam cum diu legiſſet oculis, & formoſiſſimā iudicaſſet, incendi paullatim, & torreri libidine, facile in uenerē inter tot decora pruriente animo. hauſta flamma, hauſtiq. furores impulere in ſcelus, blandiri uirgini, laſciuiam oſtentare, decus oris, corpus inſigne, oculosq. laudibus attollere. ubi intelligit non moueri illam, & ſperni blanditias, tacito rubore decurrente per faciem, implente repulſae locum, in biuio, conſpectuq. multorum uirginē amplectitur: inuadit in collum: oſcula infigit, uel apud ſcortum modeſtior. at Thecla, perturbata, inter flammas oris, oculorumq. minas, in toruo ſupercilio,unguibus aduerſarij os dilacerat,auellit crinem detracto capitis tegumēto. ſcindit ueſtem: faceſſit iniuriam: conſtanter, generoſeq. ab ſe repellit. Alexander,etſi fronte uerecundiam ignoraret,minaciter fremere. &, quia Chriſtianam ex uirginis ore ipſius didicerat, minitari poenas, & ſupplicia, commemoratis equuleis, beſtiarumq. feritate, ac dente. At Virgo, ſpretis, quae dicebantur ab Alexandro, proſequi comites, & intermiſſum repetere iter, anxia, ubi Paulum reperiret: quem bis, gemina ſua calamitate, quodam modo ſubreptum dolebat. Sed Paulus, cū uniuerſo Chriſtianorum conſilio, non quietem pati, aut capeſſere ſomnum, ſed

ſpiritu feruenti, magnisq. precibus diſcipulae cauſſam Chriſto commendare. Alexander interea, anhelans crudelitatem, amorem uertit in odium, pruriginem libidinis in caedem, oſcula ad plagas, ſitimq. cruoris, uictum ſe indigniſſime fremens, inter ſaeuiendum tacitis cogitationum uulneribus non mite cruentari: adit Proconſulem: ſacrilegij, impietatisq. uirginem accuſat: ueneficam, rebellem, diis, Caeſaribusq. maledicentem aſſerens. Proconſul, auctoritate dicentis impulſus, accerſit uirginem. Fatur illa generoſe, Chriſtum ab ſe coli: & cultum iri, poſtpoſitis omnibus idolis, affirmat. Proconſul, patria ſuperſtitione euictus, & gratia ſimul Alexandri, poſt triduum puellam ſubiici beſtiis iubet. Illa hilaris petit a Proconſule, ut apud aliquam matrem familias caſte aſſeruaretur. Annuit Proconſul: traditurq. Tryphaenae, grauiſſimae feminae, notaeq. Auguſtali aulae, ac Senatui, uiduato paullo ante toro, & funeſtis penatibus occaſu unicae filiae, Falconillae nomine, (ut eſt apud Ioannem Damaſcenum, grauem in primis auctorem, atque doctiſſimum) in luctu uerſanti, inſignis modeſtiae, ac uerecundiae. hāc tanto ſtatim ſibi Thecla amore deuinxit inter enarrationem cauſſae, & innocentiae, atque caſtiſſimos mores, ut matrona redditam ſibi Falconillam crederet, illius maxime uiſa in ſomnis ſpecie, auditaq. uoce precantis, ut humaniſſime cum Thecla ageret. Interim peruagatur opidum fama, puellam aduenam, pulchritudinis mirae, ac uenuſtatis, Alexandri praegrauatam iudicio, pugnaturam cum beſtijs: magna ſubito admiratio oborta: concuſſae omniū mentes, ac pietate perſtrictae, uel Thracem, ac myrmillonem in tali caſu lugentes: anxie tamen exſpectari certamen. elapſo triduo, omnis ad theatrum turba cucurrit, impleuitq. loca. acceſsit & ipſe Proconſul, cum ingētibus nobilitatis agminibus, Alexandro inter turbas eminente, & procaciter ad ſemi-

feminarum choros attollente oculos. Tryphaena, miserata adolescentiae uirginis, cum manu mulierum eam in theatrum comitatur, inhaerens ceruici, amplectens, osq. suauians. par comitantiũ erga uirginem miseratio, cum gemitu, ac lacrymis. nulla in theatro populi uox, sed maestae omnium frontes, aegriq. animi. at Thecla impauide decurrere in necem, respectare supplicij locum: non mortem horrens casus deflere suos; sed, intenta: caelo, demisse IESVM CHRISTVM precabatur, illiusq. dulcissimum nomen saepe inuocando repetere: & sic absente cum Paulo (cuius haud quaquam inter discrimina, & pugnas obliuiscebatur) tacita loqui: Cuius nunc gentis, fulmen Christi, classicumq. terrarum, aures deuerberas? quae tam fortunata gens sacro tuo fruitur alloquio? quae te Regio fouet amplexu? quibus ue circumcluderis caeli cardinibus? Syri, Phoenices, Ionae, an te uortices admirantur, Euphratis pauente Seleucia? quis te mihi turbo raptum ea tulit ad sidera, ignotumq. axem, uirtute Heliae parem, & munere clariorem? age nunc, maxime Paule, quam praesens inter carnifices, mortesq. dereliquisti, tueare absens. spatia terrarũ non metitur Deus: animorum sinceritate, & religione gaudet. sed absit opinari, me tua eiectam ex mente. nefas hoc. non temere aberras. qui arcana Dei feliciter hausisti, si preces pro me fuderis, non trepide occumbam. expeto iam ferrum pro Christo. nullo mortis terrore cõturbor: satietur cruore leo: dilaceret mẽbra leaena: ursorum exsultet in ceruice crudelitas: tabo, ac uisceribus diffluant ora tygridum: hoc mihi amarum, te nõ uidente cadere. Laxatis interim repagulis, emittuntur e cauea leones, longa inedia macerati, &, sublato rugitu, iubas quassantes, seq. cauda deuerberantes: & procedunt in arenam. hi conspecta uirgine, mitigati, praebent obsequia, euicta feritate, placide circumcursant, ac blan-

diuntur. accurrit Tryphaena, nõ audente dignitati mulieris contraire lictore. Virginem domum ducit hilaris, plaudensque. uerum Alexander, nec bestiarum iudicio uictus, opinioneq. circumstantium iterato furore, Theclam in iudicium, atque arenam depoposcit: sed repressit hominis impudentiam, audaciamq. Tryphaena, foribus arcens. tunc a Proconsule missi lictores in theatrũ uictricem perduxere, ad experiundam iterum bestiarum saeuitiã. ante alios impastus plures per dies praecucurrit leo, sparsurus uiscera, impleturusq. ingluuiem, cum, ad conspectum uirginis pulsata feritate, ueluti catellus ad illius pedes procumbit, cauda adulatur, lambit plantas, non audet nuda uirginis membra respicere, torue caueã, arenam,& spectatores intuetur, cruentus fremit, percussores lacessit ad pugnam. induit bellua humanitatem, qua exciderat homo. concursum inter ipsas belluas, ob tuendam uirginem,pugna atroci,ac funesta. satisfactum auidis cruoris, & certaminis cupidis. Populus, miraculo stratus, nõ loqui, illacrymari, uertere in omen, & pietatem animos, diffidere diis suis,& innoxiã puellam credere. Alexander haud sibi deesse, urgere Proconsulem, & ex adstantium pectoribus fugare pietatem, & in uirginem armare, aliud instituendum certamen, & aliud supplicij genus placandos ad deos, propitiandaq. numina afferere. nihil amante in ira, & post repulsam crudelius, aut turbulentius. ex faucibus leonum innocens in serpentium foueam deiicitur. pergit audaciter, nec serpentem expauit: sed uincitur iterũ humana crudelitas mansuetudine bestiarum: omne uenenum in colla serpens collegit: internecinum, atque immortale cum muliere bellum intermittit: detrectat pugnã, quam non infauste pugnarat: suũ mulcet ipse ardorem,ac furorem retundit: exiguũ sibi quasi exsilium,in aqua angulũ describit: ceruicem interdum euibrat, & noxias faces, intortumq. explicat

plicat

plicat corpus,quo terreat uirginis hostes. uerum ignis, cum alijs elementis, in uirginis fauorem certans,micantis globo flammae & uirginem texit, enecauitq. serpentes. Sublato populi murmure, aperte Virgini fauentis, Tryphaena, in aggere stans, uirgini dexteram extendit, trahitq. ex aqua, ac candidam illi stolam iniecit. Quod uidens Alexander, aegerrime, ac tristissime ferre, rem magicis artibus tribuere, ualere Christianos maleficijs, ualere nefastis diris, atque carminibus, quibus hominũ mentes terrentur, concilianturque: non cessandum a tormentis,donec uenefica diriter occideret, expiarenturq. deorum sacra. magnum pudorem cum ignominia casurũ dijs, si uiua saltatrix post frenatam bestiarum ferociam, hebetatamq. uim ueneni, laetabunda, ac uictrix populorum animos Christi iussis, sacrisq. prosterneret, dicere. Quod ubi excepit Virgo pietati inferri iniurias, rẽq. diuinam ueneficijs adscribi indignata, in conspectu multitudinis ita disseruit: Nimirum hoc est ingenium inuidiae. ut caeca in bonis, oculata in malis, ridet, & denegat, quae fugiunt obtutum; deprimit, & obscurat, quae non fugiunt. ibi delira, hic liuida, utrobique impia, dũ aut numina mortalibus eripit,aut mortalia numinibus;& uero, si, quae cernitis admirabilia, magicae arti adscribi possunt,& Deo,quae uos schola,quae religio docuit praeferre homines Deo,puluerẽ caelo,caduca sempiternis,& errantium moderatorem astrorum non modo lapillis addicere, & alligare myricae, sed,quod foedius auditu est, nequissimorum hominum uitae,uerbisq. postponere,cõtradicente fide, repugnante ratione, reclamante natura? non est, ut putatis, acuti homines, uis haec perpetrandi miracula communis cum Deo. Solius enim est Dei, qui facit mirabilia magna solus. Etenim, si miraculum illud est, quod naturae uires, & facultatem superat, illius tantum erit patrare miracula, qui non subditur

tur

tur naturae legibus, qui nullius coercetur arbitrio, qui famulantem sibi naturam intuetur, & obsequentem imperijs, qui solam habet uoluntatem pro lege, pro idea faciendarum rerum seipsum. quare, quae uobis praeter communem usum fieri uidentur, si naturalium caussarum limites, & efficientiam transgrediuntur, a Deo sunt, non ab hominibus; si non excedunt, speciem quidem habere poterunt magnarum rerum, & laruas praeseferre miraculorum, adumbrataq. simulacra; quia tamen supra naturam non sunt, miracula uera haud sunt. Ibat Oraturus ad Salomonis templum Petrus, Apostolici Senatus Princeps, a Christo Saluatore meo constitutus, pauper auro, salute, & potestate ditissimus, cum in ipso ianuae uestibulo (quae Speciosa dicebatur) claudum offendit, ab utero, mendicantem. constitit. misertus est. indixit paralysi discessum. iussit iacenté surgere. nec mora, morbus omnis abscessit; nouum inuasit robur artus. &, Ecclesiae basi
„ praecipiente, protinus consolidatae sunt bases illius,
„ & plantae. stetit, & intrauit cum illo in templum exsi-
„ liens, & laudans Deum. Quam grande miraculum? supersunt maiora, umbra ipsa Apostolorum Principis uniuersorum facta est languorum antidotum, omnis malagma uulneris, cunctarum oblitteratio cicatricum: &, conuerso rerum ordine, tenebrae lumina moderabantur, umbra corporibus medebatur. quid umquam auditu maius? quid poterit sanguine, qui tot praestitit umbra? afferant uestri, si quid habent simile, (licet iactentur Syriacae fabulae, & Aegyptia portenta) ubi non adhibentur medicamenta, aut extrinsecus membris, aut uenis intrinsecus non miscentur pocula. non manes ab inferis accersuntur: non cineres temperantur damnatorum: non lineae ducuntur in sabulo, ut a Magis fieri consueuit, inito cum daemonibus foedere: sed, ad testificandam Dei naturam, in Christo solo, Christi nomine, & uirtute, patrantur.

Audi-

Audite talis umbrae ductorem, & obstupescite. Conijcitur in uincula, frementibus Iudaeis. in iudicium uocatur, non alterius criminis reus, quam collatae salutis. caussam cogitur dicere, ac potestatem tueri, quam tamquam e caelo delapsam colere debuissent. O scelus! non uereri uices gerentem Dei: non frõtem, non uerticem extimescere, omnium gloriam Regnorum, omnium decus insularum: non perhorrescere maiestatem, ex ore, ex oculis, ex umbra manantem? Dixit tamen intrepidus, ut Petrum decebat. non timuit aut accusatores, non carcerẽ, non ipsam mortem, qui crucem habebat in uotis: nec ad scripsit sibi diuinae characterem uirtutis. in eum retulit, a quo acceperat, suae contemptor gloriae, studiosus, &
» praedicator alienae: Et quid (inquit) miramini, uiri Is-
» raelitae, aut nos quid intuemini? quasi nostra uirtute,
» aut potestate fecerimus hunc inambulare. Deus patrum
» uestrorum glorificauit filiũ suum Iesum, cuius nos testes
» sumus: & in fide nominis eius hunc, quem uos uidetis,
» & nostis, confirmauit, deditq. integram sanitatem istam
» in conspectu omnium uestrum. Quid mirabere, uirtutem operantis, an loquentis humilitatem? illa speciosior, haec praestantior. sed quam bene & fontem miraculorum, & finem attigit Christum, & fidem? omnis ab illo potestas oritur: huc omnis dirigitur, ut ueritatem fidei stabiliat, & fulciat. nullum ergo miraculum non ab illo: nullum ad faciendam mendacio fidem, aut stabilimentũ errori: cum nec falli possit sapientia, nec bonitas fallere. Sed, quis tot prodigiorum magnitudinem, uarietatemq. recensere possit? quotidianis nuntijs incalescunt aures uestrae e Syria, Iudaeaq. uenientibus. Inhorret Orontes, ac finitimae gentes obstupescunt, omni ferme Asia ijsdẽ concussa motibus: & uos portiunculam quandam magico murmuri tribuitis, nullo iudicio, nullo delectu? Sed uideamus alia, quae nec ex daemonum quidem consortio

tio facere possunt uestri sapientes. excitabunt illi quidē tonitrua, uibrabunt fulmina, turbabunt flatibus maria, grandine siluas obruent, turbinibus aedificia concutient: sed restituant, si possunt, defunctos uitae, reddant caecis animantibus lumina, sistant stellarum, ac lunae cursum, aut aliquem ex caelestibus orbibus motu concitatiore propellant. non alijs hoc datum uiribus, quam illius, qui caeli, terraeq. molē sua ui sustinet indefessus. non enim subiecit Deus Angelis orbem terrae, sed huius uniuersitatis partes, quas firmissimo nexu coagmentauit, ac uinxit, suae reseruat curae, suis dumtaxat nutibus subijcit, unde pondus omne rerum, & stabilitas nostra uibratur. Hinc ad illius crepundia omnia plena miraculis. in illius obitu omnia concussa, spectante caelo, terraq. auctorem suum, fractis humeris, dehiscentibus plagis, nunc sub Crucis sarcina laborare, nūc ad nostrorum cogitationem scelerum in sanguinis imbrem liquescere, nunc conclamari sacrilegum, qui est sanctitas sacerdotum, nunc reum „ amentiae fieri, per quem reges regnant, & legum condi- „ tores iusta decernunt: denique confixis manibus, pedibusq. tolli in excelsam trabem plebis imperitae ludibriū, non sustinuit tam atrox, & immane spectaculum natura. emolliti sunt lapides in sensum doloris: quandoquidem potuere mortalium pectora lapidescere: elementa terrarum hiatu, montium ruina, scissione lapidum tamquam nouis linguis in caput nostrum protulere sententiam: infernae specus, atque sepulcra mortuorum ossa, ac cineres reddidere, ut prodirent de tumulis iudices, qui de uiuorum crudelitate cognoscerent: ipsa denique astra, nigris obducta uelis, & pulla ueste, ingemiscente terrarum orbe, Creatori suo dederunt inferias, ut his admirabilibus prodigijs uiuentium perfidiam, & morientis diuinitatem testantibus resipiscerēt Crucis auctores, ac fabri, ipso redempti sanguine, quem fuderunt. Inter risum, ac ludibria

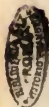
dibria excepta dicentis oratio, miſcente clamores Alexandro, & maiora moliente certamina, irasq. aduerſus uirginem, pariq. audacia perurgente Proconſulem ad defenſionem numinum, glorioſe a Thecla ſtratorū, in ſumma populorum admiratione. indomiti tauri, ſilueſtresq. incitatiſſimae feritatis ex Alexandri conſilio producuntur in medium, horrendo mugitu auras implentes, & ungulis quatientes humum, ſparſo puluere, iactatisq. palearibus, & minaciſſima fronte, caudaq. arrecta. Annuente Proconſule, inter duos media tauros uirgo alligatur, igne obſcena beſtiarum adurente, quo ferocius, immaniusq. proruerent, raptarentq. innocentē. obſtrepit concio. geminatur clamor ad irritamenta beſtiarum. illae non loco moueri, non procurrere, aut in ſaltus attollere corpora: ſed funibus ambuſtis haeſere, uirgine nihil laeſa, trepidi, ſtupentesque. Quod ubi animaduertit uulgus, ſenſereq. optimates prodigium, damnante imprudentiam ſuam Praefecto, dicere ſanctam, & dijs cariſſimam uirginem, Ioue natam, Mineruae germanam. iam inſeruiſſe beſtias: puduiſſeq. atrocitatis temere in caſtiſſimam uſurpatae homines: non defutura ad obſequium ſidera in coetu caeleſtium. quiſque Alexandri furorem exſecrari, & male ſanos amores, damnareq. funeſtam libidinem, obſtrictam ſcelere ciuitatem, & dijs inuiſam fore, ni piacularia fierent ad placandos deos; elutisq. facinoris ſordibus, luſtraretur, purgareturq. opidum. His uocibus perſonanti theatro affertur rumor, nimia erga innocentem miſeratione, nimioq. dolore euictam in mortem exſpiraſſe Tryphaenam. ruere omnes, aggeratisq. uocibus perſtrepere: caſum nobiliſſimae mulieris lamentari: maerere, nec continere lacrymas, addito a Caeſare metu, ſi ulciſci iniuriam mulieris, & ſceleris immanitatē uindicare uelit. quiſque ad exanime cadauer accurrere. iniecta aqua, reuocatur, ueluti e graui ſopore emer

gens, turbidis luminibus,& ore . tunc Proconſul accerſitam uirginem placide affatur . fatentem,ſe Chriſti ancillam eſſe,cõſolatur: nudam ueſtibus amicire iubet : temeritatem ſuam excuſat : illius conſtantiam celebrat : Iconienſibus ſcribit in hanc ſententiam : Vobis Theclam ue ſtram , uerum colentem Deum , dimitto . Tunc feminarum uulgus, in ſpectaculum effuſum , uictrici feliciter inclamat : uictoriam illius ſuam ducit: circumcurſat: Chriſtum Theclae Deum laudibus concelebrat : uirginẽ amplectitur : actoq. de beſtijs , hominibusq. triumpho , comitatur euntem in Tryphaenae domum . ibi hæres ex aſſe a matrona inſtituta non deſiſtit Chriſti doctrinam euulgare, credentes erudire, ac confirmare in religione . Iamq. ab omnibus cultam tam tranquilli ſtatus taedere incępit,procul certaminibus,quaſi laſciuientem. In ſumma rerum ubertate, & uidendi Pauli cupido, & erga hominem amor depaſta iam pectus quietam uirginem non ſinebant . ergo, ut audiuit Myris in Lycia eſſe late fundentem Chriſti nomen , acriori inflammata cupiditate , legit itineris comites , iuuenes , ancillasque : detractaq. ſtola induit uirilem habitum : deſumptoq. uiatico , multo cum Tryphaenae gemitu , ac dolore , ab amplexibus diuulſa, pergit ad magiſtrum , non itineris longitudine , non laboribus , non aeſtu , aut algore defatigata . quam conſpicatus Paulus , poſt ſalutem, admirationemque,ſci ſcitatur ab ea, quo in ſtatu res eſſent , quidue illi eueniſſet: ſimul & de comitatu interrogat. illa,traducta in Her miae domũ,cuncta ordine exponit, quae ſibi Antiochiae in Piſidia obtigiſſent , laetis omnibus , & pro gratiarum actionibus in preces prouolutis. tunc Paulus,inſtante ma iorum periculorum mole , nondum Aſia perdomita , Iudaeisq. compreſſis , & Graecia ſuarum faſtu diſciplinarũ adhuc tumente,Romanis ſuperſtitionibus imminens,hor tatur uirginem, ut Iconium repetat , patriam inuiſat : nihil de-

hil decentius asserens, quam, ob Christi amorem, si necessitas urserit, in patria pro ciuibus cadere. Thecla, etsi inuita, intellecto magistri oraculo, parendum in animum inducit: solatium suum posthabet: auctoritati monentis acquiescit: post precationes, & mutua caritatis officia, consalutatis amicis, abscedit Iconium Lyciam, Pisidiamque emensa, Lycijs sortibus delusis, dante Patarae responsa Apolline ex fabulis poetarũ. nec uenientem matris amor, aut penatium dulcedo excepere, sed Pauli sacrata uestigijs humus: teritq. osculis lacrymabunda in Onesiphori aedibus locum, ubi subsidens docuerat Paulus. tanti summae, praecellentissimaeq. uirtutis Doctorem gratissima discipula aestimabat, suum licet Socratem Plato iactet, Platonemq. Aristoteles, ac Theophrastus attollant. Sponso e uiuis exempto, reperit uiuentem matrem: conatur ad Christianam religionem traducere: in id studiosissime incumbit. ubi non flecti, ac moueri sensit Idolorum superstitionibus inuolutam, uetulam pertinacem, morosam matrem, elatam foeminam, impios exosa lares, proficiscitur ab urbe, locumq. extra moenia, Pauli adspectu, ac precibus nobilitatum, dum ipsa cum igne certaret, uenerabunda adit: contendensq. in Isauriam, inter Lycaoniam, ac Ciliciam sitam, deuenit Seleuciam. offensa deinde frequentia loci, ac quietis cupidine capta, procul euripis rerum humanarum, per mille passus recessit in montem urbi proximum, (arundinetum, rosetumq. incolae uocabant) lucentis fulgore nubis praeeunte: nactaq. speluncam, pro paterna domo eam sibi fingit: ibi caelestia meditari, cubare humi, beatarumq. mentium alloquio frui, solitudine prorsus ipsa perbeata. tantam sanctitatem, caelestisq. uitae instituta subsequuntur admiranda prodigia non modo cum animarum salute, sed etiam corporum. quippe fundi, ac fugari quotidie daemones, longaq. corporum possessione detrudi, ululantesq;

gementesque, & aegrota corpora ad adſpectum ſpeluncae, nondum Virginis oculis illata, ſubito conualere, ac uirere morbis omnibus depulſis cernebantur. gentem crudelem, latrociniis infamem, deorumq. figmenta ſectantem, in pietatem, admirationemq. miracula fregerant, ſpreta Coo, Hippocratis ſui nimium iactatrice. effert animos Iſauria, tanti miraculi, ac ſanctitatis conſcia. nec amplius ad P. Seruilij, magniq. Pompeij tam ieiune, atque humiliter memoriam, nomenq. intremiſcit: ſed oritur illico aduerſus uirtutem non leue certamen auaritia, atque inuidia familiaribus hominum morbis in illius excidium arma, facesq. miniſtrantibus. cogunt conſilium Seleucenſes medici. queruntur de Thecla grauiſſime. inopiam ſuam fatentur, ſenſuri grauiorē, intolerantioremque, ſi patiantur latius fundi uirginis nomen, illam memorantes Epheſinae Dianae miniſtrā, ac ſacerdotem conſecraſſe numini caſtitatem, Deamq. pectori inhaeſiſſe diuina afflantem in medicae artis ludibrium, & caeleſtium ſuaue domicilium eſſe Virginis pectus. audendum igitur, nec ferendum ut diuinum poſteritati munus contemptui ſit, Chirone, Aeſculapio, & Apolline decora ſua, arteſq. in aeternum defleturis. expugnandam uirginis caſtitatem, & polluendam animam exiſtimant: quibus ſtratis, ceſſura caeleſtia dona, & felices artes arbitrantur. deligunt quoſdam feroci pectore iuuenes, inſaturatae libidinis, & uaecordis audaciae, expertosq. certaminum inter ludicra ueneris, amplexusque. poſt epulas, ac uina, ſermonibus eos acuunt: inflammant ad gloriam: uoluptatem oſtentant: promiſſis onerant: furere iuuenilis manus, & acri in obſcena motu conciri, ac ſe ipſam rapere in nefas. ſcandunt impigri montem, &, ſcelus anhelantes, ſpeluncam petunt. occluſerat fores praeſcia futurorum Virgo: illi inuerecunde inſtare, fores quatere, moliri feras, & obiecta impedimen-

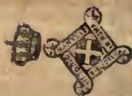
dimenta luctari. deploranti iniuriam uirgini impudicissime concitati aestus caussam aperiunt, iubent capessere imperata, seq. in amplexus accingere. Illa protritum iuuentae florem, macidam iam squalore faciem, albentem crinem, rugas, & extremae mala, ac turpia senectae memorabat. Iuuenes magis magisq. insanire: &, uenere incalescentes, foribus euulsis, multa se ui in speluncam inferunt: uirginem apprehendunt: explere libidinẽ pertentant. Illi, caelum suspicienti, caelestis redditur uox, deponere metum, scissumq. in effugium lapidem respicere imperans, aeterna mox subsecutura felicitate. Igitur confirmata uirgo, diu inter audacissimorum iuuenum manus uersata, imbellis, & uetula aduersus praeferoces, & robore corporum praestantes integra aufugit, seq. hianti inserit lapidi, qui post receptum uirginis corpusculum, ne uestigio quidem scissurae exstante, integer sibi cohaesit, attonitis iuuenibus, & conlaceratum dumtaxat intra manus, lacertosq. uelamen spectantibus. Sicq. Protomartyr, octauum ac decimum agens annum, paludata pro Christo in aciem processit, perq. octo, & septuaginta annos fortissime depugnauit, clarissimis celebrata triumphis: uictrixq. hominum, ignis, bestiarũ, atque serpentium, extremam uitae periodum quam ornatissime, ac felicissime clausit, migrauitq. ad Deum plusquam nonagenaria, Paulo, magistro terrarum, paene par, reliquis omnibus antelata uirginibus. Fortunata diu Isauria uideri potuit tantae claritudine Virginis, ac tumulo, uel P. Seruilij, Magni Pompeij, Probiq. Aurelij laurea calcata Isaurorum excidiis, ac sanguine insigni. Intellexit id Zeno Isauricus, obscurissimi licet sanguinis, ac turpissimae formae, uilissimus homo, Augustae maiestatis sempiternum dedecus, & foedum naturae portentum, ad clades, interitumq. Catholicae religionis, atque Reip. exsutus namque imperio, fugatusq. a Basilisco,

lisco, omni ſpe destitutus, uertit animum ad uirginem: eiusq. precibus, opeque, pari furore, ac ſcelere in Catholicos ritus debacchante Baſiliſco, in faſces attollitur, faſtum, rebellionemq. aduerſarij crudeliſsimis ultus ſuppliciis; non tamen uirgini ingratus, inſignis magnitudinis aede in uirginis honorem conſtructa, ad teſtandam ingentiſsimi beneficij memoriam nobilitata Seleucia. uixiſſetq. feliciter, niſi nefaria rurſus arma aduerſus Deum, religionemq. ſumpſiſſet. ceterum ſpurciſsimus homo, grauatus uino, ex conuiuio, Arianda uxore iubente, tumulo infertur, & uiuus, uiuorum aura priuatus, inter mortuos uiuens miſerrime exſpirat. Theclae reliquias perſancte Mediolani in auguſtiſsimo templo, nulliq. in terris ſecundo, aſſeruari conſpeximus.

S. FLA-

S. FLAVIA
DOMITILLA
II.

Vantum eximia Romani nominis uirtus, aeternumq. nomen cum gloria ceterarum omnium transcendit decora nationum, tantum Romanas inter uirgines Flauiae Domitillae praestantia gloriosior effulget, seu tuenda in castitate, seu spernenda in purpura, rerumq. fastigio. Maternum illi genus trium Augustorum stemma cõtingens, ipsum Consulare, paternum non obscurum, Flauianum genitorem Tarracinẽsis nuncupat historia manuscripta. impositum illi amitae nomen, T. Flauij Clementis uxoris, sanctissimae feminae, quae, Christiana ob sacra, post caedem uiri, deiectosq. a spe potiundi rerum liberos, quos, aliis inditis nominibus, Domitianus fastigio destinarat, in Pandatariam insulam deportatur, seu ut renouaretur matris, germanaeq. Augustorum memoria ad captandam beneuolentiam. Plautillae matris, pietate studioq. a B. Petro Christiana doctrina imbuitur, sacratisq. undis expiatur. Hoc quoque illi magnificum inter splendorem, decusq. natalium, Augusta etiam inter Christianos manu ablui. Ceterum adhuc tenella humanioribus instruitur disciplinis, ipsi praeceptori ardore uirtutum, ac disciplinarum admirabilis, fulciẽtibus eius

latera Nereo, & Archillaeo Eunuchis. Irrepserat namque Parthicus mos, damnataq. Babylonis lasciuia spadonum educandi greges, & in secreta admittendi, Romanos etiam in penates, ipsamq. aulam. adeo nefarie degeneratum a maioribus in culmine rerum, & felicitate. Hi, nequaquam desides, ignauique a B. Petro una cum Plautilla baptismate loti, ac Christianis praeceptis instructi, miro ardore uirginem ad gloriam, Christumq. quam religiosissime, castissimeq. colendum inflammabant; ad perdiscenda quoque, rimandaq. ulteriora Philosophorum arcana acuere; iniectisq. interdum ambagibus, & ancipitibus, facere castitatis perpetuae desiderium. Interim moritur Plautilla, xiij. Kal. Iunij a nece Apostolorum tristis, squalensque, & pietate erga filiolam, penatesque, simul & erga Christianos crudelissimis cruciatibus uexatos: ciuilibus quassato iam bellis orbe Romano, & undique concurrentibus in Reip. funera, cladesq. Principibus. siquidem Nerone sublato desciscẽtibus exercitibus Sergius Galba in Hispania fasces assumit, quantum in iuuenta Reip. utilis, tantum in summa potestate inutilis senecta & auaritia, funestiori emine ante aras & templa penatium militari furore trucidatus, Siluio Othone ciente militum iras, tractis in se opibus, haud feliciori euentu: Othonem euertit miscendi proelij cupido, Germanicis exercitibus pro Vitellio dimicantibus. Victorem nulla sua uirtute, aut merito Vitellium intemperantia uoluptatum, luxusq. fregere obiectum Vespasiani gladio, foedeq. conlaceratum recepere Gemoniae tum primum Augusto cruore insignitae: Vespasianus, triumphata Iudaea, orbeq. pacato, Iani fores clausit: Titum filium, paterno dominatu insolentem, & amoribus infamem, maiestas imperij, & cura Reip. mutauere in melius orbe decepto uenerabilem, amatumq. uiuentibus, fratris comparatione nefaria. Domitianus, gentilicia

cia decora exhorrens, statim in animum Caij uaesaniam, Claudij ignauiam, Neronis saeuitiam, Othonis flagrantissimas libidines, Vitellij inertiam, atque intemperantiam transfusit, subdolus, inuidus, ambitiosus, imbellisque. Foedo in principatu noua furoris monstra emersere, Apollonij Tyanaei, sceleratissimi hominis, proculcato pudore, diuinam impudentissime sibi naturam, cultusque asserentis, atque Ebionis, reliquorumque sectariorum: & Principis gladius cruentissime in Christianos bacchabatur, aeque nostris, ac sapientiae professoribus infausti, inter creberrima funera, stragesq. nobilitatis non uirorum modo, sed etiam feminarum, stratoq. mortuorum aceruis foro, suburraq. inter trucem adspectum intuentis, eiulatumq. morientium. Itaque rebellatum superiore in Germania a L. Antonio, feliciter tamen per Appium Norbanum bellũ forte confectum, non Principis uirtute, distractis ruina pontis aduersariorum uiribus. Incursatae etiam Moesiae, concussae Pannoniae, euastataeq. Thraciae insolentia Dacorum, & trucidata auxilia, legionesq. infamiam augebant, inter plurimorum odia, ipsa Domitia Longina, Aelij Lamiae filia, Principis uxore, in complexu Paridis, formosissimi histrionis, (ne scenica ludibria, & libidines capitis supplicio piarentur, non inscia Claudiae Messallinae casuum) machinante excidium. Tulerat Domitianus seuerissimas de tuenda castitate leges, sanciueratq. uel innocentissimarum cruore Vestalium Corneliae Maximae, Liciniae, Marciae, & Aemiliae, cum ipse Censor, & lator turpissime omni iure, potestateq. abuteretur, de foedato Iuliae neptis, Titi filiae, pudore, adactae partum abiicere, prorsus in omne libidinum genus deiectus: simulq. silere iusserat Babylonicam mollitiem, Semiramisq. commentum, astumq. eneruato uirorum robore praepeditae geniturae. Ceterum, decedente ex huma-

nis Plautilla, iussu Fl. Clementis germani tutela, rerumq. procuratio Auspicio nō stolidi ingenij, sed spectatae industriae, ac moderationis uiro defertur, qui paullo post piis Eunuchorum fratrum alloquiis ad Christianos defecit, damnatis superstitionibus, carior hinc, acceptiorq. puellae. At, Domitiano, multorum precibus, lacrymisq. expugnato, Flauiae thalamum exposcentium, dignissimus ex omni pube Romana Aurelianus uisus propter egregiam pulchritudinem, maiorumq. opes, ac gloriam. cōcepta illico uota, captataq. auguria: perq. Diales, & Flamines uniuersa supplicatum per templa: consulti harioli fausta omnia canentes: transmissa sponsae amplissima dona, quae adeuntium matronarum dictis inter Fescenina carmina, in sponsae personam transiens, non supprimere cupidinem, nec illepide respondere dicentium sali. Sed Nereus, & Archillaeus, memores obligatae Plautillae dexterae, grauiter ingemiscentes, tristari, ac fremere tantam pulchritudinem, floremq. castitatis unius Ethnici, impuriq. hominis conculcatum iri libidine, clarissimumq. tot uirtutum, & castimoniae praeconium illico obruendum, anxij, ne, temerata uirginitate, haustisq. osculis, prorueret in nefas, amplectens idolorū superstitionem: quandoquidem uitae societate, caritateq. tori, captis iam amoris pignoribus, facile flectantur animi ad uiri nutum, simul & ad praeclara, & turpia. si hoc modo cōtingeret, nihil amarius, aut luctuosius maternis uotis, animaeque, nihil Christiano nomini foedius. cum tripudio inferorum, in summo discrimine rem esse, bellum ingens, ac difficillimum instare, omnia iam esse ancipitia, & dura, non cunctandum, in celeritate ponendam uictoriam asserere. Itaque calenti lacrymarum imbre irrorato solo, euocatisq. in spem superis, ad mutandum uirginis pectus, melleq. iucunda dicentium ora cum rore pietatis taciti uirginis cubi-

cubiculum ingrediuntur: qua cum ita coepere: Si tantum curae, sollicitudinis, ac studij in exornanda anima, propitiandoq. numine adhiberes, o decus Martiae gentis, Flauia, o lux imperij, quantum in augendis naturae donis, quibus Aureliani caduci, mortalisq. iuuenis impleatur cupido, ciaturq. beneuolentia, desudas, dubio procul per aeternas nuptias aeterni Christi in complexu sederes inter aequalium cantus, & choreas, in augustissimo illo thalamo, cuius omne ad aeuum integra, & inuiolata manent cum castitatis, tum gloriae monumenta: cuius fauore elegātissima ista species aeternis beatorum coetibus immortalitate uestita donaretur, nec ruga foedanda, nec ullo funestanda dedecore, aut debilitanda morbo. hoc maternum uotum fuit: haec excedens e uiuis Plautilla mandauit: haec tibi perferenda nobis imposuit. Tunc uirgo, suffusis rubore genis, placida fronte: Quae maior, inquit, propiorq. Romanae pietas esse potest, aut praestantior laetitia, quam non detrectare taedas, amplecti sponsum, & gignere prolem, qua populi Romani nomen augeatur, propageturq. familiae nostrae decus, & quodammodo per seriem liberorum perennem esse in fama, & laude apud posteros? Aut quid alia ex parte inhumanius, quid saeuius, quam mortalium deuitare cōsortia, subterfugere societatem, (nihil enim, ea sublata, nos a bestiis disiungeret) declinare congressum aequaliū, exhorrere uultus, & caelesti formata manu lineamenta? Quid uero inurbanius, aut morosius, quam calcare uoluptates, blandientemq. spernere fortunam, semperq. esse in maerore, & gemitu? Ne id quidem a Stoicis traditur, quorum inter philosophos inhumanior, remotiorq. a uoluptatibus exstitit secta: neque apud nostros improbantur nuptiae, ipsius in terris agentis Saluatoris adspectu, miraculoq. sacratae. Equidem praestare magis existimo, iugata exstingui in foemina innocen-

cen-

cendium, quam impotenter, & saepe cum scelere diuexari, urique. Tunc Nereus: Magnum hoc crimen uirorum est, & usitatum, deseruire ficta beneuolentia amanti, cunctaq. anhelanti amplexus, uoluptatesq. puellae suauia, & dulcia ostẽtare suppressa amaritudine. id quod in uirgine nec reprehensione caret, temere ruit in uoluptatẽ: gaudiorumq. facile specie circumscribitur: unaq. laetitiae hora aeterno antefertur maerori. facile decipimur, dum libidini credimus, & omnia incommoda nostra trahimus. Ergo legetur excellens ille flos uirginalis? ergo pelletur odor, tantaeq. deiiciatur parua mercede praerogatiuae fastigium? fiet Flauia Domitilla ex uirgine mulier, unius erit praeda raptoris, quae populi Romani amor, quae puellarum decus, quae ciuitatis deliciae est appellata? quae coniunctissimas lauãtes secum uirgines non tulit, (ne Tyrium ostrum, Argaeaq. nix satiaret oculos) exteri nunc hominis, ignotiq. concubitus, impuramq. libidinem patietur? iacebit ad iussa, oblita dignitatis, oblita nominis, decorisque? triumphabit de Flauia Venus? inter oscula, & pectora, mammarumq. splendorem, tripudiabit Aurelianus? quam cunctarum antea uictricem Roma cupiditatũ extulit, uiderit in impudicos deuolutam amplexus, deiectam de sede, spoliatam uirginitate, famulantem ueneri, Aurelianoque? Ruat omnis iam in scelus, nefasq. Roma, Domitillae praecipitata exemplo. grauissimum facinus, & horrendum, nolle solã cadere. audient hoc piae, felicesq. matris claritas, animaque. uideant superi. nec ullus incutitur metus aut reuerẽtia ingenuae uirgini? Pietas etiam post mortem uiget, & maioribus debetur. Iam uero, quid commemorem domesticas angustias, (durum, infelixq. praesagium, sed uerum) quotidianas querelas, altercationesq. cum uiro? Dum arcebitur limine nutrix, dum expelletur collactanea, dum domesticorum ora, uultusq.
sub-

ſubtrahentur. Itaque te, quam paullo ante benigniſſimam puellarum eſt experta pubes, ut duram, moroſam, arrogantemq. increpabit. non culpa tua, ſed aliena. At, quia libens, ſciensq. huic colla iugo ſubieceris, culpa non carebis: nec immerito. iamq. tot ornamenta uirtutis, tantaeq. decora pulchritudinis ſubtracta populi Romani oculis uiri iniuria unius, ſuſpicioq. obſcurabit, calcabit, & in abſtruſo concludet. omnia rimabitur, omnia in deterius interpretabitur: iuſtis tuis lacrymis ſaepe dolos, ſaepe iram, cupiditatem, & ſcelus ineſſe exiſtimabit. intolerandum, & maxime funeſtum in amore, uel iuſtis in facibus, in ſumma praeſertim pulchritudine, ſuſpicio malũ eſt. depaſcitur iſta peſtis animos, depopulatur aſſidue, nec quemquam ſinit expertem timoris, angorisque: ubi irrepſerit, breue gaudium, aeterna infelicitate penſante. quippe ſecreta uoluptas, & interna uni cognita amare eiuſdem euoluuntur in pectore metu ſui, cunctorũ in ſe intentis oculis, curisque. Omnis quippe felicitas obnoxia inuidiae: tua poſt decerptum florem, ſtratamq. in thalamo uirginitatem ſeruilis pectora metus ſubierit Romanae turpis. An non memoria tenes, ſuſpicione uirorum uel ipſa in flamma tot editas ſtrages, patratas caedes, mactatasq. puellas? Excellentis gloriae, eximiaeq. uirtutis Mariamnem, Alexandrae filiam, uxorem Herodis, Iudaeorum Regis, quo alio abſumptam fulmine legimus, niſi inſania uiri? dum uritur amore, dum molliter uiuit in flammis, dumq. amatae in luce caecutiat? Stultum ſiquidem eſt, non diſcere alterius malo, aut ex aliena fortuna non metiri tuam. Tunc Flauia: Haeret pectoribus, haeret animo Plautillae meae memoria, quam omni, quo uixit, aeuo dura uiri exercuit mollities, iuncta ſuſpicioni, ſic, ut non raro in Gynecaei abſtruſis lacrymans fuerit reperta. & tamen, quibus genitrix moribus, qua caſtimonia fuerit, commune Romae loquitur

deſi-

desiderium, ipsaq. mulieris sanctitas: sed, prauo unius ingenio, non est omnium uirorum faciundum iudicium: & fortasse melioribus ipsa nupsi auspiciis, largis etiam in hoc superis: maternaq. calamitas felicitate obruetur mea: eam enim futurae, aeternaeq. spē concordiae egregia Aureliani mei indoles, & spectata morum grauitas in tam iuuenili aetate iniecit, ut, si huic locum dubitationi relinquerem, ferale esset. nihil diri, trucis ue intra clarissimam illam oculorum facem, mitia alloquia, auitamq. pietatem potest obtegi. Tunc Archillaeus: Male cum amātibus ageretur, ni pro ipsis simulatio foret, suppressis, queis abundant, uitiis, obtentaque, qua penitus carent, a qua ue longissime absunt, uirtute inter pollicitationes, iocos, risumque mortiferam puellis potionem. nam, quibus inhiarant, quasq. tanto ardore abs se amari simularant, potiti, expleto iam uoto, exsaturataq. libidine, ac parto imperio, uel ipsa copia nauseantes facile postea contemnunt. praeproperae in iuuene flammae, & primus furibundus occursus: at mora, & uictoria, omnia languida, fracta, & uilia: & illi profecto infelices nexus, quos cupido, & oculi metiuntur, & contrahunt: nihil in illis laudabile, aut tranquillum. Quam enim sibi adeo liberaliter factam in furore a uirgine copiam recenset, ne aliis fiat, curiose circumspicit, altis semper pressus angoribus. Itaque, si qua in animo suspiciuncula turget, ab osculis statim concurri ad cōtumelias, ab amplexibus ad uerbera, a uerberibus ad ferrum, necemq. uidemus. eaedem dirae, quibus auctoribus exarsere in nefas, sontes agūt animos, uexantque. dant poenas praecipitata cupido, & expetita Venus: omnia uertuntur in luctum, frustra subeunte animos paenitentia. calcatur illa puellae ceruix modis indignis, & trucibus, quae sui dominium ad alterum tulit cū fortunis, cum spoliis maiorum: quaeq. blandientis, aut leuiter irascentis non tulit ge-

lit genitricis iram, & uoculam, seruili iam pectore externae famulatur libidini. pauet ad iussa uiri: obtremit ad nutum: pallescit ad uocem. quid, si alteri communicatas uiderit faces, & genialem torum offenderit? hoc intolerabile sibi, acerbissimumq. malorum omnium iudicat: hoc uno omnes euincuntur dolores: ista tela perpetuo, altissimeq. figuntur in pectore. Quis praeterea funestorum exempla casuum queat explicare? Quis recensere funera, & mortes? Non iura considerantur humanitatis: non affinitas, cognatioq. respicitur: non tori pignoribus, communicatisq. ante amplexibus refrenatur ira, mulceturq. dolor. pronum in ultionem muliebre genus impatienter irascitur, prorumpitq. in nefas. Dum enim uiri quaeritur ceruix, dum sititur sanguis, natorum diriter uiscera sparguntur, & innoxio sanguine, iris, ultioniq. parentatur. Pro immane, horrendumq. scelus, alio detortis exiguum intra tēpus ardoribus, omnia humana, & diuina in exitium trahere? Reticeatur Lemniarum cruenta prurigo, nefariaq. Prognes, Althaeae, Ariadnes, Herestillaeq. sileat damnata crudelitatis memoria: obruantur Leodices Antiochi cognomento Dei, aut Thebes Phaeraei Alexandri, Arsiones Demetrij, aut Cleopatrae Nicanoris uxorum nomina, ob summam, sceleratissimamq. crudelitatem. In ipsa profecto scelerum commemoratione obtremit animus, diriterq. torquetur. Sed fingamus, nihil horum in Aurelianum cadere: id quod tamen est in incerto: polleat ille mansuetudine: non subiaceat cupiditatibus: seruet immaculatum torum ab alterius amplexibus: non irascatur: effulgeat liberalitate: excellat cōsilio: amet: sit denique Romanus, dignus maioribus. Num alia effugisti incommoda, aut euitatura es tormina uentris, grauem fetibus uterum, iactationē uiscerum, tracta pondera diu noctuque, cruditatem, debilitatemq. stomachi, fastidia ciborum,

noxiorum cupidinem, pallorem oris, arentia labra, & squalida, infirmitatem crurum, tumorem femorum, dolorem laterùm, coagulatum intra mammas lac, & saepe noxium, prolem inde infaustam, & debilem, (pulchrae matri uulnus profecto sempiternum) degenerem, obcaecatam, aut taetro agitatam spiritu, ita, ut cum aura caeli egeat adiurationibus. & non dubias quoque mortes, & saepe horribiles, effusis uisceribus, caesis ue uteris. unius horae momento geminum funus effertur: gemina anima nati, matrisq. pellitur luce. Affatim exemplorum se praebet copia cum acerbitate: sed praeterire in animo est: illud equidem pudenti matrifamilias nihil acerbius, duriusq. posse cōtingere existimo, quam, membratim extractis utero infantibus, cum fetida sanie, atroq. cruore, ea physicis inspicienda praebere, quae ipsa conspicere erubescit, quaeq. egregia parens natura non incuriose obtexit. Ecce refert digna se trophaea prurigo: fluxaq. illa dulcedo amara tunditur paenitentia.

Subtacente Archillaeo, rursus orditur Nereus: Quam illustris, inquit, quamq. excelsa uirginitatis gloria, horum quam expers malorum, gratissima Deo, cara superis, uerenda hominibus est, omne scelus paenitentia, fletuq. non difficulter deletur, ruptumq. cum Deo foedus rursus percuti potest: sola semel libata uirginitas pristinae restitui integritati nō potest. Rarum donum, & ideo augustum: at, quam foede eorum, earum ue aberrat inscitia, quantamq. contrahit labem, qui castitati uim facit, qui regalem decerpit florem, qui beatarum mētium domicilium ueneri deuastandum non minus libidinose, quam turpiter tradit? Parua mercede a fastigio deturbamur. uix tentata pugna, atque hostili degustato cruore, pauidi, flammanti uertimus terga prurigini, aeternam ignominiam, cladem q. nullis lacrymis, uiribusq. deleturi. Profecto impudenter, furioseq. concidimus, dum

noſtra in funera breuiſsimae cupidine uoluptatis nō coa ={`}cti euoluimur. inſidet ſtatim a facinore pectoribus horror; relanguenteq. prurigine triſtatur, ingemiſcit, maeretq. animus, nec aſſequitur, quod temere ſtulteq. contempſit. Habet ſuam in altiſſimo, excelſiſſimoq. gradu curulem uirginitas, ſecundam a martyrio thyaram geſtat, omnibus inſignitur, amaturq. uirtutibus, Fide circumuallatur, Spei haeret amplexibus, Caritatis oſculis fatigatur, Sanctorum omnium pio cantu, obſequioq. attollitur. Nihil uirginitate praeſtantius, nihil clarius, nihilq. diuinius. Variata inter lilia ſpatiatur, aeternos parit odores. cedit Panchaia, ſilēt felices Arabum terrae, Nabathaea erubeſcit, non attollit ſua thura Pactolus, uireſcit cum laude ſui, & uoluptate ſpectantium: nullis ſubiacet incommodis: nullis tunditur morbis: nulla tabeſcit aegritudine: laeta in ſe, laeta aliis, & tranquilla floreſcit, ſua triumphans ubertate deliciarum. Haec commemorantem Nereum excipiens frater, Curſim tantae, inquit, praeconia uirtutis decurruntur a fratre, ſtrictim percenſentur: nulla quit id expromere, enarrareq. uox: non Oratorum lateribus, aeternis ue Poetarū cantibus, aut immortalibus hiſtoricorum monumentis. languerent in commemorando Athenae: deficerent roſtra: emuteſceret forum. nulla ad tam ſublime donū adſcendit collatio. uictrix, amataq. uirginitas cunctarum per ora uolitat gentium: nullius ueretur inſidias: nullo propellitur hoſte: omnia ſunt ei terra mariq. pacata. ſubſtrati faſces honorant, trabearum cedit auctoritas. Sed age, pulcherrima Flauia, exiſtima tecum ſic unam e beatis aſſantem mentibus: Puella, quo te mucrone uirginitas ſauciauit? quae in te pila contorſit, ut illam tam ſaeue abs te propellas, infeſtiſſimamq. ſibi uenerem accerſas? unde tam dirum bellum, & tam ſubito ſumpta ſaga? Illa te materno prodeuntem ex utero eſt comitata: una

tecum alta, una tibi assueta ministrare, socia in uagitu, inter lucem, & tenebras, inter gaudia, & uoluptates, maerorem, & aegritudinem blande lusit tecum, blande te fouit, libauit oscula, strinxit ulnis, non a te insudante disciplinis recessit, non Christi amplexantem imperia refugit; una tecum caelesti cubauit in toro aeternis radiante margaritis, & multo pyropo. Sacro Christi lauabaris cruore, & ipsa membra tergebat: cur ergo illius obliuisceris? cur fugatam, eiectam, hostemq. iudicatam persequeris? & in sacrario scelerum, bustoq. uirtutum ad ipsas ueneris aras mactare quaeris? Si te candor oris, si proceritas corporis, si dignitas uultus, si fulgor oculorum, si flaua caesaries, si maiorum insignia, si decora, si triumphi, uictoriae, trophaea, curules, trabeaeq. delectant, omnia non ne cernis in Christo? Si tibi nuptiae denique placent, si expetis sobolem, en non ne in Christo aeternos fetus, & diuinam progeniem uides? Quam clarus, augustusq. maritus est Christus, quã fecunda mater Ecclesia, temeratis haudquaquam corporibus? Patent caelestis dumtaxat uirginibus thalamus, & secreta cubilis: ibi aeterna inter oscula, immortalesq. uoluptates, & iocos nulla praeripitur saeuiente libidine castitas, nullisq. inquinatur illecebris: & tamen gignendi nõ aufertur facultas sine ulla tristitia, metuq. mortis. Si haec, Domitilla, ingereret Angelus, nonne amplexareris? nonne admitteres animo? non ne priora connubia damnares? At ipse te Christus affatur: (non enim sine Christo tecum de his loqui seruiles animae auderemus) ipse tui ardescit amore: ipse se tibi aeternum promittit sponsum; cestumq. ipse cupit exsoluere. Ipsum ergo, puella, ne dedigneris, frustra postea requisitura. captandũ consilium dum facultas adest implendi. His utroque a fratre dictis, puellae uultus inter loquendum, audiendum, intuendumq. modo albescere, modo inducto ef-

ful-

fulgere rubore: lacryma conspecta in oculo, intraq. pudore reiecta, exauditi gemitus, cum detestatione facti & cupidinis, fecisset, inquit, saluator Deus, ut clarior haec mihi doctrina fuisset, nec recentia arcana. profecto non tam foede has in sordes deiecissem mentẽ, blanditiis circumuenta, elusaq. fallaci spe uoluptatum, dum omnia maiora, dulcioraq. assentatio, & aequalium feminarum uoces ostentarunt. Facile uersutis fuit, decipere puellam, haud talibus assuetam. nihil iam sincerũ, tutumq. in aula uideo, & inter sceptrorum insignia liberam uocem, si ingeratur, excipi cum stomacho, & pelli auribus ueritatem, ludibria pro laudibus esse. familiarium crebro adulatione iugulamur, haud quaquam tam noxio hostili ferro. Ceterum, postquam Dei placuit benignitati, non admitti tantum dedecus, pelliq. tantum ex animo meo piaculum, maiori ardore, ipso iuuante Deo, (neque iam despero, auxilium pie deposcens) ac fortiori animo (confert in posterum ad cautelam lapsus) tantam tuebor dignitatem, parata ad omne certamen subeundum: uos afferte consilium, & precibus attollite. Coepta enim, ni deducantur ad finem, cum ignominia, & risu a mortalibus eluduntur. Hoc laetissimi Eunuchi responso, uirginis celebrare consilium, & generositatem laudibus efferre: cohortari, ne deficiat. Ipsi, statim abeuntes, Clementem Pontificem adeunt: rem gestam enarrant: praedam ostentant: decreta uirginis perferũt, & ardorem. Laudat miris illos laudibus Pontifex: actisq. Deo gratijs, martyrij palmam auguratur. Erat Clemens, familiae splendore insignis, sanctitate eximius, honoris praerogatiua effulgẽtissimus, Petro exstiterat carissimus, moribus egregiis; atque doctrina, tantaq. demissione, ut oblatam a Petro ultro curulem alteri cesserit, modestia, praecellentiq. ingenio diuinus. Is, cum Eunuchis, tacitus ad Domitillam accedit: eamq. procumbẽtem ad genua

nua

nua benigne affatus, sacrata caput uitta circumdedit: faustissimaq. apprecatus, abscessit. At Flauia, professa uirginitatem, mirum dictu est, quanta religione, quantaq. eluxerit pietate, sic, ut asperitate uitae quisque facile terreretur. humus illi pro strato, abiectoq. ostro. praetexta mēbra uincire: duri pili cilicio interna uexante: assidua in precibus: uelle pro uirginitate dilacerari, occidique. Sed res, ad Aurelianum delata, turbauit serenitatem, horribili procella concussis Christianorum omnium animis, post Neronem stringente in eos ferrum Domitiano, Aurelianus, repulsus a sponsae foribus, accepto quoque repudio uehementissime cruciatus, deiectusq. spe, non coercere rabiem, non abstinere a minis, non temperare linguam; quin etiam in uirginem profana, & obscena impuro ore euomeret. Nec tangebāt animum familiae imagines, ipsa maiestas, penatium sanctitas, inuiolati foci, decusq. uirginale, & quondam sponsi nomen. Furibundus ergo decurrit ad Domitianum; patefactaq. re, incusat Flauiae temeritatem, Auspicij proditionem, Eunuchorum impietatem, exaggerans factū, obtestans deos patrios, Augustorumq. numina: denique molitorem omnium insidiarum Clementem Pontificem asserit. Acer effulsit Caesaris ex oculis ignis, prorupitq. minitabunda uox, sancita per deorum numen, umbrasq. maiorum, uicturum Christianorum neminem. consolatusq. Aurelianum, in Palatium ad se uirginē perducendam curauit, quam ad se uenientem conspicatus grauissime ingemuit. Quam enim paullo ante, splendido incedentem Eunuchorum, praetextatorumq. agmine, choroq. uirginum, matronarumq. illustri, coruscante crine, purpura auro, gemmisq. praefulgente exornatam, trahentem speciem dignam opibus populi Romani, dignam imperio, & fastigio, laetissima fronte, afflanteq. uel tristibus gaudia, & dulcedinem, nunc proclinata ceruice,

uitta-

uittatam, deiectisq. oculis auersam populari ab aura, fastuq. aulico, patriis desciscentem a diis, illudentemq. Dialibus Iouis, Martisq. contemplabatur, quam proxime accedentem, submisseq. affusam pedibus apprehensa dextera in cubiculum ducit, sedensq. una cum uirgine maerens, crebraq. imis pectoribus suspiria trahens, ita coepit: Si hoc fato Imperium, fascesq. Populi Romani nobis a superis data essent, ut domesticis clarescceremus infortuniis, utq. externis insigniremur cladibus, dubio procul hic spiritus, & aura horrenda, atque inuisa forent. Etenim, post stabilitam, aeterna fatorum lege, in penatibus nostris, nutantem alieno scelere rem Romanam, post Dacica trophaea, Catthicam lauream, madefactamq. Sarmatarum cruore Peucem, liquatasq. Istri pruinas, post expiata rebellantis cruore & anima signa, Oceanumq. compressum, restituto iam Capitolio, ciuili exciso, inflammatoq. furore, Iouecq. sua in sede locato, praecelso domesticorum cingimur funerum uallo, diris rursus urgemur angustiis, nouo, inopinatoq. sternimur uulnere in ipsa curuli, in palmata, sacratissimoq. Caesarum domicilio, & in ipsis penatibus, tua, o filia, (quid enim dulcius, optatiusq. noster in te desiderat nomen amor?) inscitia, atque simplicitate, paucorumq. temeritate, atque inexpiabili facinore. Non incertus iam rumor nostras conuulnerat aures, (utinam his caruissemus & oculis) ne ista flagitia, tantumq. scelus exaudiremus, cerneremusque. Non iam parietibus uulgare se murmur continet: uociferatur in foro: strepit ad rostra: exagitat curiam. nimis praepropera credulitate, nimia simplicitate aberrasti, Flauia. parcendum aetati, & cupidini, molli animo feminarum ad fabulas, qui decepit, qui induxit, ei feriunda ceruix, profundenda anima. rebellasti, Flauia, nullo concita lluore, nulla lacessita iniuria, nullo adacta supplicio, nullis impulsa maiorum exemplis,

plis, auctoritateq. ab immortalium maiestate deorum; ab aeternis numinibus, uetustissimisq. sacris: nec euagantem tenuit animum fauorum amplitudo, non coercuit metus, nō terruere supplicia. quid enim noxiis tanta praesertim impietate, & scelere est exspectandum? uiolentus usus, sed necessarius, paucorum poena, ceterorum documentum, & disciplina. nec a tam immani, nefarioq. incoepto nostri reuocauere numen, aut puellaris uerecundia. Quid nobis potuit euenire calamitosius, quid amarius, quid foedius, in tanto rerū fastigio, tamq. lato subiectarum ambitu gentium, quam, Flauiam a Domitiano, gentilem a cognatis, puellam a uiro, feminam ab Augusto, Romanam discrepare a diis, inq. turpissimam, consceleratam, & seruilem Christianorum sectam abire? Haeccine accensa altaribus thura, exquisita exta, fibraeque, inspectusq. astrorum cursus tuo primo in uagitu, auraeq. afflatu celebritatem, & gaudia portendere, ingentibus ue struibus illati sideribus ignes lucem, splendoremq. praesagiuere? Fallaces mortalium spes, & incerta uora, dum cupiditati magis, quam rationi, deseruimus. elusi iam ipsi, Martiae quoque gentis frustrabimur uota, exspectationemque? Viduatus in laribus thalamus, cui Acesines, Coaspesq. tributum miserant, exstinctaeq. faces cum iniuria deum, cum cōtemptu nostri, cum maerore populi, luctuq. Senatus iacebunt? An non ne melius, & gloriosius est, nostro te esse audientem dicto, nostraq. capessere imperata, & exsequi consilia, quam scelerati illius uenefici (cuius iam diri feralem in capite augurij gestas amictum) deprauari consiliis? An suspecta tibi sunt nostra, & damnata consilia? Miserrimum eum dixeris, quem cognatione nudatum fortuna effudit. nostris Romana humeris moles tamquam Atlante caelum fulcitur, nutabit leuibus puellae secretis? Illius est fugiundum consilium, cuius non manus a male-

ficio, & rapina, non lingua a maledictis, non mens a facinore est umquam auocata, quieuitque. Ille te ex amantissimi, pulcherrimiq. amplexibus sponsi euulsit: ille te ex oculis populi Romani, ille ex gremio subtraxit: qui te adegit in rabiem, flexit ad infanda mẽtem, qui tibi amara, horrida, & insuauia pro dulcibus, gloriosis, excelsisq. subiecit, & magico carmine, diroq. uerborum sonitu per calamitates, & dedecora, explosa honestate, (quo Mariae nati calces uestigia, & thalamum somnies) in exitium praecipitat, & adhuc tamen hostiis, sacrificiisq. precantium, umbrarumq. felicitate nostrarũ apud deos sustentaris. hebescit tot lectisterniis caelitum mucro. adhuc suspẽsa a caede manus, auersumq. est ab ultione fulmen, quibus ista ne redditur merces? Quod te diuina forma bearint, quod nos uictores fecerint gentiũ, quod Aquilas, sibilumq. Draconum per extrema terrarum felici circumtulerint cursu, quod denique Tarpeiam aequarint Olympo, ut tu tam stulte, nefarieq. desciscas, ut Christo in ligno uexato, in ligno litato seruientium Deo aras attollas, & offeras thura? &, si detur occasio, (adest fortasse animus) in Capitolio loces, expulso suis Ioue penatibus, tumulata Bellona, & obruto Marte? Quid, misella, existimas fortasse non transituros fuisse nos Christiana ad sacra, ni profana, ni turpia, ni obscena forent? An nos circa animorum salutem, felicitatemq. desides credis, ut mortis obliuiscamur, & condicionis? Curae eadem ante nos Diuis fuere Caesaribus: & tamen fabularum commentum est, atque experientia deprehensum, nihil uerius, certiusq. posse existimari de diis, quam quod a maioribus statutum, & religiosissime traditum est. Errare cum pluribus, humanum, atque excusabile; soli sibi sapere, arrogans. Intemerata est populi Romani religio, & certissimae caerimoniae, & non dubia sacra: quibus instructi, in uoluptate, & deliciis traducimus ui-

tam, nec erramus. In terris cum diis uiuimus, fruimur eorum uocibus, & oraculis, certi, post fata (si quid sensus animorum erit) cum illis aeterne uicturos. tu modo, filia, depone istum furorem: utere praeceptis, sancitisq. Augustalibus: pande animum consiliis, & iuuẽtam gentilium moderare caritate, & monitis. parum in femina prudentiae, & consilij, plurimum fragilitatis, iuuenili praesertim in aetate, quae, praebita commoditate, perenni in igne, ebullienteq. sanguine, immodicis uastatur erroribus, & foeditatibus. Si repugnaueris, si nostra spreueris mandata, si amorem, si consilia, quid inde infamiae, quid ue dedecoris prouenturum sit, agnosceret uel infans, caecusq. conspiceret. Frustra uirginitatis praeconia anhelas, si contumacia animum obuallaueris. Caret morositate, & arrogantia uirginitas, & falso nominatur, si modestia erga maiores, & obsequium abfuerint. Virgo, nihil Augusti mota blanditiis, nihil territa uultu, aut mollita precibus, breuiter, & generose respondit: non se ituram infitias, aut quae gessisset negaturam: dignam rem esse oculis mortalium, & luce: ruborem cerni in crimine, cui supplicium praemium, & periodus est: ueritatem satis per se illustrem, & excellentem nullo pacto obrui posse: &, si diu scelere latuerit hominum, a saxorum, ærisq. cultu, ab illecebris, & corruptelis libidinum transisse ad Dei cognitionem, ad decus uirginitatis, & famam, libertatemq. sui, cum sempiterni spe praemij: sua consilia quoad obsequia, cultumq. erga maiestatem, semper ipsi fuisse addicta, & addicenda: turpe, & intolerandum esse, iura proculcare naturae, in Christi uero amplexando dogmate discreta: optatam illi tamen pacem, & diuturnum aeuum, pia quoque decreta: nihil sibi cum Ioue, nihil cum Minerua, aut Marte, nihil cum Iunone esse: darent alij thura, plicarẽt genu, litarent, propitiarent, sibi litandum Christo, illiusq.

illiusq.

liusq. inuocandum, adorandumq. numen: si lacesserentur iniuria custos Capitolij, & Stator, concitatorq. bellorum, & sanguinis haustor ulciscerentur, uibrarent in uiolatores fulmina, nihil minus sibi timendum esse: turpe, & ridiculum dici, deos hominum egere auxilio in ulciscendis iniuriis: fractas ab se Christi benignitate corũ impietates: detectas fallacias: praecisam omnem, quam nefastis uotis ex sua strata conceperant castitate, laetitiam: emunctum efferuescentem animorum ardorem: nullum sibi ob susceptam Christianam religionem relictum paenitentiae locum: nullum inhaerentem scrupulum, nec uelle: mutationem consilij ad meliora optandam: sibi esse optimum, & ad satietatem cum incredibili uoluptate, cerni in se patriam generositatem: non abfuturam Christianam pietatem: iamq. pro Christo mori statutum subtexens. Tunc Domitianus, maxime aeger, & uultu tristis, Magna rursus inquit, filia, pietate erga te mea retardor: rursus, recordatione aetatis, languescit furor, rursus irae mitescunt in tanto pulchritudinis, uenustatisq. splendore, uel pulsatis pectoribus, caloreq. corda euibrante, ipsamq. dexteram in tela, caedemq. ducente, non indigna, & merito deorum ante cõspectum larium nostra manu uictima caderes, ut cruore tuo elueretur labes, expiareturq. contractum piaculum. Non desunt exempla maiorum, qui minori in re suam erga patriam testati sunt caritatem. Nos te, erga deos nefarie factitantem, turpiter maledicentem, impie detrahentem, adhuc impune ferimus. Imitabimur hac in re deos immortales, qui fortasse nondum de salute tua desperarunt. Euincamus nosipsos: triumphemus in peruicacia: summaq. in potestate teneamus iram. Etsi haud facile sit, in magna iniuria, & in offensa praesertim deorum, iustum cohibere dolorem. gemina in te uersatur impietas, reluctandi nobis, & spernendi uim potestatemq. nu-

minum. Sed a diis deſciſcenti omnes ſe facile dirae aſſociant. Hauſiſti tot per annos arcana philoſophorũ, Oratorumque: nihil tamen ſancti, ac pij reportaſti: quod ad felicitatem, quod ad maieſtatem,& incrementa Reip.attinet, abieciſti: feralibus ſacris applicaſti animum: matrimonia, ſobolis poſteritatem penitus ex hominum memoria, & uſu tollendam uoluiſti, oblita naturae legum. ad id femina procreata, quo prolem gignat, natam educet, ſtratoq. quodam modo mortis imperio per interruptam liberorum ſeriem naturae ſubleuet imbecillitatẽ. In prole tua, filia, quis non Flauiorum renouata ſibi decora exiſtimabit? Quantum hauſturi gaudij ſumus, ſi per te, mea Flauia, Veſpaſianum patrem, Sabinum patruum, aut Titum fratrem, familiae noſtrae lumina, amplexari licuerit? Quamobrem, filia, hoc infame abiura ſuperſtitionis genus: crudum ex animo pelle decretum: utere focis, utere gentiliciis ſacris: cunctarum ne dedignare Romanarum morem, inſtitutumque. peculiaris uſus in re uſitata, & publica raro ſine infamia. damnatum uirginitatis propoſitum, atque in te maxime abominandũ, haud fruſtra a diis tot in te collatis uenerum, pulchritudinisq. ornamentis. ingens ſcelus, abuti benignitate ſuperum. Tunc uirgo: Non eſt omnium, potentiſſime Auguſte, de diuinis rebus tam alte ſentire, atque ita caelitum mores luto noſtrae mortalitatis imprimere, ut, extinctis libidinis aeſtibus, & coercitis naturae motibus, quibus ad turpia trahimur, terrenarum rerum ſpeciem dedignemur, diuinaeq. pulchritudinis ſplendorẽ, quanta maxima contentione poſſumus, aſſequamur. Multa ſunt, fateor, quae animum, corruptionis expertem, & ſuis ſeſe pennis in ſublime tollentem, illecebris delinitum, & curis inutilibus implicatum, praecipiti ruina in ima deturbant. Aurum, gloria, deliciae, ueneres. Sed, quid eſt in his rebus tam egregium, tam praeclarum, aut

ſubli-

ſublime, quod nos a caeleſtium rerum amore poſſit deducere? Pulchritudo quidem, quae maximum ſemper apud omnes pondus, & uim habuit, quae ſummos, pugnaciſſimosq. Impetatores, ac praeclariſſimos Reges, uel in ipſa bellorum rabie, ſtratarumq. cineribus Vrbium aeternae ſeruituti mancipauit, quae humili loco natos ad ſummos honores, ad regimen, ad curulem, ad Regum purpuram, ſoliumq. perduxit; eſt illa quidem naturae donum, ſed exiguum, quod innumerabiles mortalium caſus, quod paucorum dierum languor, quod breuis ſollicitudo, quod triſte unius noctis inſomnium poſſit eripere. Sunt apud nos quamplurima Regum, Conſulum, ac Caeſarum buſta noſtrorum, & pulcherrimarum monumenta feminarum; ad haec, ſi placet, accedite. Licebit profecto intueri ambuſtos cineres, exaeſas uermibus carnes, pro quibus Oceanum onuſtum claſſibus, ſtridentem ſilua lignorum, ac cruore ſpumantem, ſparſos cadaueribus cãpos, & funeſtatos humanis uiſceribus amnes, orbemq. terrarum uniuerſum ſudãtem in armis uidit antiquitas. O peruerſa hominum ſtudia: o labores fruſtra ſuſceptos: o impia uota. Praeſtaſſet ſane, omnium ſocietatem uitaſſe, ſeſeq. in uaſtiſſimas abdidiſſe ſolitudines, belluis ipſis inaceſſas, odiſſe formam crudeliter pulchrã, quam domeſtica ciuium funera, deuaſtatas prouincias, attritas gentes, funerata opida, populosq. excisos, & ipſos Imperij Duces, lectas animas, certosq. hoſtium terrores unius femellae pulchritudini ſuo litantes ſanguine ſiccis oculis intueri: & mirabimur gratam eſſe caelo caſtimoniam, quae tot in terra faces exſtinguit, tot incendia reprimit, fluctusq. compeſcit? quae armorum fragorem, Martisq. fremitum ſedat? Dicam amplius, quae extorquet omnipotenti arma de manibus, & dexteram illam ignibus armatam, fulminaq. uibrãtem ligat ad ueniam. Tibi laus, diuina ſapientia: nam, quibus olim ar-

tibus fecisti de carnificina sacrarium, de cruce trophaeũ, uitae scaturiginem de sepulcris, iisdem uirginibus ex egregia forma, & rara corporis uenustate, quae solet fomentum esse libidinis, aureos struxisti gradus ad ueram gloriam. Vtinam, maxime Caesar, religionis tibi nostrae splendor illuxisset: agnosceres profecto, molitorem orbis de summo maiestatis suae fastigio in unius descẽdisse Virginis uterum, uagiisse in cunis, infantem, caelestium luminum Architectum. O uere fecunda uirginitas, immensum cõcepisti, aeternum genuisti. hoc ipsa decus totis uiribus non amplectar? ab huius me suauissima diuelli societate patiar? Nec me pudebit, uersantem inter Angelos, optare mortalem torum, & a caelesti sponso, qui me sibi aeterno foedere copulauit, ad hominum nuptias, amplexusq. transire? Quid me uinculis terres? Ornamenta sunt ista, non uincula. Quid obiicis fustes? Non expauescit Christianus ad fustes, cuius est spes omnis in ligno. Quid mortem minaris? Quam Dominus meus in Caluario apertis largae misericordiae fontibus gloriosissime obruit. Quid expedis ferrum? Quid equuleos; quid candentes laminas paras? Haec omnia Christus, reuulsis Acherontis liminibus, foribusq. confractis, & capite serpentis obtrito, ne quid ab illis in posterum timeremus, ab inferis rediens, caelo triumphator inuexit. Sed fortasse tua te magis delectant. haec ipsa, quae nobis sunt domestica, contemplemur. Recole ueterum annales: consule historias: & inuenies, summum semper honorem ab omnibus gentibus, duce propemodum natura, habitum esse uirginibus: quandoquidem apud mortales nihil est Virginis nomine sanctius, nihil acceptius, nihil fauorabilius. & Vestales quidem, uestris deuotae diis, qui tamen nihil cum Deo, praeter uanam diuinitatis opinionem, habent commune, quanti sint nominis apud Romanos, ab illis ipsis, quibus circumdaris, lictori-

bus

bus petito. Interroga has aras, haec templa, forum illud augustissimum, maestas, & funebres Pontificum uoces, squalorem totius Ciuitatis, infaustos laqueos, obruta humo nocentium corpora, maestitium illud, & sepulcrales moles: omnia tibi mutis quibusdã uocibus testabuntur, nihil illis in hac urbe sanctius, nihilq. augustius fuisse, quousque Dei filius Ioues, Mercurios, Dianas, Phoebadas, noctemq. illam saeculorum atram, atque funestam, tristemq. Erebum ab hominum cordibus relegauit, exstirpauitque. Vos in medium adducam Tiberinas aquas, quae uirginem in discrimen adductã periculo exemistis. contendebat populus, uiolatam esse: inexpiabile scelus: illa, se contrafecisse, negabat. Senatus uiuam de more defodiendam censebat: illa, iniuste se occidi, clamabat. Quid plura? uos innocentis patrocinium suscepistis, & uicistis: continuistis uos ipsas, seruati pudoris testes, supra naturam uestram, in cribro: &, diuinae praecones sententiae, cuius tribunal innocens appellauerat, non uoce, sed facto, uirginem absoluistis. Quas ego praeterea Claudias, Aemilias, Martias, Cloelias possem accersere? Qnid, si Graecorum in annales me effunderem? quo pectore, qua eloquentia, quibus uelateribus Atheniensium uirginum, in pauimento, cruoris adhuc paterni notis purpurato, saltare compulsarum, crudeli triginta tyrannorum imperio, generositatem, aut placatas Iphigeniae cruore auras, fremẽtisq. pelagi iras, aut cumulata Camillae uocabula, aut insigne Chalydoniae uirginis spolium, Cassandrae uaticinandi donum, diuturna Spartanorum, ob uiolatam suarum uirginũ pudicitiam, aduersus Messenios bella, & implacabiles furores, aut Daphnes, Dryadum, Napaearum, Lemonidumq. agmina efferam? Dies potius me deficeret, quam deessent exempla: nec solum hoc uirginum, licet earũ praecipuum decus est, sed uiduarum, nuptarumque. Quas

ego

ego Elyſas non tam Byrſa, aemula Capitolij, fundata, quam uita, & fato mirabiles, aut Artemiſias, inter ingentes pyramidum moles, & famoſa ſepulcra lugentes, aut Lucretias, Biblias, Cornelias, Hortenſias, Sulpicias, Porciasque, & eiuſdem multas propoſiti feminas, nec ignobiles pudicitiae magiſtras, poſſem recenſere, quarum apud nos fama numquam caneſcet; immo uero, ut templa quaedã uetuſtate fiunt ſanctiora, ſic illa diuturnitate temporis carior, illuſtriorque. Sed non uacat ſingula proſequi, immenſumq. opus paucis perſtringere. Finem dicendi facio, id dumtaxat obnixe rogans, maxime Caeſar, ut tantam Flauiae gloriam non inuideas, dignam maioribus, dignam litteris, dignam imperio, ac fortuna tua, maieſtateq. populi Romani; &, quam mihi coronam uirginitas nectit, aeternis uernantem floribus, & quouis Indico, Parthicoq. digniorem diademate, ambiri a me aequo animo patiaris: ſin minus curioſus tui, at non mihi hoſtis. His Caeſar euictus, non amplius cunctandum, pugnandum ue cum obſtinata ratus, uirginem in exſilium pellit, Pontia Inſula circumcluſam, aduerſus Formias C C L. ſtadiis a cõtinenti abſciſſa. Quae ubi decretum accepit, nihil turbata, collecta ſupellectile, accitisq. exſilij comitibus, ac ſociis, in inſulam enauigauit, conſtructisq. cellulis, tranquilliſſima frui uita; nunc ſacras legere hiſtorias; nunc Chriſti meditari aerumnas; nunc interdum cum eunuchis, ac familiaribus de Chriſti uirtutibus, ſignisq. ſermocinari; modo effundere ſe in preces; nec diu noctuq. intermittere orandi conſuetudinem; &, tamquam in Pontia genita, cellulam ſuam pro deliciis habere teſtem arcanorum, ac precum. Interim Domitianus, cum quindecim regnaſſet annos, & quinque & quadraginta uixiſſet, X I V. Kal. Octobris coniuratione facta in cubiculo a Stephano, Flauiae Domitillae procuratore, Clodiano Corniculario, Maximo Parthenij

thenij liberto Saturioque decurione cubiculariorũ,ſeptẽ uulneribus trucidatur, anno a partu Virginis XCIIX. Fuluio Valente, & Antiſtio Vetere Conſulibus. Illi Cocceius Nerua ſufficitur, inſignis moderatione Princeps, ſed breuitate imperij felicior. Hic, cum antiquaſſet Domitiani edicta, ac ſancita, multi a Domitiano damnati exilio penates repetiuere: ſed de Flauiae in urbem regreſſu nemo ſcribit: quippe flagrãti cupidine otij, atque in caeleſtia effuſae ſe ab Inſula ſubducere flagitium uidebatur, ex horreſcenti, deteſtantique laſciuientis aeui luxum,& foediſſimas aulae uoluptates,ſordesque inter ſcenica ludibria, ac tragica funera rerum Romanarum. Ceterũ Nerua in IV. ſuo conſulatu, VI. Kal.Feb. inter uiuos deſiente, adoptatus ab illo Vlpius Nerua Traianus ad gubernacula euocatur Imperij, uir pace, belloq. Reipublicae neceſſarius, reddita limitibus ſecuritate, deuicta Dacia, exciſa Cteſiphonte, protritisq. Parthorum pharetris, erga Chriſtianos non mitis. Valerianus, perdite Flauiam deperiens, non furorem continere, aut ueneri ire obuiam potens, impetrat a Traiano, enarrata re multis cum lacrymis, ut compellere ad adoranda idola Nereum, & Archillaeum poſſit, fidos Flauiae, & ſibi non dubios aduerſarios: quos ſi dolo circumuenire, aut lenire blanditiis, aut euertere potuiſſet, palmam deuictae uirginis non dubie ab ſe latum iri, ſperabat. Ergo, impetrato Auguſtali reſcripto, enauigat in Inſulam: &, ne adſpectu ſuo Virginis animus offenderetur,exaggerata ira, germanos ad ſe accerſendos curauit. qui, adeſſe certamen, & mortem non dubie intelligentes, lacrymis oppleti, ac uultibus maeſti, rem uirgini aperuere ad fortia adhortantes,mulcentesq. dolorem: mox ad Aurelianum accedunt. quibus benigniſſime ſuſceptis, ductisq. in ſecreta aedium infelicitatis ſuae iuuenis cauſſas enarrat, oſtentato pectoris uulnere ex ſponſae repulſa: mul-

ta illis promittit, si uirginis animum in amorem suum, & tori cupidinem reuocent, abnuentibus, econtra, acerba supplicia, & certam necem ostentat. breui finita quaestio, sanctorum animis nihil territis supercilio, minisque, aut flexis pollicitatione. Quamobrem uinculis constrictos, diuq. fustibus caesos, mox Tarracinam transuectos, ablato capite occidi iussit Memmius Rufus, Consularis, sine dubio praestantissimos, Magniq. Petri uexillis, praetorioq. dignissimos. quorum corpora, iussu Flauiae, Auspicius, sublata in nauiculā, Romam deportauit, obruitq. in praedio uirginis, uia Ardeatina, mille & quingentis passibus procul a moenibus, ad Petronillae tumulū. Sed luctum uirginis, angoremq. cum praesensissent Maro, Victorianus, Eutychiusque extemplo ad eam nauigarūt, ac, solati dolorem, constantissime esse adhortantur, assidui in uigiliis & precibus; nec caritate, religione, aut obsequio erga uirginem Nereo, Archillaeoq. concedentes, insignes pietate uiri, acerrimiq. deorum hostes, in Christiana militia haud imbelles, mollesue. Interim Aurelianus spem capere, uirginem non diutius passuram solitudines & incommoda, atque exilij aerumnas, fatigare precibus deos, ad puluinaria sacrificare, uota nuncupare, offerre dona, haud mitescente furore inter inanem spem, cogitationesque: cum ad eum defertur, recenti Christianorum auxilio in Insulam aduectorum, uirginem alacrius in incoepto permanere, maiora moliri, acriusq. aduersus memoriam tori odium imbibere. Quibus auditis Aurelianus, acerbissime saucius, Maroni, Victoriano, & Eutychio breui perniciem molitur, eosq. de medio sustulit: Nec terendum tempus ratus, statuit inuitae uim inferre, & potiri non tam tori dignitate, quam sponsae corpore, sperans, inter amplexus, & oscula exarsuram uirgini uenerem, & rediturum iuuentae calorem, & insitam cupidinem. Sed in tam graui casu non

in Vr-

in Vrbe ante Flauiorum imagines, oculosq. Senatus, sed Tarracinam nuptiale sacrum, gaudiumq. destinat. Scribit Luxurio germano, ut omnia nuptialia instrumēta domi habeat, utq. nobilissimas, & pulcherrimas quasque municipales inuitet: ipse eo muliebrem mundum, genialem torum, musicos, greges ancillarum, seruorumque, ac pondera auri transmittit. Adsciscit & in comitatum inter alios Seruilianū, ac Sulpicium, optimae spei adolescentulos, ac nobilissimos, sodalesque. Hi paucis ante diebus matrimonium cum duabus puellis, Theodora, & Euphrosyna, Flauiae aequalibus contraxerant: quarum industria uti ad labefactandam Flauiae pudicitiam, expugnandumq. propositum Aurelianus decreuit. rem cum earum sponsis communicat: approbant illi sententiam: ultroq. consilium laudant; interq. Aureliani lacrymas, & promissa, illis negotium commendant. quae, ex Vrbe profectae, Tarracinam deueniunt, eo & paulo ante Flauia fuerat attracta, etsi multis iactata curarum fluctibus, moestaque, non tamen exulis speciem praebens, aut a patria maiestate degener. Vbi inter se ora, oculiq. occursauere, stupor ingens spectantes incessit. uidere enim erat Flauiam in pullo uestitu incedentem, calcata maiorum gloria, uix priuatae feminae statum repraesentantē: sodales e contra, insigni pompa fulgentes, multa margarita, gemmaq. lasciuiente caesarie, & purpura fluitante, inter insignia ancillarum corpora, lectamq. pubem. maeror, & pudor pariter puellas occupauit, rupitq. prima silentium Euphrosyna, nō iam pueriliter exorsa a matrimonij dignitate, ab auspiciis a maiorum institutis, a nobilitate generis & spe gentilium: ad extremum addens eius nomen dirius in Vrbe excipi, & cum ludibrio: simulq. eam ad ueteris uitae curriculum capessendum adhortatur. Sed Flauia, trabearum conculcatrix, deorumque, ac omnium cupiditatum uictrix,

excellentissimae uirtutis, maximiq. animi, ac sapientiae, ridere puellarem eloquentiam, & retorquere in auctores stolide coniecta tela: ostentat uolētibus aciem: & Christiano Marte frangit rebelles puellarum animos, eodem uictoriae cursu Veneris trophaea deiiciens. Itaque reddita cuidam puellulae uoce, & Herodi Theodorae germano luce, utramque uirginem ad Christum traxit cum multis ancillis. Igitur Theodora, & Euphrosyna, detractis collo monilibus, proiectis gemmis, & deposito flammeo, proiectae ad Flauiae pedes, Christum & Regem, & Deum fatentur. iam cupere cominus pro Christo pugnam capessere, & depugnare aduersus Caesares, generose Veneri irascuntur, damnantq. furta Iouis, & Deos, aemulae Flauiani ardoris, amorisq. in Christum, atque Deiparam: illi castissimum sacrarium in adytis pectoris struere, & caste fouere. Decurrunt interim ab Vrbe sponsi, ignari rei, facti ue, lasciuientes, & iuueniliter ludentes, cum repente adeuntibus sponsas fulsere uittatae comae, & nudata munditiis corpora, ac iuuenili apparatu. non ruentes in amplexum, miscentesq. dexteras, sed stupidi adstitere. Vix abrupto silentio, quaerere a sponsis nouitatem rei, & uestium squalorem, simulq. silentium cōticentibus organis, silentibus fescenninis carminibus, exploso thalassio, diisq. nuptiarum praesidibus, ac numinibus patriis. Tunc Flauia illis rem aperuit. multum indignantibus, eius caussa inductam mundo orbitatem, & caelibatum, extremum malorum. si illa castitatem tam deperdite adamaret, tolerandum, unius feminae continentia non occasurum orbem: at praeripere sponsis gaudia, & alterius nuptias funestare, hoc iam improbissimum, & crudele asserere. Sed Flauia recensitis Christi uirtutibus, commemoratoq. nouissimo die, quo hominum genus ante tribunal regnātis staturum sit ad formidabilem tubae sonum, ingessit furentibus amore pectoribus

ribus

ribus metum: & Euphrosyna, ualidior machina, ut apud amantem ipsa amata, concelebrare Flauiae consilium: & decreta saluberrima esse ostendit: simulq. accersitum Herodem, & puellulam antea mutam, ut dictum est, Sulpicio, Seruilianoq. ostentat. Victa his impatientia iuuenum, & mente ad digniora sublata, fatentur ambo Christum, & religioni castitatem iungunt, summaq. Flauiae & sodalium laetitia, Christianorumq. omnium assensu, a Iuliano, & Caesareo baptizantur. At Aurelianus, diuturna amoris procella concussus, in elegantissima Flauiae specie ignescens, inter spem uoluptatum, & tori impatiens, ubi Tarracinam deuenit, instructo nuptiali apparatu, urgere Sulpicium, ac Seruilianum, rapere in uenerem, monstratis uoluptatibus, prouoluere in eandem cupidinem, ostẽtans noctem illam uoluptatum largitricem, & spectatricem amorum futuram: simul paribus animis, uotisq. paria conuenire gaudia in tergemino thalamo, in flore praetextatarum, uel fortunantibus, & pie inuidentibus diis, praefatus. Addebant feroci pectori stimulos, & ardorum uiolentiam sponsae irascentis uicinitas inuitę cessurae, & per cogitationes expetita toties facies, & augustissimum os procul culmine rerũ intra domesticos lares. Sed Sulpicius, Seruilianusq. negant licere hoc sibi per cõtinentiam sponsarum, iam cum Flauia sentientium: nec indomitam uirginis mentem in eius amorem, & cupidinem ullo pacto allici posse: induruisse iam, & exilij acerbitate ferociorem redditam: sibi statutum, ac fixum, non perturbare sponsarum animos, nec cum inuitis eluctari: ui aduersus uirginem uti, uel in hoste ferum, immaneque, & maioribus abominabile: ferro corpora, & marte superari, animum uinci non posse, suiq. iuris esse: & arceri procul uiolentiam in cupidinis regno: amantium arma, demissionem, blanditias, dona, lacrymas, & caritatem esse, & fore, in uiolentia acerbissi-

bifsimum quodque oriri, & cum paenitentia aggreſſorum, reſpondentes. Eludere dicentes Aurelianus, & imperitos amorum nuncupare, tenella pectora nondum facibus adusta, nondũ pilo traiecta aſſerere, imberbes nondum amore perſtringi, ceſsiſſe lacrymulae ſpõſarum, ceſſiſſe gemitibus, nimium indulſiſſe non intellectis artibus dicere. uique non occulta uſurus, parat conuiuium, noctem opperitur, agit choreas, ſeq. acrius in uenerem inflammat. Virgo, ueſaniam uiri intelligens, in tanto diſcrimine, pauida erigit ad coeleſtia mentem, Chriſtum apprecatur, ut uotam ſibi caſtitatem tueretur; illi praeparaſſe thalamum, illi ſtrauiſſe; in priori certamine uictricem eius fauore euaſiſſe, non horruiſſe Caeſaris uultum, non iram, nec refugiſſe ſqualentem littoris faciem, non deſertas arenas, & truces murmurantis pelagi fragores; ſed iam grauius inſtare periculum; de caſtitate pugnandum, imbellem uirgunculam non ſtaturam aduerſus inferentis uim robuſtiſsimi iuuenis, & libidinis flamma ſuccenſi, procul penatibus, procul gentilibus, nudam & inermem praedatori expoſitam, praeciſo omni auxilio, in eo dumtaxat haerere ſpem, opem, & uictoriam, ſtare iugulum, ſtare pectus aduerſus mucrones, & flammas, dentesq. beſtiarum intrepidum, auidumq. diſcriminum, de uirginitate anxium non ſuauiter torqueri, ſed ſponſae iniurias ſponſi eſſe, & in ſponſum redundare ſimul & ultionem; iam ignominiam, & uictoriam aequa lance penſari, ſaeuoq. in certamine praeſtanda iam promiſſa, praeſtandumq. fauorem, multis cum lacrymis, ac gemitibus, religioſiſsime canebat, ſociantibus preces, uotaque Euphroſyna, & Theodora, turbaq. ſeruientium. moeror ingens, & funeſtum iuſtitium penates occuparant: ſponſae inter lacrymas, & preces uerſari: triſtari famuli: ingemiſcere ſodales. tripudiare dumtaxat Aurelianus, in moerore ſponſae gaudia ſua attollere, &

torui-

toruitatem uultus illius ad arcana noctis ultor differre in solatium sui, praeteritorumq. angorum. sed pro uirginitate Deus decertat, luctantibus expeditum exitium: nam, inter cantus, & organa, ceteris fatigatis, Aurelianus in iactu, rotatuq. corporis saltans biduo, noctibusq. duabus interclusa anima corruit, cōterrita familia, Christumq. Deum fatente. Sed Luxurius, strati germani luctu & uirginum triumpho, in tanto intuentium pauore, Christianiq. nominis miraculo, in immanem rabiem, & praeproperam ulciscendi libidinē incitatus, Flauiae impacatior, cuius peruicacia spretum familiae decus, & extinctum fratrem intelligebat, tractis in sententiam nobilissimis iuuenibus, cum dedecore deorum, ac Caesarum, magnaq. cruciatus inuidia ad Vrbem decurrit, magistratus adit, Augustum, regemq. sacrorum deprecatur, laesa numina, conculcata iura, spreta Augustorum numina, iniectum pubi nefariis artibus, & magico carmine furorem, cum exitio fratris, insignis indolis, nobilitatisque: ouare iam Christianos inter spolia Iouis, & ludibria Martis: cuncta iam ad Christum spectare, & transire ad eius iussa populorum agmina: hebescere econtra cultum Deorum, squalere iam sine uictima aras, sine honore cespitem, sine thure simulacra penatium commemorat. His Augustus non ignauiter acceptis, intentusq. ad curam Reipublicae, cuius statum in ueteribus Deorum caerimoniis firmandum cēsebat, ex arcanis imperij; ac Reip. simulque peregrina religione mutationem rerum portendi, & turbine eodem non sacra ueterum modo, uerum ipsam Remp. euulsum iri credens, arma in Christum parat, stringit in cultores ferrum, uetat dari thura, & hetaerias fieri. intra primordia maiestatis relato inter Diuos genitore parta iam pietatis fama, firmatoq. dominatu uenerationem apud suos, hostesq. quaerens, insaturatae uir ambitionis, nec intra saga infan-

fan-

fandos puerorum amores, & secreta libidinum, sitimq. uini oblitus. At Luxurius accusatos impietatis Sulpicium, & Seruilianũ Aniano Vrbis Praefecto cruciandos tradidit: qui, constantissime in confessione Christiani nominis persistentes, capite plectuntur, tumulanturq. uia Latina, duobus millibus passuum ab Vrbe. Quibus caesis, Luxurius, gaudio triumphans, fratri parat inferias, Tarracinam accurrit: uirgines unanimi consensu, & societate armatas intentato mortis metu territat: iubet uenerari Deos, & sequi maiorum uestigia. Sed uirgines duce Flauia fortiores in ipso minarum terrore spreuere furiosi hominis uoces, qui, tamquam in hostico supellectilem depraedatus, inclusas cubiculo, prostratasque in preces subiecto igne concremauit Nonis Maij. Expirauere laetae, ridentesque, nihil motae, ne uestibus quidem ambustis. dormientes dixisses, non exstinctas. Altera die accedens Caesarius, insignis sanctitatis, & ipse martyrij gloria praefulgens, ac Christi miles non imbellis, earum corpora sublata honorifice tumulauit. Et reuera felicem diu Tarracinam in aceruis saxorum, bustoq. ueteris coloniae tanto pignore existimabam, cum mihi haec pie scribenti, uoluentique affulsit Flauiae lucis splendor in S. Hadriani ad forum aede pietate Augustini Cardinalis Cusani purgata ruderibus, atque exornata, reperto illius corpore, medio inter Nereum, & Archillaeum, fortasse mirantis, & generose (quantum irasci caelestibus fas sit in summa pietate) indignantis patriam suam ad tantam animi magnitudinem, triumphorumq. splendorem turpi silentio, & ingrata memoria siluisse, ne signato quidem saxo, aut erecto tumulo, procubantibus in inuictissimae decus ad ima Caesaribus, & Capitolio in pauore, ac ludibrio Palladis, Iouisq. supplicante uel ad stuporem hominum, caelitumque. Sed, quia nõ satis erat tantae uirginis magnitu-

gnitudini, ac ſanctitati oſtentatum eſſe gentibus corpus, & ſacrata pignora, niſi religioſiſſimo ſaeculo noſtro ſub Clemente IIX. inſtauratore ſacrarum aedium, & priſci moris, ac pietatis imitatore, circumferrẽtur triumphali pompa per Vrbem, ſtabilem, nec indecoram ſedem nacta. ſiquidem Caeſar Baronius, nobilis Eccleſiaſticorum annalium ſcriptor, a Clemente allectus in Cardinalium Senatum, cum ſortitus eſſet Sanctorum Nerei, Archillaeique titulum, dignum diſciplina, ac moribus, & religione ſua exiſtimauit, primordia dignitatis a caeleſtium cultu auſpicari. lababat ruina aedes illa SS. Nerei, atque Archillaei, ad Appiam uiam (ubi Flauiorum (ut fertur) quondam domus, penateſq. frequentabantur) & obſita ſqualore, ac uirgultis ſub dio enatis, uepribusque deformis, priorum temporum calamitatem monſtrabat, conuulnerata ſuperiorum Principum memoria, nihil tale (quod maxime decet rectores terrarum) meditantium, celebris olim famae, nec uetuſtati ignota, Magni Gregorij adſpectu, uoceque nobilitata, Sixtus IV. nutantem aeui iniuria inſtaurarat, ueterum aemulus, nec intra ſaepta ferocium ſpirituum mitigator, extenta ad ardua quaeque cupiditate, uel intra ſaga. igitur ruderibus auectis, pariete depicto, & altari quattuor columnis adornato, V. Id. Maij, CIↃ IↃ XCVII. indicta ampliſsima ſupplicatione praefertur põpa triumphi. Sacerdotum humeris ſacra pignora circumferuntur. comitantur collegia ciuitatis, ordinum Principes, religioſorum familiae, ac Praeſulum manus luminibus accenſis, dependente a parietibus periſtromate, ſericoque apparatu, erectis etiam in circuitu crebris altaribus, uel praeſignatis ueterum Auguſtorum fornicibus, noua tituli magnitudine, in decus, famamq. uictricis, uel gemente Apella, id quoque poſteris caelare indignum diligenti ſcriptore exiſtimo, Flauiorum cineribus ſe ad-

H huc

huc urgeri ad lugenda uetusta excidia, aeternique mala seruitij compulsum ad exornandas plateas aere proprió ad hostilis nominis claritudinem. itur a Sancti Hadriani aede, per Tullianum carcerem, & per ima Capitolinae arcis, perque busta C. Poblicij, extra ueterem Flaminiam, sinistrorsum ad Marciana palatia: hinc ante Iesu templum, Alexandri Farnesij Cardinalis clarissimum pietatis, ac magnificentiae monumentum, in Capitolium, & per L. Septimij Seueri, Flauiorumque arcus, ac Magni Constantini in Sacra uia ad ipsam sanctorum fratrum aedem, ubi Baronius cum aliquot Cardinalibus praestolabatur, processitque obuiam sacris pignoribus. condita sub ara maxima asseruantur.

Prosper Bru in
Iacobus Lauro

S. CAECILIA
III.

Obile Caeciliae nomen, & natum ad iura ſolum ſupplicãtibus terris annuere non obſcure uidentur Metellae cognomen, fortunatamque in Republica ſobolem, licet incuria ſcriptorum poſteris nō prodatur rerum geſtarum magnitudine offuſorum, cantuque certaminum. poſt aeterna Flauiorum trophaea, iam tantae uictricis fama, & praeconia celebrentur, trepidanti ad tam grande molimentum ingenio, affuturae caeleſti fauore. Aedes Caeciliae trans Tiberim inter pontem Sublicium, & Horatij Coclitis, cuius adhuc hodie ueſtigia exſtant, uiſitur, ipſius Virginis nomini dicata. A prima aetate Chriſtianam religionem profeſſa Imperatoris gloriam mire auxit, ſpretis patriis Diis, ac ritibus, cōſecrata etiam Chriſto uirginitate, cuius poſt religionem prima in femina gloria eſt. aſſidue Chriſti res geſtas perlegebat, abiectis Poetarum libris, ne mens inter laſciuiam, & turpia pollueretur. amatorij uerſus, & fabulae, ſi legantur a uirgine, nō dubie quatitur caſtitas, excitatis igniculis ſub pudoris cineribus deliteſcentibus. Euangelium, ac ſacrarum hiſtoriarum libros ſemper in pectore, ſinuque geſtabat, ut, ſi flamma libidinis, & iactantia, faſtusque irreperent, oſtentata acie, eductisque auxiliis conciderent. quae ex ſacris paginis hauſerat, imitatione implebat:

fru-

frustra enim fatigantur oculi, tempusque teritur, nisi animus lectione ad meliorem frugem deducatur, inciteturque ad uirtutem. Ieiunio fatigare membra, ac premere iuuentae florem, cilicio interna affligere, cubare humi. nudum marmor, & perexiguum illi pro strato, subleuare inopiam egentiũ Christianorum. interim, iam nubilis, procurantibus gentilibus, Valeriano, primae nobilitatis iuueni, uel inuita, & coacta iungitur: quae minime animo consternata geminatas preces effundere, quam demississime ardentissimeque florem uirginitatis Deo commendare, interque organi sonitum ipsa Deo haec
„ canere: Fiat cor meum immaculatum, ut non confundar. uaria pugna, & dira lucta excitata inter spẽ, metumque, rursus in diuini tota spem auxilij inclinare. nec fugiebat eam ingentis gloriae, famaeque illam esse lauream, quae per discrimina, & cruciatus quaereretur, & diuinum fauorem abesse aliquando, quo affluentius secum omnia trahat. sic Assyrico cingendam uallo Bethuliam permissam: sic uiduali etiam lacerto sustentatam cum dedecore Euphratis. Hierosolyma tantum dilecta superis, non raro obiecta discriminibus, & sedibus auulsa uel a Mareotide aduena excito, aut Tygride in plana suffuso, aut minitante Oronte, & paullo post superni ardore fulminis obsessore ambusto pristinae asserta maiestati, & gloriae, amorem deprehendi in laboribus. sic se corripi a Christo, sic quoque ereptum iri ex daemonum faucibus, atque ex corporis ludibriis pie existimabat. Sed sponsus, Caeciliae pulchritudine non mite saucius, urgere diem, accelerare nuptias, uirginis gentiles prece quatere, impellere cunctantes, fassus uim furoris, & affixa pectori tela. Cessum iustis precibus, captata ad Orientem solem auguria, tacta ad limen aqua, ignisque, nupta uelata flammeo, in recta tunica, puraque toga subter occultata uerbenae corona, caelibari hasta, mollito, sparso,

turbi-

turbinatoque crine, ter paternam ante domum circumlata in gyrum, praeeunteque tibicinae thalassium occinente, & accensas praeferentibus auspicibus faces, tostumque far, aedium limina uiri lupino, porcinoque adipe illita foribus lana, lauroque uestitis, tacta lino, saltu illata penatibus sponsa, epithalamium, & fescennina carmina, multo musicorũ ingenio celebrata, cantataque, propitiata nubentibus Romana numina Iuppiter, Iuno, Diana, Suadela, Venus. infanda omnia Caeciliae uisa. uix retentis ira, & lacrymis, ducitur deinde in cubiculum ad genialem torum gemina fulgentẽ stragula, quinque coruscantibus cereis aedilicia manu accensis, inter matronarum dicta, nuptialis noctis haud arcana reticentium, iactantiumque secreta tori, & uoluptatum, exclusis omnibus, nacta silẽtium uirgo, opportunitatẽque, aui de soluendam ad cestum proruentem uirum sic affatur: Magna mihi res est, carissime, atque amantissime adolescens, magnumque pectori arcanum insidet, quod aperitura sum tibi, ut suadent coniugalia pignora, & ut Romanam cum Romano decet, si me celatam hos inter noctis horrores, spirantesque maiorum uultus, simul & sidera tanti dumtaxat conscia secreti uis: asserẽte silentium iuuene, Caecilia, magni in Dei, inquit, sum tutela, uallorque caelestis Angeli fulmine. is me teneris ab annis, & ab ipsis cunis uel inter lactis haustum custodiuit, tantoque studio uirginitatem tuetur meam, ut, si te lasciuo amore flammatum, prurientemque in amplexus, & obscena intellexerit, haud incerte florentis aetatis tuae annos, ipsumque iuuentae decentissimum florem contundet, & lugubri euentu initia thalami funestabit. At, si me casto amplexantem amore, nec uirginitatem temerantem meam uiderit, eadem qua me beneuolentia te quoque prosequetur, largosque tibi fauores impertiet. Nullum felix aduersus superos bellum. demissione, & ca-

stitate

ftitate mitigantur. Tunc Valerianus, iniecto libidini freno, & pulsa procul Venere: Si uis, respondet, amantissima coniux fidem rebus a te memoratis meam addici plenam, da operam, ut ipse quoque Angelum uideam. non saepe erratur in uisu. Quod si te alterius obtineri amore (auertãt id Iuppiter, penatesque dij) si id suspicor ignosce (amantis est formidare) senserim, utrumque ultore ferro prosternam, & scelerata corpora hac dextra nudabo spiritibus. uterque suo malo didicerit, quantum iuuenili in pectore uiolati thalami ultio, rabiesque audaciae, ac roboris exsuscitent. nemo inter obscena, & uenerem sanguini nostro illusit: nemo stratae puellarum pudicitiae trophaea iactauit: nec gloriabitur in Valeriani toro Romanam inter pubem non ignoti tot circum astãtibus, uidentibusque maiorum manibus. Tunc Virgo: Procul ista suspicio, metusue. non haec Caeciliae mores noscũt, si propter Deum Valerianus non placet, quis placebit? Frustra blandiuntur ceteri, si aduersus Valeriani effulgentissimum nomen, ac pulchritudinem stamus. Non erit difficile, praecellens adolescens, his oculis Angelicã haurire figuram. si mea consilia non spreueris. dira sacra, infaustaque thura, quibus Romana templa fumant, abijciunda sunt tibi, auertendusque animus a ferali superstitione: Christus est tibi pie colendus, eique dumtaxat sacrificandum, non stratis uictimis, aut madefactis aris, sed submissione, & pietate. Nemo Angelico, Valeriane mi, frui potest adspectu, nisi sacro expiatus lauacro, eiectis gentiliũ opinionibus, abstersisq. incredulitatis sordibus. certum in fide praemium. Tunc Valerianus: Quis me salutari abluerit aqua, quis sordes eluerit? Et sponsa: Munus id seni cuidam caelitus mandatum est: ipse haud incuriose tam sacrum implet officium. Et Valerianus, ardens cupidine, & arcani auidus deprehendendi, Spiritu iam sancto in eum flante, Caeciliae propitiato precibus,

qua,

qua, repetit, in parte quaerendus hic senex? Et Virgo: Tertio lapide Romanis a moenibus abest ad Appiam uiã. ibi exposcentes stipem egenos inuenies, quos ipsa semper foui, non ignaros secretorum meorum. quibus pecuniam elargiens, meo nomine dixeris, missum te a me ad Vrbanum Pontificem, uelle alloqui hominem, quẽ postea omni de re, successuque docueris. is sacro te baptismate abluet, fulgentibusque induet uestibus. Reuersus postea cum Angelo me reperies loquentem, qui tibi, ac mihi familiaris exsistet, & omniũ, quae in uotis habebis, haud difficulter te compotem faciet. Valerianus, noctem eam percupide, impatienterque opperiens lucem, nixis genibus cum Caecilia transegit insomnem, multa sperans, uoluensque animo, uetera nunc sacra Deum, uetustissima Pontificum decreta, populi Romani tot per aeua intemeratas religiones, auspicia, fulminum expiationem, & Etruscae disciplinae libros, quaeque sui tot annorum cursibus pie coluissent, agitare, modo nouae nuptae arcana, & mysteria, illius prudentiam, ac salutaria consilia perpendere, saepe inter precandum illam contemplari mortali augustiorem: & fulgore uultus, & sanctitate attonitus, dilucescente iam aurora festinus relicta in cubiculo sponsa per Capenã Vrbe egressus ad Vrbanum contendit. Hic Pontiani filius & ipse Romanus Calixto primo successerat, urgentibusque crudelissimis Caesarum edictis nouissime per L. Septimium Seuerum, filiosque renouatis aduersus nos, incentore Domitio Vlpiano Ireconsulto, Praefecto Praetorij, acerrimo Christianorũ hoste, uel sub mitissimo, ac moderatissimo Principe, & sacra nostra noscẽte, inter martyrũ sepulturas delitescebat, homo multa eruditione excellens, uitae sanctitate illustris, senecta, ac canitie uerendus. qui edoctus de Caeciliae rebus, hilaris, laetusque in genua prostratus, sublatis ad caelum manibus, magna lacrymarum

ui profusa, Domine Iesu Christe, inquit, humani generis Saluator, & rector, castorum sator consiliorum, seminum iam fructibus, quae Caeciliae in uotis, pietateq. seruisti, fruere. haec praeclara ancilla uelut apis sollicite tibi est famulata. quē enim indomitae audaciae, furorisq. ueluti leonem accepit sponsum, ad te, emuncto uigore, expulsaque rabie mitissimum, placidumque ueluti agnū destinat. His dictis eximia iuuenis forma, fulgentissimis indutus uestibus, manu librum aureis exaratum notis gestans, illorum se oculis obiecit. pauor ingens Valeriano ex diuino insuetatoque splendore iniectus strato humi, & diuini dextera iuuenis alleuato, legendus porrigitur li-
» ber, in quo haec scripta fulgebant. Vnus Deus, una Fi-
» des, unum Baptisma, Vnus Deus, & Pater omnium, qui
» est super omnia, & in omnibus. Amen. Quae cum perlegisset Valerianus, interrogatus ab Angelo, num his fidē haberet. quae cum certissima & uerissima esse respondisset, Angelus euanuit. Tunc Vrbanus currentem per se iuuenem acrius ad Christi capessenda incitat imperata, aperit arcana mysteriorum, mox e sacro fonte sublatum dato osculo, ostentatumque ceteris Christianis ad solatium languentium, pauentiumque, & ad ueteranorum incitamentum feliciter apprecatus, ad sponsam dimittit. Valerianus ostento laetus, & tacito gaudio perfusus; properat ad Caeciliam, ingressusque cubiculum, eam cum Angelo loquentem deprehendit induto candidissimis uestimentis, & perlucide ornato, geminam manu coronam tenente ex uariatis lilijs, rosisque contextam. ingens statim naribus afflatus odor, & suauitas: Meriabam eo cubiculo contineri dixisses. Tunc Angelus coronam alteram Valeriano tradidit, alteram Caeciliae, inquiēs, Has casto corpore, mentibusque coronas tuemini e caelo aduectas. id uobis pro signo erit, neque uetustate flaccescent, nec spoliabuntur suauitate, uobis non nisi conspe-

ctae;

ctae, & quibus caelibatus cordi fuerit: & tu, Valeriane, quoniam salutaria Caeciliae monita in pectus demisisti, quidquid in uotis tibi est petito. aequum quippe est tantam pietatem singulari aliquo beneficio posteris testatam esse. Et Valerianus, sordescentibus iam illi terris ad superna elatus, fratris salutem & cõsortium deprecatur. magnus hominis amor erga fratrem erat, & mira beneuolentia, concordia inter ipsos tanta, ut nihil felicius, optatiusque, praesertim in tanta fortunarum ubertate, & in ea Vrbe, in qua Quirinus augustorum fundator murorum ipsa cunabula fraterno cruore defoedarat. Iusta superis, & digna petitio uisa, & haud difficulter impleta. Vix namque terminatis alloquiis, abeunte iam Angelo superuenit Tiburtius, Valeriani frater, & ipse iuuenis egregiae indolis, gratulaturus germano, cognataeque, ominaturusque felicem, perennemque sobolem ex optatissimo, splendidissimoque connubio. intrantem cubiculum mira extemplo odoris suauitas occupat, & stupor, omnem naturae uim ipsa inusitata odoris fragrantia exsuperante. prolata uox sciscitantis caussam, & arcanum. Tunc Valerianus: Quem naribus frater iam captas odorẽ, precationibus datum est nostris. si ueritati applicaueris animum, & fateri ueram religionem, & certissima sacra uolueris, nec liliorum, nec rosarum adspectus, tactusue negabitur. gemina insignimur corona e caelo nobis missa, quam intueri tibi fas non est. Tunc Tiburtius: Somnia ne agitamus, an uera tu faris? Et Valerianus: Hucusque torpore fuimus diro, funestoque sopiti, curuatis ante idolorum aras, signaque genibus: Heliogabalo non raro dedimus thura, necnon & Ioui, Martique infauste libauimus: saepe Palladis, Iunonis, Veneris, ac Dianae nomina inuocauimus: quoties inter orgia procaciter lusimus? nulla a Romanis Dijs salus sperari potest, nulla medicina: unus est Deus, qui, quae uoluit, fecit omnia, cuius

cuncta parent imperio. Et Tiburtius, uehementer fratris sermonem admirans, Vnde germane ista doctrina? quae tam noua philosophia? Et Valerianus: Haud inania loquimur. Angelus, Dei benignitate, precibusque Caeciliae meae, hac nos doctrina imbuit. ille praeclari auctor dogmatis, & magister nobis exstitit, nec arcebitur tuis ab oculis, si Christiana ad sacra descenderis. Tunc Tiburtius: Cur ista uidendi Angeli mora inijcitur? cur ipse retardor? Quis me Christianis instruet praeceptis, ut optati compos uoti fiam? Et Valerianus: Spondes ne, frater, abdicare numinum cultum, patria spernere idola, affixoque Christo cruci, proque nobis mactato adhaerere? Et Tiburtius: Quae istae ambages? tua quo tendit oratio? quis finis spectatur? Tunc Caecilia mirari se uehementer dixit, quod tam excellens ingenium, & non mediocrem sapientiam idolorum fugerent figmenta, & ariolorum fabulae, ac Numae doctrina cum augurum libris, cum nullum Romanos inter deos, mortuosque discrimen interfit. Mortali illos uestiri manu, egere hominum adminiculis, ac nullius per se esse momenti, in his potius effingendis Polycleti, Lysippi, Myronis, ac Praxitelis, Scopae, Agesandri, Polydori, Athenodori, Crateri, ac Pythodori, Artemonis, Phidiaeque, ac in pingendis Apellis, Zeuxidis, Parrhasij, Apollodori, Timantis, Androcydis, Eupompi, Therimachij, Protogenis, Myconis, ac Polygnoti ingenia celebrari, attollique, quam ipsorum numina, quibus spoliati miseri ipsi iacent, nec cultores suos possunt beneficio afficere. cerni exstructas aras, & alte sublata delubra auro, gemmaque insignita, uarijs distincta signis, quibusnam? Furijs, Nocti, Pauori, Termino, ceterisque portentis. infausta profecto sacra, & nefaria. Excelluisse quidem maiores rerum gestarum gloria, & magnitudine proeliorum, & bellicis artibus: at succubuisse deuictarum superstitionibus gentiũ:

uictos

uictos deos ab his receptos in domos, in adyta easdem tractas furias, & faces, quibus priores domini, ac famuli miserabiliter conflagrarant. Accersitam Pessinunte Cybelem, at ea defendente iacuisse Troiam, arsisseque, adscriptum saxo numen, celebratum Q. Claudiae Vestalis factum, creditumque apud miseros benignitate Cybelis uectas feliciter nostras in Africam legiones, pulsum Italia Hannibalem, Zamēsia arua Poenorum tepuisse cruore, triumphasse Scipionem, exscandisse Capitolia, Ioui immolasse custodi & tamen eiusdem Capitolij fauillas ab Ioue cum matre uisas, globosque cinerum, seipsum ardentem, semiustulatum, eiectum sede, profugum, & egentem humana ope conspexisse. Cur non restinctos ignes, repulsa tela, & frenatam inuadentium audaciam ipsius numine? Mergi Almone Deorum matrem, festa celebrari, inter orgia, & lupercalia strato pudore decurri, & haec placere dijs? Canes, Ibin, Bouem, & alia impura animalia conciliata aetheri gentilium uanitate sedere in concilio Iouis, comprimi puellas, uolutari per stupra, & adulteria, libidinem iussu numinum expleri in ipsis aris, aut sedente in tripode puella per obscena intrante aura, utero tumefacto in iactatione corporis, ore spumanti enuntiari arcana, & patefieri mysteria, & hoc gloriosum dijs, & dignum numine, id maioribus diuinū uisum, & in hoc diuinitatem locatam? dedecere ista uirginem, & uirginis linguam: nec falsis addictos religionibus animos: esse ista curae ariolis, & Etruscis, genti superstitiosissimae, atque uanissimae: aliud Christianis cordi esse, alio illos magistro uti, alio doctore: certioribus animum insistere, & mentes ad aeterna directas: sapere iam ipsum debere intellectis erroribus: ualere ingenio, ualere prudentia, facile uolenti cognitionem rei esse: quod frater esset amplexus, ipse ne sperneret: capessendam occasionem dum se offert, fugientem frustra perqui-

ri:

ri: instare mortem,& intumescente mari, tempestateque minante,confugiundum ad portum: naufragantium plerumque mare insepultam sepulturam esse: unam salutem mortalibus esse,Christo adhaerere,Deumque non incerte fateri assuerat. Tunc Tiburtius:Qui animo ista respuit, uere brutorum imitatur ingenium, nec utitur ratione. Equidem unum Deum Iesum Christum fateor, illique a me cultum exhibitum iri confirmo. Tunc Caecilia,complexa,exosculataque Tiburtij caput,non sine ingēti gaudio, Hodie, inquit, fateor te meum esse cognatū,quando gentilium superstitionem Christi depulit cum pietate fauor. Perge igitur cum fratre ad sacrum suscipiendum baptisma,ut abstersis maculis Angelico fruaris adspectu. Tunc Tiburtius ad fratrem uersus: Quo me ducturus es, germane?Et Valerianus, Ad Vrbanum,repetit, sanctissimum Antistitem, inter cineres, & ossa martyrum delitescentem. Et Tiburtius, Ille ne Vrbanus, quem sedere in fastigio religionis Christianae dicunt? Eius caput diu in supplicium exposcitur tot Augusti edictis, si deuenerit in scrutantium manus,rabiemque,Gemonias absque dubio, euentuque tristi adspexerit, socios pari poena comitante. Vidimus cruentos gladios, & infaustas cruces, laniata cadentium membra in toruitate oculorum,& minaci Praefecti Praetorio adspectu. quid iacuit cum Phoe nice portento Semiamira? nec tamen caret Orci aedes suetis funeribus, lessuque. ergo Heliogabali infaustissimis radijs uictimae erimus? placentur Syriaca monstra Romano sanguine inter lati claui splendorem, & ornamenta maiorum? Tunc Caecilia : Metuenda profecto ista poena, nec danda in discrimen praesens aura foret, nisi sempiterna alia daretur uita:fluxa hæc, & repentina; illa beata, & perennis, qua aut dirissime uiuendum, aut gloriosissime triumphandum. Et Tiburtius: Ignota mihi penitus ista philosophia, nec aliā dari uitam, luceque

umquam audiui. Et uirgo: Epicureorum est ista opinio, & explosa sapientum gymnasijs: neque enim id sunt infitiati Academici, & clare quoque tenuerunt Peripatetici, & summus Oratorum in libris de Repub. non incerte testatur: nobis profecto sacratioribus arcanis deditis satis constat, animas immortales esse, uicturas tamen dispari condicione: inhumane quippe nobiscum actum esset a summo rerum conditore, si belluarum more proflata anima, omnis ab interitu sensus exstingueretur: non inepte uel a Poetis (quorum studium plerumque lasciuiis & amoribus damnatur) ficta suppliciorum loca, descriptae poenae, & Regia ipsa Inferorum, campique Elysij fuere. Sed, dum praeclare scriptis sapiunt, moribus turpissime errant. nec tam multi ex nostris, & Graecis, barbarisque sibi consciscenda impie nece hisce miseriis, & luci eriperent, nisi aliquam animis requiem post occasum crederent, sperarentue. Sed, dum medicina excedit modum, nec salus acquiritur, in scelere nulla felicitas. Tunc Tiburtius: Quis umquam ex inferis exsistens talia enarrauit? quis uidit, quis legit oculis? Noscendi non exigua cupiditate accendor. Et uirgo, ait, a patre nullis initiis, nulloque fine rerum omnium Architecto, molitoreque, priusquam globi caelestium orbiũ fierent, staretque tellus, & extrema lauarent aquae, genitum filium aequali potestate, ab se, filioque productum Spiritum Sanctum, a filio cum Patre statuta omnia, uiuificãte, Spiritu Sancto ab utroque procedente. Tunc Tiburtius: Hactenus unum colendum dixisti Deum supra astra regnantem, despicientemque terras: tergeminũ nunc proponis: pugnat oratio. Tunc uirgo, effusa in Trinitatis mysteria, multa eloquentia, & magno ardore pellit incredulitatem, effugat ancipitia. Et Tiburtius, diuinam in uirgine speciem, caelestemque admiratus eloquentiam, genibus eius affusus, demisse gratias agit, quod breui ser-

mone

mone expuliſſet ex animo de trino Deo dubitationem. Virgo erectum iuuenem iterũ oratione inflammare, iterum mulcere. Sed Tiburtius, Valerianum reſpectans, ait, de cetero ſatisfactum ſibi eſſe, haerere tamen pectori ſcrupulum non mediocrem de his, qui alia in patria poſt fata traducunt aeuum, num aliquis ex eo loco ad uiuentes certum aliquid attulerit. Sed cognata, praerupto alterius cum fratre ſermone, quem rudem fortaſſe intelligebat, nec adhuc ſiſtendum in proelio uti tironem, ſic Tiburtium eſt allocuta: Mortuorum anaſtaſis, Tiburti, diuinae argumentum omnipotentiae, Sibyllarum uaticinio, Apoſtolorum praedicatione, prophetis teſtibus, fidelium omnium conſenſu, poſtremis tamen temporibus, ſoliſque orbis terrae funeribus reſeruatur. Sic enim ſtatutum a Deo eſt, ut poſt mundi totius conflagrationem, poſt ignem e caelo demiſſum, diſſoluta compagine molis huius, & redacto in puluerem mortis orbe terrarum, ad Archangeli uocem, ad nouiſſimam tubam, mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgant primi, & quae in monumentis delituerant corpora tabo, & uetuſtate conſumpta flante ſpiritu, quo uiuunt, omnia rurſus uitalem animam trahant, & rediuiua: fecunditate reſurgant. hinc rarus ad nos reditus mortuorum ante orbis interitum. Tria namque ſunt in praeſenti uiuentium receptacula poſt funus: Primum, ubi noxiorum animi detinentur, perpetuas luituri ſcelerum poenas, inter feruentia anhelantis gurgitis ſtagna, interque perennes gemitus, ac lacrymas depaſcente culpas igne, nec eluente, ut numquam deficiat pabulum ſaeuientibus flammis, numquam perueniatur ad poenarum, aerumnarumque metam fugiunte termino malorum. ex his ſpecubus nulla impiis egrediendi facultas datur. haec loci natura: haec condicio carceris eſt: hoc diuinum poſtulat, ſancitque decretum, ut ſemel ingreſſi aditu prohibeantur ad ſuperos uectibus coerciti

ſem-

ſempiternis. In aliis duobus iuſtorum animae cōmorantur, quae uel luſtralibus expiantur ardoribus ad gloriam, uel gloria iam fruuntur perbeata, utrumque permittente Deo. ad mortales reditus datur, raro tamen, ne fidei ſubtrahatur materia iis, quae non apparent, inhaerenti, neue coronae uictoribus, ac credentibus minuantur. Iuſti quippe, Tiburti, non oculis, ſed ſpe ducuntur, non ſenſu, ſed fide uiuunt. Ceterum nec ſuſcitantis poteſtas, nec reſurgētium ueritas in dubium uerti poteſt. poteſtas diuina eſt, cui ad nutum obediunt omnia, quae qua facilitate uniuerſa ex nihilo condidit, eadem, quae fuerunt, aliquando reſtituet. produxit, quod non erat; non eriget, quod conciderat? intuere propemodum omnia, quae in hac uniuerſitate naſcuntur, & occidunt, ut praeeunte exemplo rerum ipſarum futurae ſpem anaſtaſis cōcipias. fige obtutum in hoc caelum: Sol ibi decidit, & reſurgit: quidquid ſiderum eſt, uide, labuntur, & redeunt: adſpice camporum planities, & ueris tempore purpureſcentes agros: flores in illis intereunt, & reuiuiſcūt: arbores poſt ſenium frondeſcunt: ſemina corrupta uireſcunt, diſperſa coeunt, abſumpta reparantur. ita in ſpei ſolatium noſtrae ipſa rerum natura quandam reſurrectionem meditatur certis ſucceſſionum uicibus, ac ſerie generationum. Iam uero reſurgētium ueritas & ueterum praeconiis uatum, & ſacris teſtata litteris habetur: neque enim ex illis nos ſumus, qui ad adſtruēdam dictis ſuis fidem, fictas hiſtorias proſequuntur Gabieni, Tuberonis, Auiolae, aut ex poetarum cōmentis adducunt in medium Pyrithoum neſcio quem, & Theſeum, Herculem, Aeneamque Romanae gentis originem, ex inferis ad nos ſedibus reduces, poſt diuturna ſpatia, quaſi ex longinqua peregrinatione remeantes. blanditiae ſunt iſtae theatrales, & fabricata ſub ueri ſpecie ficta concinnitate mendacia ex Graeculorum loquacitate, ac fabulis. Vnum nos addu-

cemus ex multis Christum Iesum, immortalis Dei filium, & primogenitum mortuorum, qui post fractos uoluntaria morte inimicorum impetus, post deletam humani generis labem, post opima inferorum spolia uirtute sua nobis restitutus & luci, Iudicisque donatus insignibus, docuit, diem illum, quem tamquam extremum reformidamus, aeternae felicitatis, ueraeque gloriae allaturum primordia. quid mirum? pater est futuri saeculi, & princeps pacis, qui, profusa pro nobis uita, omnium nostrorum mortem affixit cruci, imperioque eius deleto, exterminatoque, e tumulo surgens, ad argumentũ uitae uiuentes terruit sepulcri custodes, spirantes strauit mortis satellites, mox regnum perennis uitae stabiliuit nullis umquam ruiturum casibus, nullis interiturum saeculis. His a Caecilia dictis, Tiburtius, ardorem dicentis admiratus, simulque cunabula Christianae religionis, ac firmissima argumenta, non amplius aduersus ueritatem depugnandum ratus, procubuit ad uirginis pedes, cũ fletu, Christũ fassus Deum: germanumque alloquẽs, Abrumpe, (inquit) mi Valeriane, moras: eamus ad S. Vrbanũ: insolito namque feruore aestuat animus, nec explebitur, donec sacris lymphis immergar, deleta praeteriti aeui labe, & abluta conscientia. habeant sibi ciues nostri trabeas, atque palmatas: curulibus assideant: laurea effulgeant: mihi Christus instar omnium erit. properemus frater: Christo uiuendum deinceps erit. Valerianus currenti addens stimulos ducit hominem ad Vrbanum, qui nouis quotidie praedis exsultans Christianis praeceptis instruit iuuenẽ, urget ad maiora certamina, septemque dies in Pontificiis castris habitum dimittit ad suos, plenum animorum, atque ferociae aduersus Idola, Christique amore exardescẽtem. hinc familia uniuersa ad Christum traducitur, duobus fratribus cũ Caecilia quotidie in acie stantibus, ac confluentes ad signa docentibus. Tiburtius, inter Angelo-

gelorum colloquia horas saepe trāsigens, nulli iam concedere, pietate insignis, magnitudine animi excellens, munificentia in pauperes eximius. Recruduerat gentilium aduersus Christianos rabies,& furor latius bacchabatur, sublimioribus potestatibus auide cruorē exsorbentibus: nec in calamitate Reip. luctuosisque Augustorum funeribus caelitum irae intelligebantur. Eboraci effuderat apud Britannos spiritum Septimius Seuerus, infelici senecta,inter turbulenta filiorum ingenia, & infames Iuliae uxoris amores. post mortem eius statim filiorum iurgia, irae, atque aemulatio erupere: nec cessatū ab odiis, donec,Geta in sinu materno iugulato,Antoninus Bassianus Caracalla fasces assumpsit,cruenti exordia principatus a nouercali concubitu, incestoque auspicatus, patre crudelior, Alexandri Macedonis, Syllaeque mirator, Achillisq. luctus, lacrymasque imitatus, Patroclo parentantis, ex Graecorum fabulis, uel crine detonso,feralem dexteram amicissimi sanguine sibi consecrandam ad posteritatis admirationē putauit, madefactamque Germanorum,ac Getarū funeribus deuouit,non mitior Alexandrinis: ostentationeque nuptiarum elusis Artabano, regiaque Parthorum,lugubrem,& infamem sui apud eas gentes memoriam reliquit. sed ipsis Megalesibus inter Carras, Edessamq. confossus occubuit. pullatoque praetorio Opilius Macrinus, imminētium malorum haud improuidus depulsor, purpura circumdatur. Verū nimia eius crudelitate irritatus miles desciscit ad Variū Heliogabalū Antonini falso filium creditum transitione facta, Semiamira impudicissima femina genitum,& Variae nepotem. sed scortum infandum, & omni lue funestius post ludibria naturae, ac sexus serius, quam oportebat,ad inferos detruditur,sublato ad fastigiū Aurelio Alexandro, in urbe Arcene nato: &, quantum in Heliogabalo uitia praepolluerant, tantum in sobrino uirtutes emicuere:

nec maiorem Syria tulit, licet barbaram ipſe originem, & peregrinos natales indignaretur, Metellorũ cognationem praeferens, iuuenis admirabili fortitudine, uel inter tumultuãdum exauctoratis legionibus, ac ſingulari modeſtia, ac pudore erga maiores, ſenatumque. Hac uirtutum indole motis in orientem ſignis, Artaxarem, a Parthis ad Perſas tranſlati imperij fama, geſtisque pernobilem, Aſiae minitantem, inſtructumque ſeptingentis elephantis, mille & octingentis curribus falcatis, equitumque c x x c I ↄ fudit, fugauitque, non ſine ingenti Perſidos luctu, atque ignominia. Romana prorſus fortunata Reſp. atque in aeternum uictura, ſi tam inſigni moderatore uti, fruique potuiſſet. ille, moribus caſtus, ſpretor pomparum, faſtusque, bonus in omnes, nec Chriſtum Deum dedignatus, in ſacrario locatum, inter numina gentilium, indigetesque: unde erga Chriſtianos mitis, atque beneuolus. ſed optimum Principem decepere miniſtri, peſſima imperij inſtrumenta, quibus plus licet interdum, quã ipſis Principibus: nec quidquam magis dominantibus officit. Domitius Vlpianus, a Papiniano ſecundus in iure dicundo, praetoriã gerebat praefecturam, implacabilis Chriſtianorũ hoſtis, oſorque crudelis noſtrorum rituum, fabulis Deorum deuinctus. hic edicta in noſtros atrocia promulgare: nos maieſtatis reos, nos peregrinarum religionum inuentores, nos deceptores hominum, nos Magos, & praeſtigiatores dicere: inſtruebatque pari aduerſus nos rabie reliquos Prouinciarũ praefectos: & ſe huic dederat Princeps docto homini, & gnauo: unde in nos magnae irae, & crebra ſupplicia, mortesque. Vrbana Praefectura Turcio Almachio erat demãdata, Vlpiani moribus ſimili. uetitumq. edictoChriſtianis, ne trucidatorum ob pietatem corpora humo obruerent, ad maiorem religionis noſtrae contumeliam, ſeu ob uanitatẽ gentilium. uetus namq. illa opinio increbuerat

rat apud eos, insepultorũ animas arceri Stygiis ripis, atque Cocyto,& tamdiu per horrida loca, infernasque sedes errare, tristes, lugentesque, donec ossa sepulcro cõderentur. Sed Tiburtius, & Valerianus,spretis edicti minis, Christiana pietate accensi, inhumatorum ossa colligere, & condere terra, nutantes Christianos confirmare, & accendere, opibus sustentare, & auctoritate amplecti: interque nostros concursu uirtutum, & sanctitate praecipue eminebant, & nobilitatis insignia ad uenerationem sanctorum transferentes clarissime fulgebant.sed prauo quorundam ingenio deferuntur Almachio ueluti Christianae religionis mysteriis initiati,edictisque Caesarum repugnantes in sepeliundis occisorum corporibus.Missa illico militari manu,rapi Praeses ad tribunal iubet. quos in hunc modum affatur: Cum nulli dubium sit, uos in pube Romana nemini splendore natalium cedere, aut fortunarum ubertate, quam ob caussam insignia maiorum, & trabeas, purpuramque tam insolenter,& ignaue calcatis, foedis addicti ministeriis, & opulenta uestra patrimonia tam turpiter heluamini inter greges famosorum hominum, & egentium turbarum; spretisque sacrosanctis Augustorum imperiis, ac patriis legibus,erga eos humanitatis,atque honoris officia praestatis, qui nefarie, impieque aduersus Remp. Deosque sensere? an uespillonis munus patriciam manum decet contra maiestatem ordinis? intelligo equidem,iisdem uos agitari diris,& fanatico conciri motu, oblitos patriae,oblitos Augustalis sacramenti, bellicumque aduersus Deos immortales nimis scelerate canentes. secedite iam, & tam immanis pudeat incoepti patricias animas. iuuentae facilius ignoscimus. Tũc Tiburtius: Gloriosum profecto cõmilitium, maximeq. expetendum memorasti, Almachi. utinam cum his militare, & una albo adscriptis merere stipendia liceret, quorum tu nos socios existimas. uicere

iam

iam hi, & gloriosè triumpharunt, aeternis domiciliis illati, summumque (quod est) bonum assecuti, mortalium oculis, animisque absconditum, nec intellectum; spretūque, quod in uisum cadit, nec tamen exsistit. Et Almachius: Quid est, quod uidetur esse, nec est? Et Tiburtius: Omnia, quae hac rerum mole continentur, animabus incitamenta malorum, ad perpetuos cruciatus per blandimenta uoluptatum subdole deceptis. Et rursus Praefectus: Quid est, quod non uidetur esse, & tamen est? Et Tiburtius: Vita, aut gaudiis exhilaranda sempiternis, aut diuexanda suppliciis. En nō intelligitur ista philosophia, nec in Lyceo, aut Academia circumfertur, hebescentibus philosophorum ingeniis, ad tantae doctrinae altitudinem. etenim, quae animo cernere, longeque prospicere debemus, haud non uere miseris obuentura eludimus, irretiti uoluptatibus; nostroque in luctu, ac funere tripudiantes, falsis ratiocinationibus felicitatem nobis fingimus. Et Almachius: Tua te num sani mente credam? uere ne ratiocinaris? Respondet Tiburtius: Loquor equidem, sed eius ore, quem toto animo sum amplexus. Et Almachius: Constas ne tibi, & intelligis, quae effutis? Et iuuenis: Intelligo, & credo, ac omnia, uti praenuntiaui, permansura scio. Et Praefectus: Cur ego in istis intelligendis hebesco, nec eorum molitorem agnosco? Et Tiburtius: Quid mirum, si animum, terrenarū rerum sordibus inquinatum, ad excelsa non effers, &, tamquam bellua, intētus praesentibus, pastuque satiatus, ulteriora rimari desinis? non reprehenditur iusti sententia: nec in uituperationem cadit, qui se caelestibus insinuat, triumphata impietate. o uere felices, quibus contigit ista contemplari, atque in animo penitus infigere. Tūc effusus in risum Almachius, dimoto a conspectu iuuene, Valerianum accersit, perbenigne affatus, iubetque sapientia sua fraternam stultitiā abolere, adoratis diis. Sed Valerianus, germano haud infe-

inferior, ueritatem dumtaxat ore, & corde confessus, ferocius pugnam capessit, cõparatione pulcherrima cõpressa uanitate Praefecti, illusisq. idolis. Tunc ambo fratres, uincti ferro, grauissime, ac diutissime uerberantur. Sed Valerianus inter ictus ita clamare: Optata mihi dies adest, & omni luce iucundior. ecce iam proelij discrimen, & pignora uirtutis. Et praeco ex altera parte buccinabatur: Nolite deos, deasque maledictis incessere. Et Valerianus ad spectatores: Huc ora, Quirites, huc animos intẽdite: ne turpis uestra pectora metus irrepat, ne constantiã labefactet. standũ pro ueritate est. agite, & uim numinis in cruciatibus nostris spectate. cernant iam ignominiam suam Apollo, Mercurius, Iunoque, Christi militibus sine dubio cessuri. uos noscite eorum fallacias, Quirites, &, de salute uestra solliciti, Christum quaerite. iam adest. Mouebantur animi, &, paullatim orta miseratione, exaudiri circumstantium clamor, cum Almachius, fratrum diuitijs inhiãs, ex Tarquinij Laecae amici consilio imperat lictoribus, ut germanos ad Iouis simulacrũ sacrificaturos ducant. quod si recusarent, ferro conciderent. praeponitur his Maximus, Praefecti cubicularius, haud infimae sortis uir, praeeuntes ad suppliciũ fratres, magnitudine animi per motus, caritateq. erga illos, in uia sic alloqui: En infelix praestantia, insignisque uirtus, quibus supplicijs deuouentur? excellensque pulchritudo, ac flos pubertatis lictoris securi proterentur? o generosissimi iuuenes, & uere Romana proles, clarissimaeque germanitatis aeterni amores, cur sic in funera tenditis, uiuentiũ auram, & hũc dulcissimum caeli adspectum exhorrentes? mors ergo, atque inferi tanto trophaeo nobilitabuntur? cur ita festinatis, tamquam cenaturi in conuiuio deorum? nulli post fata homini sensus, nulla uoluptas. uiuite, & maerorẽ totius nobilitatis, spiritu uestro redimite, atque delete. Sed fratres, Christiana facũdia adorti militarẽ uirum, eo traxere,

xere,ut dilata paullisper morte Christianae religionis ar cana perciperet, intellecturus infinita bona Christianis morte afferri in omnem aeternitatem. Tũ Maximus, obsecutus fratrum consilio, magnãque in spem traductus eorum,quae dicebantur a iuuenibus,in domum suam diuertit. audit Christi miracula: aperit sinum salutaribus monitis: ueritatem intelligit. Interim Caecilia,cognitis duorum fratrũ rebus gestis,de Maximi quoque ad Christiana sacra propensione edocta, gestire laetitia,hymnos Christo religiose concinere. nec cunctatur: properat ad Maximi aedes, sacerdotum manum trahens. nec mora, aut spatium interpositum: extemplo Maximus cum familia, lictoribusq. baptismate expiatur: ipsa dilucescente aurora ita exorditur: Eia agite,fortissimi milites: tollite iam animos,electa robora bellãtium: caelestia intuemini:ac, depulso tenebrarum horrore,clarissimam lucem prospicite oculis. arma iam, & pila quatite; ac, certamini accincti,aduersus humani generis hostem, blãdientisque saeculi illecebras ruite ferociter, & concinentibus tubis properate ad lauream, qua Iesus Christus Saluator noster post certaminum sudores, atque discrimina ceruices uestras decorabit. Ita omnibus Caeciliae oratione confirmatis,Tiburtius,& Valerianus,cum porrigere Ioui thura recusassent, ad Pagum (locus est IIII. lapide ab urbe discretus) securi percussi, occidere praestãtissimi iuuenes, longeque omnium praecellentissimi, eximia patriae, Christianique nominis decora. Sed Maximus,supplicio praesens, maxima admiratione corripitur. eorum animas,caelum petentes,Angelosque circumstantes Sole clariores conspicatus: illacrymansque, spectatoribus rem enarrauit,Christum palam Deum confessus.multiq. rei miraculo, & nobilis uiri adhortatione ad bonam frugem conuersi, exsecratique figmenta deorum, ac nefarios cultus,a S.Vrbano baptizãtur.Nec Maximo diutur-

na lux fuit, captus, ac plumbatis diutiſſime caeſus, in cruciatibus exſpirauit: cuius corpus iuxta ſponſum, ac Tiburtium, Caecilia marmore contexit, Phoenicis imagine in tumulo exſculpta. auem hanc ferunt Aegyptiorum fabulae oriri in Arabia, uariato diſtinctis colore pennis, humatricem patris, ad Heliopolim in Solis templum ab Arabia tranſuecti, myrrha operti, ſimulque parentare illi, ac ſexcentorum & ſexaginta annorum ſpatio uiuere, rurſusque renaſci. At Almachius, poſt fratrum caedem, auaritia ſaucius, anhelare fortunas, & de his non negligēter perquirere: ſed eas pauperum neceſsitas abſorpſerat largitate Caeciliae: quam ut coniugem Valeriani non intactam Chriſtianis ſacris exiſtimās, in eam magno impetu ferebatur, detecta pecuniae cupiditate. minatur igitur: miſsisque lictoribus, ſiſtendam concioni curat. Perurgentes miniſtros, uti ſacra faceret, ſupplicaretque diis, ſeruata inaeſtimabili pulchritudine, ſic Virgo eſt allocuta: Etſi uos pudet, pigetque, fratres, ac ciues mei, amplexari Praefecti ueſtri iuſſa, ut nimis atrocia, uosque maxime abhorrere a talibus intelligā, ſummo mihi decori eſt, pro Chriſti nomine trucidari: quippe, nulla habita aut uitae, aut dignitatis ratione, huius uſura lucis praepediri. ſummā mihi felicitatem, & uberrima praemia certo ſcio ſtrenue dimicantibus ab imperatore meo propoſita: & decet pugnaciſsimos non languide cadere. ita uixi, ut, hunc finem laborum diu augurata, ſemper optarim. militibus ſigna deſerere fas non eſt, morteque piatur: & ipſa praemiſſos iam ad caeleſtem triumphum cognatum, ſpōſumque haud ignaua ſequar. uos, Praefecti mandata explētes, de me, ac iuuētute mea cogitare deſinite. felicior uita in nece quaerenda eſt. Tunc illi, conſtantia orationis in miſerationem, luctumque reuoluti, lamentari, obſecrareque Virginem, ne florentiſsimam pubertatem, ne auguſtiſsimam ſpeciem im-

L mature,

mature, ac saeue pateretur absumi, ne ue summa generis decora, annorumque florem obstinate protereret, dedignata auras, dedignata uiuentium adspectum, oraque. satis luctus, satis maeroris in urbe prospectum, tot in unum coaceruatis corporibus. aresceret tandem lacryma in curiae oculis. laetaretur forum, tot funeribus atrum, ac squalens. erepta ab orco, inferisque uiueret ipsa: & uita sua exhilararet uirginum choros, uniuersamque ciuitatem, familiae calamitatibus ingemiscentem: mulceret animi ferociam, & ad suauiora flecteret, praesentibus laeta, nullaque ignoti mundi cupiditate incitata. sapientissime a natura mortalitati consultum nihil de diis ulterius inquirendum, quam quod uetustas firmasset. proinde reconciliaretur diis, cumque potentioribus pugnare desineret, opes, uitã, gloriamque nactura. Sed uirgo, petra pedibus insessa, tamquam caespititio in suggestu, apud castra animi dolorem demens, imbecillitatem castigans, adhortansque ad meliora speranda, enudatis fabulis deorum, ac portentosis figmentis, insigni facundia effecit, ut uniuersi Christum faterētur Regem, Deumque. Et accersitus a uirgine Vrbanus, plusquam cccc. in aedibus uirginis sacro fonte abluit: inter quos praecipue effulsit Gordianus quidam nomine, eminentissimae nobilitatis uir, praecellentisque pietatis, & amore erga uirginem cunctis praelatus. Post haec uirgo adducitur ad tribunal, ingēti pugnae cupiditate succensa, pectore ferox, & insidente numine daemonibus minax, cultoribusque eorum, ac nobilitatem, maiorumq. decora, ueluti oculis, incessu, & ore praeferens, ac Christiana insuper demissione clarior, totque triumphis partis, fusisque hostibus Praefecto terribilior. cumque de nomine, origine, ac religione fuisset interrogata, praeclareque respondisset, offendisse Praefecti animum uisa est Christiana libertate deorum, ac Caesarum iussa parui fa-

tui faciens, iactante praesertim Almachio fascium terrorem, & amplissimam potestatem, etiam in ciuiũ necem; simulque instante, ut, maiestatis accersita, deleret obiectum in deos impietatis crimen, accenso thure, exhibitoque numinibus cultu, atque alienis infortuniis, domesticisque malis edocta, consuleret iuuentae, uitaeque, ne ue animi contumacia, atque elato supercilio, infringeret regnantis clementiam, aduersus deos petulanter garriens, exsecrareturque tandem Christianas superstitiones, ac pari animi celsitate fateretur errores, reconciliata diis, aeterni imperij praesidibus, atque innocentissima totius ciuitatis testimonio declarata, accusatores, delatoresque praeclare uinceret, nobilissima adolescentia, atque admirabili specie ex mortis faucibus ereptis, ac conseruatis. Cui Caecilia ita respondit: Desiste loqui tandem, Almachi: praeclara ista tua oratione nihil est profectum. non intelligis, quantae sit dignitatis, Christi sponsam censeri. sat tibi est, iactare concessam a Caesaribus potestatem. hac tu inaniter tumes, quae ultra tamen necem saeuire non potest. nam, mortuis donare lucem, unius est Dei. o uere aura inflatus uter: quem ubi acu pupugeris, statim deturget. sic tuorum fascium terror, atque securium. misce iam manus: expedi uirgas: ignem accende: acue mucronem: torque faces, hastasque: imple crudelissimorum Caesarum imperia: immitte feras: carnificinam exerce: adsum ego haud pauido pectore. spectabis, Almachi, (& quanto cum dedecore tuo, imperatorumque tuorum?) nil fatenti Christum nocuisse tonantis uestri fulmina, aut irati Gradiui hastam, frementis ue Neptuni tridentem, simulque fulsisse inaniter aegida, haesisseque Dianae spicula. heu Graeculae fabulae, & infelicia commenta ad ueritatis occasum. En quã uere apparet in summa te rerum ignoratione uolutari, atque in mirabili caligantem

ſplendore circumferri? lapides, aera, teſtam, ceramque tu Deos nuncupas? pelle tenebras, miſer: ſtuporemque mentis detrude tandem: animumque ad certiora attolle: diſce: nec pudeat in ampliſſima poteſtate ſapientioris parere praeceptis. Tunc Almachius, multum increpata uirginis audacia, uehementi ira ſuccenſus, reduci eam in penates, ibique balnearum ignibus abſumi iubet philoſophi perſonam, quam ad famam ſuſtinebat, oblitus, praelato cultu deorum. aceruatur interim flamma, urgenturq. ardores feruentibus aquis. uirgo, Chriſto plaudens, gratesque agens, ſpernere turgentium flammarum uim, &, tamquam in amoeniſſimo loco collocata, non aeſtuare, non ſudorem emittere, incendium ne ſentire, ſed, manibus expanſis, ac pectore intrepido, ueluti e concione, affari circumſtantes, Chriſti ſigna, uirtutesque docere, atque ad uirtutem adhortari. Quod ubi Almachio relatum eſt, praecepit lictori, ut caput uictrici abſcinderet, ne diutius illuderetur maieſtas deorum, ſperneretur que. Ille, mandato parens, concionantem uirginem nactus, ter in ceruice gladio appetiit, haud pleno ictu, abſceſſitque, ſeminecem illam relinquens. manabat cruor, irroransque candorem carnium maculabat, atque inficere aquam, piorum turba flebili eiulatu circumſonante, ac linteis, ſpongiisque ſanguinem detergente. illa, impauida, uel in limine mortis magnanime intueri proximos, ſolari aegros, ad Chriſti religionem, amoremque acrius inflammare: accurrentemque S. Vrbanum cum ſacerdotum multitudine ita eſt allocuta: Trium dierum inducias, Beatiſsime Pater, a Chriſto impetraui, ut domum hanc in templum erectam, expiatamque conſpicerem; ſimulque fortunas (quae adhuc ſuperſunt) Sanctitati ueſtrae traderem, in pauperum uſum, neceſsitatemque. hi namque praecipue uiuenti mihi curae fuere. nec iam in occaſu obliuiſcar. has accipe.

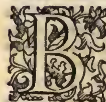
iam ipſa laeta ad ſuperna proficiſcor. Expleto triduo, feliciter animam exhalauit, decimo Kal. Decembris. Corpus eius, ſublatũ, in coemeterio Calixti, ab Vrbano Pontifice honorificentiſsime conditum eſt, inter Epiſcoporum, ac martyrum ſepulturas: quod longo temporum interuallo repertum, uel recenti ſanguine perfuſum, Paſchales I. inſignis pietatis, ac nominis Princeps, in aedem S. Caeciliae, cum Valeriano, Tiburtio, aliisque martyribus religioſiſsime tranſtulit, aggeſtis praeconiis, ac repetita glorioſiſſimae bellatricis memoria.

S. BARBARA IV.

Arbarae genus non ignobile, ac ſordidum, ſed inter Bithynos clariſſimum exſtitit, Graecae licet originis. Nicomediae naſcitur in Bithynia, gẽtis principis, a Nicomede Rege cõditae, in Aſtaceno ſinu, magnae, atque eximiae poſtmodum gloriae opidi, ſedem ibi locante imperij Romani ad orientem Diocletiano, filia Dioſcori, (genitricis nomine iacente in tenebris) ciuis opulentiſſimi, & multi nominis, ſapientiae dediti, & philoſophiae amantis. pubeſcens traducitur a patre idolorum ad ſtudia, & diſciplinas: exſtinctaque matre, Dioſcorus ipſe gemino fungitur parentum officio: filiam non lanificio, ſed philoſophiae addicit, perquiſitis undique magiſtris ſupra priuati hominis condicionem. ſed Barbara, alma in eã flante aura, auditis Chriſti uirtutibus, ſignisque, Ethnicorum fabulas, & portentoſa idola haudquaquam numen redolere intelligens, animum ad maiora attollere, interdiu mortalium calamitates animo euoluere, lucem utero occluſam fetido productam ſemine. hinc primo ex adſpectu aurae uagitus, dolores, moleſtias, aerumnas, uexationem fortunarum, proelia animi, & cupidines diras, & inexplebiles, trucem Martem, & omnia polluta, foeda, crudelia, & miſera; rurſus contemplari caelum, curſus, aſtrorumque uarietatem admirans, alia ignea uidens,

dens,

dens, alia argentea, alia liuida, alia omnia, eiusdem tamen naturae, septem exceptis, eundem locum, ordinemque seruantia, illa quoque septem magnitudinis eximiae, certis inter se discreta spatiis, uariissimis motibus, certissimisque, diurno motu, diurnoque spatio ab ortu ad occasum decurrentia; Solem praeterea proprio obliquo se motu uoluentem sub Zodiaco, nusquam hac illac deflectentem, sed semper sub medio, peragentemque annuo hunc motum interuallo, motuque in hoc inaequalitates quasdam perennes, stabilesque habentem; mitigantem etiam eo decursu omnia sub Lunae contenta orbe; Lunam porro ipsam citimam terris, menstruo spatio cursum proprium absoluentem, uagam hac illac ab Austro, Septemtrioneque uelocitatem, tarditatemque, certissimis uariantem legibus, illustrataeque ad nos partis maiorem, minorem ue portionem conuertentem, uariasque exhibentem figuras; molem hinc terrarum, gurgites aquarum, fulminum iactus, fragores, imbres, tempestatesque: hinc postea uersare pectoribus caussas, ortus, occasusque rerum, arcana naturae perdiligenti exactione rimari, haurire ex philosophorum libris: nec tamen post multos labores, & intelligentiae conatus contentum animum, nec expletam cupidinem intelligere, inter ipsas epulas, lautissimaque Philosophorum conuiuia esurire. laudabat nonnullorum acumen ingenij philosophorum: ceterum abhorrere pugnas, & disceptationes circa exordia, & originem rerum: plus subtiliter, atque acriter disputatum, quam ueram traditam, & haud incertam disciplinam: nec frustra quidquam a natura progenitum: esse aliquem moderatorem, atque architectum, nullius egentem adminiculis, suo omnia regentem nutu, suoque contentum, & felicem numine; Iouem uero, agmenque illud deorum haud tantae esse uirtutis, maiestatis ue, ut talia tamquam diuina eorũ in iussa

cade-

caderent, & sapientiam: coepisse eos, & natos esse, fabulis quoque celebres, inter ludibria, & ignorationem mortalium, inter infanda stupra, adulteria, casus amorum, atque obscena mulierũ donatos sideribus perpendere. igitur tentanda sibi Christianorum arcana constituit, accersitisque quam occultissime Sacerdotibus, ab his Christiana religione imbuitur, scribente non raro ad uirginem (ut fertur) per Valentinum presbyterum illustrem hominem, assuetum Dioscori frequentare penates, notumque propter grauitatem, sanctitatemque morum Virgini, infortunato Adamantio Origine, qui per eã tempestatẽ Asiae magister, per crudelitatem Septimij Seueri Leonide patre orbatus, terrarũ orbi claritudine disciplinarum, concursuq. uirtutum illucescebat, prorsus omni aeternitate dignissimus, & supra reliquos Christianae disciplinae professores eminentissimus: nisi, haereseos facibus adustus, subsequentibusque saeculis infamis, diuinitatis mysteria, interiectis philosophorum insomniis, fabulisq. defoedasset, ad piarum mentium perturbationem cõcursuro funestis postmodum inter se cladibus orbe, nec contaminasset clarissimum nomen, cum exitio sui, & tripudio inferorum, hostiumque, adeo ut qui plurimos ad martyrij gloriam, decusque accendisset, ipse postea inglorius uix tentato certamine abiret, pristini oblitus ardoris, quando pater Romanam securim in uulnera, caedemque lacessebat, materque subreptis uestibus, eum nondum X V I. annos agentem, ruentemque in occasum astute in penatibus inhibebat, ad sex fratrum solatium, multorumque salutem: inurunt & aliam infelici notam, ne pateretur infanda, ad Aethiopis stupratoris cõspectum iniecisse tura igni, diisq. libasse. igitur, surdis haudquaquam Barbarae auribus ad tantam prodigiorum excellentiam, gloriamque, satis docta de origine orbis, & fine, Christo animum, & castitatem uouet:

M miro

miro illi ardore inseruit: excubat diu noctuque in sacris perlegendis historiis, aut precibus: implet opere mandata: incredibili splendet pietate: nec forma, & dignatione corporis obscurior laeto patre inter filiae decora, & gloriam. sed suspiciosus senis animus (ut plerumque fert ea aetas, experta iuuentae lasciuias, & pruriginem, & casus, simulq. suae non ignara imbecillitatis) ne puella omnium oculis pateret,& ideo succumberet,inter crebros amantium ictus lacerata fama, id quod haud raro cõtingere solet in summa pulchritudine rara cum honestate concordia, & mortalium ingenio haud talia aspernante, pulsari inter risum,& tacita gaudia,angi etiam, & torqueri: quippe si affinium, cognatorumque animis suspicio inhaeserit, lentior, & diuturnior, amantium uero crudior, uehementior, acerbiorque. quamobrẽ Dioscorus excelsam turrim aedificat: eã pro gynecaeo filiae attribuit: honesto saepit comitatu, dimotis iam a latere magistris, ne, specie doctrinae, disputationisque, libarent natae pudicitiam: id genus hominum audax,proiectum in Venerem, &, ut sordidum, spretum, & ideo inter commoditatem, & derisum in amoribus non infortunatum: omnique non improuide consilio occurrit. ceterum puellae nomen, dignitatemque uulgi sermones fama clariore, maioreque (uero fictis admixto) foras trahere, excitata, uexataque multorum mente, plerique in taedas, & faces exarsere ad pulchritudinis famam Virginis, accolarum ingenio obnoxio Veneri in magna rerum ubertate, caeloque haud mitigante pruriginem, inter cõmoda pacis Bithynia per plures annos in altissimo otio posita,procul omni armorum strepitu, interque delicias, & saeculi luxum, multarum expugnata uirginum castitate aere modico, pollutis ue thalamis, stratoque uiduarum pudore, & modestia inter uiuentium gaudia, impudicorumque risum, tristibus defunctorum animis maerenti-

rentibusque cineribus. igitur in uxorem multorum precibus uirgo expetitur. facilis fuit ad uoluntatem amantium genitor, & liberorum uoto, & filiae caritate, quam, in flore aetatis constitutam, atque immodicis aestuãtem ardoribus, credebat haud refugituram oscula, amplexusque mariti, optatum plerumq. puellarum uotum, perennemque cupidinem. sed, antequam certum in consiliũ, condicionemque descenderet, ad exploranda consilia, mentemque, hac super re alloquendam filiam ratus, in turrim adscendit, complexusque accedentem ad oscula, natam ita affatur. Tantam erga nos, familiamque nostram, & praecipue erga te immortalium deorum benignitatem experior, ut iam uberiora, magnificentioraque, quam pro spe assecutum me cernam, planeque intelligam, euitandum dehinc ingrati erga superos animi scelus, & religioso uoto, piaque supplicatione, uoluntateque his satisfaciundum, ut gratiores se nobis posthac non impie eorum utẽtibus fauore exhibeant. ego, amantissima filia, talem te, qualem a diis immortalibus apprecatus sum, cerno nunc oculis: obuersantur iam ante oculos futurae insignia gloriae, & dignitatis splendor: intelligo generis famam nostri per decora tua Asiae nõ ignotam fore: aetas tua nubilis est, mihique ad sustentanda senectae incommoda felicem prolem auguratur, planeque promittit. prudentis, castaeque uirginis est, nõ obluctari parentibus, nec maritalem proterue ignem spernere, atque deprimere, hac praesenti tempestate, inter fasces, & iura Romana. multorum circa me ora collacrymantur, multorumque pectora assiduo maerore, cupiditateque tunduntur, qui te, propter egregiã pulchritudinem, dignationem nominis, famamque pudoris, uenustatemque, (felicia parentum pignora, & decora) in uxorem exposcunt: itaque, certis antequam consiliis addicerem animum, (suasit caritas, insatiatusque erga te

 amor)

amor) rem auribus non subtrahere tuis, ut cognita uoluntate tua, feliciori omine, certiorique desiderio, fauente superum benignitate, taedas auspicarere: nec tibi Asiaticus ciuis, aut aduena Latinus denegabitur. habes a me consilium, filia: imple & tu uota. Tunc Virgo, suffusis rubore genis, demissa uoce, & blanda, uultu hilari, ita respondit: Magna mihi res, carissime pater, & noua obiicitur, magnumque onus impar puellaribus annis imponitur. aliarum sit festina Venus, & accelerata proles: quoniam sic inter hanc temporum licentiam in obscena lubet cupiditates deiicere: mihi uero dispar animus, & cupido. satis dignas auspicaturam nuptias intelligo, si ipsa, dumtaxat de me edomitis cupiditatibus, extinctoque illecebrarum ardore, triumphem. hac in palaestra mihi desudandum. res certe difficilis. at in arduo uirtus conspicitur. Venerem, cupiditatum refugium, & corruentium solatium, non ignoro. ceterum in caelibatu aeternum decus, & quies: id mihi in uoto, uel cum discrimine lucis. posthac omnis coram me sermo de nuptiis conticescat. id pro mercede (mi genitor) accipiam amoris erga me tui, quod assecuta, satis superque me abs te amari dixerim. Quo sermone uehementer Dioscorus obturbatus, deiectus spe sua, cum minime animo reputasset filiam usque adeo addictam castitati, ut, spretis uoluptatibus, quas adeo flagranter, rabideque puellaris anhelat aetas, reluctaturam mandatis, imperioque, & ipsi blandienti Veneri, statuit, relictis patria, focisque, externa, longinquaque lustrare, ut, uidendis exterarum gentium moribus, ritibusque, leniret angorem animi ex filiae repulsa, obstinatoque pectori ex absentia sua incuteret desiderium. sed, antequam abscederet, seque itineri committeret, nobile balneum prope turrim aedificandum curat, cum ad ornatum palatii, & gynecaei, tum ad commoditatem filiae, ancillarumque, sectatrice talium

balnea-

balnearum antiquitate, nec parca, unde luxus, intemperantia, illecebrae, lautitia, atque inhonesta, apud iuuenes praesertim, puellasque, oriebantur. Quare uidetur mihi summis non immerito laudibus celebrandus in omnem aeternitatē Philippus Austrianus, Caroli Augusti filius, Regum clementissimus, opulentissimusque, ob balnearum usum in uniuersa prohibitum Hispania ad exterminanda incitamenta libidinum, ac malorum. At Dioscorus, accersitis operis, distributa mercede partitus opus, prius magnitudinem, structuramq. architectatus, peregre abiit. Ceterum Barbara, haud tristis paterno discessu, libera ab omni cura, urgere se ipsam, nimis se segnem, & ignauam compellans, quoniam nihil adhuc memorabile pro Christo gessisset: abstinentia euincere seipsam, nimio castitatis studio inardescere ex geminato odio thalami: assiduis se precibus Deo demississime commendare: sibi non ignoscere: nec molliter inter lusus, risumq. traducere tempus; sed tenellos annos inter uigilias, preces, silentium, & lacrymas firmare, chlamyde exornata, cilicio interna affligens: deinde Christianos allocutura flamines, relaxandi animi specie e turre descendens, comitata ancillis, diuertit ad balneum, cuius iā haud spernenda attollebatur moles. animaduersoque uitio, gemina dumtaxat ad Septemtrionē designata fenestra, quaesiuit ab Architecto, cuiusnam id consilium esset, cur non tertia fenestra adiiceretur? Responsum, proficiscentis id Dioscori imperio iniunctum. Tunc Virgo: Addite uos & aliam. Tunc operae ostentare mandata patris, & uoluntatem, simul uereri se illius indignationem asserere. Et Barbara: Mihi, nō uobis, si quid peccatum erit, adscribatur. culpa nocentem urget. pro uobis hoc caput haud trepide stabit. sed nullum timēdum erroris dubium. ipsa iubeo. Paruere tunc ministri, moti cōstantia uerborum, uultusque maiestate attoniti. Scinditur in pariete tertia

fene-

fenestra, nascentique aperitur prospectus Soli. Ambiens inde aedificium uirgo, structuram cum uoluptate cõtemplatur. Versam deinde ad ortum digito in marmore crucem duxisse perhibent tanta agilitate,& mollitie,ac si in luto fixisset. inde, ingressa balneũ,scaturiẽtem ad aquam alte uestigium impressit. mox, allocuta Christianos, trinae in hypostasis nomine salutari se aqua abluẽdam curauit, ipso Origene sacro mysterio religiose famulante. reuersaque in gynecaeum, conspectis in larario idolorũ statuis,multa ab his sciscitatur,multaque perquirit. Quibus mutis, silentibusque,indignata uirgo, grauiter infremere caritate genitoris, (quem indignissime his inseruientem uidebat) mox sputum in ora iacit cum cachinno, miseros illos, atque infelicissimos uocitans, qui ipsis oblato thure fidem haberent, nullo lucro, certisque suppliciis. Inde, Angelicos saepe hauriens affatus, incredibili pietate feruere large in pauperes effusis fortunis. Reuerso postmodum genitori, post salutationẽ, & oscula, & ex contemplatione aedificij animaduersa fenestra, indignanti, sciscitantiq. facti auctorem, detecta a fabris Virgo, constantissime respondit, multisque rationibus tergeminam excipiundum ad lumen necessariam esse fenestram asserit, tergemino lumine illustrante mortalem. iactae ambages incussere sciundi cupidinẽ patri. instantique, ut patefaceret arcanum, & secum de philosophia, disciplinisq. cõtenderet: Virgo,almo impleta spiritu, cũ grauissime esset exorsa, trini Dei aperit notionem, & secreta, nec id apud Platonicos (quorum ingenium inter philosophiae professores magis ad caelestia accessit)ignotum asserens, infirma licet oculorum acie ad tanti claritatem mysterij hebescente, probe tamen intellectũ apud Christianos, quorum in religione uerissima sententia esset, & certissimae fidei sacra haudquaquam adstructa fabulis, & mendaciis. Quibus dictis, inflammatus ira Dioscorus,

ſcorus, cum non modo filiam, contumaciter ſua detre-
ctantem imperia, uerumetiam impie rebellantem a ueteri, gentilique religione uideret, arrepto gladio, minaciſsime in Virginem ruẽs, mactaturus in penatibus erat, adſperſurusque ſacrato cruore funeſta ſimulacra daemonum, ni puella ſaltu celeri, citisque greſsibus cubiculo ſe proripuiſſet, ac proximum in mõtem ſeceſsiſſet. Fugiẽtem perſequitur pater: attente ueſtigia premit. iamque apprehẽſuro patefacta repente petra aufertur dirius minitanti, indignantique. itaque haeſitans omnia circumluſtrare, & perlegere oculis, ſudore oppletus, anhelansque. factum duobus dumtaxat paſtoribus cum gregibus per accliuia gradiẽtibus uiſum. oborta admiratio: unius fuga, alterius curſus, uultus unius pauentis, ſed in pauore gratiſsimus, alterius ferocientis, ſaeuientisque trahere in curam noſcendae rei & cauſſae. haud fruſtratur Dioſcori inſania magis, iam non ira modo frementis, ſed pauidi dedecore ſui (ne filia aduentantibus tenebris latronis praeda foret, atque in ludibrium raperetur) eorum cupidinem. igitur de filiae fuga ipſos interrogat paſtores, quo intendiſſet curſum, quas quaeſiſſet latebras, (ira quippe in fractura ſaxi diſtulerat a prodigio oculos) uerticem num montis, an ima tenuiſſet, quibus ue occluderetur uirgultis, antriſque. Mota uni ex his pietas ex indignitate fortunae, Virginisque poenarum, ſi furenti praeda patri concederetur, grauiter ingemiſcenti, affirmantique, nequidquam ſibi uiſum. at alter, montana feritate uſus, ingenio belluino, ex habitu, uultuque Dioſcori, Principem ciuitatis facile illum eſſe cõiectans, aucupaturus hominis gratiam, digito puellã oſtentat. Subſecuta cum prodigio ingẽti ultione ex imprecatione Virginis horribili, uerſam namque in lapidem ouem ferunt gramina carpentem, tulit imbelle, innoxiumque pecus procacitatis, impietatisq. herilis poenas. auaro nullum

gra-

grauius malum, & pestis, quam fortunarum dissipatio, & iactura. At Dioscorus deprehensae os Virginis pugnis, & tergum calcibus contundit: nec, ut in filia caritatem, aut in Virgine pudorem, aut in femina fragilitatem, uel in puella simplicitatem, uel in pulchra indulgentiam respiciens, trahitur ueluti lymphata per dumos, saxa, uepres, & praecipitia Virgo, discussa caesarie, laxataque per humeros praebente funium usum. uox nulla excepta pauentis, sed tantum Christum celebrantis. constantia filiae acerbior paterno in pectore rabies exsuscitata, altiorique hausta uulnere anima, dum spumat, assultat, furit, & uerberat, maiores ipse ex desperatione, iraque perfert poenas: sentit inexpiabilem dolorē, uehementissimumque cruciatum, rorantem cruore Virginem, laniatis genis, cruribusque, tumente papilla, liuido tergo, cruentatis oculis domum perducit, cellaque perangusta concludit, obductis foribus, interiecta etiam catena, oppositoque custode: arcet ab aditu famulas, quae in calamitate dominae muliebriter flebant, lamentabanturque, ac si occidisset. excludit consanguineos. ipse nullis amicorū mitigatur alloquiis, nulliusque excepta consolatione, aut consilio, dirae pectoribus insidere, piaculum, spretorumque fauor numinum, auitaeque conculcatae religionis iniuria rapere in caedem, & sanguinem, simul ostentari rescripta, edictaque Caesarum, queis Christianorum ritibus, eorumque fautoribus atrocissima supplicia infligebantur. par famulantia Caesaribus pectora rabies inuaserat, nihil Augustis gratius fore putātia, quam si gentili cruore immania, taeterrimaque eorū iussa sancirent. Enimuero Maximinus, huius nominis primus, Thrax, uilissimae homo condicionis, pudendorum natalium, summae, inauditaeque crudelitatis, efferatique prorsus ingenij, ceterum roboris eximij, audaciae terribilis, uastae corporis molis, informisque proceritatis, profun-

profundißimae gulae, perniciſsimaeque uelocitatis per ſummum ſcelus, diramque proditionem ad opidum Viceliam haud longe a Magontiaco in procinctu Germanici belli ante aquilas in ipſo praetorio trucidato Alexandro, Mammeae filio, clariſsimo Imperatore, XIII. per annos rem Romanam ſapientiſsime, fortiſsimeque moderato, terrarum orbi, Capitolioque (diriſsimum ſcelus) iura dabat. hic, odio Alexandri, quem a nobis non alienum intelligebat, pietate Mammeae matris, pudentiſsimae, excellentiſsimaeque feminae, (quam Antiochiae in ardore Perſici belli cum filio aduerſus Artaxerem proficiſcentem ab Adamantio Origene Chriſtianis imbutam ritibus, ſacrisque fama uulgarat) impiiſsimum, atrociſsimumque noſtris bellum intulerat, ac ſi Germani nos quoque eſſemus, quorum terras funeſtiſsimo Marte uexabat. itaque non minus noſtro, quam Germanorum cruore, Rheni, Albisq. gurgites redundauere, tepuereque Septemtrionis pruinae, Hercynia caeſorum cumulos nō ficte lugēte. uiolentiſsimum armorum fulmen per triennium ubique tactis, concuſsisque grauiſsimo metu terrarum gētibus, in ipſius tandem exſecrabile auctoris caput recidit, tumultuante Africa, & Romano Senatu communi cōſenſu capeſſente arma, uel tribus aduerſus Thracem Caeſaribus belli ducibus acclamatis, ac permiſſa Rep. ad Aquileiam meridiano tempore, Vrbi, Italiaeque fatum coquens, militari coniuratione cum filio praeſtantiſsimae pulchritudinis, exoptatiſsimique mulieri oris, uoraciſsima, taeterrimaque bellua trucidatur, fera uictima, ſed haud ingrata Alexandri, peremptorumque cineribus. At Dioſcorus, in inſania crudeſcens, extemplo (ne filiae reſpirandi ſpatium daretur) adiit Martianum: (is tunc Nicomediae ius dicebat, ſex faſciū honore praefulgens) rem, ut geſta erat, enarrat: poſcit acui mucronem, accendi rogum, produci feras, filiamque crudeliſsi-

mis discruciari suppliciis, uoluptatem suam ex torrendis Virginis uisceribus, corporeque fluituram: non illam ab se existimari iacturam, sed sacrum: dummodo consuleretur Religioni, dumque Caesaribus honos adhiberetur. Si filiam inultam dimitteret, ingentes haud dubie sacra ueterum passura ruinas, cum summa turpitudine. patrem se esse, sed malle carnificem, ne quid exsecrandum, atque inexpiabile ex offensorum ira numinũ Augustalibus trabeis, diuinisque capitibus contingeret: mutatione sacrorum proculdubio portendi excidiũ, perturbationemque terrarum dicere. Tunc Marcianus, collaudata hominis constantia, & religione, quoniam Deorum amore filiam perditum iret, sisti ante se uirginem, maxime incitatus reliquorum diritate Praefectorum, iubet, trux ipse ingenio, & a puero exercitus inter arma, infaustosque excisarum urbium cineres, stratorumque aceruos, gustato cruore, dextera terribilis, pace funestus, bello excellens: (prouisum quippe fuerat Augusto, crudelissimã molienti carnificinam, esse cum fascibus, iisdem moribus, & diritate mortales) quam etsi male affectam contemplatus, utrimque datis in occursum forte oculis, magnopere obstupuit, repressaque ira, qua paulo ante stolide efferbuerat, decora uirginis legere non incuriose corpus excellens, decoram proceritatem, flauentem comam, niuea pectora; & si uestis multum cupiditati oculorum subtrahebat, os augustum, oculosque, & si risus, frontisque affuisset cum benignitate hilaritas, prorsus eximia omnia. itaque miseratus puellae, blande illam pertentat, mulcet cum praeconio pulchritudinis, famaeque, indignantem, uel in calamitate uirginis animum. Vnde, inquiens, nobilissima puella, Asiae sidus, decusque Nicomediae, & non imperite almae aequanda Veneri. Vnde, praeclarissima Barbara, tam noua mens, & adeo insanus erga uilem hominem, crucique affixum, amor transuersim raptat

tat

tat animum? quantũ dedecus gentiliciis accersitur imaginibus, quantaque paternae inuritur nota uirtuti, & famae? unde feralia ista hausisti dogmata, spretis patriis, quae tot per saecula, annorumque seriem uiguere? ingrata profecto pro tot beneficiis erga superos exsistis, qui tantis te decorauere honoribus, seu ingenij, seu fortunae. horrendum piaculum, obliuisci beneficij, pugnareque aduersus benefacientem. nihil hoc taetrius, nihil inhumanius. nulli fas, o Virgo, post Augustos recentia introducere Romanum in orbem numina: uide, quaeso, quo tua uergant consilia. satis iam poenarum omni in plaga terrarum ex Christianis haustum accepisti. omnes in eos armatae gentes assurgunt: explicatisque uexillis bellant cum his aeternae legionum uires. ipse minacem in uiscera gladium euibrat Augustus: Romana iam cuspis eorum ubiq. sanguine tepescit: defixique nocentium pectoribus adhuc mucrones, & pila tremunt. portentosa superstitio nullo in angulo tuta latet. age tu, modo, Barbara, teipsam respice, metire pulchritudinem, consule iuuentam, cole Iouem, accende ad aram thura, tua manu mulce deos. nihil superis acceptius, quam puellare donum, & simplicitas: e caelo euoca in terras numina: sit in fama, gloriaque nostra haec aetas pulchritudine tua: lustretur iterum deorum peregrinationibus, & numine hoc idem Asiae solum. fortuna tua maior, & felicior omnibus. tuus erit triumphus, tuum decus, bellasse, & uicisse inter fulmina Iouis, hastamque Martis. tu ab Olympo (si perennibus aris, sacrisque mentem applicueris) deorum domicilium eris. Satis diuino in corpore dignũ metabuntur hospitium. uno animus metu quatitur. ne iterum aduersis, infestisque animis inter se caelites pugnent, ne cupiditas tui, & gloria formae inuoluant funesta discordia deos, ne suspicio Iunonem infatuet. facile illam aequas, & uenustate, & flore aetatis:

in hoc celsior, digniorque, quia uirgo. at, si te ista urserit insania, teque in abrupta deiicere perrexerint furiae, & dimicare cum diis malis, quam uincere, non pie mactaberis. Cui Virgo: Si morem ueſtrum, & instituta Romane ignorarem, aut tibi cum Romano aliquo, aut Graeco sermo fuisset, non infeliciter de uictoria sperare liceret: sed apud Christi cultores facile omnis eloquentia spernitur: & ipsum laterum robur, ac flosculi orationis deridentur: nescit Christiana animi demissio succumbere uanitati dicentis, fictis ue laudibus, aut adscriptis praeconiis. nam omnis adulatio funesta, in ore uero regnantis pessimum uenenum, dum nos ipsi extollimus, elidimur. at tu, dum tuorum attollis, iactasque numen, & decora caelitum, dumque pulchritudinem celebras meam, non intelligis, a te ipso damnari ueſtra numina: Deus enim rei nullius indigens est, nec capitur forma mortalis. pulchritudo, fluxa res est; &, dum uiget, amabilis; ceterum ad breuissimum tempus obteritur. Si in me illustria sunt lineamenta, meae hoc laudi non adscribatur, quae nihil, ut ita essem, contuli, aut potui: illius, qui fecit, gloria profecto eximia, in luto, & ex luto egregiam duxisse figuram: ipsi pro tot beneficiis tuli iam libamina, obtuli iam sacra: ipsum dumtaxat ueneror, spretis ueſtris idolis, quorum fractam uim scio, & impudentiam, de quibus sacra uatum oracula nó inconcinne cecinere, obcaecata, muta, debilia, atque obscura uocitantia, nec Dei immortalis, incomprehensibilis, & nó nisi inter nubes perspecta mortalitati maiestas Taurorum sanguinem, pecudumque balatum, fumantes ue aras, & uaporãtia thura requirit: animorum pietate laetatur: id in mortali, quod nobilissimum est, expetit. haec quae uos geritis funesto in cultu, uictimarum poenae sunt, non sacra: Deum petra, metalloque circumuestitis: in ligno ponitis numen: insanum consilium, & stultissima

mà intelligentiae ratio: & postea gymnasia uestra attollitis, interq. sidera Philosophorum sectas locatis. enimuero, si ista creditis, (utinam fides uestra ab his alienissima esset) pecudes mortalibus multum antecellũt: hae, etsi uno ictu, luce, & sensu priuantur, captantes tamen auram, Deum opificem sui recte noscunt, secutae naturam. homines, omni bellua taetriores, in Deum nefarie armantur; &, quem in excelso caelestium solio orbium calcantem astra, felicissimeque regnantem, nequeunt laedere, uulnerareque, in sectatores, cultoresque illius iras,& furorem effundunt suum. quamobrem, ne defensor Christianae ueritati detrahatur, ipsa non muliebriter pro defensa Christi religione cadam: satis iam firmata aduersus diras, & flammas, mucronemque, & si quid immanius uestra repererit rabies. habes me nudam ab amicis, & consanguineis, ultro proditã a patre: non opus est legionibus, non integris cohortibus, aut manipulis, turmisque: nullis murorum propugnaculis uallor: nulla manu circumdor: exarmata in conspectu tuo sum, non Christi tamen nudata auxilio. non desunt, nec deerunt, Marciane,in Christianis castris,atque praetorio,ad Christi Imperatoris, Saluatorisque nostri prolatandum imperium, parandamque laudem Scaeuolae, non Coclites, non Curtij, Decij,ac Scipiadae: acrior apud nos animorum impetus, & alacrior uoluntas reperitur, quippe qui uitam in miseriis,mortem in felicitate locamus. libet experiri nunc animos, uiresque, atque ex puellaris euentu certaminis metiri fortiorum praestantiam, atque uirtutem. sed turpis Christiano in ore iactantia: & pugnaturos pauca decent. Ecce ipsa, Christi confisa uirtute,sperno idola uestra, contemno minas: sceptrorumq. gloriam derideo: opto mori, & pugnando uincere: caue tu modo, Marciane, ne lentior, mitiorque in decernendis cruciatibus esse uidearis, quam ipsa in perferendis. maiori

tibi profecto dedecori erit, uinci a puella. sed noueris, nihil aduersus Christianam pietatem Deos audere tuos. hoc tibi solatium corruisse cum illis. Qua oratione non mediocriter Marcianus incensus, (quippe qui lenitatem suam, non apud Virginem spretum iri iudicarat; simulque pellectus forma, ac nobilitate, expulso animis Christiano cultu, eam sibi thoro destinarat) offensus etiam arrogantia uerborum, imperat lictoribus, ut nudatae Virgini diro uerberum ictu carnem dilacerarent, accensisq. testulis, crispatoque durissimi pili cilicio attererent plagas. fluere extemplo hiantibus ex uulneribus sanguis, rigari undique corpus, tumescere obices, uterus, femoraque deglubi: non degener a priori uitae instituto constantia, & generositas prospecta in Virgine cum pietate spectantium. Ceterum tyrannus, adeo afflictam, debilitatamque iubet carcere occultari, maiora, atrocioraque animo uoluens, immitis homo, consultore Dioscoro, & Gerontio Ministro, profligatissimis mortalium, eo furoris, irarumque deuenerat, ut multum honori suo detractum crederet, ni ulcisceretur uirginis fastum, frangeretque pertinaciam. Sed Barbara, inter acerbitatem uulnerũ, ardoremque, meditari caelestes uoluptates, semper illas aeternas, Christi etiã passi dolores, & regnantis gloriam, simulque aeternos damnatorum apud inferos cruciatus. mox, ~~diuiduo~~ circumfusa lumine, haurit diuinam uocem, forti animo esse iubentem, proposita ante oculos certa sacrati, aeternique thalami spe, & breuissimorum fine, & periodo tormentorum. simulque sensit medicam manum, pulsis procul omni ex corpore doloribus, receptaque ualetudine, integris membris. Erat Barbarae familiaris quaedam uirgo, Iuliana nomine, mirae pietatis, mirae prudentiae, magnae nobilitatis, egregiae pulchritudinis, & eximiae castitatis, quae, miserata Virginis fortunae, illi omnia pietatis officia exhibere: solabatur

* diuino

labatur

labatur aegram, haud questibus, & lacrymis parcens: saepe Dioscori immanitatem, Marciani furorem, & Maximini insolentiam damnans: saepe amplecti, oscularique Virginem, & lingere plagas; aegerrime ferens, summam Virginis pulchritudinem tam immaniter, foedeque conculcari. Haec, ubi prodigium in corpore Barbarae animaduertit, ipsamque uirginem in tormentorum saeuitia, cruentissimique procella certaminis audaciorem, fortioremque, haud abesse diuinitatem rata, de Christianis a Virgine edocta mysteriis, martyrij inflammata cupiditate, ultro poscere in se poenas, & supplicia, prouocare in tormenta sui Iudicem, laudare palam Christum, illumque confiteri Deum, incessare conuiciis Idola, cultoribusque nõ parcere, Virginem miris laudibus efferre, illam generosissimam, illam inuicti nominis cognomento dignissimam, illam lucem terrarum, & uere Romanarum superstitionum uictricẽ dicere; seque illi precibus commendare; optare una cum illa non indecore cadere. Et Barbara, egregia bellatrix, iam terribilior hosti assurgere, & constantia, altitudineque spiritus in non dubiae, Christi ob amorem, caedis spem, & cupidinem ceteros trahere. Iterum Marcianus sedet in tribunali, iterum Virginem interrogat. quam bene ualentem contemplatus, iubet id deorum beneficio, & magnificentiae adscribere. cohortatur ad sacrificia, promit non dignam furore suo uocem, sed blandam, & specie pietatis mortiferam. Et Barbara respondit, curatam se non nisi a Christo: illi egisse, acturamq. iam gratias: deos uero gentilium non nisi furias, & spectra esse, nec propitia alijs, nec opitulantia sibimetipsis. Tunc Marcianus, crudelius in uindictam ignescens, facibus latera diuexari, sacrumque caput, adeo sublimia spirans, malleo obuerberari iubet. par poena Iulianae inflicta, maledicenti Idolis, Christumque confitenti. Ingens spectaculum angusta in are-

na

na cernebatur, duarum fortitudine puellarum, fascium proculcari terrorem, & uinci barbaram immanitatem, atrocissimaq. tormenta, & Augustorum eludi iussa, cum ingenti Idolorum ludibrio, plerisque ciuibus ad tantam constantiam obstupefactis, diraque Marciano, ac Dioscoro imprecantibus. At ambarum uox, plena fiduciae, elatusque obtutus. corde Christo uota effundebantur, petebaturque auxilium, uigente quidē spiritu, languente carne. Et Marcianus, non eam generositatem, sed cōtumaciam existimans, utrique ubera scalpello ad geminandam poenam effodi, propellique pectoribus innuit. Versae in caelum Virginum luces: rursusque caelestis ad mitigandum acerbissimum cruciatum expetitus imber,& dulcedo. rursus effusae preces, & actae etiam gratiae, uoce altissima, & per omnium reboante aures. Marcianus,suspicatus, distractis Virginibus, grauiorem unicuique geminari dolorem,aut euinci posse,Iulianam, ut minus bellicosam, & tironem, carceribus mancipandam, Barbaram uero,uti gloriosissimam Imperatricem,ingentiumque uictricem cruciatuum, desudatamque non raro in palaestra uirtutum, nudam per ora hominū, uulgique oculos traducendam,rursusq. flagris concidendam mandat. Sed Barbara, etsi pudentissima, castissimaque, illam ferre pari animi celsitudine ignominiam, qua priora ludibria; precabaturque Deum,ne impudicos animos, & impura pectora nuditate sua satiaret: se non nisi ipsi,qui crearat omnia, cuiq. omnia paterent, & genitrici, nudam uisam: tegi ab eo caelum nubibus, crebrisque terrarum molem uestiri nemoribus potuisse: si expediret, si illi placeret, uelaret quae turpia, & obscena uisu, nec in adspectum caderent, dicebat. Vix completa oratione, transscensum ad arcana caeli, flexum diuinum in opem numen. Emissus illico Angelus, qui praecandida ueste obtexit. quae haud intueri fas in femina,auertitq.

tur-

turpitudinem cum perstricta spectantium luce. Ouantem iam Barbaram, & hoc quoque Marte aduersariis superiorem, tangebat sociae calamitas, & nonnihil obturbare. nec poena corporis, sed animae interitus (si gentilium rabie, blanditiisque cogeretur deserere pugnam, adoratisque Romanis numinibus, Christo terga uertere) timebatur. Sed animus puellae, semper Dei consiliis, nutibusque intentus, ut iuuari poterat, Iulianam felicem uelle cum palma. Marcianus, imparem se Virginibus intelligens, inter uerbera, ignes, cruorem, laniationemque membrorum furibunde crudescens, impatiens iniuriae, respicit iam securim: imperat, utrique ceruicem praecidi Virgini, uocans in testem Iouem, & suppliciter Veneri uota exsoluens. Tunc exsultare laetitia Dioscorus, ridere, &, Barbarorum more, tripudiare: haud tot ludibriis filiae, cruciatibusque contentus, ipse in conspectu populi ante Tribunal (horrendum dictu, & nefas) uictimae se Sacerdotem profitetur: ducit Virginem ad proximum collem, (qui primi exstiterat testis sceleris, atque furoris) ueluti Dianae ad aram Scythicae, ut sordesceret uetus Aulidis fama, nouo spectaculo, Iephthica uota aemulaturus, sparsurusque, quae genuerat uiscera, polluturusque infandum pectus, dextramque Virginali cruore, daturus nefastis Idolis sacratissimam uictimam, illis tamen non felicem, cum uniuersae ciuitatis gemitu, ipsis etiam maiorum animis lugentibus. At non istis angi Virginis pectus. affixa quippe sideribus, non nisi diuina metiri, & prehensare: quo periculo propior, & caedi, eo maiora gaudia uultu, motuque praeseferre. eadem serenitas oris in socia emicare. tranquillissimae ambarum faces oculorum, cum ustis pietate spectantium pectoribus inter se occursantes, immensam eundi in amplexus cupidinem, & nouissima libandi oscula, gignere, incitareque simul in proelium. Barbara, non pristini obli-

ta moris, solatur precibus animum: affatur caelum: diuinam elicit uocem, testantem thalami decus, laeta omnia, sempiterna, & maxima. Itaque, consalutata socia, praestantissime inuictum collum protendit, excepitque ictum, taeterrimo parricida funestante securim. Iulianae mors lictoris est donata manui, & ideo turbis non adeo lacrymabilis uisa: ambae felices decertarũt, ambae gloriosissime uicere, augustissimeque triumpharunt. earum corpora sub noctem Valentinus, (de quo supra diximus) uir eximiae pietatis, submissionisque, sublata, ad Gelassum, duodecim millibus passuum ab Euchaitis distantẽ, honorifice, pieque humauit. Ceterum, indigna tantae dignitati superis sede uisa, alio feliciori caelo, augustiorique urbi diuina clementia, Virginis corpus destinabat, Venetiae, Christianis uel aeternae cunabulis ad id electae arx libertatis, proruente Romano fastigio, immitiumque in nos effundente populorum barbariem Sauo, pandenteque sinum in excidia nostra Aquilone, Italiae decus, emporiumque populorũ, frustra hoc sua inter ornamenta Placentia ostentante, iactanteque, clari in Italia nominis opido, Romanorum olim Colonia aduersus Transpadanos. At non laetum sua fecere scelera Dioscorum. reuertentem enim a caede, mactationeque uictimae, dum cum sociis, & comitibus factum effert suum, mortuaeque insultat etiam natae, Christumque impuro ore lacessit, discussum caelo fulmen cum fragore horribili, & uoraci flamma, testatum impietatem, testatumque facinus est depastum, pauidis, exanimatisque, qui circumsteterant, haud leui concusso metu (postquam rem accepit) Marciano. sic nefaria missa felicibus spiritibus uictima, sic parentatum parricidio. non frustra fulminat caelum, euibranturque haud incassum in nefarios irae. Stultum est aduersus superos bellare. aeternus luctus, gemitusque pro uictoria, flammae, cruciatusq. pro manubiis

nubiis reportantur. Ceterum in hostili terrore, praeclarissimaeque trophaeo Barbarae nos (ut ita dicam) illam pro Christiana Minerua, & Bellona colimus, haudquaquam aegide terribilem, gorgoneque fulgentem, inter saga, patentesque Iani fores, ac tonantem, fulgurantemque Iouem, adeo, ut pridie Nonas Decembris (Christianis hic dies Fastis aeternus pro tam singulari Virginis uirtute, morteque, inter militarem clamorem, hilaritatemque flammariis tactis igne machinamentis, concrepanteque tuba facile declaretur.

S. AGATHA V.

Atana ad Aetnae radices sita montis est, Naxiorum olim Colonia, maris fluctibus alluitur, urbs nobilis, & frequens aedificiis, fertilitatis mirae, agris Aetnaeo cinere superfusis, uel ad luxuriem uiti, & pecore exuberātibus, euibrāteque flammarum globos, & densam nubem Aetna, obtremente solo, pauida metu sui. Ex hoc opido Agatha traxit ortum, nata Vlpio, & Proculo Pontiano Consulibus, in patria mactata posterioribus saeculis ad famam sempiternam, & monumentum. domesticae illi imagines clarissimae: nemo illa in opido nobilior, nec splendidior natalibus: non mediocres fortunae decori nobilitatis pares: multum nomen: pulchritudo postea Virgini inerat tanta, ut Sicilia tota de ea loqueretur, aucta per morum sanctitatem, & castimoniam, excellentesque uirtutes, & sapientiam, procul omni ambitione, & cupidine: id quod in puellari aetate magnos solet excitare fluctus, mortalium animis ad assentationes, popularesque auras molliter captandas pronis. initiata Christianis caerimoniis, uiduata parentibus, curam rei domesticae ita suscepit, ut numquam a pietatis officiis retardaretur, in egenos liberalissima, alloquio mitis, animo demisso, composita ad obsequia maiorum, nulli impacata, uerecunda, & omnium uirtutum genere efful-

gens,

*prasini

gens, non sinuosis uti uestibus, non gemma capillum insignire, aut unguento linire, sed serico hyanthini uelo coloris (quod adhuc adspicimus Catanae) obtegere, dies noctibus haud raro inter precandum iungere, interdiu solo saepe procumbere, recitato Dominico eloquio, aut Angelica salutatione: cibum haudquaquã ad satietatem desumere, ne Eurota Lycurgi instituta, disciplinamque ultro iactaret in gloriam sui, iisdem plus aequo turgente praeconiis, extrema Italiae ora, Pythagorae quondam sectatrice, ex affluentissimo ciborum luxu ad insignem frugalitatẽ reuocata aduenae uoce, exemploque, uel Mnaeuim, sideraq. Chaldaica, & Minois, ac Lycurgi sepulcra ructantis. Interim otiũ Virgo nacta, fruebatur tranquillissima pace cum Christianis omnibus, Romanorum furore armorum extrema quatiente terrarum. nihil in umbilico nouatũ imperij. prorsus ipsa Christiana res secura, cum gloriae, & prolis incremento, concurrentibus in ipsa nostra sacra integris nobilium gregibus, & puellarum choris, tanta pietate, feruoreque, ut Daemones ipsi, nostrae salutis hostes, non mediocriter trepidarint, diffisi artibus, uiribusque, cum extemplo ea caeli serenitas (ne marcescerent otio nostri, & desidia torperent) foedo persecutionis, uel multo antea signis, portentisque praenuntiatae, imbre turbatur, expelliturque. ambobus enim Philippis, patre Veronae, in urbe filio, in rebelles molientibus arma, Gordiani Augusti manibus datis, Decio, Bubalis in inferiori Pannonia nato, egregiae uirtutis, & nobilitatis, summa rerum ab Illyricanis copijs in Caesarem, Augustumque acclamato defertur. is odio Philipporum (quos obscurissimis inter Arabas natalibus dedecentes Romanum nomen, cessis ad auroram Partho regionibus, per infame foedus Gordiani Augusti, & Mesithei generi nobilissimorum sanguine uirorũ percussum, simul ad tegendam uitae turpitudinem, atque ignauiam

Christo

Christo dedisse nomen interpretabatur, uel saecularibus ludis posteritati memorabiles) mite alioquin, moderatumque ingeniũ in Christianos exacerbauit, tanta odij, ultionisque libidine, ut per biennium, quo regnauit, atrocissimas ediderit caedes, foedatis hoc uno scelere eximiis (quibus splendebat) uirtutibus. nemo enim per illam tempestatem illo fuit, aut consilio acrior, aut promptior manu, aut moderatione insignior, imperitandi ue peritia, tantae deinde modestiae, & animi magnitudinis, ut, Patris patriae cognomento contentus, omnem potestatem Senatui communicarit. id post occasum Romanae libertatis inauditum, cuncta Caesarum uorante libidine. Sed, uix Augustalibus insignibus, trabeaque exornatus, ad omnes prouincias (qua ad Tygridem, Euphratemque, quaque ad intima Africae Romanum expanditur solum, aut Tanais, Oceanique margine stringitur) dirum, exsecrandum, scelestumque emittit edictum, quo dirissimis, inauditisque Romanae lenitati suppliciis sterni Christianorum corpora iubebantur. Iamque ipse Decio filio cognomento Etrusco Caesare appellato, demandataque cura scribendarum legum, atque censura Valeriano, acerrimo uiro, insignique duci, in Persas expeditionem susceperat, superiorum felicitate temporum praetumide insolescentes, quibus caesis, fusisq. uictricia arma, terribilior in Gothos Thraciam, Moesiamq. effuse populantes uerterat, non minori uirtute rem Romanam aduersus incognitum hostem tutaturus, nisi obstitisset ultio diuina haudquaquam longũ ad tempus dilata: contracto siquidem cum Gothis certamine, filio fortissime dimicante, cum ingenti barbarorũ strage, atque inter tela, hastasque exspirãte, a Treboniano Gallo Moesiaci exercitus rectore, ultro proditus, capessit fugam, cumque equo uoragini illatus nusquam cõparuit, miserabili excidio ueterum gesta Deciorum renouans,

nouans,inter hostiles semper acies,ac funera cadentium. At confestim ea Deciani tempestas edicti in Siciliam defertur,cum horribili hominū strage, & uastitate urbium, ita, ut Phalares, ac Dionysij excitati ab inferis uiderentur, uel cum cupidine Punici dominatus, nouis Perillis ad humani generis internecionem subito emergentibus. Decernitur ea prouincia omni frugum ubertate insignis, Romanaeque nutrix olim plebis, Quinctiano, per turpitudinem, & dedecora laticlauij honore insignito. is, in insulam traiiciens, alter Verres, omnia uenalia habere, omnium inhiare fortunis, quaestu, & libidine cuncta perpendens, inter oscula, & Venerem saeuus, arrogans, & prorsus praetoriis fascibus indignus: &, si pristina Romani Senatus stetisset auctoritas cum integritate, inter decoctores miserrime spiritum duxisset. nam homo nefarius, ex imo ad celsa elatus, cruentis manubiis, repente diues, fortunam, & ludibria eius, egestatemque (qua pridem pressus fuerat) anxie pertimescens, nouum hominem in purpura uestierat. Cum Catanam ergo deuenisset, ut cupiditatem praedandi impleret, imprimeretque libidinis uestigia, auide omnia rimari, & circumspectare, ministrorum sollertia adiutus, qui, iisdem scelerum diris exagitati, in immanem, inusitatamque nequitiam deuenerant. Igitur de Agatha statim edocetur. Splendor natalium, formae dignitas, amplitudo fortunarum, liberalitas, comitas, & castimonia illustrem facile uel praetorio reddidere. Tunc Quinctianus, insita cupiditate, metiri nobilitatem, & pulchritudinem Virginis, uorare fortunas, in spem erigi per faces sibi iungi Virginem posse, haud dedignaturam securium terrorem, ostrique dignationem. statim id impuro homini persuasum, praecipiti in commodum suum mortali uel inter ardua; angi tamen pectora, & crude emacerari, nec mitibus turpissimae libidinis facibus aduri, non in forum prodeunte Virgine,

gine, non inhiantibus communicante pulchritudinem, lucemque oculorum. iamque cupiditas in inuidiam, odiumque parietum (queis ingentia Virginis decora saepiebantur, tegebanturque) transierat, sed in tacito hominis cruciatu oblatum opportunum remedium,& occasio, indagantium diligētia implenda ad uota posse subiici uirgarum metui, uel expugnari precibus Virginem Romanis a sacris, diisque rebellem. auidissime id usurpatum a Praetore, missis lictoribus accersiri Virginem, rapique in conspectum iubente. ipse adspectus facile testium fidem,opinionemque Praetoris transscendit: delitescentes ignes extemplo flammas late fundunt, torrent hominis uiscera,impatienter quietem eripiunt,dum eximiam oculis formam legit, dum haeret uultui, dum occulta reuoluit animo, gaudet, & maeret. prima hominis oratio blanda: (aulicis quippe artibus, & adulationi assuetum ingenium facile effingi, uoluique) multa de nobilitate generis, de pulchritudine, gratia, praeconioque uirtutum, multa etiam de ui, & potestate Augustorum, deque sua erga ipsam beneuolentia commemorātis, perque uerborum amfractus, & ambages taedarum cupidinem, & spem iniicientis. apud scortum acceptus sermo, & gratissima pollicitatio: uilis, & abiecta apud Virginē: spernere quippe uisa Praetorem, & deridere pollicitationes, & uerba, non sine ingenti Quinctiani rubore, & tacito gemitu. itaque, ut aulae decus tueretur, simulq. omnia prius experiretur, quam ad tormenta recurreret, Aphrodisiam celeberrimum in insula scortum, sibi accer sendam existimauit,facilius circumueniri Virginem posse ratus arte muliebri, eodem sexu non pudorem, munimentū castitatis,inter mulieres secernente. erat Aphrodisia aetate iam in senium uergens, &, sicut pulchritudine in primaeuo flore iuuentae gratiosa, ita in senecta artibus, & libidine maior, haudquaquam mitescente

uenere defectu uirium apud senes, aucta cupidine, docta per plurium amplexus, & mores uersare ingenium, rimari alterius arcana, mollire iras, &, si daretur occasio, cum sui spe commodi, irritare, fingere, & elicere lacrymas, & risum, canere, saltare, uti facetiis, & procacitate, usurpare modestiae specimen ad illiciendos, euinciundosque adolescentium animos, nouem etiam filiarum sobole nobilitata, uel castissimae pertimescenda: proles matri non absimilis, cum lacte haustis artibus, & turpitudine, genitrice potior decore iuuentae. ea celsior, digniorque, quae per plurium uolutata libidinem, & amplexus expugnasset iuuenum pudicitiam, corrupisset filiosfamilias, aut inter obscena, agitando corpore palmam reportasset. Tam praeclarae cohorti, & ueteranae expugnanda diuinae Agathae traditur pudicitia, Aphrodisia antesignana, ingẽtibus Praetoris onerata promissis, si eius opera Agatha, salutaribus consiliis abiectis, percolendaeque uirginitatis proposito, strata Praetoris libidini succumberet. prouinciam suscepit meretrix, pauca pollicita, &, quasi anceps de pugnae exitu, & prope timida, quo acrius Praetoris animum inflammaret, uotique simul, si compos ipsa facta esset, ampliorem mercedem a Praetore referret: atque ita nobilis Virgo in Aphrodisiae lupanar ducitur. indignissima res cunctae uisa ciuitati, nobilissimam Virginem, tantae existimationis, & gloriae, tantae honestatis, & sanctimoniae, ciuem suam, scorti nefarij, impudentissimique gymnasiis, ludicrisque mancipari, neque id uetustis temporibus Tyrannorum dominante crudelitate usurpatũ: nihil de Phalaride, aut Agathocle tale scriptum, nihil de Dionysiis auditum: & nunc, togato ab homine, in continentia Romana, & sanctissima disciplina, uel talia abhorrente Principe, in summo otio exerceri: non apud se Thracum uirginum morem esse: non templa Anaitidis

cerni:

cerni: nec optari dicenti. Vix indignantis ſenſus pectoribus occluſus, & ira: at Agatha eo ſe diligentius, & accuratius praemunire, attollere aggerē amoris erga Chriſtum, excitare propugnacula fidei, in ipſa moenium corona, interq. pinnas, diffundere ſagittarios optimarum cogitationum, comportare tela dimiſsionis, & tolerantiae, facesque caritatis, ſimulque optimo propoſito, arcana cordis cuſtodire, occurſaturisque claudere cupiditatibus portas, non negligenter circumſpicere omnia, & haud pauide Chriſto diffidere, altiſsimamque circum ſe foſſam ducere, uoluens apud inferos, quae cruciatuum genera, quae poenae, aut ſupplicia in ſontes exercerentur. igitur, ſcelerata tecta intrans, cum plauſu a ſcortatoria cohorte excipitur. apparatur lautum conuiuium, ſplendidiſsimae epulae, optima uina, thorus molliſsimus, inter odores, & ſarta Meliteñſi, aut Paeſtana roſa puluinaria, interque lintea tenuiſsimi lini ſternitur, ſuſpenſis ad parietem libidinoſiſsimis imaginibus ſcite pictis: blandiſsima ingeruntur uerba, nunc a ſingulis, (quo minus uiriū pudor haberet ad ſuſtinendos impetus) nunc ab uniuerſo conſilio commemoratis paſsim uoluptatibus inter amorem, & uenerem, omnem mortalitatis ſenſum ea uoluptate euinci, dulcem inter uitalia mortem, & ſuſpiria: ludentem poſtmodum circa latera ſobolem, & iucundos infantium uagitus, atque blanditias, id diis acceptiſsimum in tanta corporis dignitate, & in tot fortunae ornamentis, nulla ſpe, & praemio, certa deliratione iuuentae florem, inter tormenta, & cruciatus obtundere, ne ſapientiſsimis, & Stoicis uiſum: daret aliquid iuſtis aetatis precibus, & uotis: daret amori Praetoris. Si ſciret uti fortuna, feliciſsimam fore: inter Romanas nurus non ignotam: remitteret rigorem animi: pelleret fronte nubes: molliret obſtinata pectora: uelle eadem non ſemper licere, iactante. Sed, ſurdis Agathae

auribus, ad oculos uis, & oppugnatio uersa, quibus stratis, facilem patere uiam ad triumphum credere. puellari quippe in pectore acerrimum incedium exsuscitat apprehensa oculis Venus; &, si prius cogitatio affuerit uoluptatis opinione earum maioris, uberiorisque, quam facta postmodum experientia, prorsus intolerandum. igitur foeda omnia, & turpia obiecta Agathae. nudata pectora: extensae suggentibus mammae, & lingua, crissatio, tactus, sonus osculorum, amplexus, saltus, & Virgo deiectis ad solum oculis, aut sublatis ad caelũ, Christum animo caste amplexari, illum contemplari, debellareque honestate insultantium petulantiam. ita ab hac parte reiectae, fugataeque meretrices, obtrita illa procacitate, & impudentia, uertunt se ad supplicia, & poenas, diriter infrendunt, acerbissima minitantur, uehementissime dolent, non omnium mentibus imperitare Venerem, aut esse castam in Ciuitate, simulque foedissimarum reiectam libidinum suarum societatem, abnegatumque foedus. fatigant Virginem inedia fastidientem ab initio meretricium luxum, quietem lasciuissimis, obscenissimisque cantilenis interrumpunt, sedenti orantique bacchabundae, & meretriciter obstrepunt, & lasciuiter, inhonestissimeque circa ludunt, remittitur oppugnatio collisis machinis: rursus inde accenditur ui maiore, & audacia, meretricibus turpissimum sibi esse iudicantibus in arce impudentiae inter flagrantissimas, turpissimasque libidines, & libamina Veneris, interq. trophaea uictarum animarum, & amantium fletus, ac funera bonorum, uel integris, opulentissimisque patrimoniis ingurgitatis, saepe uincere assuetas, nulla pudoris acie debellatas, tenella a uirgine superari, & fundi. Et Agatha saepe uictrix non dubia de diuino auxilio praestantissime decertare, felicissimamque sibi augurari uictoriam, triumphumque ex dirissimae euentu pugnae, & post homines

mines natos periculosissimae, multis inter cruciatus, laniationemq. membrorum inuictis, ipsa postmodum stratis libidine. inter omnes enim cupiditates, quibus hominum uita torquetur, nulla impotentior, flagrantiorque Venere reperitur: haec, uelut Imperatrix, & Gubernatrix, sedit ad clauum, iuraque praescribit turpia, indigna, prorsusque nefaria: pauci tamen illius uim, potestatemque effugiunt, fugiundo (si forte bellum Dei succinctus auxilio (aliter tibi fisus frustra pugnas illi indixeris) potius quam dimicando subactae illius palmam, trophaeumque retuleris. ita pietate Virginis scortatoria superata ludibria, triumphata impudicitia, & meretriciae dirae. quod intelligens Aphrodisia, tribus & triginta iam elapsis diebus, ex quo uallari, obsideri, & quati Agathae uirginitas coeperat, fatetur in consilio, uictam se, & omnes artes: fractaque animo, nesciente pudorem uultu, ceterum haud obscuris irarum notis obsignato ad Quinctianum reuertitur: rem gestã cum implacabili dolore enarrat: prius solui posse machinam terrarum, astraue rorari aequoris fluctibus, priusque molliri ferrum, liquatique in plumbi uerti naturam, aut saxa aquae, torrentisque ad morem, usumque decurrentia fluitare posse, quam uirginis frangi pertinaciam, expugnarique pectus affirmãs. Qua ignominia uehementer incẽsus Praetor, statutam ante tribunal Agatham truci supercilio, & superba uoce interrogat, liberae ne, an seruilis condicionis esset. Agatha se non alterius imperia sentire, pati ue, natales suos probe uniuersae Ciuitati notos, & genus, respondit. Et Quinctianus: Cur ergo (inquit) seruiles animos, moresque induisti? dedecent talia Virginem: nec in testimonium nobilitatis uerti possunt. Et Agatha, Iesu Christi se ancillam esse, illi obsequia, & seruitium exhibere: nec tamen istam animi religionem cadere in seruitutem, sed in summa felicitate supra Regum fastum,

&

& purpuram collocandam, dixit. Et Praetor: Ergo non tuae poteſtatis es: uerum e duobus in praeſentiarum tibi optio datur, aut ſupplicandi diis, praeſertimque Cereri, ueſtram apud Ciuitatem religioſiſſime cultae uirginali laetae miniſterio, inſuetaeque adſpectui uirorum,& Auguſtorum ſimul iuſſa capeſſendi, aut diriſſime profundendae animae. in re certa nulla eſt trahenda mora. Et Agatha: Rogabo Ieſum Chriſtum Dominum meum, ut uxor tua (ſi thoro fortaſſe es alligatus) talis moribus, & gloria euadat, qualis amorum Regina Venus, quam haedorum fibris ad Paphum placatis, & tu, haud abſimilis Ioui tuo, quem uos, maioresque ueſtri largitorem rerum, & felicitatis exiſtimatis, inter uiſcera taurorum, & libamina. Indignatus ad hanc uocẽ Quinctianus, tundi peracerbe os Virgini ad expiandum (quo dij laceſſiri, carpique) piaculum iubet. Ad quem Agatha: Imprudenter facis, Quinctiane, (qui prudentis perſonam ſimulas, certe praeteſers) & haud Romana aequitate dicentis ſermonem perpendis, cũ omnia apud uos omina uehementer accepta, hisque addictam non incurioſe gentem Romanam multorum ſermo uulgarit, teſtenturque tot ueſtrorum uoces Hiſtoricorum, & tu contra patrium morem (cum tuis te diis quam gratioſiſsimum apprecarer, & uellem) praeproperus ruiſti in contumelias, & iram, profecto non ſine tacita ueſtrorum ignominia Deum, qui ſi numinum uim cõtinent, cur his adaequari dedignaris? ſi gloria, auctoritateque hebeſcunt, cur, funeſtatis animantium cruore aris, eorum itis in uota, & iuſſa capeſſitis? ueſtra iam ſum confeſſione contenta. Iactare caput Praetor, & minitari ſupplicia, conſtantiſsime excipiunda ad tela Virgine ſtante. Haec dies diſputationibus traducta. Virgo iuſſu Praetoris ſtricta uinculis, & taetro carceri mancipata. Fama eſt, euntem in uincula Virginem tanta exſultaſſe laetitia, ut ad nuptias, & choreas prope-

rare

rare crederetur. confirmatis piorum animis ea insigni uultus constantia, atque animi celsitudine, trahitur ad reliquorum exemplum in tuenda religione, dandaq. ceruice tenella Virgo, ut intelligatur illud oraculũ Prophetico ore praenuntiatum, ac sapientissime decantatum, „Elegit infirma Deus, ut fortia quaeque confundat, uere „mirabilis in sanctis suis. Postera luce iterum Virgo ante concionem statuitur. iterum interrogatur a Praetore, per nocturnam quietem, & insomnia dirius in furorem incitato. laboratum circa uenerationem deorum; (hic, post nuptiarum repulsam, & post accisam Veneris rabiem, cupiditati, & sceleri praetextus obtendi) frustra effusis uerbis, & susceptis quaestionibus, respectata uis, & tormentorum atrocitas. nudatur uirgo (hoc dumtaxat ex furore haustum, non ad praemium, sed ad poenam, plus licuisse uirgis, & seruili manui, quam audaciae, & dignitati hominis) substrictisque palmis suspenditur in equuleum, uerberibusque grauissime caeditur, animatumque membrorũ ebur inducto sanguinis rore maculatur, exuriturque ardentibus laminis corpus. excepta inter uirgarum crepitus Virginis oratio, Deum celebrantis, nullamque ueluti poenam sentientis. Tunc Praetor, in fastu, & tolerantia bellatricis dirius exulceratus, (postquam se inter cruciatus parui fieri uidet) ministris imperat, ut Virginis mammillas (quae intactae a uerberum ictu in reliqua membrorum laniatione praeclarius, iucundiusque effulgebant) obtusa ferri acie ad exaggerandam poenam (hoc amori, furorique datum, postquam ori, & uoluptati est denegatum, id quod impudicissime anhelarat) torquerent, & mox abscinderent. itaque inter apprehendendum aliquantisper (cum minime illae tumerent, tenella uirginis aetate, aut iustam in magnitudinem adoleuissent) est elaboratum. pauere lictorum animi pietate, refugereque manus scelus, & tremere artus. At urgebat

Prae-

Praetoris rabies, infaustique ignes post irrisum gaudere, bacchariq. strage membrorum. cultro abscissum utrumque Agathae uber, sparsumque humi diffluente cruore cum gemitu, lacrymisque spectantium. At non auertit Praetor oculos: non pietatis sensu est motus. Tunc Virgo, Praetorem compellans, Dire, (inquit) atroxque, non te puduit amputare in femina, quod prius infans in matre suxisti? unde, sceleste, tam immanis barbaries, & tam insatiata cruoris sitis? at, age, perfice, quod moliris: haud multũ id mihi curae: aliae sunt intra me mammae, quas teneris ab annis Deo sacraui, quasque nullo uales supplicio extorquere. his demonstrata intelligentia, & recte faciundi uoluntas. Ita affecta Virgo, cruore madens, & laniata pectoribus, attrito decoris flore, adhuc tamen ore egregia, nec fracta animo. iterum (ne afflictae quies esset) adstringitur carcere, omni curandorum exclusa spe, opinioneque uulnerum, exiguo pane (ne deficiens subtraheretur superbo hostis conspectui, tormentisque) ad sustentandum spiritũ attributo. Agatha, dum membrorum crudescit adustio, dum uulnera, ictusque ignescunt cum ipsius acerbissima poena, religiose Christum laudat, mente illum affatur, & poscit auxilium, cum intempesta nocte Petrus Apostolus, ad id a Deo lectus, seu pie inter caelites a Virgine cultus, seu quia id uisum Deo, ueneranda specie, & cano pilo, crispaque barba, cum magna medicamẽtorum ui carcerem intrauit, praeeunte puero facem extollente. Tunc senis exaudita uox, dicentis: Quamquam dirus, & immanis in te tyrannus fuit, tuorumque captauit in laniatione membrorum laetitiam, & uoluptatem, tamen constantia tua, & inuicta uirtute, egregiaque animi magnitudine eousque perturbatus est, ut maius, atrociusque infligi ei doloris uulnus non potuerit. ignominia, angorque arrogantis est, turpiter uel in potestate alteri cessisse. in-

quiem,

quietem, & rabidum animum ſua poena, ſuae dirae torquent, mactandum ſempiternis poſtea apud inferos ſuppliciis. aderam ipſe, (filia) dum inhumane cruciabaris, dumque inter ferrum, rabiemque euoluebaris: omnia hauſi oculis: nō mihi difficilis curatio uiſa. quamobrem ad excipienda te para medicamēta. Tunc Agatha: Quis ad mea curanda acceſſit uulnera? tuum unde genus? qua ue ex parte terrarū? nullam corpori meo medicinam ab infantia adhibui. conſtituta iam hora in extrema, alteri, corpore denudato meo, patefaciam ictus? turpe hoc Virgini, nec talibus aſſuetae: grauius luam, hac lacerata corporis parte, ſcelerū ſupplicia meorum: noxiam poenae decent: exhibebo creatori rerum per hos cruciatus, doloresque expiatam animam. Tunc Apoſtolus: Nulla (excelſa Virgo) uerecundandi ineſt cauſſa. ipſe quoque Chriſtiana ſacra ueneror, Chriſtumque Deum colo. Et Agatha: Meretur tua iſta non mediocres laudes pietas: eſt digna miſericordia praeconio: nec mihi grauitas, aetasque uerecundiam incutit. quis de te talia ſuſpicaretur? ipſa canities, & religio facile dubium eximunt: nec meorum iſta laniatio membrorum, conuulſio oſſium, & torrida cum fetore caro, profligatumq. ſi quid in corpore decus erat, cupidinem ſpectantibus poſſunt ciere. cauendum id in integro corpore, dum omnia uigent, & florent: ſed ego ob id tua reſpuo medicamēta, (ne error in repulſa, aut arrogantiae ſuſpicio inſit) quoniam Chriſtus eſt mecum: ipſe, ſi ei cordi fuerit, abſque medicina dumtaxat uerbo recrudeſcentia mea obducere quit uulnera, proculque amandare dolorem. ipſi cuncta parent: cuncta ipſe moderatur, & regit: ſi placet, conſulat. Tunc Apoſtolus, ſubridens, ſeipſum, quis eſſet, aperit: ſimul uirtute Chriſti, eam ualentem, ac uegetam corpore eſſe affirmat. ſtatimque euaneſcit. Et Agatha, pulſa omni acerbitate, recluſiſq. uulneribus, turgentia pectore ubera

ra tractat, uidit fulgentia latera, pectusque; &, deuoluta in genua, Christum submisse, actis pro singulari beneficio gratiis, laudat, hymnosque religiosissime canit: saepe iterat preces: quoties se ipsam circumspicit, toties grates Christo agit. At, nudatis custodia militum (qui ad aduenientis splendorem Apostoli, ueluti fulmine icti, exanimatique, cum ingenti terrore aufugerant) limitibus carceris, foribusque patentibus, multi accurrere ad Virginem, (quippe tanta fortunae indignitas, tamque miseranda innocētissimae calamitas omnium uiscera quassarat) rogantes, obtestantesque, ut subtraheret se exardescenti crudelitati, impotentissimae Praetoris irae, atque libidini, ne ue sineret expleri dirissimi hominis cupidinem, uerteret in rationem, quae fortuito essent oblata, praetergredientem defletura occasionem, ni modo saperet. Sed Agatha, ut erat excelsissimi animi, & imperterritae fortitudinis, Absit a me (respondit) turpis fuga, & ignominiosa salus cum laureae iactura: non patiar euinci me tormentis, illudique cruenta a bestia Christianae constantiae, aut quemquam alium pro me cruciari, sufficit hoc pectus ad hebetandum hostis mucronem: ipsum hostis petat, terga certe non uiderit: cadam nō trepide in uestigio, & ut decet Christi ancillam. nulla hoc in certamine dabitur effero homini caussa insultandi, laetandi ue. ipse suam damnabit inscitiam, non doctus in gradu stare, aut cominus conserere manus. qui se Deo commēdat, haud incertos ueretur fortunae casus, proeliique discrimen: agat, dum licet, euibret ferrum, utatur uiribus, terroreque securium Praetor, auersum corpus, frontem, uultusque Agathae uiderit: uos uero recedite, ne pietas apud immanem Iudicem nocentes faciat. sat Agatha ad explendam hominis rabiem erit: ipsa uobis gratias ago, referat Deus: nulla apud illum beneficij erga se, suosq. erit obliuio. XIII. die elapso, rursus Quin-

ctia-

ctianus moliri Virgini perniciem, rursus furere, dirisque agitari: minatur, cum strepitu deambulat in Praetorio: stantemque ante Tribunal Virginem iterato impetu aggreditur. iubet uenerari Deos, & dare thura cum multa uerborum iactantia: ipso supercilio effulminat ingentes angusto in pectore pressas iras. Sed Agatha, haud pauens, irridere uaesaniam hominis, contemnere uerba, dicta spernerenec parcere diis, scelera illis, impietatem, inscitiam, imbecillitatemque obiiciens; Christum dumtaxat fateri, attollere, cuius essent infinitae opes, & aeterna auctoritas, simul non futile illius auxilium, non exiguam benignitatem, non misericordiam, nō tenuem potentiam suum testari pectus, quod per eius crudelitatē, & scelus, priuatū mammis, rursus iisdem effulgeat cum dedecore fascium, cum uerecundia, exprobrationeque facinoris annuit. Quinctianus ad tantam generositatem crudelissime dentibus infrendens, cruentam torquens oculorum aciem, terensque labia, percusso manu genu: Videbo, (inquit) utrum Christus opitulari tibi, uimque aduersus Romanam stare, cumque pugnare Caesaribus queat: quamobrem medio in Praetorio magnum accendi rogum, stratoque ardentibus prunis solo, interiectis testulis ad lanianda membra, spoliari Agatham, euinctisque manibus, pedibusque super uolutari, torrerique iubet: dira poena fortissimum quemque exterrente. discissis illico uestibus, (nō enim Praetoria rabies lente nudari sinebat) nuda omnium rursus oculis puella exponitur: iniicitur in rogum: ferreis unguibus, & ligneis uallis per ignem, prunas, & testulas euoluitur, assata cute: ex natibus, ac femore adeps (quippe puellae, ut in prima iuuenta constitutae, partes eas carne pinguiori, ut assolet, natura magis opplerat) diffluere, stridere, & fumare carbones cum suffitu taetro, & odore, exstingui nonnumquam proruente cruore, uenter, & mollia testulis fo-

di, & disrumpi, ossa exuri, omnia dirissime uexari. & ministri (annuente Tyranno, in communi ciuitatis gemitu dumtaxat ridente) stratae Virgini recentes, ardentioresque prunas superfundere, substernereque, & uiolenter latera uersare. at Virgo, magnanimo pectore, in acerbitate poenarum non obturbari, uoces ue emittere, aut superiorem uitae cursum femineis eiulatibus labefactare, sed, Christum animo complectens, laniata ouare, ingensque ore gaudium praeseferre, interque ustionem carnis, uimque incendij, atrociores in hostem eiaculari faces, immanemque hominis animam ea insigni, stupendaque tolerantia generose depopulari, uexareque. sed, dum ita Virgo cruciatur, dum torretur, dum omnis in ea affligenda barbaries superatur, excutitur caelestis ultio, armaturque ad ulciscendum facinus caelum: quippe ingens oboritur terraemotus, parietumque quassatio: strataque parte Praetorij, Falconius, Siluinus, & Vlteius, intimi Praetoris familiares, & ministri libidinum, subito oppressi. magnus populo terror incussus: res in prodigiũ uersa, attributa Quinctiani impietati, & sceleribus. fit ingens tumultus: itur ad arma: consternatisque ad seditionem animis, concurritur ad Praetorium: uix temperatum a caede lictorum. Quinctianus appetitus cõtumeliis, probrisque: & auspicatura uel facinus ingens, & inauditum a sanguine Praetoris efferata plebs anxia metu sui erat, ni cessatum a tormentis foret attonito Quinctiano. Intermortua Virgo in carcerem refertur, subducta spectantium oculis, ne popularis rabies ex cruentissimo spectaculo in Praetoris caedem prorumperet. Agatha, paullisper mitescente uulnerum diritate, expansis brachiis, apertisque oculis, caelum respiciens, tali est Deum oratione precata: Maximas tibi gratias ago, Domine, qui me incredibili illa tua pietate ab infantia es tutatus, elargitusque tot bona, omnes cupiditates, omnesque

nesque illecebras ex mente mea expulisti, quique me uictricem fascium, tormentorumque esse uoluisti. aeterna ista tua felicitate, & regali magnificẽtia excipe animam meam. Ita fata, exhalauit spiritum Nonis Februarij, Decio Augusto tertium, & Grato secundum Consulibus, annos xv. nata. Hoc Christianis incolis nuntiato, statim factus in carcerem concursus ad inspiciendum corpus, piis lacrymis a multitudine decoratum, refertumq. odorum copia, ac serico uiridi inuolutũ, deinde ad latus urbis Septemtrionem respiciẽs, prope Theatrum sepultum. Cum uero a piis iusta fuissent expleta, ecce lectissima iuuenũ manus albenti uestitu, facie augusta, & specie corporis eximia. horum unus ante alios omni dignitate maior tabellam marmoream his notatam litteris, & sententia (Mens sancta, spontanea, honor Deo, & patriae liberatio) manu tenens antecedebat, accolis ignotus, sicut & cetera turma, ubi ad Martyris bustum deuenit, adaptata ad caput tabella, euanuit. Tũc piorum turba rursus hymnos circa bustum canere, uelle iterum conspicere corpus, in angusto loco ualde premi, nec tamen abscedere. Sed Quinctianus, ubi exercendae in Virginẽ (postquam exspirasse acceperat) impietatis materia defecit, auarum animum ad illius fortunas occupandas conuertit, ueluti, rebellante Agatha a Romana maiestate, eius bona Fisco deberentur, sic, ut aduersus innocentissimam non diritate, ac rabie solum, uerum auaritia, (quae praecipua malorum, nec ullũ sine se admitti facinus patitur) certasse crederetur. Ceterum, felici primo uoto, extremam cupiditatem ultrix excepit ira, nullo scelere longum ad tempus effugiunte poenam. In transgressu Symethi namque amnis, Catanensium rigantis arua, equorum morsu', ac calcibus appetitus, sceleratam diro exitu lucem clausit. Accepta ea caedes libentissimis animis, festisque uocibus ab uniuersa Ciuitate. quisque luisse poenam

nam impurißimum hominis pectus,trucemque animam, & parentatum esse praeclarißimae Virgini,datum in posterum documentum pietatis: omnem superis impietatē, & crudelitatem esse ingratißimam,omniaque piorum illis cordi esse dicere: alij,dum Virginis praeconia memorant, dum trophaea,& palmas,triumphosque recensent, uitam meliorem ad frugem, confeßi scelus, aut abiecta superstitione, traducere: si qui boni excitati, exemplo Virginis ad fastigium uirtutis auidißime cōtendere. Itaque occisa Agatha multis uixit, multosque ad Christum traxit,cui posterioribus saeculis,expulsa impietate,functisque Idolorum sacrificiis, Constantini Maximi, augustißimique,religione,ad testandam inuicti animi magnitudinem, clarißimamque uictoriam,& ad gloriam Christi sempiternam, ingens a ciuibus templum, aeternaque statuta ara, attributaque fuere sacra, ac sacerdotes, corpus uero argentea inclusum capsula quotannis in magna feriarum celebritate, frequentißimoq. piorum illuc decurrentium conuentu oculis exponitur,ad eliciundas lacrymas, (quis enim adeo saxei, ferreique pectoris est, adeoque ab omni humanitate remotus, ut ad tantū Virginis festum, immaniumq. recordationem tormentorum non illacrymetur?) & pietatem. ostentantur & manus carne adhuc fulgida, oblongae, & pulchrae, non dedecentes reliquam corporis speciem:simul & mammae. celebre quoque prodigium cuiusdam Episcopi religione in osculo manuū animaduersum. Saepe ciuitati salus Agathae precibus, meritisque impetrata. crebrae quoque uictoriae, non de hostibus modo Gothis,Vandalis,Mauris, Sarracenisque, sed de ipso Aetnaeo incendio. montem illum, Regiam Vulcani, nixam humeris Gigantum, finxere Poetarum fabulae flammarum globos iaculantē, fumique nubes eructantem, accolis ingentem terrorem. saepe Catana obtremuit, saepe expalluit, & saepe sub

Aga-

Agathae ductu uicit. enimuero Aetna, insolenter efferuescens, seque in plana suffundens, amnis in morem, omnia circumuastare, populari, urere, excidere, minitabundusque iamiamque absorbere Ciuitatem, & moenia circumassultare uastis stridoribus, densissimaque nubium mole, igneisque rotatibus, cum Ciuitas, refugiens ad tumulum Virginis, commendata illi Ciuitate, focis, aris, templisque, serico sumpto (de quo supra commemorauimus) uelo, explicatoque uexilli in morem, apertis portis erupit contra incendium, illud expulit, loco mouit, fudit, fugauit, intraque uerticem, & claustra infaustissime fremens compulit, coarctauitque. Maior his Agatha, augustiorque, quã qui Syracusas olim expugnauit. mortalis facile uincitur, rarus de se triumphus, aut de incendio uictoria: adde inter barbaricam feritatem, uim armorum, luem temporum, faces, ferrumque, in excidio rerũ, inter bellicosissimos, ferocissimosque Italiae populos, exstructas arces, erecta monumenta, dicata Agathae moenia, & urbes.

S · EVGENIA
VI.

EVclidem, nobilem illum philosophum, & in Geometrica principem disciplina, memorant Scriptores noctu Megara Athenas commeare solitum, muliebri uestitu, audiundi Socratis gratia, nequaquã poena capitis, aduersus Megarenses Athenas intrantes, ob insigne duarum Ciuitatum inter se odium, atque internecinam rabiem, statuta perculsum. audax sane consilium,. & amore uirtutis memorabile facinus, sed obscurum, & ignobile in collatu Eugeniae (de qua narrationem incipimus) Virgo nocturnum philosophum exercitatione uirtutis uincit, & caussa praestat, & magnitudine animi, & excellentia disciplinarum. haereat igitur glorioso spectaculo Roma, & noscat in prole sua uirginalium armorum terrorem in Iouis olim sui triumphata uaesania. Eugeniae Romanae Philippus, & Claudia parentes fuere, praeclarae nobilitatis, uitae exitu felices, & sanctitate morum. affuit & geminus fratrum partus, Auiti, & Sergij, ad splendorem familiae. Antonino Commodo M. Aurelij filio V. & Acilio Glabrione Cõsulibus decernitur Philippo Augustalis Aegypti praefectura. Augustus sanxerat, ut Aegyptus Equitũ Romanorum potestate loco Regum regeretur, ob turbida ingenia accolarum, & soli fecunditatem nutriendis bellis aptissimam. igitur Philippus cum uni-

uersa familia Alexandriam adnauigat: susceptaq. administratione, id primum curae homini fuit, adisse templa deorum, effuso ad pernoscenda initia, & incrementa caelestium iactante uetustatem regionis, deorũq. indigena, ac memorante miracula, simul odisse peregrinas religiones, & uetita sacra Iudaeis immitti,discordibus illorum ingeniis, & pronis in rixas exacerbato, aduersus Christianos ita ferrum inhibuit, ut moenibus exclusos secure degere in suburbiis pateretur mirator eorum continentiae, & pacatioris uitae status procul Reip. fluctibus. uigebant in homine egregiae uirtutes,animi celsitudo, aequitas, comitas,& erga subditos beneuolentia, magnum ingenium, singularis continentia, & in regunda familia prisca seueritas, & mirificus in disciplinas amor, antiqua Rep. dignus, & Catoni laudatus, liberos non in luxum, & delicias inter effeminata Aegyptiorum corpora,& mite caelum:sed in philosophiae studia effundit.Sed Eugenia, gustata philosophia, ceteris multũ antecellere acrimonia ingenij, & gloria uirtutis uel ipsis praeceptoribus superior,depresso Lycei fastu,& Academiae,frustra Memphi arcana disciplinarum ambagibus, & hieroglyphico charactere occultante: & iam inclytum nomen peruaserat Romam ingestis ardoribus: raptaque in pulchritudinis famam curia,exardescit in faces eius Acilius Glabrio Consul, sicut honoribus satiatus, sic in clarissima specie, & decantata per ora externorum uenustate non mite uexatus. petit in uxorem Eugeniam. affert preces. & genitrix,Auiae nomen nõ occulte ambiens,amplexari promissa, fouere auctoritate sua, filiamque calentem amore castitatis allicere in taedarum cupidinem, & solatia thalami non desistit,magnitudinem sponsi ob oculos ponẽs, simul & gentilium imagines. Verũ Virgo,ad matrimonij nomen horrescens, maternae cupiditati non inuerecunde obuiam ibat,laudatrix nuptiarum: sed castitatem amplecti,

plecti, aemula Veſtalium, non mediocriter Commodiani Principatus infamia obturbata, & deperditae luxu aulae inter obſcena Martiae pellicis, quae forma, & leporibus eximia Criſpinae Auguſtae, trecentarumque pellicum, totidemq. exoletorum, uel in funere Lucillae Auguſti germanae uictrix, tripudiansq. decorata ab amante Amazonis nomine Romanum moderabatur imperium. aderant Eugeniae duo fratres Protus, & Hyacinthus, abſciſſa uirilitate, ignobiles, ſeruientesque, ceterum ingenio ſagaci, & ad ampliſſima quaeque idoneo, & dominae excellentia ad ſtudium philoſophiae excitati mirifice profecerant, fide erga illam egregij; &, quantum manſuetudine hera, tantum ipſi demiſſione, & obſequiis certare. Interim Virgo, inter odium nuptiarum, & cupidinem caſtitatis, multa moliens, aſſumit Chriſtianae librum hiſtoriae. forte Thecla illi occurrit, prima inter Chriſtianas feminas pro uirginitate decertans, atque an teſignana in tuenda Chriſti gloria in atrocitate certaminum, protritoque proconſularium faſcium terrore, uictrix inter flammas, ſerpentes, & beſtias, cornuaque taurorum, ut denique uixerat, uicerat, exſpirarat ipſa caſtitate felicior, ingenti edito Virgo gemitu fortunatam Iconienſem appellauit, atque acriori ſuccenſa uirginitatis flāma eandem ſaepe hiſtoriam repetere, inter legendum hilaris, triſtisque, & prona in Chriſtum, eiusque ſacra. ingens perdiſcendae legis illius ardor, alloquendique Chriſtianos Sacerdotes puellam inuadit: ſed, Chriſtiano moenibus excluſo, cupidinem explere non poterat. agit cum genitoribus, ut, relaxandi animi gratia, liceat bene comitatae egredi Alexandria, ad conſpectum Panij, atque Nicopolis, ad uber ſolum, & nobiles amoenitate hortos. uenia im petrata, Claudia filiam ſplendidiſſime comptam multa margarita exornat: attribuit comites, & famulantium turbam: datoque oſculo, natam dimittit cum lacryma.

quasi conuersa rerum facie, obductoque nubibus uelo, in ignominiam, & dedecus, in seruitutem, & humilitatem, in inopiam, & egestatem praecipitat, nullo de praeteritis bonis ex tanto naufragio, tantaque procella superstite, praeter memoriam, ad cumulum, summamque malorum. Intuemini Romanum imperium, (omissis Persarum, Lydorum, ac Macedonum casibus, funeribusque Graecorũ) caeli aemulum, quantis agitetur fluctibus, quot uicissitudinibus sit obnoxium. quod fretum, qui sinus, quis eurypus tantos motus, tantos aestus experitur? sint sane maritimi accessus, & recessus tum frequentes, tum maxime turbulenti: huius tamẽ certamina, & cõcertationes, quae in intimis continentur praecordijs, & numero, & uiolentia, ac iactatione longissime antecellunt. Vidimus, quantum ad hostes pertinet, externaque arma, non modo stantem, & uiuentem urbem, sed orbi etiam terrarum imperitantem, & subiectis in uasto ambitu orbis gentibus iura feliciter dantem: & mirati sumus: uidimus eandem, intestinis odijs, per otium, desidiamque conceptis, domesticaque potentia gliscentem, non multum ab interitu abfuisse: & ingemuimus, plus ciuibus in patriam licuisse, quam hostibus, ab illis edita taeterrimae crudelitatis exempla, ne deorum simulacris, ac templis, arisq. parcentibus, proscriptiones, distractas nobilium opes, pulsos in exsilium Reip. principes, &, tot luminibus exstinctis, orbum forũ, & silentia rostra relicta, aequatas solo affinium domos, interfectos familiares, & atrocissimis supplicijs excruciatos, spoliata opimis muneribus tẽpla, ciuium capita rostris affixa, Curiam ipsam (cuius sententiam omniũ reges gentium reformidant) eorum foedatam cruore, inundatamque, qui hoc nobis imperium, famamque per gentes clarissimam peperere. ideo ne duas urbes Carthaginem, Numãtiamque huic imperio inimicissimas Scipio Aemilianus exscidit, ut domestico ipse parricidio occideret? *conuersiones

deret?

deret? tresque triumphos Magnus Pompeius egit de tribus orbis terrae partibus subactis, aucta Romani nominis maiestate, ut ignaua manu perfide in alieno solo necaretur? milleque Caesar urbibus expugnatis, quingentis edomitis populis, ac decies centenis millibus hostium occisis, & totidem captis, & nauigato Oceano, ut, amicorũ mucronibus confossus, laniatusque, Curiae limen foede cruentaret? O inconstantia rerum humanarum. Caesarum clades, luctusque praetereo. sed, quid firmum in terris nutante Roma? nihil est profecto in hac rerum uniuersitate diuturnum: non uires, non diuitiae, non regna: quippe quae uel alienis incursibus attrita cadunt, uel magnitudine sua, & domesticis uiribus obruuntur; nec minus est in pace, quam in bello periculũ, hic hostibus moenia, ibi animos obsidente luxuria, quae nouo quodam, & placido bellandi genere uictores sub iugum mittit, & de Caesaribus ipsis spectaculum facit uictis, captiuis, barbaris, & infimae sortis hominibus irridendum. Iam uero, quanta est in uoluptatibus turpitudo? quod maius portentum, quam homines, rationis compotes, ad sempiternum imperium genitos, belluarũ more inhiare terrenis, feruere aestu libidinis, ut hostes continentiae, furere more luporum in pares, ut humanitatis omnis expertes, unguẽtis, & odoribus delibutos, luxu diffluere, ut uirtutum omnium splendoribus destitutos, & caeca uitiorum nocte sepultos? interim tamen & Catones, Tuberones, Coruncanios, Fabricios, Quinctios, Serranos, & Diogenes, & Socrates, ac Platones in sermonẽ adducere, & ex abdito antiquitatis specuproferre sapiẽtes iuuat, alienae uirtutis praecones, suae hostes, & desertores. Hos ego uiros appellem? sed non est opus cuiusquam uituperatione. fructus namque ipsi tam malae radicis, qui perniciem, atque ignominiam mortalibus afferunt, fidem ueritati faciunt luculentissimam. Vnde enim morborum genera in

corpo-

corporibus, unde uitiorum in animis, nisi a uoluptate profecta? plures occidit crapula, quam gladius. plures strauit libido, quam egestas, cuius tanta est improbitas, ut non modo habita uenenum effundat, uerum etiam cócepta luem pariat, & uastitatem. His colligendis fructibus uacent, quorum deprimuntur animi; qui ad altiora erigi nesciunt; quorum obscurata nobilitas mentis infeliciter degenerauit; quos denique ratio propemodum defecit. at, cui cor sapit, maiora bona cordi sint, & esse decet: quibus non modo non inquinatur natura hominis, sed cum magno decoris fenore gloriose ditescat. Ego quidem, amici, cótinentiae lucem mente intueor: & oblector. subit animum meum tam praestantis formae uirtus, & reficit: cordi loquitur, & suadet. torqueor hoc muliebri cultu, horum inuidia uagantium. hilaritati, ac cantui. his deliciis excrucior. soluite, quaeso, animum meum his curis maiora molientem. libeat Christi iussa capessere, & sub illius militare uexillo. quam concinne, quam uere Dei sui uictorias, & trophaea Christiani canunt? pudeat Apis Aegyptum sui: pudeat anilium fabularum in tanta turba deorum. uos auferte monilia, ac torques: abripite hanc purpuram procul oculis meis, inaures istas turpis flammae materiem: tondete promissum crinem, puellare ornamentum, telumque. induam uirilem animum cum pallio, patriis diis illusis: calcabo mortalium luxus, Christi numine armata: exhibebo uirtuti nobilem in uili habitu famulatum. His dictis, assensere germani, magnitudinem animi admirantes, summumque erga uirtutes amorem. laeti consilium Virginis exsequuntur, capillum illi abscindunt, uirilem uestem iniiciunt, unaque intermisti Christianorum agminibus, se lateri proficiscentis senis associant: caniturque rursus a multitudine, Via iustorū directa est, uia iustorum parata est. quod ueluti sibi dictum laetissime excepere Eugenia,

errores, assurgit in Magum, reluctantem, uociferantemque iacit in flammas, periissetque, ni sanctus Episcopus extenta dextera semiustulatum eripuisset. His Helenus supra ceteros conspicuus coenobio inter turbarum cantus appropinquat. Eugenia cum proximis sermones ciere, appellare, sciscitari, & elicere uiuendi instituta, ac disciplinam monachorum. oblatus inter ceteros uir quidã, Eutropius nomine, familiaris Episcopi, integris moribus, piisque, interroganti satisfacit, nec quidquam illi subtrahit scitu dignum. mox ingrediuntur monasterium. quiescenti per meridiem sancto Episcopo mira in somno species oblata: uidere namque sibi uidebatur effictum mulieris simulacrum, circumferrique honorifice ab hominibus, uel curuato genu cum oblatione thuris, adoratoribus indignantem, hisque deam alloquentem: Ita ne, mortalis femina, nobisque consimilis, pateris offerri tibi libamina, dari thura, ac diuinitatis decorari fastigio? & illam fastu deposito recessisse a cultoribus, uersamque ad eum dixisse, Te sequar, donec me ad creatorẽ adduxeris. Excitato a somno Episcopo, perpendenti uisum, diuersasque ad partes animum intorquenti Eutropius nuntiat, tres fratres excellentis indolis, ac pietatis, foribus adstare sacrum lauacrum cupientes, & adscribi simul albo monachorũ, haud societate discreta ob summum, mutuumque amorem. Tunc Sanctus Episcopus, praemonstrante omnia Saluatore, uisum interpretatur, noscitque nomina Eugeniae, Eunuchorumque, intromissos benignissime affatur: magnitudinem pectoris attollit: sapientiam admiratur: iubet praestantissimo animo esse. expositis mundanarum rerum ludibriis, atque inconstantia alacrius pergere cohortatur: mox sacra abluit aqua. nec mutationem uestitus in Virgine patitur, gloriosius ratus, in stola inter castra uirorum uinci a femina humani generis hostem. At Eugeniae rectores, co-

mitesque, obruta noctis silentio fuga, tantam iacturam haud sentientes, inter ludentium cantus Alexandriam repetunt, strepitum currus dumtaxat excipientes, & primi agminis antecursores in nouissimo dominā existimabant, & nouissimi inter primos incedere credebant. sic mutuo decipi errore diuina prudentia finit in uictoriam Virginis. cum ex urbe proceditur Virgini obuiam, facto ad eam cōcursu, tum inanis currus reperitur. tollitur clamor repercussis manibus, passoque crine. inuocatur Eugeniae nomen. Eugenia flebiliter per ora omniū reboat. hinc mater, genitorque, hinc fratres in lacrymas, ac maerorem ruere, lamentari, gladios, & laqueos in se poscere, laniare genas, uellere crinen, se humi prosternere, & puluere capita foedare. queritantium ululatibus, uocibusque aula, urbsque uniuersa respondere, decurritur ad portum, Pharonque: latebrae, & secreta perlustrantur intentissima cura, totaque Aegyptus ad scrutandam Eugeniam insudat: nemo sibi parcit, nemo labores subterfugit, ut Philippo, optime de gente merito, satisfiat. simul Eugeniae recordatio, ac Claudiae lacrymae in miserationem, luctumque impulerant omnium animos, Cereris memoria renouata, ex raptu Proserpinae perpetuo implexae luctu. post multos labores circumfertur rumor, deos, Virginis amore captos, euexisse ad sidera, donata immortalitate, fruiq. illam in consessu numinum aeterna felicitate. gratum id patri, talia saepe audienti, & assueto fabulis poetarum. lenit dolorem, animum ad laetiora dirigit, prolem suam, erecto simulacro, ut indigetem colit pie ueneratus inter sacrificia, litationemque uictimarum. Sed Claudia, filiique, ne deorum quidem cognatione contenti haud talia ad animum transmittere, sed maerore in dies augescente, aegre lucem pati. At Eugenia, in stadio uirtutum decurrens, mirifice in Christiana pietate proficere, princeps ad synaxes

ire,

ire, ultima excedere, precibus ieiunia, ieiuniis modestiam, demissionem animi, ac caritatem admiscere, omnibus bene uelle, omnium misereſcere, laetitiam alterius, omni inuidia profligata, ſuam credere: patuitque, uirtute difficillima quaeque uinci. illius uero orationi tanta ſuauitas inerat, ut iratus, ac turbulentiſſimus quiſque facile molliretur, ſedareturque. quibus Eugenia uirtutibus ingens omnibus admirationi eſſe, oſtentarique ceteris ad incitamēta uirtutis. exemptoque e uiuis praefecto coenobij, ipſa ad praefecturam euehitur, diu inter dubia iactata, ſexum non ignorans, nec honeſtum ducēs, admiſcere ſe familiae regimini, inter uiros femina. ſed, Euangelij oraculo confirmata, capeſſit onus, ad ardua, & ſumma quaeque animum intendens: & tunc minus licere ſibi exiſtimabat, cum plus liceret. acceſſerat ſuauiſſimae eloquētiae, tantisq. uirtutibus curandorum morborum felicitas, aucta uenerationis fama, ac nominis apud ſuos, finitimosque. Erat Alexādriae matrona quaedam, Melanthia nomine, nobiliſſimis orta natalibus, magnisque fortunis, in uiduitate uitam tranſigens, adhuc integra iuuenta. hanc, quarta quaque die artuum tremore concuſſam, uis diuturni, ac grauis morbi inuaſerat. perquirentiq. remedia affertur de Eugenia rumor, felicitate curandarum ualetudinū inſigni. igitur ad coenobiū accedit: enixe obteſtatur, ut ſe adiuuet, ſeque diuturnis moleſtiis, ac certo diſcrimini eximat. mouetur miſericordia Virgo, ſolatur afflictam, medicamentum adhibet, eamq. ualentem reddit. agit gratias matrona: Alexandriam reuertitur: deinde, non multo interiecto temporis ſpatio, in rus proximum coenobio deuenit, ac tria argenti puriſsimi uaſa, grati animi ergo, Eugeniae dono tranſmittit. abnuentem accipere, cum contra inſtituta monaſtica diceret proponi in menſa, aut attrectari manibus monachorum, paupertati, ac pietati operam nauan-

tium, deprecatur, uti Deo offerantur, ponanturque ad ornatum templi. assensum iusta postulanti, dedicatis Deo uasis, locatisque. contrahitur hinc familiaritas, frequentante coenobium matrona: in colloquium deuenitur assidue. sed familiaritate mulieris nihil nocentius, aut funestius. uirtutis admiratio repente in formae illecebras, & cupidinem immutatur. haeret Melanthia ori dicentis, haeret luminibus, amore paullatim praecordia infelicis arrodente. turget, &, impatientia amoris saucia, grauiter aestuare, Eugeniam deperire, Eugeniam crebro ciere, uoluere ad acriorem libidinem florentissimam uirginis aetatem, corpus eximium, oculorum suauitatem, & affusas undique ueneres cum suauissimo alloquio. ergo reuoluta in flammas, anhelare scelus, & uiam explendae libidinis perquirere: maerorem, ac morbum subito simulat: Eugeniam accersit: exorat humillime, ut ad se ueniat. accurrit Virgo, solita caritate inflammata: deuenit in Melanthiae aedes: eam decumbentem placide salutat: discedit turba famulantium: ipsa aegrae assidit: tunc ad adeuntis salutationem, adspectumque expauit amantis anima: motuque intus aestuante concitata, efferbuit: immutatur color: haesitat lingua: defixisque in ore Virginis oculis, uix cohibet manus, uix temperat ab amplexibus. Amor uiolentissimum malorum perhibetur, & in femina intolerantissimum pudoris, atque modestiae. proruit in facinus matrona: ulcus aperit: Virginem in nefas attrahere conatur, ostentatis nuptiis, fortunarumque ubertate: deceptaque uirili illo habitu, sexum occultante, preces ingeminat gemitibus permistas, ardens oculis, & toto corpore contremiscens. Virgo, pudore suffusa, atque attonita, flagitij magnitudine intumescentem mulieris audaciam premere, amplexus reiicere, auersari facinus, & ad castiora retrahere nititur. illa magis incalescere, & turpiora ructare, amore uaecors,

&,

&,obuersante in oculis excellentissimae formae uenustate, insaniens. Tunc Virgo: Compesce infelix immanes furores: refrena linguam. tantum ne, matrona, audes, ut triumphum de Christiano iuuene speres? hos animos Canopus gestat, hac mollitie uiuit? auxiliare, Christe, auxiliare mihi, sanctissima mater, pro castitate depugnanti: uos meae deliciae: uos bona & aeterna possessio. Sic inclamans, prorupit foras, uociferante etiam Melanthia, & uim sibi a iuuene allatam queritãte. excitae famulae adsunt cum uniuersa familia, contuentes perturbatum dominae uultum noscunt iras, irarumque caussas. Eugenia regreditur in coenobium, quantum uictoria alacris, tantum in maestitiam effusa, ob perditos Melanthiae mores, inusitatamque nequitiam. Sed Melanthia, amoribus in odiũ uersis, aegerrime repulsam passa fremit aduersus Eugeniam, uindictam expetit, supplicio innocentis pauere oculos parat, cũ explere libidinem nequisset. assumpto non exiguo comitatu, Alexandriam festinat: defert Philippo querellã: factum exaggerat: familiam testem adhibet: inuehitur in Eugeniam, insanos amores, & perfidas artes perstringens: insedisse uultui illi decoro, atque egregio ori, oculorumq. facibus, immanes ausus, ad expugnandum castissimae pudorem: insedisse blandimentis uerborum crudele uirus, in dedecus sui, defunctique mariti, iactat. nefarium modo facinus expiaret Philippus nocentis sanguine, iuste in Christi cultores ferrum distringeret, obliuisceretur insitae clemẽtiae, iustissimas querellas suas in irritum labi ne sineret. Mouit Philippum matronae auctoritas, lacessiuitque in ultionem facinoris turpitudo natura bonũ, & sceleratis infestum, & aequi amãtem, nec Melanthiae lacrymis, iraeque subesse dolos, & uindictam opinantẽ. ergo, missis lictoribus, trahitur cum monachis in iudicium Virgo, catenis circumdata. adest Praefectus: ruunt

in ſpectaculum proximae ciuitates, laeta Melanthia, & torue Eugeniam intuente, faſtum eius, & ſupercilium ultura in oculis multitudinis, quam in cubiculo, ac ſtrato nimis acerbam, nimis crudam in contemnendis ardoribus ſuis experta, tacite lamentari. femina poſt amorum repulſam nihil amarius, aut ad uindictā procliuius. Praefectus adſtantem Virginem, oris ſeueritate minax, & cum ſtomacho, ſic alloquitur: Peſſime mortalium, & noxia forma funeſte, haec uobis Chriſtus ueſter praecepta uiuendi perſcripſit, haec perpatranda uobis iniūxit, ut thoro nuptae tēdatis inſidias, uiduarum pudorem expugnetis, utque arcanis libidinibus debacchemini? haec ueſtra ſtudia, haec a Coo, Pergamoque doctrina ad explendas ueſtras cupiditates hauſta? Scenica ne tibi, an in hoſtili ſolo deprehenſa haec matrona uidebatur, ut tam nefarie uim ei inferre conatus ſis? num tibi feminae natales, nū ſplendor, num condicio, ac claritas nominis erant ignota? non ne Alexandriae, Deltae, ac Buſyridi hoc patet? ſcelerati, audacisque incepti lues ſine dubio poenas: morte tua reuocabitur a buſto paene intermortuus pudor, nō ſine Chriſtianorum ludibrio, gloriaque Romanarum legum. Et Virgo, ne agnoſceretur, deflectere a paterna facie oculos, & terram intueri: compulſaque reſpondere, breuiter, & cum modeſtia diſſeruit, defenſo Chriſtiano nomine cum innocentia ſua, caelum, Deumque teſtata, ſe omnium, quibus in iudicium accerſebatur, innoxiam eſſe. uerſaque ad Melanthiam, Cur (inquit) adhuc me urges, o mulier? num experiri libet, utrum me fortiorem aduerſus libidinem tuam, an aduerſus calumnias deprehendas? utraque profecto in arena non pauide dimicabo: ſed nec conſcientiam tuam, nec Deum fallere queis: habebis illum ultorem, quem in me adhuc proterue contemnis. age, inſtrue fabulam: innocentiam meam malo tuo fateberis. Sed mulier iratior, ac perturbatior, dicenti ob-

ti obſtrepere: nihil de peruicacia remittere: inuocare praefecti fidem, & ancillam in teſtem ciere conſciam arcanorum. quae ex dominae ſententia locuta, in Eugeniam crudius igneſcit, calumnias, & probra ingerens, magis obturbato Philippo, & iam torm͂eta reſpectante, theatro quoque in perniciem innoxiae conclamante, multis cruces, & laqueos, alijs beſtias, alijs ignem ad puniendã eam depoſcentibus, alijs Oaſim, & Meroem, Abaton, ac Philas memorantibus. Tunc Virgo, Quid opus eſt terere tempus inanibus? patiar ne ludibrijs excipi Chriſti nomen a gentilibus? an ignominiam meam, caſurã in Chriſtianorum excidium omnium, ignauo ipſa pectore, conſpiciam? accuſatricis calumnijs peracerbe inſultantis occurrere alia ratione nõ poſſum, cum fictis eius lacrymis, & obteſtationibus nimium credatur. cogor (en, uideo) contra decus, & uirginalem caſtimoniam aduerſus inimicam depugnare: triumphet Chriſtus, proſtrata gentiliũ credulitate. Sic placide fremens, dirupit a pectore ueſtem, nudauitque corpus, oſtentata mammarum pulchritudine, patrem Philippum, Claudiam genitricem, Auitum, ac Sergium germanos appellans, hisque Protum, ac Hiacynthum oſtendens. maxima omnes admiratio cepit. uix ſenſibus haerere, hiſcere, atque attoniti ſtare. Philippus, in amplexus filiae ruens, ſuauiſſime oſculari, ulnis ſtringere, uix trahere prae gaudio animam: lineamenta oris, & diuinam formam ſtudioſiſſime, laetiſſimeque contemplari. aggeratur laetitia aduentu matris, fratrumque amplexibus. Claudia, ceruici filiae inhaerens, diuelli non poterat; euictaque in lacrymas, non fari; diſſuauiari natam, ori, oculisque intenta: quisque notus, ac ſeruiens, omnisque turba accurrere, plaudere, ouare, laudes Virgini canere, illam Dianae, illam Iſidi aequare. inuitae aurea ueſtis inijcitur: in ſuggeſtu locatur, ad dexteram matris, oſtentata populis, nouo miraculo attonitis, &

ex con-

ex consessu deorum lapsam in terras credentibus ad incrementa uirtutum, ueritatisque. agnoscitur in uultu sedentis Romana maiestas: agnoscuntur & dona naturae. iam animis omnium, oculisque admirabilem Eugeniam ultio diuina, in Melanthiam excitata, clariorem, ac diuiniorem reddidit: quippe reuersam domum mulierem maestam, atque ignominia offusam delapsus caelo ignis absumpsit. quo facto nemo fuit, qui non grauissime perterreretur. Philippus, Dei beneficium intelligens, cum filia salutem quoque nanciscitur: baptizatur cum uniuersa familia: Christianos benigne appellat, auctoritate souet, diuitijs attollit, studet omnes in Christi doctrinam allicere, grauissimus auctor ad permouendos animos, uirtute eius ubique uulgata. Sed quibusdam Alexandrinis indignum hoc uisum, genti uanissimae, praestigijs, ac fallaciae deditae, addictissimaeque cultui deorum, multum in ore habenti Isim, Anubim, Serapidem, & uetera Aegyptiorum monstra: Romam querellas de Philippo deferunt: impietatis arguunt: dilapsum Christiana ad sacra affirmant, ueterum rituum, ac sacrificiorum illusorē, non sine praefecturae dedecore, contemptuque numinū. Iamque Antoninus Commodus, Marci philosophi filius, funesta terrarum lues, Q. Aelij Laeti, ac Marciae pellicis astu occiderat: successeratque P. Aelius Pertinax: sed, senectam eius aspernante milite, & Didio Iuliano miscente seditionem, & ipse occiditur: nec Didio longum imperium, aut aeuū fuit: ab omnibus derelicto uiolenta mors periodus exstitit, arripiente imperium L. Septimio Seuero: Aemilianus, Pescennius Niger, & Clodius Albinus ad certandum de summa rerum assurgunt. aduersus Aemilianum non magno certamine opus fuit: Niger apud Cyzicum occiditur: Albinus in Gallia, sed Marte cruento. Seuerus, aemulis occisis, arma in Parthos, Adiabenos, atque Arabas tulit, feliciſſimeque concertauit. huic

mirae

mirae uirtutes, ac uitia inerant, imitatori Hannibalis, pari crudelitate, atque perfidia, in Africa Lepti genito. natale solum, infestumque Romano nomini caelum, licet maioribus eius ciuitate donatis, indiderant odium feroci pectori aduersus Romanam nobilitatem. ultus ad satietatem inimicos, stabilitum filiis principatū existimauit inuicti animi Augustus, patientissimusque laborum, cui externa omnia bene, ac feliciter obuenere, prole non felix exspirauit. hic, uictoriis elatus, in Christianos atrocissime saeuiit, tamquam ab Iudaeis progenitos, (ut credidit antiquitas) in quos implacabilior furebat, rebellantes a maiestate, & arma turbide miscentes: easque tunc clades Apella adiit, ut Vespasiani, Titi, Traiani, Hadrianique tempora optanda prope fuerint. igitur Seuerus, edoctus de Philippi Augustalis praefecti religione, rebellioneque a ueteribus sacris, ueritus, ne in prouincia feracissima, perdifficili aditu praemunita, & longa pace, opibusque luxuriante, res nouas moueret, Christo addictus, „ scribit ad eum epistolam in hanc sententiā: Qui nos quidem praecessit diuinissimus Augustus (Commodum Antoninum intelligit, inter diuos relatum, in odium Senatus, addito flamine) cum te sciret esse cultorem deorum, „ & honoris eorum studiosissimum, ipse tibi quoque maxi- „ mum praebuit imperium, & tamquā regem potius, quam „ Praefectum, elegit Praesidem Aegypti, nec te, quamdiu „ uixit, ab hoc iussit remoueri magistratu, sed cum uitae „ tempore esse demensum. Nos autem tibi & hunc hono- „ rem conseruauimus, & non paucos alios adiecimus: sed „ haec, quamdiu fuisti diis amicus. quoniam uero nunc de „ te iactatum est in uulgus, quod & in religione deorum sis „ mutatus, nec nobis bene uelis, iubemus, ut aut, insisten- „ do prioribus, in honore permaneas, aut, si deorum cul- „ tum repudiaueris, cesses etiam gerere magistratum, quin „ etiam facultatum subeas ablationem. Philippus, litteris „

lectis, simulato morbo, mentem Augusti intelligens, occasui inhiantis suo, statuit in animo derelinquere omnia, ac lucem deserere potius, quam a cognita ueritate discedere: fortunas pauperibus distribuit, cohortatus suos ad bene, sanctéque uiuendum. Alexandrinos docere non destitit, animo ad omnem pro Christo dimicationẽ subeundam paratissimo. Cumq. in aduentum Terentij Laeti magistratu se abdicasset, totus fuit in operibus caritatis erga egenos. Sed successor, uirtutem hominis aegre ferens, occulte illi perniciem moliri incepit. palam id aggredi, intutũ uidebatur, ob populi erga Philippum amorem: ergo in occulto grassandum ratus, sicarios in hominem immittit, nihil repugnantem, a quibus grauissime uulneratur, subsecuta morte, tumulaturque in Isio, ad aediculam ab ipso constructam, martyrij corona praefulgens, & Ecclesiasticis Fastis celebris, decoratusque. mortem eius grauiter populus tulit, memor Philippi in gentem meritorum, magnarumque uirtutum. Praefectus, ut facinoris suspicionem ab se auerteret, captos grassatores in uincula coniecit. mox, deferuescente tumultu, incolumes dimittit, praetento iussu Augusti. Claudia, extincto uiro squalens, post data parentalia, largiterq. distributas fortunas, Romam adnauigare constituit. ergo, liberis secum ductis, ad Vrbem uenit, lenito eius dolore Senatus prudentia: quippe, cognita filiorũ uirtute, Auito Carthaginiẽsem praefecturam, Africam Sergio mandat, frumentarias Populi Romani prouincias, & subsidia annonae. Sed Eugenia cũctis admirabilior uerterat in se omnium animos: eiusq. domus ipsa docẽte Academiam, ac Lyceum represẽtare: & traxerat in amorem Christi, ac castitatis non paucas uirgines, quae, eius se ductui applicantes, una cum ea assidue uigilabant, maceratis pro Christo corporibus, spretis saeculi uoluptatibus, una cũ diis, & Reip. calamitates coetui illi perbeato nõ medio-

criter

criter prodeſſe in tãta temporum uarietate, atque infortuniis quietem,& otium ſuum reſpicienti. Ab exceſſu Seueri, Eboraci in Britannia exſpirantis, Antoninus Caracalla ſimul cum Geta fratre, faſces aſſumpſerat cruentos illos fraterna caede, in complexu matris trucidato iuuene, & nouercalibus amoribus infames, nec nobiles cruore Perſarum, fraude, & cognationis ſpecie deceptorum, Cteſiphonte, & proximis prouinciis fumantibus, uix equi pernicitate ex inuadentium manibus elapſo Artabano. Sed Carrae, Craſſianis nobiles buſtis, Antoninum, Martialis centurionis dextra confoſſum, conſpexere, arcana Manium, inferorumque ſcrutantem. Euehitur appropinquante in ultionem proditionis Artabano, ad imperium militari ſuffragio Opilius Macrinus, ſtimulator Martialis in caedem Antonini: ſed crudelem hominem cum Diadumeno filio irae militum abſtulere, rapti in fauorem Varij Semiamirae filij Heliogabali cognomine, fauorabili apud milites Antoninorum nomine. Sed foediſſimum omnium monſtrum mucronibus eorundem militum conlaceratum, in Tiberim unco trahitur, ſumma rerum ad Alexãdrum Sobrinum Iuliae Mammeae filium, delata, maximum, clariſſimumque imperatorem. Verũ iuuenem iuſtiſsime imperitantem Iulij Maximini Thracis immanitas, furorque in Germania mactauere. Thracem Aquileia ulciſcitur, dum obſidetur munimentum aduerſus iracundiã hominis, Romanae ciuitati excidium machinantis. Gordianus, cruentis Principatus initiis, in militari ſeditione duobus Caeſaribus abſumptis, in curulẽ attollitur, limitibus pacatis, deuictiſque Parthis, Philipporum uictima cecidit: Philippos Decij litauere: Deciorũ mors barbarico conto donatur: filius in acie procumbit: genitor ulginoſis locis abſumitur: Trebonianũ Gallum, Voluſianumque filium, Interamnae rapuere militares dirae aduerſus Aemilianum proficiſcentes in Moe-

ſiam. Licinium Valerianum, alieno ductu nobilem, ſumpta aduerſus Chriſtum arma in Perſide foediſsime perdidere; captum a Sapore rege, & inter ſeruitia habitum. Gallienus, ſtupris, ganeis, & popinis monſtratus, infinitas calamitates,& dira perpeſſus,Cecropij gladio confoditur,quam metuendus ſuis, tam hoſtibus ſpretus,uel femina in partem imperij tranſgreſſa. tota uis animi,opesque imperij in Chriſtianos uerſae: hi affligi, ac uexari, & miſerandum in modum excruciari,quaſi eorum caedibus reuiuiſceret pater, barbaricae ſeruituti exēptus, aut penſarentur damna Romana, tot prouinciis a corpore Principatus auulſis, & tyrannorum libidini mancipatis. Inter quae Eugenia acriter pro Chriſto depugnare, hortando, ac docendo,quotidianisque praedis ditare Chriſtiana caſtra, ac nobiliſsimum quemque in militiam adſciſcere. Sed Baſilla omnibus celebratior exſiſtit,inſignis formae puella,Auguſtorumq. ſanguini annexa; & Pompeio, pernobili iuueni, deſponſa: quae, tantam magiſtram nacta,atque imperatricem, haud ignaue pro Chriſto ſpiritū effudit, Chriſtiano ritu expiata, Chriſto Virginitatem ſacrauit,diſciſſo flammeo,ac depoſito ueſtium ornatu. quod ubi ex ancillae proditione Pompeius cognouit, ſtatim Helenum Virginis tutorem adiit, cunctaque, quae de ſponſa audierat, illi aperit, fremens aduerſus eum, quod puellarem leuitatē, externae ſuperſtitionis myſteriis initiatam, in detrimentum ſui, deorumque iniuriam, ſubdole reticuiſſet. reſpondit benigne Helenus, hucuſque magnae ſibi curae fuiſſe res Baſillae, & ipſam quoque, dum tenella fuit aetate, ſed iam adoleſcentem, & annis firmatam arbitratu ſuo uiuere, ac uicturam: proinde ipſam adiret, & arcana mentis ex ore eius eliceret. Pompeius, conſilium Heleni probans, pergit ad ſponſae aedes: pulſat fores: ianitori mandat, uelle alloqui ſponſam: nuntiaret hoc Baſillae, quae, affore
iam

iam proelij tempus existimans, armat pectus, seque in certamen ciet: Pompeij adspectum dedignata, mandat famulo, ut Pompeio nuntiaret, sibi esse sponsum, celebratis iam nuptiis, & fore: proinde nihil sibi cum illo esse commune. Hoc iuuenis accepto responso, ac repulsa, moram suam exsecratus, diriter indignari: senatum, ac Principes appellat: trahens amicorum manum, cum in curiam intrasset, sordidatus, ac maestus ita coepit: Pietas uestra facit, Sacratissimi Augusti, Patresque conscripti, ut ad uos potissimum in domesticis meis calamitatibus, non distractis tamen a publicis, confugiam, utque orbitati meae, ac labanti rei Romanae, dirissima nouorũ rituum superstitione succurratis. aequum est enim, in curia, auxilio omnium gentium, araque pietatis, praecipua bonorum redundare in ciuium cõmodum, ornatumque. A Sai, Butoque inexpiabilis superstitio emanans in Romanos penates se subito intrusit: populatur uetera gentium iura, sancitaque augustalia. habent profani ritus auctorem tanti sceleris Eugeniam, Philippi quondam filiam, instructam Christianorum praeceptis, & aduersus deos immortales, praesides huius urbis, imperiique pugnam impigre cientem. hi sunt, P. C. qui matrimonia dirimũt, penates inducta discordia funestãt, proculcantque honores deorũ immortalium, flaminibus nostris illusis. unũ id efficere conantur, ut, sublatis matrimonij subsidiis, ac fructibus, occidat Pop. Rom. nomen. quae umquã gens matrimonia, ac liberorum procreationem est auersata? non placent Arabum connubia, sordescunt Romanis auribus, oculisque Gnidanum, Nasamonum, Garamantum, Agathyrsorum, Machlymum, Mosynorum, Messagetarum, Lydorum, Thracumque infandae libidines, ac foedissimae, atque indiscretae ueneris monumenta: nos diuorum legibus uiuimus, uicturique sumus. an sine sobolis procreatione stare imperium, stare Resp. possunt?

ſunt? unde miles,cohors,centuria, manipulus, & legio, unde equitum turmae, alaeque ſcribētur, ſi matrimonijs interdicamur,ſi abolentur nuptialia ſacra? forſitan imperium ſine armis, & arma ſine uiris haberi poſſunt? quid de religione,quid de ſacris dicam?an non ne eſt neceſſe, ſublata religione,ipſum imperium, & ſumma rerum proruere? quippe fundamentum regnorum pietas cenſetur: & maiores noſtri, ſapientiſſimi homines,nihil inauſpicato per tot ſaecula, in ſumma rerũ uarietate,geſſere. hinc Pater patratus,&Feciales,Auguresque,hinc pullarius,uictimarumque litatio,hinc ad ſuperos preces, uotaque,& paludatorum maieſtas conſulum,imperatorumque,hinc demum in expugnandis hoſtium urbibus euocatio illa deorum,ad obterendas, labefactandasque hoſtium uires ſanctiſſime inſtituta fuerunt. intemeratam religionem, & placita maiorũ ſubſecuta ſunt illa bona perpetua,ſemperque optanda,inter ciues ſumma concordia, caeli temperies,frugum ubertas,hoſtilium uaſtatio terrarum, clariſſimique triumphi ſoſpite Rep. auctaque: & nunc,Chriſtianorum quotidianis piaculis foede contaminati,plectimur ab dijs, aut lue,aut fame,aut interna diſcordia,ſtrageque noſtrorum exercituum. refriximus,P. C. & elanguimus in conſeruanda auita pietate, ac primordijs religionum: a ſuperſtitioſiſſimo,& maxime abominando genere hominum ſuperamur,non ſine aeternorum numinũ iniuria,ac Reip. interitu. en,miſer,ad quid publica funera memoro? haeret oſſibus, ac uiſceribus priuatum uulnus,erepta iam mihi coniuge affine ueſtra, piētiſſimi Auguſti. haec tam atrox contumelia in has me ſordes, lacrymasque proiecit. moueant diuinas mētes ueſtras maiorum imagines meorum,moueant proRep. obitae mortes,aut relata uulnera. uos Cenſoriae leges,uos Papiae, ac Iuliae appello,uos in calamitate prouoco, ad ſubſidiũ amantis ſenatoris, & rapta coniuge paen e furentis: ue-

ſtra

ſtra auctoritate iugulate hanc impiam, & gentibus omnibus exſecrandam Chriſtianorum ſuperſtitionem. ipſi arma, ipſi faces in Romani nominis internecionem parãt: nec mirum, ſi, deficiente prole, tripudiat Albis, & tumeat noſtra ignominia Tygris. quaeſo, ſanctiſſimi Auguſti, Patresque conſcripti, per inuictum Populi Romani nomen, per felicitatem ueſtram, & aeterna capita, proſpicite impendentes tempeſtates, ſubuenite uetuſtiſſimis caerimonijs, una cum imperio occidentibus nefario Chriſtianorum piaculo: ne ſinatis almam Venerem, genitricem noſtram, in ipſa rerum arce, in oculis ueſtris tam ſaeue mactari Chriſtianorum maleficijs, incitataque rabie. reſtituite mihi ueſtra auctoritate, ac numine Baſillam toro profugam, & Chriſtianis ritibus mancipatam. ueſtrum beneficium mihi, penatibusque meis collatum exſtabit ad hominum memoriam ſempiternam, ſeruata deorum maieſtate, ſtabilita Rep. firmatisque coniugijs. Poſt dicta procumbit ad Auguſtorum pedes, ſupplices manus tendens, lacrymansque, obteſtatus patrios deos, aramque. Decernitur in Senatu, cunctis in ſententiam Gallieni euntibus, uti Baſilla priori ſponſo nubat; aut, ſi abnuat, more maiorum puniatur. idem de Eugenia ſtatuitur, extento puniendi etiam iure in fautores, cultoresque ubique impietatis in deos rumore iactato. Baſilla, decreto Senatus accepto, cum in ſententia permaneret, taedas abhorrens, ſponſumque, iuſſu Gallieni in uia Salaria ferro tranſuerberatur. alligantur eodem etiam impetu Protus, & Hiacynthus: iuſſique adorare Iouis ſimulacrum, cum illorum oratione illud procidiſſet diſſipatum, ac cõminutum, mandato Nicetij, urbis praefecti, occiduntur. inde accerſitur Eugenia, aliorũ anteſignana, magnisque concertationibus inſignis: ad quam Nicetius: Vnde, Eugenia, tam profana carmina, tamque infauſti ritus, ad humani generis occaſum? iſta ne nobis decantas inter

ludi-

ludicra Iouis,Martisque,ac Latonae,Dianaeque, calcata diuinitate ? an non satis fuit,nefarijs sacrilegijs implesse Bubastum, ac Papremum, nisi Romana quoque pectora infatues. cede,infelix, &, sociorum supplicijs, interituque commota,animum ad meliora reuoca. nemo umquã aduersus deos feliciter depugnauit. noxia semper audẽti in religione,ac caerimonijs nouitas. Sed sapientissime de dijs respondentem uirginem admiratus Praefectus, adduci in Dianae delubrum iubet, subsequente spiculatore,inter eundum enudante ferrum, ac Virginis ceruici intentante. Vt peruentum ad aram,simulacrumque,iubetur porrigere thura Virgo,& supplicare Dianae, ab antiquis uirginali habitu formatae, ab humero pendentibus sagittis,sinistra arcum retinenti, dextera ardentem praeferenti facem, cothurnatae,Ioue, & Latona editae, castitatis inter feras, siluasque cultrici. Sed Eugenia mortuam, & detentam inter cruciatus apud inferos adorare indignata, Christum tacite precatur, ut demeret ex spectantium oculis nubes errorum, flecteretque in pietatem animos, ostensa ueritatis luce, impiorumque ora obstrueret ignominia exculti ab illis numinis, cum extemplo succussione soli quatiuntur fundamenta templi, iactatis parietibus, diuulsisque: simulacrumque base deiectum in frusta dissiliit, non sine ira, metu, indignatione, ac stupore adorantium. multi Christi diuinitatem laudare, miraculum animo affigere, caelo factum tribuere, & pietati Eugeniae. alij praestigiis, damnatarumque artium murmuri adscribebant, Virgini infesti, minacesque. incerto sonitu personat locus, ingeminaturque clamor, atque admiratio. concurrentibus aliis ad spectaculum reuulsorum fundamentorum, dissipataeque statuae. refertur id Gallieno. excitatur a somno Reip. malis iam diu indormiens bellua uastatrix Aegyptia lina,aphronitra,trabeataque saga eludens, in pa-
triae

triae calamitate, orbisque querellis, ac gemitu, feruet in cruciatus innoxiae, festinat illius caede expiare sacra Romana, adesse deos, & propitios affore, existimans, eorum diuinitate aduersus irrisores defensa. imperat collo Virginis ingens alligari saxum, iactarique in Tiberim. sed moles, Virgine nihil laesa, disrumpitur: ipsa medio in amne animose deambulare, hiantesq. gurgites tuto calcare, apud pios magni Petri renouata memoria, super undas olim uel frementis pelagi gradientis: & Romani Horatium Coclitem, ac Cloeliam in animum, adspectumq. reuocabant, Virginis facinus, ac magnitudinē contemplantes. inde, aquis erepta, iacitur in flammas. illa, mire exultans, ignem manu prehensat: attollentes se globos in aera mulcet: ambustionem non modo carnis, sed ne uestium quidem sentit: stridet immanis tyrannus: &, ueluti Postumum, & Aureolum, ac Saporem intuens, terit dentibus labia, & aduersariae triumphis insanit, indignaturque tumultuantia in fauorem illius tam placide coiuisse elementa, non audentibus contraire diis, de quorum honoribus, offensisque agebatur. Virgo, post ignes, & aquas superatas, taeterrimo carcere includitur absque cibariis, potuque, ut ipsa necessitate rerum confecta, miserabilius interiret. sed erupit caelestis lux, tenebris effugatis, aduenientis sponsi, solaturi Virginem, tam strenue pro nominis sui gloria bellantem, depulsa esurientis fame, prostratamque in faciem sic alloquitur: Agnosce, filia, regnantem, agnosce creatorem tuum: ille ego, qui, pro te mortem, & cruciamenta perpessus in cruce exspiraui: macte pietate, filia, perge: dimica, & uince: stratus tibi caelestis thalamus fulget: felicitatis tuae, aeuique immortalis uadimonium habebis natales meos, morte quoque tua posteritati memorandos. Post dicta euolauit ad caelum, VIII. Kal. Ianuarij, Nicetio magnitudinem Virginis horrescente, nec non uere uictoriam fa-

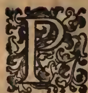
tente. intromiſſus carnifex Chriſto ſupplicantem gladio uictricem interemit. Iuſtis perſolutis, poſt ingentem lacrymarum uim, a matre, fratribusque ſepelitur in coemeterio Aproniani, uia Latina: poſtmodum in Vrbem transfertur, in baſilicam duodecim Apoſtolorũ, cum Claudia matre, quam, effuſiſſime flentem, in ſomnis Virgo, inſignibus collucens ueſtibus, auguſtiſſimaque corona refulgens, conſolatur, abſterſis lacrymis, ac lenitis angoribus, felicitatem ſuam, & thalami decus enudans, praenuntiansque perennem quietem, curulemque ipſi, filiisque in caelo paratam: proinde laetiſſime eſſet, obliuiſceretur maeroris, ac deſideriũ ſui oblitteraret, Deum dumtaxat, ac caeleſtia contemplans.

S · MARGARITA VII ·

Pisidarum hinc gens cum finitimis Cilicibus, Pamphyliisque illustretur Margaritae, seu Marinae, sic quoque a Graecis dictae, nobilissimo triumpho, clarissimaque laurea. Antiochiae sortitur solum, & ortum, non obscura stirpe, patre Aedesio, Diali Herculis. in puellari aetate orbata genitrice, cuius nomen non tradit antiquitas, a patre nutrici optimae feminae alenda traditur, quindecim stadiis procul Antiochia. adulta, nutricis pietate, uirique illius Theothymi, Christiano charactere insignitur. mirifico hinc erga Christum exardescens amore, uota quoque illi castitate, alma hinc impleta aura metiri caelum, & per stragem, cruorem, laniationemque membrorum peruenire ad Christi solium exoptabat. acuere seipsam tacita interdum ad uirtutem, ingentesque aduersus inferos, & blanditias hominum iras attollere: incensaque martyrij cupidine, intra pectus nō leuem pugnam, ac facile armorum discrimen uoluere. Interim non pati quietem, haud dormiente hoste: aestuantem sentire iuuentae robore, sexusque ingenio pruriginem: deprehendere daemonis machinamenta, nunc fastu quatientis animum, nunc inferentis ex acerbitate poenarum, & quotidiani in proposito castitatis supplicij, aeternique Martis pauorem ante oculos exposita uoluptatum copia. Sed Virgo magis

Chri-

Christo adhaerere,generosius in acie stare, cum ludibrio a pugna hostem excipiens, celere, expeditumque illi refugium ad sacras paginas, precesque. his, ueluti fulmine, aduersus uim, & insidias uti, atque omne robur in id effundere, ut ocius illatae ab aduersario mēti cogitationes labarent, prociderentque, ne, diu per mentem uolutatae, mortifero animum ictu prosternerent. Stupens ad tantum Virginis ardorem, religionemque cum uiro nutrix, eiusque praestantiam in exemplum aliis trahens, acrius eam erga superos accendebat. Ceterum Aedesius, ubi intellexit a filia, Christianis imbuta sacris, damnari superstitionem suam, deorumque fabulas, haud parce ingemiscens, exsecrari prolem suam, & diis quodammodo obiicere, quod, elargiundis Virgini luce, fauoreque, ritus suos perditum irent. Igitur inter irarum fremitum filiam blande appellat, diu mulcet, enarrat maiorum gloriam, religionem, & sacra, deorumque attollit beneficia: uimque Romanam aduersus Christi cultores, simul Herculis nuptias, ignemque ostentat. Etenim tanta priscos misellos illos superstitio ceperat, ut nō erubescerēt deos suos incestis, adulteriisque polluere, & foeditates, ac libidines in fama, & gloria ponere. Dianiram olim, & Omphalem, aliasque, infernorum debellatori monstrorum, ac triumphatori terrarum, Iouisque comiti, placuisse uenustatis, ac pulchritudinis gloria: quanto magis illum exarsurum in taedas, in summo decore, in uegetissima aetate, suauissimaque oculorum, orisque luce? capesseret istas modo spes, euentumque rerum, famam sui breui locatum iri inter sidera, breuique statuarum, thuris, templorumque decorandam honoribus exoptata aliis famā, astraque per sudorem puluerem, sanguinem, mortisque discrimina in strage Vrbium, excidioque terrarum, ipsi inter uoluptates, oscula, amplexus, felicitatemque patere Olympum, & gremium Iouis, Curiamque deorum: quan-

quantum fugiente Daphne ſplendeſcit Orontes, tantum Eurymedonta ipſius utero, proleque gloriaturum aſſerit, polliceturque. Sed Margarita eo effuſius deridere, ac deteſtari ſimulacra deorum, atque abhorrere a patris uoluntate, quanto foediora oculis, auribusque portenta ſubiiciebantur. Quamobrem Aedeſius, ſic reiectus a filia, infenſius illam adſpicere, ac crudelius abominari, &, detracta ueſtiũ pompa, uix tunicatam errare per campos, ueluti ex choro Lemoniadum unam patitur, ut, iniecto pudore cum deſperatione (coaequalibus egregie ueſtitis) nuditatem ſuam cernens frangeretur, retorqueretur que ad gentilicia ſacra. Ceterum nutrix, & Theothymus egregie illi animos faciebant, conſolari, ac ſupernarum diuitiarum, pomparumq. admonere: etſi nequaquã his ſtimulis Virgo egebat, ſatis per ſe effuſiſſimo curſu ad Chriſtum cõtendens, animataque. Interim, inuſitato terrore extrema, mediaque Ortus, Occidentisq. quatiuntur Romano fulmine proximas gentes torrente, directoq. in Chriſti cultores. Etenim Aurelianus, poſt mortẽ Claudij, praeclariſsimi Imperatoris, Gothorũq. uictoris, ac fratris eius Quinctilij caedẽ, Romani capeſſerat Imperij habenas cũ militari conſenſu, tũ auctoritate Senatus, uir bello fortiſſimus, manu acerrimus, ad arma promptiſſimus, cõſilio optimus, fortunatiſſimusque, ceterũ natalibus obſcurus, pacis artibus ignobilis, barbara crudelitate formidabilis, exoſuſque. Hic, primordio Imperij Chriſtianis amicus, eorumque ſacris non infeſtus, poſtmodum, cum Rempublicam per dedecora, & foeditates Galieni, inertiſsimi Principis, ac profundiſsimae gulae hominis, infelicitatemque Valeriani, apud Parthos proelio uicti, captique, labantem uirtute, manuque ſuſtentaſſet, priſtinaeque ma ieſtati reddidiſſet, fuſis Perſis, ſtratis Gothorum, Sarmatarumque copijs, acciſa Carporum feritate, conculcata Germania, ad Emeſſam profligatis Zenobia Odonati

Pal-

Palmireorum Regis coniuge,Zabbaque socio, recu perato Oriente, sublato triginta Tyrannorum & ampli us imperio, frenata etiam Monetariorum seditione, auctoque Vrbis pomerio, cruentissime, saeuissimeque in Christianorum caedes exarsit, aqua, ignique illis interdicens. Ceterum in belli procinctu in Asiam cum ingētibus copijs aduersus Parthos traiecturus, ad Zenophorium, coniuratione Mnesthei, dextraque Mucaporis, occiditur, in ipsa felicitate, annorumque robore. Haec tyrannorum, aduersus nos saeuientium uitae periodus fuit, non sine ingenti Christianā erga rem benignitate numinis. Sic Domitius Nero, dedecus terrarum, post infinita scelera, ereptamque fulgentissimis Christiani nominis luminibus Petro, Pauloque animam, sibi mortem consciuit. Sic Domitianus suorum insidijs occubuit. Et Hadrianus, cruentissima bellua, nonne horrendo exitu uitam terminauit? Non Antoninus philosophus insidijs caruit, non domestica turpitudine, substernente se passim amatoribus, & uterum Faustina ostentante, atque ardentissime proruente in Venerem. Non fortunate mortalitatem Commodus filius expleuit, gladiatoria manu strangulatus. Nec fausta sibi Septimius Seuerus post ciuilia bella, spumante Romano cruore Isara, tepenteque Isico sinu, Cyzicenisque maculatis litoribus, postque Arabum spolia, excisamque Ctesiphonta, deuictos Adiabenos, Orcades, Pictonesque pacatos, sensit. Macrinus cum Diadumeno speciosissimo adolescentulo nōne trucidatur, uilissimus homo, Romanum fastigium dedecorans? Discinditur ferro Heliogabalus, generis humani infamia. Maximini, Decij, Valeriani, Galienus, omnesque nostrorum rituum hostes, diriter mactantur. Nec rebellanti a nobis Iuliano, uadentique in Arsacida, ortumq. Solis Phoebaea fana, consulti arioli, exciti manes, adorata Bellona, & perquisita exta, fibraeque profuere, quin hostili in terra, in-

certi

certi lancea uiri saucius, uolutatusque in sanguine infan dorum persolueret poenas scelerum. Nec gentilibus dũtaxat Caesaribus, Regibusque praescriptum est hoc mor tis genus. sed par in Catholicae religionis oppugnatores grassata est lues. sic Valens, sic zeno Isaurus, Anastasius, Leo Isaurus, Constantinusq. filius, & reliqua monstra miserabiliter periere, posteritati documentum perpetuum, ac sempiternum. Sed iam, unde discessimus, nostra reuertatur oratio. Aureliano igitur mouente in Parthos, Pisidarum Prouincia Olybrio, Principi caro, decernitur, acris, & iracundi animi uiro, audaci, nec dissimili moribus, uotisque Augusti. hic per Lycaoniam, Isauriãque in Prouinciam ingressus, recta tendebat Antiochiã. Illa die Margarita cum aequalibus ad quendam fontem subsidebat, laeto circum uirenri gramine, a uia militari non multum secedentem. Igitur Olybrius, iter faciens, ubi puellarem turbam adspexit, facile Margaritam pulcherrimam omnium iudicauit, statimque impudicum illi adiecit oculum, ex assiduis sordibus, illecebrisque intumescente libidine. Cunctanter, lenteque agit equum, attollit sermone cum proximis uirginis pulchritudinem, Dianae aequat, uorat oculis, agitat uim legum, patriam seueritatem, censoriam disciplinam sub seuerissimo Augusto, auder, metuit, in diuersa distrahitur. Sed in tanta pulchritudine, non difficile fuit impuro homini succumbere. Mittit equites, qui ad se attrahant Virginem, ueluti hosticum per solum incedens, terramq. Parthorum: cui, si seruilis fuerit condicionis, concubinatum, uoluptates, & oscula; si libera esset, nuptias, & torum polliceantur. Missi equites, ueluti iumenta aquaturi, facto impetu, prehendere Virginem, diffugientibus sodalibus, questibus nemora, camposque implentibus. At Margarita, ubi se circumdatam uidit, seque rapi sensit, uehementissime perturbata, lacrymabili adspectu, uoceque

Christi nomen inuocabat, seque illi commēdare, ne corpus suum praedatoris ludibria pateretur, ne libidini patesceret, ne ue nuncupata in irritum uota caderent, & ne margarita, exstincta uirginitatis luce, obscuratoque fulgore, in luto luxuriae calcata sordesceret. Esse illi uirginem matrem, gaudere innuptarum consuetudine, placere illi uirginalem simplicitatem, uirginem se quoque esse, illi dumtaxat seruientem, languentem amore, exustamque facibus: non iam suam iniuriam fore, si raptoris libidine corpus pollueretur, sed sponsi: habere iam fulmina: torqueret contra impietatem, & sacrilegium: tormenta non ab se timeri, uirginitatis gloriam mire aestimari uociferans. Vt deuenit ante Praesidem, inter candorem, ruborem, sudorem, angoremque non intendere oculos, non promere uocem, aut strepere, sed muta os lacrymis rigabat, indignabundaque detorquere in terram oculos, menteque haerere caelo. Olybrius, inter flagitia, & libidinem exsultans gaudio, attonitusque uirginei splendore decoris, miscere suspiria, uix arcere a uirgine manus, uix continere furorem, auide legit iuuenile corpus, haurit ex insigni proceritate ignem, sentit faces, secumque dolet, non pacatam frontem esse, non benignas luces, id sibi inuidere deos credere. Iamque ex pudore ingenuum, indomitumque animum, & castimoniā praesagire, quando Praefectus equitum insusurrat illi, nō difficili cursu, nec laborioso uenatu pulchram apprehensam retibus ferā, sed frustra sperari amplexus, cum Christianos capessat, colatque ritus, ferum apud hominum genus odium uigere immortale aduersus deos, delicias, torique uoluptates. non raro id experientia monstratum cum infausto exemplo, & ignominia fascium. omnia illico apud hominem mutata, uariato oris colore, algenteq. anima. Toruo igitur uultu respectat caelum, & minaciter frontem dextra tergit, uoluit iam caedem, anhelat sanguinē,
com-

compellatque Virginem, quae illi patria, sacra, gens, nomen, & insignia essent. Et Margarita, ubi rabiem pectoris, elatamque uocem excepit, laeta, quae prius de Virginitate inter blanditias dubitarat, Antiochiam sibi patriā, Christum Deum, illustre genus esse, & Margaritam uocitari asserit. Tunc Praefectus: Ergo, quem in cruce litauere Iudaei, tu Deum uocas, colisque? Et, annuente Margarita, Olybrius statim ipsam in Praetorium sub custodia praemisit. ipse, prodeunte obuiam Ciuitate, & legione inter signa in media uexillariorum cohorte, Antiochiam intrat, facitque ad Herculis sacrificium patrio ritu. Peractis sacris, cum aduesperasceret dies, Solque in occasum rueret, in Praetorium se recepit, moliens iam supplicia, queis Virginis animum edomaret acri, infestoque certamine ira cum arrogantia, & pulchritudine cum libidine concurrentibus. Insequēti die propositis edictis, denuntiatisque, per praeconem Margaritam pro tribunali sedens accersit, placideque Herculis, deorumque ante aras procidere, dare libamina, parere Caesaribus, parcere aetati, & delicatulo corpori, auertere ab se tormentorum atrocitatem, seruareque etiam inaestimabilem pulchritudinem iubet, abnegatoque Christo summam felicitatem pollicetur. Margarita, confirmata animo, nec minori elata fiducia, negat, ab se quemquā praeter Christum Deum coli posse, nihil sibi pulchrum uideri praeter Iesum, cuius iam se tutam esse, foreque auxilio, si corpus laceraretur suum, si diuexaretur, caederetur, discerperetur, ureretur que. id sibi optatum, id expetitum, acceptumque Christo sacrum fore, sperni ab se blanditias escam inferorum, nec dubitare nefarias cum dedecore illius artes in irritum casuras affirmat. Tunc Praefectus iterum rogare, ut deponeret peruicaciam, cederet precibus, cederet monitis; &, ne tormentis peragenda res foret, Romana numina ueneraretur: si id faceret, sponde-

re Augustalem fauorem, & thalamum suum, nihil sibi gratius esse, aut futurum iucundius, quam Iunonis auspiciis ambos laetissime frui opibus, fruique iuuentae bonis, & dulcedine. nihil tale speratum Pisidae, & nouum, eoque magnificentius dicere. Et uirgo respondit, frustra effundi uerba, sibi nihil aerumnosius uita, nihil mori, & esse eum Christo exoptatius. Christum ignominioso, dirissimoque affectum pro se supplicio, se pro illo non fracte morituram, persoluturamq. tanto amori mercedem, etsi non parem, attamen quã posset dare. Tunc ira concitus Olybrius, spoliari Virginem, nequid ludibrio, furorique deesset, in concione populi, & neruorũ scindi uerberibus corpus iubet. Ministri arreptae Virgini stolã detrahunt, suspensaeque in equuleo, affictis pondere saxorũ pedibus in caedendo corpore uires, lacertosque ostentant. Virgae, ad primos ictus tenellum corpus, depulso candore, rumpentes, laxum cruoris elicuere fontem, inter quassationem, uerberandumq. sanguinem circum irrorantes, cruentatis etiam ministris, euibrata miseratione omnium uiscera, lacrymae quoque fluxere apertis cũ gemitibus, uocibusque Margaritae duritiem, & contumaciam carpentibus. Sed puella, animo insigni, intenta caelo, Christum pie apprecabatur, ne se in tormentis uictam, neue inter barbaricam feritatẽ multis circa hianti ore ad uorandum adstantibus canibus desereret, praefata, sibi fiduciã, & uires inesse nullas: illius se posse triumphare uirtute, praebito aliis etiam exemplo Virginibus, ne Tyrannorum minas, uultusque horrescãt: laxaret imbrem suauitatis suae, mulceretque ardorem ictuum, roburq. ad reliqua perferenda tribueret. Et Olybrius, dum fluit cruor, stridentque Virgae, discissaque carnis frustula dissipantur cum horrore intuentium, obstupescens ad tantam animi magnitudinem, atque constantiam, sublato oculos sago tegens, submurmurare, ut sibi parceret,

sape-

ſaperet tandem, ne ue in ſe tam diriter ſaeuiret ipſam. At uirgo inclamare, ſatis ſibi mitem uideri, ſatis amantem ſui; ſin aliter faceret, merito crudeliſsimã poſſe dici: iam ab ſe ſperari ſalutem animae, iamque per corporis excarnificationem non longe cerni coronam: ipſi uero, idolorumque cultoribus, laxum ad ima Tartari patere iter, quo in ſempiternum ab occaſu torqueantur. Permiſſum modo illis, ouare in cruore innocentis, quo inferna monſtra eorum ſuppliciis exſaturentur annuebat. Interea ipſa languida uoce uix fari, emananteque ſanguine, pallida, uix trahere animam, pectore, luceque tamen non cedere, ſed ultro poſcere in ſe ſupplicia. maius hac animi celſitudine, contemptuque poenarum illatum Romano uulnus, quam ſi, Parthico telo occidiſſet, anxie, & minaciſsime circumſpiciens Virginem deponi ex equuleo, inferriq. tenebricoſo carceri iubet ad atrociora tormenta dilatam. Et Virgo, crucis ſe ſigno muniens, ſumma religione Chriſtum eſt precata, ut dilueret culpas, utque errata iuuentae obliuiſceretur, ſimulque uti bellantem aduerſus ſe hoſtem in conſpectum daret. pie caeleſtia meditatur, & lacerata membra tangit. Offert ſe nunc nobis fabuloſa de Dracone narratio, maiori impudentia aſſerta, quam fabula Alexandri Macedonis, aut Scipionis Africani falſa Draconum ſpecie eluſorum. licuit hoc fingere Graecis, & attexere mendacia, quibus iure iam ſuo utuntur, non minus factis, quam lingua monſtruoſi. ſed in Chriſtiana hiſtoria quis ſani iudicii, ac religioſi animi non exſecrabitur ſcriptoris imperitiam, & puerile commentum? a nobis ita traditur, ut, Cattholicae ueritati, & ſapientum iudicio firmiſsime inhaerẽtes, fidem penes rei auctorem eſſe uelimus. igitur ſub Draconis ſpecie Daemon in Virginem excitur, cum ſubito ingentis magnitudinis ſerpens, uel ad ſtuporem Bragadae, & noui aliquid ſemper parturientis Africae obtremente

tellu-

tellure, erumpere ex imis uisus uariati squama coloris, fusa horribiliter coma, minutis cincinnata serpentibus, dependenteque Venetae conditurae e mento barba, intorta cauda, & interdum late explicata cum fragore, funesta oculorum luce, dentiumque terribili, & ignito ordine, uastoque oris hiatu, & patulo gutture eructans saniem, & globulos flammarum, odoremque taeterrimum, immensa aluo, e collo Dypsadibus, Natricibus, Praestero, ac Pharea dependentibus, seque amplexu corporum in auras extollẽtibus, anterioribus pedibus diriter informibus, multiplicis, distortiq. digiti ferreis ungulis, morteque armatis. Inter eundum excipi sibili, infaustusque stridor, quati armi, uerri humus, attollique colla, & tergemina exseri lingua flammas lambens, uomensque. Expalluere uirginis os, uultusque, obtremuereque artus, obrigente coma, labauitque in uestigio pes, trepida caelo figens lucem, spemque salutis flebiliter Christum inuocare, & Deiparam, mox uidere sibi uisam apprehendi, & absorbi a bestia, paulloque post, crepante serpente, incolumem affundi solo. Itaque ex magno timore in summam euadẽs fiduciam, Christo grates reddere, cum mox, ad laeuam respectans, uidit alium in angulo daemonem adspectu fero, immanique, torrida cute, oculis igneis, duplici nexu manibus, cruribusque euinctis trepidantem, & non dubij cruciatus praeseferentem signum, quem uictrix uirgo, cui iam uerberum, equuleique dolor, & carcer pro Christo nimis angusta arena uidebãtur, crucis iterum armata signo, crine arripit, allidit ad solum, pedeque collum premit, & sentit eiulantis uoces. Satis, o Virgo, poenarum dedi: diu, & saeue crucior. num ista te poena delectat? Retulisti iam spolia: praeclare uicisti: cum uictis iam nullum bellum: generosi est, ignoscere poscentibus ueniam: fratris in interitu mei tripudias: en infeliciter iacet: & ipse quoque iacebo. nimium

mium defensa Deo Virginitas, nimiumque dilecta. Hanc cum labefactare frater tentasset, sensit ultricem dexterā, deditque poenas temeritatis, cum ordinis ignominia nostri, & praeconio tui. Quaeso, triumphatrix, poena mitesce alterius, & ne mihi indignare. Tunc Virgo, fassa se Christi ancillam, iterum procubuit in preces, gratesque, &, adorato numine, animaduertit ingētem undique micare splendorem, afflatam miram suauitatem, crucemq. tangentem astra uisam, in fastigio subsidente columba inusitati candoris, uocem quoque exaudit, pollicentem non dubiam palmam, aeternamque quietem. Virgo, flexo genu, pulsis ulceribus, curata corpore, laetaque prodigio, plaudit numini, non cessat illi laudes canere. Conuersa deinde ad hostem, iubet feralia aperire arcana, & enudare scelerum triumphos. Qui cum impetrasset, ut a gutture pes Virginis dimoueretur, ita orditur: Quid uspiam est, quod meo non subsit imperio? Me iubente immensis reboant fragoribus aethera, mugiunt ab imis sedibus maria, trucibus agitata procellis, ualida grandine, crebrisque niuibus fatiscunt montes. Ipsam ego machinam terrae multiplici metallorum genere praegnantem, suoque pondere luctantem mecum, his brachiis, lacertisque concutio. Ditissimus erat Iob, cui omnes, qui solem Orientem spectant, & numerosam familiam, & firmissimas arces, armentorum greges, & gazam opulētissimam inuidebant. Sed, uires meas expertus, extremae fuit omnibus calamitatis exemplum. Fui ego nullo comite, & adiutore, nullis machinis, aut arietibus, tectis, arcibusque ruina, districtus mucro familiae, armentorum gregibus clades, diuitiis, mercibusque tempestas: nihil intactum reliqui: ex purpura deduxi hominem in sterquilinium; membraque ipsa, quae sola supererant tabem spirantia, uiuum maerentis animi sepulcrum, funusque constitui. Interroga Niliaca stagna, camposque Taneos,

neos, qui me toties conspexere ad singulare certamen cum siderum rectore congressum. Hic uires omnes exerui meas, conuersis in colubros uirgis, inflatisque cruore fluminibus, ne Moyse uiderer inferior. Mirata est Memphis perpetua quadam scaturigine ranam, non ex coenosis modo paludibus, sed ex Regio etiam conclaui prosilientem, quae & terram inficeret paedore suo, & molesta coaxatione aspidum aures urgeret, ad maiorem quotidie portentorum uocem obsurdescentes. Nullus pro me miles in hostem cataphractus incessit: meis ipse manibus, breui noctis unius spatio, sublatis heredibus, Canopum, oramque Paraetoniam adeo lacrymis, & squalore compleui, ut, nablis ubique confractis, cydarique deposita, ululatibus cuncta perstreperēt; & sepulcrales faces uirentibus sertis, Memphiticis pyramidibus coenotaphia humanae infirmitatis monumenta succederent. neque uero debilior mihi in aquis, quam in continenti, potestas. Romam multi cum Paulo, qui ad Caesarem appellarat, naui firmissima uehebantur, hos ego leni aura prouectos circa Melitam insulam consecutus, minaci primum imbrium ui, fulgetris, turbinibusque perterrui: tum ad adspectum meum inhorruit mare: repentini flatus ex diuersis collecti plagis in nauis perniciē conspirarunt: quorum impetu disiecta uela, malus deinde, mox gubernacula, frustra fluctus euitāte magistro, diffringitur, uasto alueus dehiscens hiatu conspicitur, turgido, spumantique aestu nauigij latera conuelluntur: dumque immanes toto pelago aquarum moles illisu reciproco frangerem, uacua hominibus carina arenis illata in minutissima frusta dissiliit. irarum ipse molitor, parensque discordiae, thalami illata suspicione inter coniuges insidiator, assideo male nuptae querellis, nuruum in socrus, nouercarum in priuignas, seruorum in heros, ancillarum in dominas stimulator. Quot ego philosopho fucos, quā

opi-

opimum Iureconſulto lucrum, quantum purpurae faſtū, & contemptum aliorum, aut quantam ego militi praedā oſtento? Ruunt praecipiti curſu, morteque ſua trophaea mea nobilitant. caret æterna Roma tot molibus, & in fulgore, maieſtateque Capitolini culminis tot ſpoliorum aceruis, & aegra iam inuidet tot mihi manubias, tātasque uictorias. terris ipſa, ego animis imperito. Summum porro mihi ius in amoribus uindico: hic laqueos tendo: hic animorum uincula, & flammas paro, Stygijs temperatā caminis: quibus nec lorica, Margiano ferro refulgēs, nec paludamentum obſiſtit. ardent animi adulterini coloris obtutu, quo identidem aniles genas, frontemque rugoſam adſpergo, locatis ſagittarijs in lacrymulae ſtillis, gemitusque calore. Et, quod magis mirere, taedis meis nō inuiti exuruntur: conceptoque in uiſceribus igne, aſpidū uenenum, dulcem amaritudinem, & blādam mortem pro exquiſitis delicijs amplectuntur. Adſto, inſomniorum immiſſor, & ſpecie uoluptatum eludo: texo dormientibus mortem: hac acie, ferroque imbellem, & fortiſſimum quemque proſtraui: ſublimibus ignobiles, diuitibus pauperes, inſipientes doctis, pulchrisque horridos aequaui: haec in omnes ualuit dextera, fulmine felicior, ac uiolentior. Quid referam nefanda tori, & inceſta cubilis, in uirginali triumpho, ac uiduae pudore me circa plaudente, & promittente ſilentium? Num ſenum ardores, num potentium artes ordiar, num primas iuuenum flammas, in pube nondum pilo ueſtita erumpentes? Attexam ne polluta obtutibus templa, & ipſas immortalis Dei aras ordini noſtro terribiles, laſciuis aſſultibus temeratas, cum igne ſingultuum, & nutrimento furoris? Plura nectentem hoſtem offenſa turpitudinum iactantia Virgo imperato ſilentio inhibuit. quo ad inferos dimiſſo, gratias iterum Deo agit, tranſegitque eam noctem cum inſigni gaudio in caeleſtia effuſa. Olybrius, orta luce, rapi

Y in

in tribunal Virginem iubet, undique circumfusa Ciuitate, atque erecta in admirationem. Ipse in illam luminibus directis obstupescere, admirarique incredibilem oris maiestatem, & totius corporis praestantiam, uel ad iniuriam uirgarum integri, micantisque: conuersusque ad eam, ita coepit: Nosce iam, bellatrix, uel inuita, deorum benignitatem: nosce iam fauores: pugnasti aduersus eos insigni impietate, & stultitia. ignouere ipsi, miserati dolores, miserati cruciatus tuos, teque ad feliciora distulere. desine iam dimicare: uince, & geminatas ueneres cum beatissimo ore, ac luminibus insere concilio Iouis, ad stuporem deorum, tonantis iam fulmina uittata Sacerdos excute puellari manu inter fumantes aras, uictimarumque cruorem: cedam ipse libenter, si tu cesseris: iacturam meam, & pudorem in uictoria tua praedicabo. Virgo humanitatem hominis eludere, cum irrisu deorum imbecillitatem obiiciens, & plaudere dumtaxat aeterno numini, illi uictorias, & statuta in contemptum deorum trophaea referens. Tunc Olybrius, acerbissime stridens, detrahi uirgini uestem, in equuleumq. suspendi, ac pectus, lateraq. facibus diuexari iubet. Sed uictrix egregie supplicium sustinet, multum consolationis, multumque roboris ex Christi cruciatibus trahens: interque uaporem, stridoremque carnium admirabili cõstantia refulgens, secundam pugnam poscebat. Intelligit ferociã Olybrius, & ipse immiti animo noua moliri supplicia, nouosque cruciatus. Ingens aquae uas in medio statui, mergique in illud uirginem imperat, fumantibus lateribus, circumdatamque undique uinculis, ut nimia aquarum copia spiritus intercluderetur. Extulit uocem in certo Virgo discrimine, numini supplicans, atque in hunc modum effata: Domine Iesu Christe, ruptor uinculorum, & Tartaro triumphato felix ualuarum euulsor, ac suscitator mortuorum, serenas ad me inflecte luces,

beni-

benignitatis uberrimum imbrem irrorantes. Sit haec mihi aqua in salutem, sit in ablutionem scelerum, culparumque. Per aquam nouit mecum mortalitas affusam orbi salutem: aquam aura beata, ac sempiterna fouit post primordia rerum: & fluenta ipse Iordanis impresso uestigio sacrasti: me foue, me libera, amantissime Iesu. Ita dicentem mersere lictores, uictricem nimia immanitate urgentes ad clariorem triumphum, cum extemplo concuti solum, & ingens ignis splendere columna, expandique per aera crux, atque alba columba ore coronam gerens superuolitare Virgini uisa tacto capillo, subsidensque in cacumine crucis, sic fari: Depulso discriminum metu, quiesce, puella: iam iamque capesse coronam: pax undique micat: Deus adest. Tunc disrupta Virgini uincula, & laxatae catenae uel ipsi exsultanti, cũ geminata gratiarum actione. Fama est, columbam illã, propansis alis, in fulgore Crucis iterum canentem numini laudes, ac plaudentẽ Virgini suauissimo sonitu, in has uoces rupisse: Huc adsis, religiosissima Virgo: huc propera dilecta Deo: intende caelestibus lumina: intuere torum, defunctae iam atrocissima pugna, illic licet quiescere laureata ceruice: stant aeterna palatia: patent iam tibi: illuc cum aequalibus Virginũ choris, & martyrum turmis triumphare licebit: illic aeterno aeuo, aeternaque luce beatissime frueris. Ad hanc uocem, admirandumque prodigium, ferunt multitudinem ingentẽ, pietate, & cupidine martyrij concussam, auidamque salutis, spreta tormentorum atrocitate, ruisse ad baptisma, concelebrasse Christi nomen cum ludibrio deorum, ac Caesarum. nihil hoc Olybrio amarius potuit accidere. furẽs armari legionem, cani signa, dataque tessera statui uexilla iubet, affusoque in apertum equitatu, arma, & faces in rebelles poscit, infrendens, & truci irarum turbine raptatus in multitudinem impetum facit, sternit ob-

 uios,

uios, fodit pectora, proterit iacentes. Illi, laeti, se hastis, telisque obiicere, fortiter mori, non gradu moueri, ultro in se librantium tela inuitare, parato iugulo. nec femina, in armorum fragore, tubarumque sonitu, inter stragem, uiro cedere, aut gladios, mortemque formidare: scisso crine lymphatae uolitare, inter pila, hastasque tripudiare, aduersa corpora, ac pectora horrenti ferientium mucroni offerre, non eiulatus, non gemitus, clamorque exauditi apud morientes. id curae bellantibus fuit, ne uiuerent. aggestis in unũ corporibus, cumulataq. strage percussoribus ipsis feliciores exspirauere. Olybrius, assidens in cadauerum cumulis, truces oculos circumferens, caelo irasci, & nouam caedem ructans, uertit in Virginem iras, magnitudini eius inuidens, nec uictoriã illius in tanta ciuium ruina ferẽs, ne in irritum tot conatus caderent: &, de uictoria diffisus, pronuntiat, uiduari ceruicibus Virginem, ad solatium uictorum deorũ, suique. Lictores, accepto imperio, raptam Virginem in campum (ubi iacuerant trucidati martyres) traducunt. illic miles apprehensae protendi caput, nudariq. collum mandat, multum rogans, obtestansque, ut sui apud Deũ reminisceretur, in caelesti thalamo cubans, relata specie circumstantium Angelorum. Tunc uictrix, moram deprecata, uertit ad spectatores oculos, monens, precansque, ut, abiecto inanium deorum cultu, Christum percolerẽt, figerentque in eo salutis spem, memorata clementia, & cruciatuum magnitudine pro homine, & peccatore latorum. Versa deinde ad caelum: Summe (inquit) regnator, primordij expers, finisque, tibi laus, tibi gloria: ecce nudam, inermemque effudisti in arenam aduersus furentium iras, terroresque: &, numine tuo felix, iam uictoriae metam attingo. imbelli dexterae a forti milite, expertoque certaminum concessum est. tibi cano: tibi trophaea refero, tibi laureas: respice iam, meque secunda

aura

aura prosequere:tibi preces,tibi uota dico,sacroque:largire humiliter supplicanti ancillae, gratiarum largitor in tui nominis decus, ut, si quis Margaritae nomen cantu, obsequioque extulerit, aut erectis memoriis honorarit, uel rerum gestarum monumenta historiae mandarit, aut urgente discrimine inuocarit, affluat is tuorum ubertate fauorum deletis criminibus, non daemonis insidiis fractus, non fame, non fulmine, aut furore bellorum attritus, peto, regnator aeterne, non meo merito confisa, aut fastu elata, sed in haec me promissa tua traducunt, quibus cultores nominis tui in daemonis, ministrorumque eius ludibrium suauiter beasti. summum summa decent. siste me amictam gratiae tuae iubare beatissimis pedibus: tu mihi Deus, tu Pater, tu Dominus: tota in te spes mea haeret. Cum ad hunc locum deuenissem, haesit animus ancipitibus implexus, fuerit ne germana, & uera narratio,an ex rudis scriptoris sensu deprompta. &, licet fas, piumque sit, optima quaeque meditari, opinarique de Deo, cui non est impossibile omne uerbum, & ex cuius uberrimo, perennique fonte cuncta affluentissime in animarum salutem nostrarū emanant,haud decere uidetur summam Virginis modestiam,submissionemque, tam confidenter, elateque caelestia tentasse: & res fabulae similis apparet. hinc nutātes animi, & stomachus aduersus auctorem, allatrante huius Virginis monumentis Radulpho Tung.atque inter apocrypha numerāte. adeo rebus etiam ueris officit inscitia scriptoris: sed ita tulere superiora saecula, infelici disciplinarū sterilitate damnata: &, si liceat uetustati conferre nostrates, adsunt hac in re dubitantes Iulius Antonius Sanctorius Cardinalis, patruus meus,nō mediocriter in Ecclesiasticis rebus uersatus, & doctorum hominum iudicio disertissimo, ac sapientissimo cuique conferendus, & P. Robertus Bellarminius, celebritate, & gloria scriptorū memorabilis,clarissi-

rissimusque, & P.Hieronymus Florauantius, egregij nominis Theologus, quattuorque linguarum peritia insignis, meique amantissimus, ambo ex Societate IESV, disciplinaque. Libuit haec attexuisse, ne in re grauissima inscitiae, aut ignauiae argueremur, tamquam triuij rumores colligentes, contra dignitatem historiae, cuius anima in ueritate consistit, ac uoluminibus inserentes. Sed ad rem. Post preces quatitur extemplo solum ingenti succussione, adeo, ut multi ex spectatoribus humi prociderent, attoniti, stupentesque, ac uix sensibus haerentes. procubuit & ipse paratus in caedem miles. uoxque Christi inter caelestis regiae apparatum, & fulgentia beatarum mentium agmina perculit cum fulgore audientium aures, oculosque, pollicentis Virgini felicitatem, uotorumque petitionem. Tunc Margarita, laetitia gestiens, uersa ad spiculatorem, Agedum miles, inquit, feri, & cruenta securim, expleto iubentis imperio: non paueat imbelle iugulum, exarmatumque, robusta Romani militis dextera: & gaudia mea mucrone tuo accelera. Tunc pauere miles, recusare facinus, indignari ictum, compescere ferrum incepit. Sed, rogatu uictricis suauiter persuasus, multo cum gemitu, tristis, maerensque, atque inuitus, stricto gladio discindit Virgini collum, XIII. Kal. Augusti. Graeci uictoriam illius XVI. Kal. Augusti Fastis adscribunt, celebrantque. Anima eius effusa per auras, in comitatu Angelorum, ac caelestium spirituum, ad regnatoris conspectum, sinumque transscendit cum eo, beatissime, aeterneque regnatura, nostri non incuriosa, si inuictae fortitudinis exemplo ad caelestia tendamus.

S. DOROTHEA VIII.

Orothea Caesareae, in Cappadocia, celebri opido, & gentis metropoli, nascitur, praeclara familia, haud contemnendis fortunis: quae cũ adolescentiae annos attigisset, incredibile dictu est, quanta pietate Christum amplexata eius exarserit amore, Romanisq. haud pauide collum securibus subiecerit. adolescebant cum illa non aetas modo, & eximia corporis species, uerum etiam mores castissimi, uita sancta, &, quod augustius in Virgine est, uotum castitatis, in ea praesertim caeli plaga, in qua omnis turpitudo uersabatur inter obsceniſsimam Venerem, & ludibria corporis, uel in aris praerepta puellis Virginitate, & id in gloria apud Orientis gentes. inerat illi comitas morum cum dignitate: sermo ei non nisi de Christo: nullo corporis ouabat ornatu: assidua in precibus. his clara nominibus Dorothea, facile praetoriis fascibus innotuit. Sapricius tunc Cappadociam regebat, moribus, & continentia non spernendus, &, si abstinuisset a Christianorum suppliciis, prorsus laude dignus, per funesta, exsecrandaque IX. Caesarum edicta iactata Christiana Ecclesia. sed ea tẽpestate paullatim mitigata in nostros ethnicorum rabies uidebatur. Iunio Maximo iterum, & Aquilino consulibus, ambobus Augustis Diocletiano Iouio, & Maximiano Herculeo barbaricis implicatis bellis,

Germanis turbide, Herulis, Chaibonibus, Alemannis in Martem effusis, & Burgundionibus Gallias uastantibus, rebellanteque in Britannia Carausio, Sarmatarumque incursibus afflicta Dacia, Oriẽte tamen uirtute Diocletiani pacato, fractis paullo ante ingenti Marte Sarracenis, Parthisque, Narsete etiam rege Persarum non audente lacessere Romanas Aquilas. sed ea serenitas, paullatim uersa in nubem, subito obturbata, diu per aera lente uolitans, ad IIX. Diocletiani, & VII. Collegae consulatum, & ad ipsa amborum uicennalia foedissimũ cruoris, caedium, & fulminum imbrem effusura erat. Ceterum Dorothea, rapta a penatibus, ad Sapricium ante tribunal adducitur: qui, contemplatus Virginis pulchritudinem, & lineamenta, erectamque ceruicẽ alta repraesentantem, ita cum Virgine est locutus: Magna dudum de te nobis relata accepimus: cuncta nunc, & maiora, praesentia, & oculis deprehẽdimus: ideo excelsiora de te exspectamus: nec dubia de salute speramus, si aeternorum uolueris amplecti sacra deum, & Dianae ante aras flectere genu, quam apud uos, gentiliciis ritibus, quamreligiosissime ad Castabalam, in ipso Perasiae Dianae fano, coli uidimus, quamq. in tanta ueneratione, & prodigio sacrificae mulieres, illaeso per prunas decurrẽtes pede, habent. id imperatum diualibus rescriptis, & numinũ iussis. sic placitum Augustis omnino explodi Christianam superstitionem. quamobrem te accersendã hac de caussa putauimus, ut, abiecta hac seruili condicione, ueteribus, patriisque reconciliata diis, fruare hac optatissima luce, &, in praeclari thoro uiri locata, dignam pulchritudine tua Romano prolẽ gignas imperio. quaeratur uno tempore, cum uoluptate corporis, animae salus a benignitate deorum immortalium. sin aliter, dira, & acerba, atque immania prorsus tibi supplicia manent; belluaeq. in morem mactata, deorum offensis, & temeratae religioni sa-

in satisfeceris. abhorrens hoc a lenitate Romana, sed tutum, ac necessarium: cum caritate liberorum antiquius apud nos sit augustale sacramentum, & numen, aequata praesertim, fauore deorum, ipsi Olympo Capitolij arce. sic maiores nos docuere: ita nobis tradere posteris in animo est. Cui Dorothea: Non inepte, Saprici, & procul Romana consuetudine loqueris, nec iniuste faceres sancitis Principum implendis, nisi praepotentiori, augustiorique parendum foret, qui diuersa multum (quoad salutem animarum attinet) a principibus tradit tuis. ipsi parendum iampridem in animum induxi: idque, dum animo spirabo meo, constantissime me tibi facturam polliceor. iustissima ratio suadet, & immensa praemia alliciunt. a uobis, diisque, nec salutem uolo, nec dignor, quorum dirissimus occasus, & semper in cruciatibus trahendus spiritus est, qui nec illudentes sibi queunt ulcisci, nec uenerantes digna compensare mercede. quae tu modo tormenta, & minas iactas, facile contemno: tempore enim finiuntur, & morte. alia sunt pertimescenda, quae & acerbitate, & aeternitate intolerabilia sunt, & inuitis ferenda nefariis. haec praecauere, in animo est. cetera superi uiderint, quos non longe a salute mea esse spero, & affuturos in tempore: quorum si gratis animis amplissima metiremini beneficia, non tam impie in nefaria sacra, cultusque desciscceretis, honoratis saxis, & bestiis. Tunc Sapricius, mollem in Virgine animũ cum credidisset, & nutantem mentem, ubi ferociter se repulsum uidet, animi dolore incensus, nudari illam, & in equuleum suspendi iubet, ut, intra cruciatus corruente audacia, resipisceret, mentemque ad saniora consilia retorqueret. non enim credere, tenellum corpus staturum aduersus supplicia, & spreturum, quae immaniter obiicerentur, aliter uerbis pugnandum, aliter corpore tolerandũ. Sed Dorothea, magnanima uoce, intrepide, saeuientis

uultum Praefecti respiciēs, Vrge (aiebat) supplicia, Romane: ne me longa more retarda, quo minus illius perfruar amore, ob cuius nomen, & cupiditatē inter bestiarum dentes, strictos mucrones, uirgarum crepitus, flammarumque globos affligi, uexari, cruciari, laniari, trucidarique non paueo. Quis est (inquit tunc Praefectus) & ubi ille, cuius te ita succensam uidendi cupiditate ostendis? Et Dorothea: Christus Dei filius est, sine initio, & fine, qui omnia complet, molitur, gubernat, & regit, cū uictrici acie, laureatisque bellatoribus, ad dexteram sedit Patris cū almo Spiritu, ubi aeterna caelestis sunt gaudia regni, uernātes, uel sub Boote rosae, uariata lilia, mira florum ubertas, & amoenissimi horti, perpetuo uirentibus uestiti arboribus, & suauissimis ornati fructibus. ibi coronatae Virgines, & caelestium agmina accolarum infinita cum canticis, tripudiisque decurrunt, & sempiternum habent domicilium, nullo uel hostili fragore pulsandum, aut praedatoria uellendum manu, luctu ue funestandū. Et Sapricius, ceruicem quatiens: Relinquendae sunt istae fabulae, (puella) & sacra faciunda diis. pulcherrimi te (cum pulchram pulchra deceant) thalamo uiri sociabimus: ne misere, & ignobiliter pereas. Et Virgo: Nec infandorum aduoluam Idolorum simulacris genu: nec alius, praeter Christum, de uirginitate ouabit mea: quicum perbreui tempore optatās iam diu, & felicissimas aeterna in aula celebraturam me nuptias spero. Tunc Romanus, miratus constantiam Virginis, simulq. miseratus aetatis, in tanto uultus splendore, & elegantia membrorum, & gloria, mitius cum puella agendum, & blanditiis molliundam ferociam ratus, (quippe nobilium pectora facile precibus quatiunrur, minis durescunt, nescia superiorem pati) ex equuleo depositam, duabus mulierculis, Christae, & Calistiae, a uera pietate, certoq. numinis cultu abducendam tradidit. hac, paullo ante

Chri-

Christianae, acerbitate, metuque poenarum uictae, muliebriter idolorum ad sacra defecerant, auctae postmodũ fortunis, & gratia apud Praesidem: ut hac spe lucri allecti, obcaecatique piorum animi facilius succumberent, & nefarie desciscentes, idola uenerarentur. Sed longe diuersum a uotis Praetoris pugna inter Dorotheam, & mulieres sortitur euentũ, uersis in luctum gaudiis, queis ethnicorum paullo ante tripudiarant animi, captisque, quae tendebãt insidias, rursusq. ad ea perferenda incitatis, quae antea exhorruerãt, supplicia. diu anceps proelium: utrimque summa ui cõcursum: uictoria demum penes Dorotheam fuit, compulsis aduersariis fatendum ad scelus, expetendamque errati ueniam, horrentibus nocentium pectoribus, cognitoque facinore attonitis, oratione postmodum puellae subleuatis, cõmemoratis passim ueteribus aliorum Sanctorum exemplis, dicẽtis, primam in Ecclesia laudem esse, omni carere crimine; proximam, non desperare. sic initia mortalium, progenitoresque, intemperantia, & cupidine pollutis faucibus, optataque arcana scientia, a summo uoluptatũ, gloriaeque fastigio in ima miseriarum lapsos, erectos tamen fletibus perpetuis, & paenitentia, locatosque perenni in beatitudine inter primos caelestium ordines, coruscantesque beatarum mentium acies, Petrum Christianae uerticem Ecclesiae fundamentum, basem, lumen, decusque sempiternum impie eadem factitasse, nec tamen desperasse. Dauidem, tanti nominis Regem, tantis ornatum laudum praeconiis, turpiter adulterio bacchatum, diriter parricido cruentum refugisse in complexum diuinae clemẽtiae; nec Mariam Magdalenam in turritae fastu comae, oculorumque flagrantia, ac genarum fulgore a Deo suppliciter inter pudorem sui, doloremque, & cachinnos fortass amantium petentem ueniam a regnantis pedibus fuisse reiectam: Matthaeum, infami grassantem lucro, in- *fortasse

ter

ter nundinarũ fraudes,rapinasq. subito nobilitatum prae rogatiua Apostolatus, uel Pharisaico indignante coetu, ac praedamnante: Paulum quoque, ferocissime assurgentem piorum in necem, molientemque nascenti excidium Ecclesiae, repentino mutatum, & duodecima curuli honestatum: nullum maius, atrociusue exsistere scelus, quam desperatione diuinae pietatis laudem infringere: ideo Christum sanguineis desudasse roribus; ideo pependisse in cruce perpessum uirgarum diritatem, laniationẽque ceruicis; ideo hiantia laterum uulnera, perforatasque manus, & traiectos immaniter ferro pedes ostentasse, ut nulli erranti paenitentique spes ueniae praecideretur; nemoque errata deplorans saeuum aliquid moliretur. Oratione Virginis certam in spem ueniae traductae mulieres, expulso pauore, iam ingentia agitare, uelle mori, datisque generose ceruicibus expiare piaculum, atque eluere ignominiam certa pectorum pernicie: mox accersitae a Praefecto, interrogataeque, quid cum Dorothea egissent, an obstinatam fregissent mentem, mitigassentque ferocem animum, ingenti edito gemitu, proruente etiam lacryma, pristinã exsecrantes impietatem, Christum cõfitentur, irrisis Idolorum sacrificijs. Concitatus tunc rabie Sapricius, animique percitus dolore, turgentibus uenis, emicantibusque luminibus, imperat circumdari ambas uinculis: protinusque demissas in cuppam (ni iterata impietate Christum abnegarent, dijsque sacra facerent) torreri praesente Dorothea, quo alto pectori ex atrocitate spectaculi terror incuteretur. itum in ignem impauide a mulieribus, ueniam dumtaxat a Deo exposcentibus: nullus effusus gemitus, timorisue editum signum. Dorothea illas iuuare uoce, attollere animos, demere cruciatus, commemoratis caelestis aulae uoluptatibus, & aeterna pace post breue tormentum. at mulieres ad extremum aestu nimio interclusa uoce, inclinatis ceruicibus,

ueluti gratias agentes laetae, ridentesque efflauere animas. Tunc Praefectus suspendi iterum in equuleum Virginem, iterum uoce agitari mādat. Laetissima Dorothea, &, ueluti inter tripudia, & cantilenas, ducente choreas. Sed Praefectus, fictam ad tempus constantiam, magnitudinemque animi credens, his Virginem compellat: Infelix, percitaque furore, laeta sic faciē, ac lumina circūfers, & quasi inter cruciatus, poenasque triumphans dolorem occludis? Vnde id haustum? nulla simulatio, elatissima feminarum, Romanae te securi subduxerit. haud talia Cappadoci pectora, spiritusque, recrudescit seruilis animus, gaudetque propriorum in laniatione membrorum. his te misera credis in immortali fama fore, his contemnere iussa diuorum? tantum ne roboris, tantumque fallaciae magico carmini inest? sic te uel tenellam docuere hostes deorum, ex fetore Iudaico, sordibusque prognati, perque detestanda sacra traductam aduersus Augustos, patriosque firmauere deos iniecta aeternitatis spe? noscite mortales, qui urbem adoratis aeternam, Diuorūque animas, Christianorum fastum: deprehendite taeter rimae superstitionis consilia. Tunc Virgo: Laetādi causae subeunt plurimae: sed duabus potissimum exsulto: ereptis daemonum ex faucibus, dolo, & ministerio tuo, in eas praecipitatis angustias, duabus illis innoxijs; & ipsa iam iamque praecurrente ad fruendam cum illis perennem illam felicitatem. in hoc etiam tibi gratias ago. At Praefectus pendenti ex equuleo Virgini subiectis latera facibus aduri, ingentique saxorum pondere pendentia membra affligi iubere. Et Virgo eo laetior ouare, tranquillasque oculorum faces in Praefectum dirigere, uoce quoque Idolorū imbecillitatem atterere, eleuare cruciatus, irridereque Praefecti conatus his dictis. Labas iam, Saprici, & consilio nutas: furor iste tuus incertum ad finem non incerte iactatur. nullae supersunt dijs iam tuis

ad me domandam uires : hebescit ipse iam mucro : flammarumq. uis irridetur. o quam uilis Romanorum potentia deorum : o quam futiles irae numinũ. Laesa parcunt, ulcisci non ualentia : unius puellae pectore Romana maiestas obscuratur, atque eluditur dirissima tormentorum uis, cruentissimaque rabies. profecto nihil apud nos sine numine geritur. uictores iam undique euadimus : quidquid horrendum, atque immane adstat, proterimus, Iouemque uestrum infame ludibrium, uel inter ferri aciem, ipsaque in morte gloriose prosternimus, atque in extrema Chaos eiulantem deuoluimus. & tu, infelix, de me triumphum speras, credisq. Christianae Religionis proteri robur posse, ac tantum pietatis ardorem tuis donare diis, applicarique nefastis aris? Vehementius, terribiliusque hac oratione conuulneratus Praefectus, incussa desperatione, fremere, indignarique : imperat deponi ex equuleo, obuerberarique irridẽtis os, cum exprobratione. tundatur, inquiens, maledicum os, diis, Caesaribusque non parcens. Fessis aduersariis, non satiata rabie, superati Praefecti furores, & omnia circum attonita uisa, multorum pectoribus inusitato quodam horrore perstrictis. Haud celebratura deihinc Cappadoccia Mithridatis Eupatoris quondam domini ausus Bosphorana laurea Scythicaque pernobiles per VI.& xl.annos uim Romanã ferocissime lacessentis tot naualibus, terrestribusque copiis, aut Hypsicratiae patientiam miratura Persica amictae, equoque insidentis inter ignotas gẽtes, nec Romanorum fragore concussae armorum, uel ipso pallente Hydaspe, trementeque Arsacide. At Sapricius, diu inter dira, & ancipitia cruciatus, haud incerte tãdem euictus, recurrit ad nouissimum illud effugium, uti Virgo extremo supplicio plecteretur, recitata etiam sentẽtia ex tabella, more maiorum, in hunc modum, uniuersa audiẽte Ciuitate: Dorotheae, puellae, arrogantissimae Romanorũ numinum

minum contemptrici, rebelli a maiorũ sacris, cuiusdam »
Crucifixi insaniẽti amore, elatã ceruicem in amantis cõ- »
temptum, abscindi iubemus. Recitato per praeconẽ de- »
creto. exsultans Virgo gratias Christo agit, quod se tandem uictricem inter tormentorum acerbitatẽ, blandientisq. illecebras aduersarij, caelestem ad thalamum euocaret. Mox digredienti a concione, tendentique ad mortem, quidam Theophilus declamator, non infimae inter aulicos cõdicionis, Praefecto acceptus, nec paribus grauis, qui saepe Virginem de sponsi sui opibus, de maiestate, deque amoenissimis hortis in illa immensa liliorum, florumque ubertate praedicantem audierat, fit obuius: atque ex aulae derisu, fastuque patrio, Eia, dixit, ad sponsum iam properas tuum, Dorothea, trans sidera? adeo ne patria tibi ista sordescit, sicque penates exhorres, metita caelum, & astra? an liliorum fortasse illam ad sedem ignotam nobis, patentemq. dumtaxat caelestibus odor, ac suauitas attrahit, uel uerecundante Panchaia, nec iam serpentes in sui tutelam armãte inter tot raptorum manus? quam tumide delicias illas Praefecto coram commemorasti? quam plena manu, & Asiatico pectore, pulchritudinem florum, ac fructuum copiam extulisti? num uera affaris? an obcaecata insania ista somnias? Tũc annuenti Dorotheae, & maiora affirmanti, subridens Theophilus, Non parua (respondit) horum uidendorum teneor cupiditate: equidem maxime laetarer, in hoc tuo splendidissimo nuptiarum apparatu, gaudiisque participem fieri rosarum, pomorumque, canescente praesertim mole niuium Argaeo, hibernoque sidere tota obrigente Cappadocia. Promittente Dorothea, iterum subortus gẽtili risus cũ cachinno. profecto illa nihil infelicius fuit aetate apud mortales: adeo aduersus ueritatem obuallauerant superstitione animos, ut omnia, suas praeter fabulas, inania ducerent, spernerentque: credere agmina deo-

rum immensa, furta Iouis, & adulteria, ac stupra, nunc tauri speciem, uehentis trans mare Europam, usurpantis, nunc aureum affundentis nimbum in puellae gremiũ, interque caeli fragorem tonantis intra Iunonis lacertos impudicissime bacchantis, obscena insuper Phoebi, decantatosque amores, & catenatos ante currum illecebris deos, Gigantum bella, concussum Olympum, monstruosos partus, luctam illam Martis cum Venere foedam, atque ignominiosam, caeloque donata animantia, uersosque belluinam in formam homines, exsutaque humanitate corticibus arborũ circumuestitos, quae, ueritate certiora, ludibrio habebant. omnia illa sua sacra redolere Venerem, & uoluptates: & ideo creditum his, & adscripta fastis: nostra, castimoniam, & sanctitatẽ repraesentantia, ut nimis a mortalium gustu remota, exterminari, damnarique. hac de caussa in nostros grauis irarũ moles, aeternumque bellum: nostris illi uulneribus confecti cecidere: ipsi uicti uicimus. utinam hac nostra tempestate par uirtutis exsisteret aemulatio, & non degener a maioribus animus. Iaeti praeterita attollimus, nec praesentibus erubescimus, torpidi, languentesq. in religione, properante iam nouissimum in excidiũ orbe. At Dorothea, haud satis lõga impetrata a carnifice mora, in genua procumbens, suppliciter precatur, obtestaturque Deum, ut ad ostendendam magnitudinem, gloriamque, occludendaq. simul impiorum ora Gentilium, singulari prodigio non insueto benignitati, suaeque magnificentiae, promissum impleret ab se factum, exsolueretque obstrictam fidem, quam non diffisa uirtuti, fauorique caelesti obligasset in fide illudenti Gentili. demissa statim caelo beata mens puerili desumpta specie, habituq. tergeminam illi rosam, totidemq. in orario deferens poma suauitatis, odorisq. miri, quae per illum ipsum puerum datis mandatis Theophilo transmisit. mox, protenta ceruice, im-

pauide

pauide ictũ excepit VIII. Id. Februarij. relaxatus e corporis uinculis animus illico superna petiit, reliquiae honorifice a Christianis tumulatae fuere, tanto partu feliciter, nec immerito exsultante Cappadocia, aut ulli in Oriente gentium, prouinciarumque inuidente. At puer, digressus a Dorothea, properans in Praetorium, Theophilum, cum sociis, illudentem Virgini, spernentemq. promissa offendit. quem cum tetigisset a latere, in partemque seuocasset, Haec tibi (inquit) dona sanctissima Virgo Dorothea mittit, nec infida tibi, nec auara. legit haec ex sui hortis sponsi. si plura optas, patefacta iam uia per eius cruorem, marte tuo scrutaberis. stupor ingẽs aulicum incessit, motusq. sensu hiscere, & tremere. mirari simul pueri in dicendo constantiam, atque prudentiam, latentemque in uultu lucem, insuetamque mortalibus speciem: inspicere quoque poma, ad magnitudinẽ, pulchritudinemque attonitus; naribusque non raro admouere rosas; credereq. brumam in ueris mutatam initia, & Piscem in Tauri transisse signum, uersosque caelestium motus orbium, & cuncta in aduersa decurrere astra. Euanescente mox puero magis magisq. pauore, admirationeque prostratus, enarrata sodalibus re uociferans, Christum, audiente praetorio, confitetur, improbatque Deorum figmenta, & Augustalia sancita. captus a ministris cum in confessione ueritatis fortissime persisteret, post acerbitatem equulei, ictum uerberum, ardorem ignis, capite priuatur, uicturus aeterna in saecula, cum ea, quam stulte antea eadem perferentem contempserat, cuiusque precibus nulla in parte oculorum hebetata acie Solem fuerat contemplatus; salutaribusque illustratus radiis Virginis famam, & celsitudinem cumulauit cum laude, & praemio non mediocri sui. quem utinam nostrae aulici tempestatis imitarentur, reiectis illecebris, expulsaq. procul ambitione, qua immaniter exu-

sti, in omne facile scelus labuntur. enimuero desisterentq; innoxium circumuenire calumniis, aut iugulare inuidia; non principem, dominumque scelerate adularentur; non pietatem effugarent; non insultarent religiosis; non alterius famam amarulentis uerborum ictibus cruentarent; non pudicorum lectis, non cesto Virginum nefarie insidiarentur; nec tanta odiorum mole inter se cócurrerent, luctarenturque; nec auro graues denique gestarent manus, abusi fauore dominorum in inopum perniciem, nullo spoliorum aceruo expleta uoragine, cum bonorū, malorumq. omnium perturbatione. Haec annuisse satis. optime orbi consuleretur, si his monstris careret. Sed in questu, & deploratione remedij parum: &, ni animus, ad meliora reuocatus, uirtutem depereat, frustra dicentium uoces effunduntur.

S · AGNES IX.

Aius in deſcribēda Agnetis uita exſurgit opus, & rerum geſtarum magnitudine, & triumphorum gloria, generisque ſplendore, longe, multumq. Cappadoci antecellente Romana, praeſertim inter tot aeternas ſcriptorum uoces,& diuina monumenta, qui de Agnetis praeconiis fuſiſſime, integerrimeque ſcripſere, quique adeo cunctis praeſtitere mortalibus ſcriptorum uarietate, diſciplinarum excellentia, acumine ingeniorum, ſanctitateque uitae, & fama, ut poſteritatis ſint miratura potius ſaecula, quam aemulatura. utcumque ſit, iuuabit pie audentem religio. Agnes patriam ſuam Romam oſtendit, utroque nata Chriſtiano parente, praeclaris natalibus, inter laticlauium, & purpuram. forma corporis in Virgine admirabilis, excellensque inter aequales ſanctimoniae, modeſtiae, caſtitatisque fama, non rudis eloquentia, taciturnitas mira, ingens manſuetudo,& demiſsio, uultus, corpusq. laſciuia, & munditiis prorſus carens, haud criſpato crine, delibuto ue unguentis, nec aurae commiſſo laſciuienti ad oſtentationem, pompamque: praetexta membra ueſtire, omne illi ſtudium in Chriſto fixum, illi uota caſtitate, paria celſitudini, ardorique animi pectora afferre. xiij. annorum bellatrix, uictrix, triumphatrix

pulſo

pulso Ioue, debellata Vesta, profligata Venere in conspectu populi Romani, ante aras penatium, & Capitolia, prima tirocinij rudimenta aduersus libidinem pugnans, securisque minas deposuit, orta iniuria a iuuenili prurigine inter purpurae fastum, & opes. nã Symphronij tunc Praefecti Vrbis filius, aetate florens, egregia corporis pulchritudine, audaciaque insignis, doctus per illecebras, & meretricios amplexus attentare praetextatarum pudicitiam, coniectis in Agnetis lineamenta oculis, cum fortuna illi puellam inter aequales incedentẽ, reuertentemque litterario e ludo, in usu id apud Romanos, & pulchrum non ignorare cunabula gentis, gloriam, ac fastigium, & sacra, (Cornelia Magni Scipionis ~~sorore~~ mirae eloquentiae, ac famae in Vrbe ueluti Athenis in Academia publice haud multis ante saeculis professa) in eo puellari comitatu facile principem uenustate, & formae decore iudicauit inter procacia sodaliũ dicta, subsecutoque haud incerte omnium assensu, ac murmure, ad astra Virginis speciem tollentium, paullatim serpere libido, & spes irritari per taedas fruendae Virginis, ab oculis ad animum traducta prurigine arescentia ingentem pectora traxere flammam, mutuatur ab amore consilium, temeritate, & libidine ducibus. Non semel obuiam Virgini uiarum occursat ad compita: nutrit in adspectu furorem: mox decurrit ad Virginis parentes, haud eos dedignaturos credens sortem, & fortunam nuptiarum: multa pollicetur: exposcit Agnetem sibi in uxorem: adfert pretiosissima ornamenta, purpuram auro intertextam, aureis distinctam clauis, uniones, margaritas, gemmata monilia, armillasque: tacitam uim, suspiria, & preces miscet: ostentat patescentia pectoris uulnera, & ardorem: nõ ab se uile scortum ambiri, sed nobilissimã Virginem sibi parem, non ad libidinem, (cum facile inter alterius oscula, amplexusque sese posset effundere) sed ad torum, multarum

* filia
† obiecisset

earum se prece puellarum allici, postpositis omnibus, uni Agneti animam, immensosque seruaturum ardores: omnium aliarum sibi gloriam, & decora abiecta, & uilia, ac sordida uideri: unam Agnetem mēti suae imperaturam, moderaturamque: id sibi esse in uotis, id sperari a diis, id promitti a Virginis pietate, benignitateque praesefert: assentirentur modo ipsi, paterna id auctoritate stabilirēt, & ne se intempestiuo, ac lacrymabili fato inter florentissimas opes, & familiae spes, inter aestuantem ignem eximi sinerent: casurum id in praeclarissimae dedecus Virginis, & in aeternum summae, inauditaeq. diritatis monumentum, Romanum a Romanis occisum, amantem ab amata, iuuenē a puella, nullo suo commodo, praedicans. Conterruere istae uoces, & postulata utrumque Virginis parentem, cum eos nō fugeret auersam a connubio filiae mentem, animumque augustioribus rebus applicitum, non incerteque intelligentes ista flamma Virgini lucem, & usuram temporis ereptum iri. tamen, ne contemnere uiderentur iustas iuuenis preces, (cum miseratio quoque pulsasset pectora ex dolore, & impatientia adolescentuli, in ordine praetextatorum aut principis, aut nemini cedentis) omnia in Virginem reiecere. Irrisa a Virgine postulata, reiectae preces, repudiata dona cum stomacho, perculso iuuenis pectore, imminuta spe, non strata cupidine. Saeuius aestuabat incendium, pugnare amor, impellere, & urgere furentem. haud quaquā primo concursu uerti in fugam, & pelli puellarem fastum, mora hebescere illam ferociam intra lacertos, & nimbos lacrymarum, languere uerecundiam, & modestiam crebros inter assultus, artesque, pulsanda pectora dum multa intus feruescerent, dum iuuenta, uenus, calor, sanguis, fortuna, & spes omnia quaterent, dum trepidatur, dum consilia coquuntur, Virginem suopte ingenio praecipitem in uenerem, & uoluptatem gaudere amātium angoribus,

ribus, & ouantem lacrymas conspicere, haurireque gemitus, facile praeterea inter obtectam nubibus frontem, inter fulmina oculorum, minas, & sonitum uocis, celare manifesta gaudia, amplexari praesentia, anhelare futura: generoso praeterea iuueni turpe esse, cedere uix pugna tentata, & non magnanime prima uibrantis tela excipere: fortem illam, & cupidinem facile meretricia intra pectora, & obscena deprehendi, implerique: at Virginis circa uallum dies, noctesq. inuigilandum: per aestus, algores, imbres, gelu, iniurias, derisum, ludibria, insomnia, per cruorem, per dura, acerba, ancipitia, & ardua uadendum ad palmam: esse iam ipsi ingeniũ, amplas suppetere opes, nomen, dignitatem, honores: esse amplissimas illi fortunas, fatalem amantium machinam ad expugnandam pudicitiam, quassandamq. obstinationem animorum, praecipiti in auaritiam, & cupiditatem muliebri genere, ante oculos obiiciens: denuo itaque instat, tentat omnes aditus, rimatur occlusa, rapit in eandem cupidinem puellae gentiles, amicos, ancillas, circumcursare penates, obsidere fenestras, atria, & cubicula uorare oculis: saepe fores, saepe paries pro teste, & pro amante fuere audiundis questibus, haustisque osculis: demum, gentilium decora, & maiorum ornamenta secũ trahens, ipsius fruitur Virginis adspectu, ea illi omnia elargitur, eam affatur uoce tremula, lingua haesitante, sermone blando, rupto saepe suspiriis: ad extremum, cum trepide caussam suam perorasset, enarrassetque postulata, elicuit arcanam indignabundae Virginis uocem, Vnde (dicentis) tanta audacia, os ita importunũ, frons adeo perfricata, degeneres preces, impia postulata, ac uilia dona? Sic nota Romano Romanarũ castimonia Virginum? sic perlecta tibi maiorum exempla? ita ne in luce gentium, arceque rerum, & in tanta legum seueritate attentamur? abscede a me, pabulum mortis, fons, &

origo

origo ſcelerum cur inutilem trahis morã? alius me multo & nobilitate, & magnitudine opum praeſtantior, glorioſior, excellentiorque te praeuenit amator. is pretioſiſſima mihi congeſſit ornamenta, quibus Ecbatana carent, quae nec uidit Halys, aut Memphiticae neuere manus: is me ſuo ſubarrauit anulo, cuius aeterna proſapia, aeterna decora, immortales opes: is dexteram meã, aures, colla uaſtis margaritis, & multa micante gemma inſigniuit, auro intertextam ueſtem iniecit cum baccato monili: ingentia auri pondera, nulloque cõſumenda aeuo, oſtentauit, pollicitus eſt, donauit. num illi uiolanda fides, abrumpenda nuptiarum ſpes? an alius illi praeferendus in tanto gloriae ſplendore, in tanto maieſtatis faſtigio, perpetuaque annorum ſerie? is mihi thalamum ſtrauit, erexitque, cuius iam pectore ſentio ardores, reſonantia exaudio organa inter Virginum cantilenas, & choreas: eius ex ore mella libaui, & lac: caſto me ille fouit amplexu, miſcuit corpora purpuratis meis cruore genis: cuius Virgo mater, genitor caelebs nulli cognitus feminae; cui caeleſtium famulantur agmina beatorum, cuius pulchritudinem Sol, Luna, aſtraque mirantur; cuius odore uitales mortuis afflantur aurae, & robur, uireſque debilibus; cuius denique inexhauſtae opes, & diuitiae: illi fidem ſoli ſeruo, totoque me illi pectore trado: quem cum amo, caſta ſum; cum tango, munda: cuius in toro caelibatus, & ſoboles, ſine gemitu, doloreque partus. ad quid inanes iſtas lacrymas, & uota effundere? mori potius generoſe ſtatutum, quam alienae libidini ſuccumbere. Hoc reſponſo ueluti altiſſimo ictus uulnere, omni iam profligata ſpe, amantium arce, & receptaculo, uultu maeſtiſſimo, deiectis luminibus, obtrementibus cruribus, nulla uoce, attonitus, & mortuo ſimilis, domum repetit: occluſoque cubiculo, ubi dolor, & rabies, alio praeſertim ſibi praelato amante, (id quod

altissime elatum iuuenis in pectus descẽderat) laxare uocem, infelicissimum se appellare, incusare numina, dirasque sibi imprecari, caelum insuper crudele, immania sidera, unum in se uibratam omnem uim armorum, in se omnes faces, funesto suo casu expiatas amantium diras omnium, placatosque deos, sibi pro toro pheretrum, pro risu lacrymas, pro gaudiis luctus, pro sobole maerores aeternos, cruciatusque, omnia sui in excidium coniurasse fata, omnem aliorum acerbitatem fortuna sua oblitteratam, atque transscensam: eiectum quidem Regno Tarquinium, ceterum impleto uoto; Clodium, temeratae religionis accersitum, libasse oscula amatae, amatae fuisse dilectum; Mundum, exsilio damnatum, at per figmenta deum, & Dialium sordes expleta libidine, in gremio requiesse Paulinae; omnes denique inter angores, luctus, & tormẽta aliquid habuisse gaudij, solum se inter amantes diri statutum infelicis amoris prodigium dicere. Vbi uero post gemitus, questusq. lassata torpor membra occupabat, per quietem omnia illi ficta, & ad uota obiici, excitus in spem, rursus interrupta quiete, deprehẽsa ueritate, ruere in gemitus, maerorem, iram, & desperationem. Igitur non cibum sumere, non affari amicos, fugere lucem, gaudere solitudine, obsitus squalore intabescere, tendereque ad occasum uel inuitis haerẽte pectoribus ad uulnus alte exulcerandum amatae imagine, interdum flebiles uoces, & uasta expromere suspiria, & per stratum huc illuc uersare latus. quassati omnium animi gentilium hoc infortunio, ingentique familia occupata maerore, maesta omnia, & silentia: sed mater omnium superare maestitiam maestissima, ac lamentabili uoce, & murmure, lauare lacrymis languentis ora nati, osculari faciem, tergere frontem, fouere pectora, caussam, & arcana doloris exquirens. par cura patrem urgere. fateretur, aperiret, (obtestabantur) quo uiscera ictu sauciarentur.

tur.

tur. omnem insuper acerbitatem intus funestam, erumpentem facile mitigari: non esse desperandum de salute, quidquid gentiles imagines, quidquid purpura, fascesq. possent: promittere eius in gaudia, & imperata uersum iri: exsueret modo pudorem in amplexu parentum: ne reticeret occultam uim ueneni, & mortis asserere. Ingemiscente iuuene, (id illi pro uoce erat) recursum ad Medicorum disciplinam, artesque, obseruato uenae iactu, & decursu. non difficulter deprehensum uulnus, ulceratum cupidine pectus, & transfixum amore animum graue malum, si longior remedij mora afferretur, & non dubium occasum parentibus affirmauere Physici. exquiritur amatae nomen,& genus. statim Agnetis gloria,splendorque, circumstantium ad aures fertur. conclamatum ab uniuersis, dignam Virginem, cui, ob morum suauitatem, comitatemque, cum animi moderatione, & altitudine, uel morte amantium parentaretur. dignissimam iuueni flammam, dignamque mercede esse, non comparandam Antiochi in adamanda nouerca furori, si exstitisset Heroum ad tempora reiecta Helena, nobilissimam armorum caussam, Romanarum profecto pulcherrimam, gloriosissimamque. Symphronius,posthabita persona, & fascium terrore, demisse adstare puellae ad ianuam, prehensare parẽtes, aggredi precibus Virginem, ne tantam filij sui pietatem, tantumque ardorem occidere, exstinguique fineret, neu florentissimum iuuenem, Romanae pubis decus, tantaeq. indolis, animorum peruicacia perditum iret, neu egregiam nominis existimationem tam crudeli rusticitate foedaret, responderet amori, fortunis frueretur amplissimis, perque faces, ludibria, & casus uersato amante, ideo datam a diis egregiam speciem,insitataque decora,quo uerteret aliorum in commodum, & uoluptatem, cum insigni nominis gloria, communicaret tot bona, moderaretur animi fastum, regnaret, imperitaret,

ritaret,cum salute amantis. acceptum diis immortalibus Populi Romani nomen,& famam; per illustrem sobolem late fundi, nec dona conculcari sua, nec impari, barbaro ue, sed Romanam Romano nupturam edisserens: ad haec pollicitationes addere, perque penatium obtestationem deorum, & augusta sceptra, perque Virginis salutem, & speciem demisse illam rogare, obsecrareque, commemorata etiam breuiter infelicitate sua, si unicus intempestiuo fato eriperetur filius, quod haud dubie futurum esset, si pristinae ipsa opinioni insisteret. Haud mota adspectu, aut precibus Virgo: par priori redditum responsum: turpe esse, fidem semel datam fallere, nec unam duobus uno tempore nubere posse. Hoc pacto reiectus Praefectus, non incuriose rimari, explorareque nomen, genus, fortunas, gloriam, & patriam sponsi Agnetis. diu inter iram, doloremque solicite in id incumbens, cognoscit a familiari, Agnetē ab incunabulis Christianis addictam sacris, praedicantem Christum esse suū sponsum, Zoroastricae haud ignaram disciplinae. Fugatae extemplo e fronte nubes, pulsusq. pectoribus angor, & restituti Praefecto spiritus, patefacta uia ad extorquendum per uim, quod precibus fuerat denegatū, Augustalibus iam exstantibus edictis aduersus Christianos. Enimuero Diocletianus Iouius, Maximianusque Herculeus, quassata Babylonia, Tygride subacto, Arsacidarumque fastigio protrito, excisis Quadis, Gothis, Carpis, Bastarnisque, ac solutis tepente accolarum sanguine Istri pruinis, arescentibusque Maurorum aruis barbarico cruore exsaturatis, atrisque purpuratis arenis, prolatisque Imperij finibus, pace ubique gentium, praeterquam eorum in pectoribus, tranquillissima parta, Romae XI. Kal. Maij, splendidissime triumpharant; collatisque inter se consiliis, inexpiabile Christianis indixere bellū, ne mollesceret summo in otio ferri cupido, animorumq.

fero-

ferocia languesceret. Itaque Diocletiano IIX. & Maximiano VII. Cõsulibus, Nicomediae duobus edictis Christianorũ scripta flammis absumi, abolitis sacrificiis, Christianisque ritibus, Ioui, Martique offerri tura, & repugnantes dirissimis cruciari suppliciis iubentur: mox, peractis uicennalibus, per uniuersas gẽtes dirus mucro perstringitur, infinita caede funestatis Prouinciis, corporibus discissis, auulsis membris, truncatis ceruicibus, decurrenteque amnis in morem trucidatorum sanguine. insignes relati a pugnantibus triumphi, crebrae uictoriae, nobilissima trophaea: summa inter cruciatus, mortemq. ostentata animorũ constantia, summa uirtus, irrisae poenae, ultroque accersitae, cum ludibrio Augustorum, ingentes praedae partae, & clarissima spolia, uel in Caesareo gynecaeo, Augustarum frontibus augusta cruce micantibus, superata persecutorum audacia, retuso mucrone, aut hebescente acie: demum cruentissimis proeliis concursum, praeclarissimeq. a nostris debellatum, compulsis priuatam ad uitam deposito trabearũ fulgore Diocletiano, & Maximiano. Igitur cum fremitu misſi, qui Virginem ad tribunal attraherent. magnus circa Virginem parentum, aequalium, ancillarumque subortus fletus, repercusſis manibus, passoque crine. At ipsa Virgo, interrita, uultuque laetisſima, affari, placideq. suam lugentes uicem consolari: ac, certa de uictoria, ipsis lictoribus dignatione oris, corporisque uenerabilis, ad Praefectum accesſit. In eximia Virginis forma, adspectuque, aduersarij mollita ferocitas, & ingeminata erga filiũ caritas, non in uilia, & pudenda labantem. oratio quoque mollis, & blanda, longo captato initio: mox minae additae, & respectata uis cruciatuum, omnibus a Virgine illusis. Postera die paribus laboribus insudatum haud feliciori euentu. si horreret sacra thalami, si castitas tantopere illi probaretur, si Geganiam, Vereniam, Canaleiã,

Clau-

Claudiamque aemularetur, si cuperet Sibyllae nomen, & famam, expulsis Christianis ritibus, & ferali damnatarum artium murmure, Vestae ante aras obuolueret genua: esse illi locum, uel ad famam, uel ad gloriam: asseruari in eo sacrato Virginum coetu ignem perpetuum, ac sempiternum, Romanique fatale pignus Imperij Palladium, Troianas inter flammas, cineresque ereptum: nihil illi posse honorificentius, augustiusque accidere: triginta annorum uirginitatẽ posse ingenti sua gloria claudere: non spernendum illum sacratum Virginum cõuentum, queis submitteret fasces aeterna Senatus, Augustorumque auctoritas: de uia cederet, & triumphorum intra gaudia, splendoremque tantum tribueret: hoc non dedignatas uel nobilissimas, pulcherrimasque aeuo in omni, ostentare. Cui Agnes: Filij paulo ante tui nuptias sum detestata, alijs fortasse non spretas: qui etsi in uestigio labat, & patrio ad occasum more decurrit, utitur tamen benigno caeli adspectu fulgentis, non aura, luceque priuatur, uiget opibus, specie, roboreque iuuentae. hunc Christi ob amorem spreui, dedignataque haud immerito sum: compellor nunc saxeis, aeratisque flectere genu idolis, in summi contemptum Dei? atrox impietas, summum scelus, inexpiabile nefas. etenim apud omnes gentes desciscere a religione horrendum piaculum, & merito, Christianis uero non modo id funestũ, sed prope absque spe reconciliationis. nõ enim in fictili structura, aut artificis manu elaborata, diuina Christi consistit maiestas. is pedibus astra premit, ipse nos motu, & aura donat, & ab eo pendent omnia: ipse principia statuit rerũ, & certo in ordine locauit: Vestam istam Pythagoreorum haud infitior non solum uolui circa ignem, ueluti aeternae uirtutis imaginem, a Numa Rege amico (ut uestrae fabulae canunt) Nymphis, Camoenisque constitutam, uerum etiam igne cremari sempiterno, iam uestrorum ab

occasu

occasu patiendorum non incertũ cruciatuum pignus habetis. de Regina, & dea uestra nullis conspecta uiris supplicium apud inferos sumitur. idem & uobis illius cultoribus manet. alia mihi mẽs est, & multum ab inscitia, erroribusque uestris diuersa. non nisi Christum colere, & illi seruire, in animo est. si illius ob nomen, amoremque tormenta subeam, id mihi in fama, & gloria. Quam Praefectus elate loquentẽ admirans, simulq. excipiens, Puellarem (inquit) istam aetatulam quam uelim ratione firmatam? magnis contumeliis inuicta deorum numina facessis: tolero haud impatienter. damus id nimis tenellae aetati, damus pulchritudini: noli, quaeso, Agnes, teipsam eo insania deiicere, unde iustas numinum iras sentias. trahit aliquando omnia debita secum ultio: lacessitique dij rebellantes dignis solent mactare suppliciis, quos antea insanientes multa miseratione pertulerunt. Cui Agnes: Ne tibi mea contemptum aetas pariat: fides, & religio haudquaquam percensis annorum lustris, sed consilio nititur: & mens accepta Deo magis, quam spatia aetatum: nullum apud te, tuosq. deos deprecor gratiae locum. si quid ipsi a me uelint, me alloquentur: eorum non horreo adspectum, nec reformido congressum: satis eorum noui imbecillitatẽ, & nudata robore pectora, & saepe delusa terga, spretamque dexteram, satis inscitiam, & fraudes: id per te agunt, id moliuntur, in hoc ardentissime, cupidissimeq. incumbunt, ut omnia secum in exitium trahant, paresque secum sentiat omnis mortalitas poenas. at tu frustra desudas, ruetque in irritum tam impiae spei uotũ: nec ipsi in suscepti discrimine belli, signorumq. mox conferendorum terrore fortunã suam laetanter excipient, meq. sibi cessisse tripudiabunt. cuncta iam belli ipsa felicis omina, certaeq. pignora uictoriae habeo: quandoquidem eo in pectore, ubi Christi efflorescit amor, uigetque pietas, nullus insidet mortalium

pauor, certusque ineſt de ueſtris diis, tyrannorumque crudelitate triumphus,& palma. Et Symphronius: Duorum iam tibi eligendorum optio datur, aut aliis cum uirginibus patrio ritu, ac pietate procumbendi Veſtae ante ſimulacrum, aeternosque focos, aut ad gentilium dedecus turpiter in lupanari inter multorum amplexus, & libidinem amittendae pudicitiae:&,ad aceruandum dolorem, faceſſendamque inſigniorem contumeliã, a tuo arcebitur congreſſu ſacrilegum Chriſtianorũ genus, ut horum impiis denudata carminibus, ad ſummã Chriſti tui turpitudinem, caeleſtisque (ut dicis ipſa) ludibria tori, inter infanda, atque obſcena uerſeris. Et Virgo : Ideo ſic ſcelerate faris, ſicque crudeliter fremis, tamq. impia, & indigna Romano homine minaris, quia Dei mei nondum clade tua es uirtutem expertus, tremendique roboris ictum : at perſpectae mihi illius opes,ſumma poteſtas, notaque benignitas, & largiter cõmunicati fauores,omnem tui, idolorumque timorem eximunt, penitusq. propellunt . extenta meũ in auxilium,fauoremq. Ieſu Chriſti dextera tonat, iam fulminat : a nullo corpus uiolabitur meum : multoque cruore uadenti ad facinus pudicitia ſtabit Agnetis, emicabitq. alterius cum pernicie caeleſtis mucro, nec indignas libidini dabit inferias : nõ fragilis pro me obiicitur murus, non tuorum ariete deum, non ullo fraudum,ſcelerumque machinamento quaſſandus, aut minarum ſternendus, uellendusque terroribus: aſſurgant licet aera in proelium, capeſſant marmora pugnas. hominum haec funduntur in uſum, ſaepeque his plateae ſternuntur, effulgentque inter teſſellati operis, uermiculatique emblematis pretium pauimenta domorum, & curiae. pro, quam negle&ta deorum turba, quam uile agmen, quam praefracta acies, nulli metuenda bellanti ſub Crucis uexillo? Tunc Praefectus, uehementer indignatus, exſui ueſtibus Virginem, & ita nudam duci

in lu-

in lupanar, perque bucinatorem inuitari ad ſcelus impudicos, ſimulq. his poenis deorum expiari diras, ſoluente noxam puella iubet: Sed nudatae Agneti, (cum undique laſciua a iuuentute ad ſpectaculum auidiſſime, cupidiſſimeque concurreretur, iamque omnium mente agitarentur, uorarẽturque inaeſtimabilis decora pulchritudinis,) laxati fudere ſe crines, fruſtrati ſpectãtium lucem, atque cupidinem, obtecta niue. non animaduerſum prodigium caeca apud pectora, & auida ultionis, & haud affixum Martiae gentis animo, ſi intellectum, haud adſcriptum ueneficiis, damnatoque carmini, nec itum tantum in dedecus dehoneſtatis pudicorum oculis, mentibusque nullius uerecundia uirginalem excellentiam, gloriamque, & gentilicia inſignia tuente. Virginem Romanam, nobiliſſimo genere, decóreq. pulchritudinis ſplendidiſsimam, tantae modo gloriae, & famae, ſingulariſsimaeque pudicitiae, & nulli Virginum, matronarumque inferiorem, quod iniuſtas alterius flãmas repreſsiſſet, & impia amantis uota ſpreuiſſet, infregiſſetque nefariam ſpem, & quod ſe dignam patria, dignam maioribus oſtentaſset, trahi ad infame proſtibulum inter ſcurras, ſaltatores, mimos, lenones, ſcortaque impuriſsima. non iſta ſancita Senatus, nõ praecepta maiorum, qui omnibus uirtutibus, tum caſtimonia praecipue excelluere, quique muliebrium nudationem membrorum, ne in rebelles quidem, captosq. uſurparunt. mortuis ſemel Veſtalibus hoc ignominiae uulnus a Mileſijs (cũ deſperatione diriter in uiſcera ſaeuirent ſua) ad terrendas reliquas hoc miſerabili, ignominioſiſsimoque ſpectaculo inflictum: luce functas, animasque haec poena perſtringere, non uiuentes, quae tamen nimis inhumana, nimis crudelis, atroxque in ciuem, & Virginem uiſa. at non uirginitati uis, & ſigna inferebantur, nec data teſsera. concinentibus tubis, emiſsarij, gladiatoresque in pudicitiae arcem, aeternumque domici-

 lium

lium impurissime, crudelissimeque immittebantur, nec eminentissimũ castitatis fastigium conculcari, proprium ue exstirpari feminae decus, nec tam infame sacrum diis offerebatur, mactabaturque ea Veneri, ac cupidini uictima, inuicti Quirini legibus nõ modo de pudicitia corporis, oculorumque, sed ne uerbis labefactaretur obscenis persancte prouisum. pro scelus, non iam Spartana id agebatur in Vrbe inter pancratium, ac luctã puellarum, foedissima Graecae libidinis, atque impudẽtiae monumenta, ac perpetuas infamiae notas. non iam Babylon, Nasamones, foediq. Arabum populi, cognatae ueneris soboles, iura orbi dabant. stabat Senatus, & Capitolij culmina uisebantur, monstrabanturque aedes Pudicitiae, & sacra Vestae, & tamen tantum usurpari facinus, nefasque; & adesse, qui probarent scelus, & flagitium, attollerentque supplicium laudibus inter indecentissimos iuuenum risus, libidinem, ac procacitatem, tripudiaque meretricum, lenonumque, quasi eorum nefariae artes eo pignore nobilitarentur, meretricibusque summae, excelsissimaeque Virginis societate turpitudines, & dedecora sua non uelata modo censentibus, sed apud omnes gentes illustrata, collocataq. in gremio honoris, famaeque. fuisset hoc tolerandum Caligulae, Neronis, Othonis, Vitellij, Heliogabali, Galienique temporibus, quorũ insatiata, scelerataque libido per dirissima, foedissimaque flagitia, inter crocotae, mitraeque ornatum, ac inter strophij, psaltriique lasciuiam, uariatorumque mollitiem fasciolum sanctissima uetustatis iura, Caesarum nomen, remque Romanam fuerat depopulata, orbemque terrarum eadem flagitiorũ lue, & corruptela dedecorarat. At ista Diocletiani, & Maximiani modestia non norat: quibus etsi Christianum nomen quam maxime inuisum esset, ingrata tamen semper fuere turpitudinis, & libidinis exempla; &, si a Christiano sanguine continuissent ambo ma-

bo manus, omnium superiorum Caesarum gloriā transcendissent. ea illorum fuerat rerum gestarum magnitudo, ea continentia, & felicitas, roburque pectorum, & audacia. At Virgo, ad fornices Circi Agonalis, ubi aedes illi nunc dicata conspicitur, non digna moles tanto certamine, & arena, (licet ad lupanarias Suburranas Caelio in monte scortis olim constitutus esset locus) tracta, Dei Angelum paratum inuenit, qui terribili eam splendore circumdaret, obtusa intuentium acie, & flammae in morem emicante pariete, profusa demisse ad preces albentem caelitus demissum sibi uestitū membris adaptat, nudaque operit, singularibus pro summo beneficio actis spōso gratiis. is uestitus adeo iustam Virginis staturā occupabat, ut ad id data opera omnino factus crederetur: tantusq. emicabat cādor, ut haud caeleste dubitaretur id opus esse. nefarius ille locus Virginis honestatus adspectu mutarat faciem, & usum: sacellum, non lupanar, iam uideri. rigabatur Virginis lacrymis pro aduersariis effusis, qui scortantium luxuria, & affluentia uoluptatum inundarat: piissimas uoces excipere, qui meretriciā procacitatem exhauserat: sacrata Virgine, summae castitatis, ac puritatis honestari, qui nonnisi nudata lasciuientium membra uiderat. At Praefecti filius, cuius gratia Virgo in iudicium trahebatur, uehementer afflictus, anxiusque, uotis suis incassum effusis, erectus in spem uictoriae, uel in inuitae triumphādi Virginis amplexibus, stuproque, decurrerat ad locum, succinctus solita audaciū, atque in ganeis exercitatorum cohorte elatus, tripudiās, & scomma iactans, praemittit tamen ex sodalibus nonnullos delectos, seu ut Virgini acriorem facesseret contumeliam, ex multorum osculis, amplexibusque, seu ut repulsam ulcisceretur, aut occultiori aliquo consilio tegeret prurientem libidinem praetextu humanitatis. sodales, incitati stimulis dicentis, suopte simul ingenio, &

longa exercitatione deiecti in uenerem, tantaque in Virginis pulchritudine impotenter exardescentes, ferociter, impudenterque irrupere in cellulam, elusa maiorū continentia, ac ueluti ferrei saeculi duritie non mediocriter improbata. Sed intrantibus obiectus cum terrore splendor, refrigerata uenere, contusisque spiritibus: extemplo trepidis pectoribus relatus extra limina pes, demisso etiam ore cū admiratione. Verū Praefecti filius, atrocius in furorem, & libidinem ruens, irridere sodalium metū: fractas uires, languidos animos, & torpida pectora damnare: non tentatum ob ignauiam proelium, non concussum puellae uallum, non praelibatam Virginitatem: sed non eo dignos praerogatiuae fauore; non tam rara, excellentiq. pulchritudine: fato sibi eam portendi palmam expugnatae Virginis: haud tantam sibi inesse mollitiem, aut puerilem spiritum: pollere audacia, ualere uiribus: nō insuetum talibus bacchari, nec reformidaturum (quae adorauerat) toruam oculorum aciem, & turbata ora, aut iniiciundas pectori manus: exciperent modo ipsi ignaui, imbellesque, & non digna soboles Romana eiulantis Virginis uoces, pulsataque anhelitu pectora, uisuri insuper raptae, protritaeque trophaea uirginitatis: decorasque tanti fastus, tantaeque maiestatis exsuuias iuueniliter, tumideque iactabat: mox, agētibus furiis, ingreditur ad Virginem, nixis demisse genibus apprecantem: & haud quaquam scintillanti luce conterritus, ipsiusque Virginis facie, Solis aemulante fulgorem, audaciter ad Agnetem, nec data salute, amplexandam, quasi Laidem, aut Floram, Gentiam, aut unam ex uulgaribus scortis, festinanter accurrit, cum subito, non dimota Virgine loco, & haud illa tacta, ueluti ictus fulmine, praeclusis faucibus, miserabiliter allisus humo, exanimis concidit. longa interim tracta mora, solita ad obsidendas mulierum ianuas, inuigilandumque stupro, sodalium caterua, existimans

ſtimans iuuenem Virginis eſſe in amplexibus, frui tranquillitate lucis, amoriſque, praeteritas aerũnas, ignemque largiſſime crebra inter oſcula, interque lacrymulas excuſatae audaciae, & rigoris, ac petitae ueniae ſolantem, incuſare ſeipſam, quod a priſtina impudentia in optatiſſima occaſione turpiter, pauideque degeneraſſet. tortis etiam ſuſpicione, atque inuidia animis, cum unus, iuueni longa amicitia, paribuſque moribus illi carior, gratulaturus audaciae, atque illecebris cellulam intrat: ſed, exanimem conſpicatus iuuenem, ſuffuſam pallore faciem, terribileſque intuentibus oculos, & rigentia dirum in modum membra, turgida labia, ſpumaque oppleta, pietate, ac dolore ſaucius, inclamat, Accurrite, Romani, pientiſſima gens, accurrite: iacet exſtinctus flos Romanae pubis. impudiciſſima meretrix in alterius tripudiat occaſu. haec praemia feralibus ex Chriſtianis ſacris Roma refert? en, antequam iterum patria crémetur, cinereiſque ualletur aggeribus, mactate nocentem, uertite in auctorem ſcelus. Statim ad hanc uocem ingens exorta perturbatio, metus, rabies, & admiratio: incertae uoces effundi, fremitus, & dirae exaudiri: pars noxiam rapi ad caedẽ, & unco in Gemonias trahi clamitare, pars innocentem credere, & propulſatam iniuriam iuſto deorum iudicio, non illatam: pudicitiam uel in ſacrilega, patriorumque contemptrice numinum caelo caram: infandam poenam, & degenerantem a maiorum caſtimonia nimis crudelem ſuperis uiſam, & ideo uerſam in auctorem: haud tantum habere uirium magica carmina differere. Sed aduentu Praefecti omnia ſubito mutata. decurrebat ille, audita filij morte, non praeeuntibus lictoribus, non praelatis faſcibus, non purpuratus, ſed exſangui facie, tunicatus, oppletuſque lacrymis, inter amorem filij, & deſiderium, interque uindictae cupidinem. longus quoque comitum ordo, & ipſe lugubris, cũ

multo

multo squalore. excitis etiam lacrymis ad ostentationem, maestos praeseferre uultus, oculosque, ac supplices manus tendere ad populum, Iouem, Martem, Quirinum, indigetesque Deos obtestantium. Praefectus, ubi ad exanime cadauer adstitit cum amicis; En, inclamans, dirissima feminarum, Medusa peior, & nocentior, iusta iam dolori soluisti, magicique ui murmuris per funera meorum impudicitiae parentasti? Haec saepius ingeminans, osculari filium, & abluere faciem lacrymis, & fouere artus: deinde, plorans, parcensque haud gemitibus, rimatur ab Agnete caussas interitus, & originem. Cui pia Virgo: En, qualem sibi filius optarat tuus, sortitus est exitum. militabat inferorum Principi: perauide illius imperata compleuit, & dignam meritis mercedem tulit: stratus suo malo, sua libidine iacet. aliorumprimo in occursu cecidere uires, cessit audacia cũ stupore, ideo procul ab illis pulsa cacodaemonis uis, atque potestas: (nemini enim cruenta illa bestia, nisi uolenti per flagitium, & scelus nocere potest) certae quoque grates moderatori rerum sunt actae: is mihi beatam mentem cum candidissima hac cyclade misit, ut beneficio suo turpitudinem, & impudentiam uestram procul eijceret, notaretque: is florem intemeratae meae seruauit castitatis, quam nutricis ubera suggens illi uoueram. huius caelitus irrumpentium oculis offusus splendor furentes libidine in preces adegit animos: at perfricata impudentissimi filii tui frons, impurus animus, & furibunda libido, nullis est refrenata miraculis, nullis absterrita ostentis: nec me Virginem ciuem suam, clarissimis ortam parentibus, nec inurbane, incuriosque educatam existimauit, sed inter stridiorem irarum, illecebras libidinum, intolerandaeque fremitum audaciae, ruit in immane nefas, exarsitque inaudito facinore, & tamquam bellua, acerrimis morsibus, intolerabili impetu, uehementissimaque rabie, ac

bie, ac summo furore, grauissimoque incursu, & feritatem, & libidinem exasperauit, inflammauitque suam: ideoque regnantis fulmine stratus, Veneri suae infelici libauit occasu. Tunc Praefectus, seu temeritatem suam agnoscens, indigneque in Virginem peccatum innoxiam credens, seu necessitate adactus, traductus etiã in spem, sanctitate Virginis, recuperandi filij, uersus ad Agnetẽ: Ex hoc intelligam, haudquaquam maleficio tuo filium occidisse meum, si in id Angelum precibus attraxeris, ut sospitem, ualentemque mihi illum reddat. quod assecutus, haud incerte omni te sceleris suspicione liberabo. Et puella: Quamquã non ista ritus recipient uestri, ac pectoris angustiae, nec de nobis benemerita umquam uoluntas, tamen, ut cunctis summi patescat gloria, numenque Dei, haud grauate tuas in preces descendam. Vos hinc igitur abscedite omnes, ut solitas, dignasque Deo perferam uoces, & uota. Abeuntibus omnibus, Agnes, ut erat mitissimi ingenij, & femineo nequaquam more ultoris, praesertim tantis lacessita contumeliis, animo uere Christiana, deuolutis iam ad preces aduersariis, hoc in triumpho ponens, uincere officiis, & pietate, genibus solum premens, demississime, & multa cum religione, ac lacrymis, Christum pro luce, auraq. exstincti iuuenis impartiunda, afflandaq. iterum membris apprecatur. Haud difficulter exceptae preces: adimpleta statim petitio: missus e caelo Angelus, puellam, pie flentem, consolatur, erigit, ostenditque Christi peramplum erga ipsam fauorem: iubet laetanti animo esse, neminem in terris exsistentem Christo cariorem Agnete praefatus: mox iacentem aura, & uita donat. Tunc, Virgine ouante, Romanus, exstincta penitus, qua antea impotentissime, nefarieq. deflagrarat, libidine, demisso uultu, humilis, ac pudibundus, Virgini gratiis actis, deprecatus iniuriam, & audaciam, foras prorumpit, uociferans, inania esse deo-

rum simulacra, taeterrima sacra, inanes cultus, & funesta tura, omnia profana, & obscena, extorum, fibrarumque ridendam inspectionem: his nonnisi superum conciri iras, & luem, ac fatum in pectora uiuentium rapi: expertum se esse poenas, expertum immania supplicia: omnes deos, & Romana numina nihil aliud esse, nisi furias, & scelus, secũ arsisse, secum uolutata per ignes, & gelu, acerbissimosque cruciatus, multorumque uidisse amicorum, gentilium, atque affinium spiritus: unum reperiri Christianorum Deum, perennem, sempiternum, ac beatissimum. Qua re audita populus obstupescere, alter alterius ora cõtueri, quati ancipitibus, uarias trahi in partes; hiscere, mussitare. Hoc animorum motu auguribus, sacrificulo, dialibus, aedituis, flaminibusque nuntiato, tantus stupor, tantaque superstitiosos subiit animos ulciscendi libido, ut uniuersi ad locum decurrerint, conclamantes, haud incertis signis iram portendi deorum: non per ambages supplicia cani uẽtura: egere expiatione populi Romani nomen: esse iam profanata uetustissima sacra, caelo accita, caeloque auctore instituta: caerimonias Quirini, Numaeque, unius conciliati sideribus, alterius deorum congressu uerendi, temeratas nefario unius saltatricis scelere, impiissimoq. sacrilegio: affusa caelo ancilia, tripudia sollistima, haruspicinam, Cerealia, lectisternia, Solitaurilia, Lupercalia, Parilia, Saliorum instituta, ac Saturnalia, Quinquatria, augurale ius, disciplinamque, & ipsa Quirinalia spreta, quae maiores tanta religione, uenerationeq. in dirissimorum discriminibus bellorum constituerant, unde illis immortale decus, nomenque cum propagatione imperij ad cõfinia terrarum partum, nunc in anilem, contemptamque sectam, magicis artibus famosam, tam turpiter, nefarieque a ueris, patriisque numinibus desciscí: uexandam, affligendam, discruciandam, trucidandam, perpetuisq. inferorum supplicíis

pliciis deuouendam quam protinus magam, eiusq. cruore parentandum offensis diis, placandosq. maiorum manes. Quibus uocibus inflammata plebs, prona in crudelitatem, inconditis passim clamoribus perstrepere, uociferari, fremere, minitari, exposcere ad necem Virginem, nunc Medeam, nunc Circen, immutatis hominum mentibus, compellans. alta presit cura animum Praefecti: eximi fauore suo discrimine Agnetem non posse: acceptaeque par referri gratiae. ueritus tamen Augurale iudicium, & calumniam Pontificum, in superstitiosissima Ciuitate, relicta concione, tristis abscessit, in Aspasium Vicarium reiecta re. Hic, subdoli, ac turbidi ingenij, mirae artis, addictissimus patriis caerimoniis, & ob id nostris infestissimus, popularem auram capturus, satisfacturusque flaminum precibus, dictisque, magnum illico accendi rogum, puellamq. in eum coniici iubet. Laetabunda, & haud trepide ingrediente Virgine, bifariam secessere flammae, cum non exigua spectantium clade. Vnde acerbior uulgi ira, clamorq. maior, ac terribilior, discrepantibus uocibus, mistisque stridoribus. discursare circa plebes, iactare ligna a longe, non audere cominus accedere, ac maledictis, uocibusque lacessere. nobilitas ad tãtam pulchritudinem, ac tenellam aetatem miserescere clarissimae Virginis, incitari religione deorum: nemo palã tueri, & pauci in occulto damnare. At Agnes, extentis per flammas palmis, ita, caelum intuens, fatur: Omnipotens, adorande, colende, tremende pater Domini nostri Iesu Christi, tuum aeternis nomen cantibus excipio, quia per unigenitum Filium tuum frustrata sum impiorum manus, & illecebras, ac fomenta libidinis immaculato pede calcaui. ecce nunc, leniter flante aura, nefariae, diraeque faces exstinguuntur; earumque globi, undaeque in sceleris euibrantur ministros: ipsi diro mactantur incendio. attollo te, pater praedicãde, quan-

do intactam, incombustamque per flammarum ardorem ad te peruenire finis. ecce, quod credidi, oculis haurio: quod speraui, teneo: quod exoptaui, complector: te labiis, animoque confiteor: te totis uisceribus expeto. En ad te uado, uerum, uiuumque Deum, qui cum Domino nostro Iesu Christo, Filio tuo, almoque Spiritu, uiuis, & regnas aeua in sempiterna. Vix completa oratione, ignis amisso ardore frigescit, penitusque emoritur. Quare animaduersa, uulgus magis, magisque cruciari, & in Virginem fremere, & prope cunctanti maledicere Aspasio, quod, trahendo morã, sineret tam impie illudi diis, cum Christiani nominis gloria. Quamobrem Aspasius, impatiens clamorum, & ipse in caedem, & diritatem pronus, iugulum mucrone transfigi, & sic mactari uictricem iubet. Sauciata Agnes sese effundente cruore, magnanime, honestissimeq. (ut uirgini, & Romanae par erat) corruit XII. Kal. Februarij, tumulaturque a parentibus ad uiam Nomentanam, haud longe a moenibus: alia insuper eundem ad locum X. Kal. eiusdem mensis mactata uictima Emerentiana, ipsius Virginis collactanea; quae, etsi nondum lota baptismate, acri tamen Christi succensa amore, auidaque caelestis laureae, dum inter gemitus, lacrymasque, ac defunctae desiderium orat ad tumulum, damnatque magnanima uoce immane in Virginem facinus, patrios exsecrata Deos, funestosque cultus, & dira Augustorum sancita, a concitata multitudine lapidibus obruitur, collocaturque ab Agnetis parentibus Virginis ad latus, ne, quas uiuas singularis deuinxerat amor, busta disiungerent. At Agnes, inter gaudia sui, caelestisq. triumphos aulae, parentũ haudquaquam lacrymas, gemitusque oblita, quorũ pectora occasu suo, summo, acerbissimoque dolore transfossa fuisse intelligebat, nocte quadam intempesta his ad tumulum excubantibus, flentibusque, inter splendidissimas incedens acies puellarũ,

lectam-

lectamque sodalium militiam, ipsa dumtaxat extra ordinem, ceteris certo in loco consistentibus, progressa, sese genitoribus exhibuit, ostenditque, solando aegros, attollendoque animos: nam luce se circumfusam aeterna, aeternaque fruentem aura, cum his (quas cernerent) dixit; maerorem, quem ex obitu pertulerant suo, missum facerent: dedecere luctum illum summam, in qua uiuebat, felicitatem. Non multo post tempore nō ignobilis aedes in honorem Agnetis ad eius mausolaeum constructa est, quattuordecim nixa columnis, totidē paruarum alio ordine superstantium: sed duae ex alabastrite maximae effulgebāt, uarij, ac distincti marmoris lithostrato nobilis, ualuisq. aeneis, quas modo in simulacra Angelorū conflatas in Sixtino sacello ad Praesepe conspicimus in Exquiliis, quod Sixtus V. erexit operū magnificentia antiquitati paene par, celeritate non minor: ut in Annalibus nostris fuse scripsimus. Agneti aedem, ac memoriam Constantinus Magnus, saeculorum omnium princeps, & Romanae Ecclesiae amplificator eximius, exstruxit, rogatu Constantiae filiae, nobilissimae Virginis, quae, insanabili ulcere cōuulnerata, in eo fastigio maiestatis, & gloriae uehementissime uexata, nondum Christiana, cū ad Beatissimae Agnetis sepulcrum accessisset, obdormiscens, Agnetis uocem audire sibi uisa, iubentis agere constanter, Christique capessere religionem; nec multo post, cū, depulsa uulnerum foeditate, deformitatéque conualuisset, Christianis expiata undis, cōcepto castitatis uoto, in eandem opinionem, & cupidinē impulsis Attica, Arthemiaque Gallicani nobilissimi bello Ducis, filiabus, (cui iam ipsa uirgo, inuita licet, a patre in praemium stratae barbariae, pacatorumq. limitum fuerat destinata in coniugem) persancte uixit, non ingrata Agneti, cuius uitā est imitata, pieq. nomen uenerata, relicto Aeliae Pulcheriae Augustae, Arcadij, Eudoxaeque filiae exemplo incre-

dibilis

dibilis castitatis, summae religionis, rarae sapientiae, augustissimi pectoris, liberalitatis egregiae, praestantissimi ingenij, excellentissimae uirtutis, caelestisq. uirgini sanctitatis, quae, Constantiae generis fulgore par, fastigio opum maior, regundorumque artibus populorum, gloriaque praecellentior, Agnetem praecipuam inter caelites patronam sibi adoptauit, reliquiarum parte nobilitato Byzantio, piis cantibus haud raro Propōtide, Bosphoroque respondentibus, ipsisque Augustis cum flore aulae demissisime, religiosissimeque, in magnae, inuictaeque honorem Agnetis, psallentibus. Olim ad eius tumulum sacratarum Virginum coenobium constructum fuit, insignis fama sanctitatis, monasterio quoquè S. Laurentij in Fonte in Suburra illius iuribus attributo, ordinis S. Benedicti. ceterum, Sixto IV. iura humano generi dante, locus ille incoli a Virginibus desiit, uel grauitate caeli, uel quia indecorum, atque intutum uidebatur, aucta hominum licentia, inter armorum turbines, externaque bella, procul frequentibus locis, sacratas habitare, & ipsas a pristina sanctimonia degeneres. Sub S. Agnetis patrocinio, signisque, coetus ille Virginum diu militauit, & Agnetis postea nomine extabuit, nouissimae rectricis, locoque praepositae: translato primum dominio ad Fratres S. Ambrosij ad Nemus, extra muros Mediolanenses, deinde, ex auctoritate Innocentij IIX, ad Canonicos Regulares, ex norma S. Augustini.

Carolus de Mallery sculp.

S. LVCIA X.

INter Romani nominis decus Agnetem, & Alexandrinorum faſtigium, ſidusq. Catharinam, fulgebit Syracuſarum lumen, atque ornamentum Lucia, maior illis gloria, ac nomen, quàm tot Poenorum exercitus, & duae florentiſſimae, atque ornatiſſimae Athenienſium claſſes profligatae, ſimulque ingentes illae terra, marique opes, quibus Inſulae imperitarunt, ac iacto uallo Carthaginis muros ambiere, & perſaepe ipſae ſeruientes, aliis libertatis lucem importarunt, fruſtra gentilium teſtimonio, famaque attollente Archimedem, aequantem naturae molimina, & ſideribus colludentem. Naſcitur Lucia Syracuſis, praeter memorabilem loci naturam, ac pulchritudinem Arethuſae fonte inſignibus: quae ſe ad Ortygiam inſulam amantibus aquis laetabunda commiſcet Poetarum fabulis decantata, utroque parente nobiliſsima. Sed mater, nomine Eutychia, ob Chriſtianam pietatem ſcriptoribus nota, feliciori omine ad poſteros tranſiit. Virgo, orbata patre, genitricis religione ſacro lauacro expiatur, traditurque educanda nutrici, praeſtanti feminae pietate. Vt primum per aetatem licuit, Chriſto uirginitatem ſacrauit, & ceteras addidit uoto uirtutes, miram religionem, morum comitatem, & modeſtiam, incredibilem animi ſummiſsionem: non fractus illi inceſſus, non munditiarũ

cultus: neglecta coma, parcus obtutus, castissimi mores inerant, sic, ut non in gremio uiduae educata, aut uiduae filia, (cum nimia interdum caritate, atque indulgentia uiduarum filiae abusae in obscena, & turpia prolabuntur) uideretur. Sed Eutychia, ex affinium consilio, inuitam cuidam adolescentulo uirginem spondet, acriter accensa posteritatis desiderio. Interim ipsa non dubio mortis periculo urgeri: quam ita affectam cernens Lucia, desperatis Medicorum artibus, naturaeque remediis, rata exposcendam a superis opem, rogat obnixe matrem, ut Catanam contendat, obuolutaque Agathae sepulcro salutem exposcat, non dubie a Deo assecutura Agathae meritis, precibusque. Enimuero Agathae nomen late apud gentes inclaruerat, celebrabaturque praecipue in Sicilia, tanta hominum opinione, ut frequentibus agminibus decurreretur ad tumulũ. quin quaginta millibus passuũ Syracusae a Catana distant, locatae in promontorio Lylibaei, uastatis iam (quae inter ipsas, & Catanam interiacebant) Vrbibus, Megara, & Naxo. Itaque; natae consilio approbato, accingit se itineri mater; ductaque secum filia, cum haud contemnendo comitatu, Catanam intrauit. At Luciam, Agathae aedem ingressam, recordatione fortitudinis, rerumq. gestarum, ingens inuasit ardor, cũ martyrij cupidine; mox, contemplata Virginis corpus, crudas mammas, effulgentemque manum, uberrime fleuit. At, cum sacra fierent, recitato Euangelio, quando Marthae, tactu uestis extremae, a Christo est restituta ualetudo, uersa ad matrem Lucia, num ea crederet, speraretque eundem a Deo fauorem Agathae precibus, interrogat: quam cum confidentem reperisset, peracto sacrificio, & abscedentibus ceteris, cum genitrice ad latus busti procubuit uenerabunda, feruensque ingenti erga Christum, & Agatham amore. Cum intẽtius oraret, correpta somno, uidit Aga-

tham,

tham, incredibili micantem lumine, uesteque undique irradiante pyropis circumdatam, inter beatarum mentium turmas incedentem, dicentemque sibi: Quid a me petis, Lucia soror, quod ipsa genitrici continuo potes impetrare? fides illi tua opitulata est: ecce recepit ualetudinem: tuq. iucundum iam Deo in corpore tuo tabernaculum praeparasti. sicut meo nomine Catana attollitur, ita tuo Syracusae fulgebunt. His dictis euanuit. Excitata a somno Lucia, laetam, & uegetem matrem amplexatur; interque gratiarum actiones, & tumuli oscula, atque hilaritatem, rogat, obtestaturque per Deum, & Agathae nomen, ne sibi faces, & thalamum subiiceret, simulque fortunas ad pauperum inopiam, & calamitatem mitigandam attribueret. his se non ingratam caelesti sponso ostentaturã: dedisse iam, cum thalamum inuitae substerneret, in quo lecta uirginitate obscena passura fuisset cum aeternis aerumnis: iisdem se modo in auras eueheret, nactura generum nullis egentem rebus, asserens. Sed Eutychia, commemoratis omnium diuitiarum supplementis, laudata quoque industria, ex auctis ab occasu uiri fortunis, filiae postulata in extrema uitae reiicere, feminea, & uiduali auaritia irretita. Cum risu excepta a filia materna donatio, illusae sordes: nihil in funere laeti, omnia tristia, funestam donationem, nec adeo superis caram, cum post se trahi non possit: spontanea eos ouare largitate, nec redundantiae liberalitatem inesse, & dona ab inuitis extorta plena inuidiae, & uacua mercede, ac nosci in egestate magnificentiam, & praesertim erga non petentem, ostentat. His Eutychia concussa, filiae cuncta permittit: quae reuersa Syracusas statim muliebrem mundum, & uetera gentiliũ ornamenta, uendidit, effusa in egenos pecunia. Qua re sponsus animaduersa, quaerit a Luciae nutrice, quid caussae sit, ut dotalia ornamenta, tantaque supellex adeo improuide, &

festinato distraherentur. Sed nutrix, ingenio sagaci, & pio, ait, non ideo distrahi, ut iacturam patiantur, sed ut commodiori in loco auctis redditibus cum ampliori familiae dignitate locentur. Qua deceptus ambage uerborum adolescens, desiit amplius de uenditione perquirere, ultro sponsae prudentiam admiratus, cum breui animaduersa stultitia, cognoscit omnia absumpta, ac dissipata, simul sponsam Christo dedisse nomen. crudeliter furens, sponsam perduellionis ream ad Paschasium defert: uiolatam dexteram, sacros ignes, & nuptialia pacta, cum ludibrio Caesarum, deorumq. elusa, exponit. Tum Paschasius Praetor sistendam ad tribunal uirginem curauit. Quam contemplatus, attonitusque diu persiluit, feram hominis rabiē praecellenti specie mulcente. Mox, alto petito principio, maiorum Luciae attollit imagines, numeratis uallaribus, muralibusque coronis: deinde cū irrisu Christianae religionis eleuat decus: postremo Iouē uenerari iubet, ac diualibus satisfacere imperatis. Sed Lucia respondit, sacra iam ab se facta, & placuisse superis: occursum pupillorum egestati: subuentum uiduarum calamitatibus, & pudori uirginum: iam nihil sibi relictum, nisi corpus, & animā: utrumque stare pro Christo. Tunc Praetor, inter cachinnum, & fastum, Nobis, inquit, ista desine memorare, talia per Christianorū ora decantanda: dedecent Romanum, Augustorum numini, placitisque deorum seruientem: nec facile Martiae genti a diis trahenti ortum est errare. Tunc Lucia: Quod in laude ponis, Paschasi, quodque inter egregia refers, ne uitio mihi uertas: Augustorum ipse nō transgrederis imperata: nec ego Christi sancita temerabo: illi pie obedio: si quid tibi in uotis est, imple: nec ipsa me deserā: tu tuo utere consilio, ipsa meo, & de lapsu quisque uiderit: poena errantis, paenitentia, & supplicium, Tum Paschasius, grauiter indignatus, exclamat: Quae tam pro-

cax lingua, & impudicum os ante Caesarum imagines in ipso tribunali? Ex impudentia uerborum non difficulter agnoscitur loquentis animus, & arcanū: effudisti in coemendis libidinibus, atque in satianda amantium cupidine, patrimonium, dum te fatigauere osculis, atque inquinauere amplexibus: & nunc ipsa minaris, & tam alta spiras, nos fortasse territura? Iactantia uerborum, atque oculorum flagrantia, amantium animi fodiuntur. non incertus in flauo crine Veneris triumphus: nec dubij, mites ue in nigra oculorum acie ictus. Et Virgo: Fortunae meae certum sortitae sunt locum, non Caesarei uim fisci, non uiolentas latronū manus pauentes. de pudicitia iam satis patet: sic quippe uixi, ut nemo non modo de scelere, sed ne de suspicione (quae iuuentam, & pulchritudinem comitatur) gloriari queat. clara mihi ex uirginitate gloria, & certa quoque palma manebit. Et Paschasius, ueluti scenam agens, & cum ludibrio caput iactans, Enumera, respondet, amatores, qui polluere animum, decerpsere Virginitatem, qui pressere pectora, lacertisq. colla cinxere. cuius acrior, ardentiorque in uenere furor, aut cuius prima roboris, ac lateris gloria? Effare: turpiter fecisti, at non turpiter dixeris. Etenim, qui, quae ue pudoris limen transscenderit, frustra postea de uerecundia laborat. Tunc Lucia, rubentibus genis, & decentissimo uultu, audaciae Praetoris occurrēs, Nefario, inquit, uoto turpem narrationē anhelas: at ipsa in hoc quoque tibi satisfaciam. Vos estis castitatis depopulatores: uos ueritatis fores ferro, & facibus exscinditis: uos stupris inuigilatis, torique fidem conuellitis: uos piorum mentem feralibus sacris uexatis: cui non facessitis iniuriam, uel cuius mentem nō saeuissime oppugnatis, rapinis inhiantes, bacchantesque innocentium sanguine? uestris piaculis, uestrisque diris superum iras inflammatis; mortalem tendentem ad superos, pari scelere in ima detrahitis.

hitis. non degener a matre proles, non absimilis morum. Sed quid a Venere sancti, aut pudici? quam uosipsi, haerentem Martis complexibus, rete cum adultero captam, expositamque nudam Concilio deorum scribitis? En, nō ne in posteritate iidem obsceni sensus, & turpia facta cernūtur? Genitricis uestrae, almaeque, ut dicitis, deae, dehonestamenta improbatis, & tamen pocula illi libatis, & accenditis in ara ignes: uolentes mactari nulla prosequitur miseratio: excusandus in ignorantia error, in conscio plectitur poenis, animi peruersitate, non casu peccante. Me tu impudicam nuncupas, licet gentilium imagines adeo sint illustres, ut me non patiantur in obscuro peccare: me ut scortum compellas, nec animaduertis id in me damnare, quod tu in portentis deorum scelerate adoras, iniquus nō dubie censor. Habes igitur a me uiolatores castitatis, & nefarios stupratores, non iam in occulto, sed in luce obuersantes. si scelerati, si in culpa deprehensi, perdendi sunt: sin minus, ipsa innocens, & pudica cum ignominia tui, idolorumque. Tunc Paschasius minitabundus, In concione, inqnit, mima insultat: sed cessabunt uerba, dum deuentum erit ad uerbera. Et Lucia, Dei uerba nullo pacto profligari posse ostendit. Et Paschasius: Num tu Deus es, ut uerba tua in irritum nō fluant? Et Lucia: Nequaquam uim, numenque impleo Dei, ceterū illius ueneratrix: nec memoria excidit mea,
„ quod ipse discipulis dixit, Dum steteritis ante Reges, &
„ Praesides, nolite cogitare, quo modo, aut quid loqua-
„ mini: dabitur enim uobis in illa hora, quid loquamini.
„ non enim uos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris ue-
„ stri, qui loquitur in uobis. Tunc Paschasius: Sacra ergo tu impletis aura? Et Lucia: En, Paschasi, alloquor ego te femina uirum, rea ante tribunal statuta, & armatum Praetorem, inter infesta signa minantem, puella: sed, ne indigneris: nam Deus ipse, candor aeternae pulchritu-

dinis,

dinis, qui orbem uniuersum condidit uerbo, sustinet digito, moderatur nutu, fecundat adspectu, cuius tu frustra nomen demoliri conaris, tecum loquitur in puella. miraris? Noli, obsecro, tecum ipse uario cogitationum aestu iactare; &, quod superni spiritus infirma roborantis, & fortia prosternentis uirtute fit, humanis artibus, ingenio ue adscribere. Eloquar clarius, Hexapylo, Achradina, Euryaloque audientibus: ipse, cuius hic caussa agitur, dum impij scelerum architecti uitam, & pietatem cariorem spiritu extorquere nituntur mihi, me tuetur, me firmat, obiectu sui me protegit: denique in me ipse tacitus sese insinuans, totamque peruadens, tali me sibi nexu, uinculoque coniungit, ut, dum tu Deum uiuum petis per probra sacrilega, & infanda scelera, agar ego per tormenta diuersa. dum ipsa eius caussam cōtra te assero, uindicoque, loquatur ipse. Habeo ego mortale hoc spolium, quod utinam in illius gloriam dilaceretur a te, & discerpatur in frusta: habet ipse contra ad piarū mentium ulciscendas iniurias immensam potestatem: habet ad retundendum animorum uestrorum fastum sapientiā, qua rationes cōuellat, captiones irrideat, arguta sophismata diruat, argumenta dissoluat. ex hoc corpore, & tali spiritu, ex hac imbecillitate, & tanta uirtute unū quid arte diuina coalescit, & surgit, quod tu nunc exerces, & agitas. Admirabilis plane, ut ita dicam, coniunctio, atque societas: me interrogas, respondet Deus, Deū perquiris, lacerer ego: nimirum ille fidem nobis suā adstrinxit, uerboque illo firmauit, quo rerum uniuersitatem excitauit ex nihilo, & ex confusa illa, & uasta mole secreuit, fore, ut corpora castam, & incorruptam uitam uiuentium templum essent Spiritus Sancti, ubi ipse iucundissime uersaretur, quodque totum infusus per singula mēbra permearet, ac regeret. quid tu nunc, inepte Praetor, importune pius obiicis impietatem quasi altius humano

mano fastigio sustulerim, caputque profanum in ipsa penetralia diuini numinis inuexerim, unde aeternae mentis spiritum impudenti ore deductũ impudentiori etiam affirmem suam in me sedem, soliumque collocasse? Sed, quid apud illum de pudore disputo, qui libidinem sibi suam pro Deo finxit? An credet uirgineum pectus, animosque caelesti numine afflari, cieri diuino spiritu, sedem esse sapiẽtiae, lucis inaccessae domicilium, qui, impuritatis amator, inter terrorem uirgarum, & licentiam armorum, aestuque libidinis abreptus, nihil habet cum puritate, pietateque commune? Age igitur, euibra securim, exerce furorem tuum: crucia, torque, lacera, proscinde martyrem. templum Dei destruere paras, & incendere. dum nocere studes, beneficium praestabis; &, qui ratione non poteras, fluitans in luto luxuriae, & undis irarum, experimento fateberis, uel diis tuis inuitis, atque lugentibus, corpus uirginis sedem, & templum esse Spiritus Sãcti. Tunc Paschasius: Iubebo te trahi in ganeas, ubi scortata Spiritus Sancti praesidio, ac numine nuderis. Et Lucia: Inuita anima, & pectore auersante peccatum, labes minime contrahitur: uoluntas spectatur, assensusque: nec, si tura mea manu ad aras accenderis, tuisq. libaueris diis, mihi ad dedecus, & piaculum adscribetur: &, si me uiolari iusseris, geminabitur laurea, ad gloriam, magnitudinemq. triumphi. Et Paschasius: Aut capessenda sunt tibi iussa diualia, libandumque Ioui, aut in palaestra Veneris turpiter exspirandum inter scortantium turmas, & infames greges. Abnuente Lucia, & hominem irridente, accensus ira Praetor mandat acciri lenones, ex humanae carnis laniena quaestum facientes, dum teruncij, pro scelus, meretriciũ corpus aestimatur, ne a sanctissima quidẽ parte corporis repulsa libidine. laeti ad Praetorem lenones accedũt. quibus Praefectus: Abripite puellam hanc, & ganeis uestris consecrate, uel

te, uel

te,uel inuitam, diis amorum praesidibus seruituram: tuba robustorum iuuenum animos ad certamen accendite: contueantur spectaculum Syracusae: nemoque a foribus arceatur: illi uictoria adscribetur, in cuius gremio & amplexu saltatrix animam efflauerit. Tunc lenones, accepta a Praetore facultate, Virgini cum plausu se circumfundere, & uerbis, gestuque corporis tangere pudorem, recensere trophaea,& euictas multorũ animas inter blandimenta uoluptatum. Reiicienti Virgini dicta, nec mouenti gressum, lenones manus iniiciunt, ui abstracturi, cum Spiritus almus Virgini incumbens immobilem fecit: instar montis. nituntur ui euellere scelerati: cedunt irae superis,cedunt cupiditas,& humanae uires. undique funibus Virginem euinciunt: colla, bustum, crura, latera, pedesque uinculorum asperitas premit. applicatur trahentibus Praetoria cohors: iunguntur multa boum iuga, & equi: quisque robustus extẽdere ad uincula dextram: inutilis iam omnium labor, fractaeque uires: nec, si reuixisset Archimedes naturae elusor, inuentorq. machinarum; de Lucia gloriari posset. prius Caucasum, aut Imauum, Alpesque manus illa moliretur, quam digito de loco Luciam propelleret. Praetor, post infinitos labores, conatusque, accersiri magos, & hariolos, effusoque circum carmine pandi secreta caelestiũ iubet. Ciuntur ex inferis manes: lemurum nomen inuocatur: totaque Plutonis regia in auxilium exposcitur: adspergitur lotio, & oleo puella, deductis uirga circulis, soloque adpressis notis, si forte ueneficia dissoluerentur. magicum eructatur carmen, mistum stridoribus. At Virgo magis magisque consistere, & eleuare furentum labores, Praetorem compellans: En, Praefecte, manu iam Dei mei opes deprehendisti, meque templum uiuentis Dei esse uidisti: & adhuc insanis? tam obtuso animo es, ut, qu icum pugnes, non intelligas. adolescentulae corpore tot ui-

res,robuſtaeque manus eluduntur: & tu in ſententiā oppugnandae ueritatis perſeueras? Etiamſi alia decem millia uirorum adiunxeris, labores omnes fruſtra ſuſceperis: eritque penes me uictoria cumulata triumpho. Agnoſce, imbellis, fragiles deorum tuorum uires, & illuſa terga in infantulae pugna: interroga, & ſcrutare, miſer, quid in Aemo Mars tuus agit, quid Iuppiter in Tarpeia molitur, quid Vulcanus in Aetna parat in auxilium tui, cultorumque ſolatium me ad unam expugnandam, ubi fulmina, & ſudātia cruorē arma, & fatalia tela? Cede iam, Paſchaſi, fatere Chriſti potentiā, depulſa errorum nube. quid a diis ſperandum ſit tuis, calamitate tua, & dedecore didiciſti, iam ſtupentibus Syracuſis, & tota obtremente Sicilia. At Paſchaſius pallens, rubensque, circumlato truci obtutu in Virginem, ſuſpirare, minitari, ſtridere, accendi protinus circa rogum, & mole pyrae uallari iubet. Accenſis Lucia facibus non ſentire ardorem, non ueſtium combuſtionem, laeta, plaudensque amplecti flammas: Praetoremque interpellans, Breuis, inquit, hora certaminis ſupereſt: iam meta laborum & palma tangitur: ſtabo paulliſper praecincta hic flammarum globis, ad ſolatium piorum, ne in poſterum atrocitatem ſupplicij paueſcant, utque impia multorum uota inaniter cadant, ad iniuriam deorum, & Chriſti Saluatoris mei gloriam. Hoc ſermone Paſchaſius ictus, non quietem capere, non ſe ſella tenere, obuoluere corpus, iactare ceruicem, manibus, & uoce perſtrepere, atque inſanire. Cuius dolorem non amplius ferentes amici, flamma ab latere dimota, mucrone appetiere Virginis guttur. Nec tamen ſauciata Virgo loqui, & precari deſtitit: uerſaque ad circumſtantes, Eccleſiae pacem ominata, Diocletianum, & Collegam eiuraſſe imperium, ſeque tutelarem Syracuſis a Deo datam, ſicut Catanae Agatham, praefatur. Adhuc loquente puella, ex auctoritate Senatus, trahitur deuinctus ferro Pa-

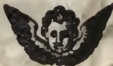
ro Paſchaſius, Romae peculatus accuſatus, repetundarumque, luens infandorum ſcelerum poenas. Et Luciae non prius defuere aurae,ſpiritusque, quam ſacrum uiaticum deſumpſerit. Tunc,laeta,Idibus Decēbris ad caeleſtia proficiſcitur,memorabili ad poſteros gloria,famaque ob curandorum aegritudines,morbosque oculorum,nullo certo id auctore aſſerente, ſed certis prodigijs (quae deprecantibus feliciter obueniunt in dies) nec pietati credentium eſt deroganda fides,atque auctoritas. Sunt, qui alteri eiuſdem nominis Virgini id tribuant, quam ferunt erutis ſibi luminibus, pudorem, exſtinctis amantis igne,atque furore ex uenuſtate oculorum ſubito enatis, retinuiſſe; tamen Syracuſanae ſupplicat orbis. At Luciae,erectis in confeſſione memorijs,diu Syracuſis in patria honoratum nomen, atque reliquiae: ſed a Carthaginienſibus Piratis, Maurisque, a Carthagine uſque ad Atlanticum Oceanum occupata Africae ora, captis, direptisque Syracuſis,magnaque cladium mole afflicta Sicilia, Baſilius Macedo Graecorum Auguſtus, filiusque Conſtātinus, uaria in bello uſi fortuna,uicti,uictores ue, cum deficientes in Sicilia Ciuitates grauiter ulti eſſent, depopulati reliqua ornamenta, quibus barbarorum rabies pepercerat,aut certe abſtinuerat,Luciae corpus Cōſtantinopolim tranſtulere. Acerbiſſimum id Syracuſis uiſum, magnisque lacrymis deploratum, uix ex tanto theſauro, (quo opulētiſſima Ciuitas gloriabatur) poſt moenia ſtrata, euerſa Praetoria, & Regias, Opidumque ipſis Syracuſis in aceruis tectorum ſepultum, calceo Virginis relicto, quem ſollemniter, religioſeque inter hymnos, & ſupplicationes quotannis incolae in publicū educunt. Sed nec Byzantium poſt rapinā diu tanta felicitate, bonoque laetatum eſt,rebellis ſaepe a Petri Ciuitas primatu,inquies animo,& ipſo furore perturbatior, ſemperque Romano faſtigio minax,uel uſurpata arrogantiſſime ma-

iestate iubendi tam electa, caraque Christi membra non merebatur. Motis enim post primam nostrorum Principum expeditionem ad stabiliendum Hierosolymorũ imperium, pulsandaque barbarorum circa inuadentium arma, nostris uiribus, cũ se infesta, more suo, Graecia obiecisset, impio polluta scelere, sub ingratissimo Principe cognato cruore perfuso, irritatis, auersisque in se nostrorũ iris, capto Byzantio, profligatisque, qui obstiterant, attritum, sublatumque est Graecanici culmen Imperij, Romanis legibus uicto populo datis. Hoc quoque poenarũ nefastis Graecorum ex animis, impietateque exhaustum ad par rapacissimae genti referendum, renouandamque illi uersa uice Constantis, Constantini iunioris filii, memoriam, qui, barbaricae ferociae, igniumque spectator, amissa exercitus non exigua parte, Romanam Vrbẽ, Italiamque crudelissime, auarissimeque diuexarat, paucorum dierum acerbitate ducentorum quinquaginta octo annorum lustris abolitis, queis in nos saeuierat barbarorum sitis, rabiesque, inter reliquas manubias Luciae corpus ab Henrico Dandulo, clarissimo Venetorum Imperatore, Graecanicae & ipso teste diritatis, anno CIↃ C XCII. Venetias deportatur. Vtinam, inuictae, felicesq. Ducum animae, caeloq. receptae, eadem religiosa pectora uestra subisset cogitatio asportandi illinc quoque Constantini Maximi, utriusque Theodosij, Tiberij, Pulcheriae; Eudoxiae, reliquorumque Principum corpora. quanto enim gaudio tripudiasset, Italia? ac quãti pompa triumphi, gremio, lacertisque porrectis, conditorem, amplificatoremque suum Vaticani augusta moles, Diuorum ueneranda sedes excepisset? heu in seruiente solo, quorũ uix uniuersus fuerat olim orbis capax, barbarorum pedibus proculcantur, obsita squalore, sine ara, sine cereo, inter abominanda sacra, sceleratamq. superstitionem. At Luciae corpus locatur primum in aede Beati Georgij, mox

pro-

proprio nomini fanum ad Regium canalē attollitur; ubi integris membris, uiuida carne, & augusto habitu oris quasi dormiētem uidimus, ueneratique sumus. Sed Metensium clara, potensq. in Galliis ciuitas, Leucis, Eburonibusque uicina, Augustae olim maiestati annexa, nunc Franciae iuribus, ac principatui contributa, tantam Venetiis dignitatem, gloriamque haud immerito inuidet, pro certo affirmans, moenibus suis, caeloque Luciae corpus contineri, asseruarique, ex Constantinopolitana direptione illuc transmissum. Insinuata Pio V. res, clarissimo haereticae perfidiae, ac Turcici fastus conculcatori, dum Romanum conderet Breuiariū: sed silentio transmissa, & prudenter. Haec ex auctoritate P. Roberti Bellarminij, doctissimi hominis.

S·CATHARINA

XI.

N obſcuris, ac difficilibus rebus quoniam non modo punctum attigiſſe, ſed bene etiam dubitaſſe multum eſt, quod tenuis magnarum rerum cognitio exactae cognitioni rerum cõmunium praeferri merito debeat, nemo nobis iure ſuccenſeat Catharinae uitam aggrediẽtibus, hoc eſt inter martyres & Virgines maximae, (quas hucuſque deſcripſimus) ſi non trita multorum ſcriptis, & antiquiſſimorum monumentis, ſed uix paucorum laboribus delibata proponamus. Quamquam enim Beatorum inter ſe merita, palmasq. conferre ſolius eſt Dei, qui corda ſcrutatur, & renes, tamen, ſi coniecturis agere licet, tantum inter ceteras martyres emicat Catharina, quantum orientia ſidera praeſtant occiduis, quantum ceteris montibus Synas inacceſſus, legifer, religione praecipuus, & exiguus magnorum cinerum tumulus. Hinc fortaſſe factum eſt, ut, dum tantarum uirtutum Virginem ſilentio ueneratur antiquitas, amiſit paene poſteritas, cui & antiquorum ſilentium, & recentiorum ficta narratio fidem abrogant uera ſcribenti, quaſi non tam ueterem Catharinam deſcribere, quam nouam obtrudere uelle uideatur. tot, tantaq. igitur trophaea uictricis, aeterniq. nominis fama ita fabulis, aniilibusque intermiſta narrationibus traduntur, ut legenti facile cum indignatione, &

riſu

risu stomachus cieatur, dum per inscitiam, adulationemque scribentium eius genus Tyriditarum fastigio, imaginibusque annectitur, postque Armeniaca trophaea, & Mygdonicas laureas Romano quoque sanguini miscetur, maternumque per genus Constantini effingitur Magni neptis. nec minus fabulosa enarrantur, quae de imperio, susceptisque post obitum patris fascibus, fugaque eius in Aegyptũ, ne, subditorum precibus coacta, (quippe quae Dianae, antequam Christianis esset initiata sacris, castitatem uouisset) nuberet Arsacidae. Alij tradidere, Virginis parentes Costium, & Alexandram inter Alexandrinos nobilissimos fuisse, magnis, uetustisque opibus, multisque clientelis. Sed Alexandram, praeter egregias animi, corporisque uirtutes, sanctitatemque, Lagaetarum sanguine clariorẽ. hinc datum fabulae nomen, locumque existimamus, quando scriptores, Romanorum inscij annalium, fastorumque, Catharinam, seu Aecatharinam, (sic in uetustis codicibus nuncupata legitur) Regis fuisse filiam asserunt, illiusque matrem Sabinellam uocant: scribunt etiam, genitorem diuali rescripto exsulare apud Cyrenas iussum, integris tamen fortunis, respectu coniugis, additis exsilij caussis, tamquam illius fiducia isse ad saga Achillẽ, lacessisseq. uim Romanam suo haudquaquam fidentem marte, nec cõmendatum maiorum suffragiis, ipsum e contra Costium fama, uotoque populorũ pristinis Regibus aequante. Ipsa Virgo Alexandriae nascitur. a prima aetate cum mirifica indoles in ea eluceret, cura, studioque parentum clarissimis traditur instruenda Oratoribus, atque Philosophis, breuique tantum in disciplinis profecit, tantumque ui, & altitudine excelluit ingenij, ut doctissimum, ac disertissimum quemque superaret. Erat illi oratio grauis, plena spirituũ, sententiis admirabilis, miram redolens suauitatẽ, adeo, ut tumidus, iratusque facile flecteretis, languensq.

guensque ad capessendã uirtutem incitareris. Ad haec i gnara Graeci, Latini, Hebraeique sermonis, eximia deinde memoria, id quoque inter diuina, non cessum hac in parte Simonidi, Cyro, aut Senecae; nullius denique inscia facultatis, disciplinaeque. quidquid enim illustres docuere Athenae, aut Canopus monstrauit, aut Chaldaica tradidere monumenta, occultaque Magorum, egregio ipsa pectore perstringebat. quo plura discere, eo ardentius in disciplinas rapi: indignari interdum, lamentarique de fortuna, quod non se ad Platonis tempestatem, aut Ciceronis saecula tulisset, quibus tanta disciplinarum gloria floruit. Igitur, haud ignara matre, Christiana sacra suscepit, multum eluctata deorum fabulis, atque portentis. exinde acri Christi amore Regia pectora caluere. aucta in immensum fruendi Christi cupiditas, quem sibi sponsum, nullis praemissis auspicibus, ardentibusque facibus, ipsa dumtaxat tota exardescente, adsciuerat. Ergo, reiectis Poetarum fabulis, insomnijsque philosophorum, sacris insudare paginis, effusaque in preces ingenti lacrymarum ui, Christi cruciatus, aerumnas, signa, amorem, pietatem mortalium erga genus assidue perlegere, & meditari, atque in ima pectoris demittere: tota mente, animoque in id incumbere, ut Christo se quam integerrimam, ac diligentissimam exhiberet, spretis multorum blanditijs, & Regulorum connubijs, depressisque adulantium uocibus domesticorum, qui aulica licentia toro alligatam heram, & hinc sobole florentem, exoptabant. Nec multo post, cum exstinctam matrem effuse luxisset, Christianoque more parentasset, familiam optimam circum se habere, demere quae redũdabant, castam uirginem dedecere luxus non ignara, effusa in pauperes, prodigens, quas multo sudore maiores aceruauerant, fortunas: uestitus illi interior ex serico cãdido: sic ipsi multa post lustrorum curricula intactum ui-

dimus, si libet famae credere, purpura externa protegente: flaua illi coma, & decentissima, tactusque lenissimi, haud quaquam inflexa calamistro, aut in obeliscum erecta: nec externus in ore color: excellens specie facies, Solis non dubie splendoris, ac pulchritudinis aemula: oculorum tanta suauitas, ut nihil supra: frons augusta. grata haec uulgo, nō spreta sapientibus, augustiora, morum sanctitas, pudor, castimoniaque reddebant. Grauis ad haec incessus cum maiestate, & decore: numquam uox degener, aut arrogans, neque scurrilis lusus, risusque. Hac felicior, gloriosiorque Virgine Alexandria, quam terrarum busto Praedonis, Sesostreisque curribus, & XIV. Ptolemaeorum serie, ac CCXCVII. annorum sexque mensium dominatu uidebitur abolita etiam Berenices, Cleopatraeque memoria. His moribus Catharina, & hoc cōcursu uirtutum late per hominum ora uolutari, cum ingenti stupore, & gloria. multarum accensa uisundae Virginis cupiditas puellarum, & iuuenum. incassum suscepti labores, & gressus, tantam pulchritudinem claudente pariete, foris raro uisam: adeo popularem auram Christi iam tota spernebat. Eodem ferme tempore, Diocletiano, & Maximiano post innumerabiles uictorias, clarissimaque trophaea, postque immensas Christianorum strages, inexhaustamque cruoris sitim deponentibus imperij fasces, Constantius, & Galerius, cui Valeria Diocletiani nupserat filia, Augustalia suscepere insignia, partitoque inter se orbe Romano, Galerius duos sororum filios Seuerum, & Maximinum XI. Kal. Martij, Tribuniciae potestatis, Caesareaeque dignationis participes fecit, denuo in Christianos renouato odio, aemulus parentum crudelitatis, Roma Seuero destinata, Maximino Aurora, & Euphratensi margine concessis: qui, profectus in Orientem, ueluti Arsacidam, ueterem aemulum, & pristinarum cladium luctu torpentem, nec sine rabie aduersus Roma-

Romanos ſtridentem bello quaſſaturus, omnem furorem inChriſtianos uertit,omniaque caedibus funeſtauit,trux ipſe ingenio,auunculi, Auguſtorumque exemplo magis magiſque irritatus, qui, pacatam, trepidantemque nactus Seleuciam,donaque mittentem Perſam,in Aegyptũ diuertit, ut Alexandriam proximo Diocletiani bello in rebellione Achillis reuulſam prope ſedibus,& multo nudatam ciue, deformatamque ruinis, inſtauraret. datum id conditoris memoriae,ſimul ut Memnonis Regiam,Auroraeque cubile inuiſeret, adiretque Hammonium diu per ſaecula ſilens oraculum,aemulus Alexandri; aut per Cyrenaeas,&Paraetonium Africam ſui iuris faceret,deleretque his ex Prouincijs Chriſtianum nomen, aut cultores per ſuppliciorum diritatem ad funeſtum deorum cultum reuocaret,cum in Oriente nulla Chriſtianae pietatis feracior, aut erga Chriſtum religioſior Aegypto, Thebaideque,Prouincia exſtiterit, totque Memphis, licet barbara ſuperſtitione Iſin, Oſyrim, Apim, Hammoniumque diu coluiſſet,lumina ſanctorum tulerit, ut eam poſt ſe Roma ſecundam non indignetur. At Maximinus, diriſſime in Chriſtianos ſaeuiens, ut peruenit Alexandriam,proponit edictum,minis armatum,plenumque terroris,quo uniuerſae gentes ad Paraetonium, ac Peluſiacum uergentes cornua,ad uota dijs nuncupanda, ſacrificandumque euocantur. Rurſus intumuit cruore Nilus, atris ſuis aquis,areniſque ſanguine peremptorum obturbatis,uel ipſa Mareotide miſerorum queſtibus, uocibuſque reſpondente. Fit ſacrificium ad aram Serapidis uetuſtiſſimo in templo a Seſoſtre Rege conſtructo Bryaxis artificis molitione,centum boum,Auguſtale donum, mugitibus beſtiarum obtremente Alexandria, & concuſſa Pharo. Strata Romano more lectiſternia, ſupplicatum per cruorem,& diras Ioui,Bellonaeque, patrio ritu inter Romanam ſuperſtitionem ſiſtrum pulſante indigena. Ipſe Au-

*Cyrenas

se Augustus, trabeatus, oblato ture, curuatoque genu supplicare, turicremisque ignibus uocare in uota deos, tumidus arrogantia, ac pectore sidera sibi contingere uisus, par Ioui, Gradiuoque, delubrum totum personare cantibus: nihil ad magnificentiam, aut pompam praetermissum: itum in omne nefas, quo mortalis gratiam scelerati Principis aucuparetur. Relatum id Catharinae: mota iusta ingenti animo indignatio: sperni numina: taetrorumque iri in uota idolorum: caelestem honorem saxis, furijsque impertiri: nullius generositatem esse pro Christo, pugnareque aduersus impietatem Caesaris, & Cacodaemonum insidias: uim, & machinamenta, omnia obtorpuisse metu: ouare haud dubie cum deuicto Christianae pietatis nomine, stratoque trophaeo, impiorum rabiem, & diras: id sibi indignissimum, & non ferendum, nullam opportuniorem affuturam inseruiundi Christi occasionem, aut tuendae religionis, promerendaeque laureae: multis id concessum uirginibus, summorũ gloria natalium, rarae pulchritudinis, magnarũque opum, famaeque: sic ad Antiochiam Teclam, Flauiam Tarracinae, Alexandriae in gentili sua terra Potamienam, in Vrbe Caeciliam, Martinam, Priscam, Basillam, Eugeniam, Agnetem, Catanae Agatham, Cyzici Faustam, aut in Asia Eutropiam adeo tenellam, inter tela, & mucrones, reiectis ad terga manibus, impauide, generosissimeque, spectante genitrice, concidisse: se uero degeneraturam seu earum a pietate, seu exemplo? pie fremere, seque ad capessendã haud incerti discriminis pugnam incitare. aduenientibus postmodum tenebris, cum per noctem intentissime, demississimeque numini supplicaret, commendaretque Virginitatem; (ob id enim non parum sollicita, haud inscia ingenij Caesaris, non placide aegrescebat animo, uehementissimeque tristabatur) Deipara, clarissimo circumfusa splendore, se ei per speciem obtulit, in

ulnis

ulnis lactentem filium infinitae pulchritudinis, maiestatisque gestans, quae apprehensam Virginis dexterā tanto lumine offusae, trepidantisque, ac inusitato adspectu attonitae, filio placidissime intuenti Virginem, porrexit, insertoque digito praecellētis pulchritudinis, summique anulo pretij filij sponsam, nurum sui pronuntiauit; demptaque animi formidine, & feliciſſime sperare, & torum castissime asseruare, praebereque se in posterum priori haud indignam aeuo iussit. Mox, ad superna redeunte Deipara, ad auroram excita Virgo, contemplataque anulum, prae laetitia ingentem lacrymarum uim effundens, tripudiansque, uota iterum rata fecit, seque totam Christo deuouit, haud minori erga Deiparam amore exardescens. Quamobrem, ingenti martyrij inflammata cupidine, geminatis ad Deum precibus fusis, multisque lacrymis, Crucis signo munita, plena fiduciae, & spei, magnisque animis, honestissimo assumpto comitatu, festina properat in certamen, aditque delubrum. Densa spectantiū corona compleat atria, occupatisque multitudine ualuis aedis, nullus transeundi, progrediendique dabatur locus, quo ipsa circumferebat oculos laeta, & tristia multorum ora, offensos animos, deiectosque euentu rei, & magnitudine sceleris, poenarumque metu adactos animaduertit in nefas, grande incitamentum caelesti pectori ad effundendam pro Christo animam, ingeminataque pugnae sitis, roburque. Accersito uiatore petitus ad Caesaris tribunal ingressus, accessusque: extenta uirga patefactus repente aditus in alam secedentibus utramque mortalium agminibus, tantae pulchritudini haerentibus omnium oculis non satiata cupidine, & ardore. Vt peruentum ad Caesarem, occupatis, (qui proxime curulem circumstabāt) attonitisque dignatione uultus, splendoreque, omisso sacrificio, relictisque aris, uersi in Virginem oculi, atque ora. ipsa adstans, clara, ac suaui uoce, elato

gestu,

gestu, ita Principem affatur: Quamquam, quae Augustũ decerent, a te ipso prius, Imperator, discere, priusque scire debueras, cum iam alijs imperites, ex teque Romani, quod ad Ortum patescit, Orbis pendeat imperium; tamẽ, cum plerique sua aberrent non raro in caussa, sapientissimis uestris Oratoribus fidem adiungere fas tibi erat, praesertim quae deorum ad cultum attinent non incuriose Martiam apud gentem tractata, ut ex uestris uetustissimis caerimoniarum libris, Etruscorumque disciplina apparet, etsi hi quoque grauissime, turpissimeque mentiuntur, mutis saxis, fictisque signis numen impertientes. a Diodoro uestro (quem uos sapientem haud dubie fuisse non itis infitias) nonne elegantissime traditas uestrorum fabulas deum, nomina, oblatique caussam, atque originem turis didicistis? Quid, nonne etiam Romanorum sapientissimus, uestrique parens eloquij Cicero, qui cum uno omnis Graecorum eloquentia conferenda nõ est, in suis libris praeclare de diis tractauit: quam grauis, quam facundus auctor, atque concinnus in eludendis philosophorum haeresibus, & populari credulitate in immenso isto deorum agmine? Libuit uera sensisse, scripsisseq. consularem in documentum posteritatis: quid mirum, si post mortem summi uiri ex auctoritate Senatus nimium caeci, atque insanientis intra primordia fabularum adiisse flammarum periculum scimus illius scripta, quibus deorũ caussa, & asserta falso diuinitas tamquam uehementissimo, uiolentissimoque ariete quatiuntur? heu, quantum mortalium mentes decipiuntur, quantoq. caliginis horrore uallantur? Nimia Beli, Assyriorum Regis, fontis malorum & cupidinis fiducia sui, & aduersus superos fastu miseri occidimus, monstratis falsis numinibus in funesti erectione simulacri, cultusque, posthabito (cui debebatur) rerum omnium opifice, ac moderatore Deo, qui trinus in mirabili maiestate aeternus, has, quas captamus,

fudit,

fūdit auras, & aera, lucentesque caeli globos, & nusquā errātia sidera perenni in caelestium motu orbium sua sapientia constituit, qui immensa illa sua pietate hominē, ad sui factum imaginem, ingrate, sceleratеque in nefas degenerem, ex caelesti solio cuncta implēs, in terras descendens, editus ex Virgine, & nostra mortalitate uestitus, mactatusque, in statum erexit pristinum, & fastigium; reuulsisq. caeli ianuis, ad eam aeternitatem cunctos perfruendam euocauit. Quae igitur tam dira uos cupido, quae tam densa erroris circumdat inscitia? Gens Romana, tantis iam clara triumphis, eaq. gestarum magnitudine rerum, tērrarum, undaeque domina, obscenissimis, turpissimisque pocula libat monstris, offertq. tura, & lemurum inuocat nomen, cietque infandos ex inferis manes, saxorumque elicit uoces? Nec uos lectisternia, supplicationes, lustrationesque templorum, aut perquisitae fibrae, extaque, morti, & suppliciis eripient sempiternis, hoc miserius, quod cum his, quos colitis, una ultricibus flammis cruciabimini. Nulla religio, ubi nullum numen: nec speranda salus ab his, qui sibi ipsi opitulari nequeunt. frustra uester omnium labor, cum in uoto mercedis, & gloriae dirissimae poenae, ac supplicia manent. Cecinere illa Poetarum scripta, & lasciuia, uera illa quidem, quantum humanis ingeri mentibus, ac auribus possunt, (prae acerbitate, enim, diritateque, cum aeternitate explicari non possunt) etsi impurae mentes alio traxerint. ipsi iam testes sunt, iamque, quae fabulati sunt, cum horribili cruciatu experiuntur: qui si reuiuiscerent, si exsisterent, non me mentiri, non fabulosa narrare, testarentur. Diu ipsa inter stultam mortalium scientiam, inter insomnia, interque fabulas Poetarum, ac Philosophorum carui luce, uixique sepulta, fluitansque inter saeuissimas huius saeculi insidias, undique offusa caligine, quassataque errorum, inscitiaeque turbi-

nibus,

nibus, mecum ipsa diis, quos patria colit, naufragantibus. Christi iam benignitate deprehensa ueritate, quae sola in Christo est, late iam, & undequaque emicante Sole, afflantibusque placide auris, fugatis a penatibus, detractisque ex mente idolorum cupidine, & fallaciis, ad salutis portum me recepi, non sine certissima beatitudinis spe. Quamobrem hac de caussa ad te accessi, Auguste, ut, intellecta ueritate, damnares impia monstra Romana, ac tantam, tamque immanem, penitusque ab homine abhorrentem impietatem expelleres animo, & feralem a Christianis iugulis mucronē reuocares, clementiamque, quae est unica regnantis uirtus, amplexareris; resipisceres aliquando; animumq. inter foedas aulae sordes, turpissimaque ludibria, & funesta adulatorum uenena natantem, rationis in arce, sedeque collocares; eos imitari Caesares in mentem inducens, qui togati, armatique potius orbis terrae patrocinium habere uidebantur, quam imperium: damnata penitus nonnullorū memoria, quibus nihil umquam fuit in terris asperius, nihil minacius, nihil concitatius, nihilque trucius, nihil superbius, aut rapacius, fallaciusque, quorum turpissimum spiritum crudelissimus excepit occasus; simulque, explosa omni idolorum uanitate, fatereris Christum Deum, illumque fascium datorem uenerareris. non enim recenter adueniens apud illum sperneris: tarda paenitentia, si seria, haud ingrata superis, nec sine mercede, uberius in Caesare decus, praemiumque cumulantibus. Raptis omnium in loquentem animis, pars fortuita, pars eloquentiam, pars grauitatem obstupescere, attollere, caelo lapsam plerique credere, omnia angustiora, quam adspici fas mortalibus, cum, oborto stupore, depressa uox, summa cupido noscendi generis, nominisque inuoluere adstantium pectora. Maximinus, attonitus, iactatusque inter decora, maiestatem, & sapientiā,

& lu-

& ludibria sui, deorumque hiscere, non a uirgine flecte-re oculos, non promere uocem, prorsus uictus, ac ueluti insomnia agitans: marmoream aliàs Venerem ab se Gnidi, pictam Coi, aut Dianam Ephesi, & in Capitolio Palladem uisam uoluere. par oris dignitas, & gratia, simplicior habitus, & eo dignior cerni, numen non mortalis existimata. Itaque diu Augustus haesitans, exspectantem responsum Virginem sic alloquitur: Augustissima facies, & simillima Deo, tantaque dicēdi grauitas digna te, & praealta progenitam stirpe testantur, summaque tua eloquentia praeceptores in perpetuitate, & fama locat. eximia illis laus, talem instituisse audientem: in hoc tantum labas, quod Romana numina, deosque nimis temere, & Christiana petulantia proscindis, largitores tan tarum opum, & gloriae: qui si falsi, atque imbecilles (ut dicis) fuissent, nulliusque momenti, nec nostrorum sapientissimos, quos perperam, stulteque interpretaris, nec sacratas uetustatis leges fefellissent. Maiores quippe no stri proculdubio monstrorum debellatores, moderatoresque terrarum, qui tantum ualuere industria, ingenioque, ut prope caelum inuiderit ipsis, has aniles, quas tu proponis, fabulas, & feralia sacra si intellexissent, ad animorum salutem, felicitatemque, aut ad gloriam prodesse Imperij, id quod magni animi uotum est, non flammarum diritate, non mucronibus, inusitatisque suppliciorum generibus ex hominum mentibus exstirpanda curassent, nisi tu ex mortalibus omnibus sola sapere, & ulte riora rimari gloriaberis. stultum hoc, atque insanum, pe nitusque abs te remotum existimo, quippe omnis fastus exosus, & fugiendus, ~~spientiae~~ * praesertim tanta in Virgine prorsus intolerandus, cui transgredi placita maiorum sine infamia non licet. Cui Virgo: Mortales hae ueneres, quas uides, quasque tantopere attollis, Auguste, si in intima, atque occulta animi recesseris fugata erroris

*sapientiae

Hh nube,

nube,& omni pertinacia,facile ostentent machinatorem mei, tuique, & mortalium omnium: nam,si in luto haec ducit lineamenta, haec corpora format illustria oculis,& cara obtutui,quid de immortali illa pulchritudine dicendum, quid cogitandum est? Absit,Imperator, a Christi militibus caduca haec, & fluxa traducere ad gloriam: ille est nostra laus,& gloria; ille nostra ouatio, noster triũphus. daemones uestri, quibus uos spectris eludunt,quibus machinamentis oppugnant? facilis est illorum aduersus uos pugna,& non cruenta uictoria,dum animum praecluditis ueritati, dum indignamini id addiscere, quod scire debetis, quodque turpiter ignoratis, dumque inter obscoena tripudiatis,& sordes,dum uoluptatibus bacchamini, dumque in luto luxuriae, illecebrarumque uolutamini; nec uos deorum fabulae uestrorum in superstitione euinciunt. uestra siquidem ab illis non incerte fides abesset, si cupiditas, luxusque corruerent: adeo tenui adminiculo spes, uotaque uestra nituntur, nec uagientẽ ista fugerent infantem, sed pugnat aduersus ueritatem arrogantia, & impudentia pudori luctatur, infernaque monstra in latissimo uos uoluptatum campo,tamquam in ualidissima arce, conclusos, captosque furiose contrucidant, certique de praeda (dum uobis uitam inter laetitiam, & amores largiuntur) aduersus Deum nefarie,diriterque instruunt, armantque; adduntque currentibus ad occasum irarum, furorisque stimulos uestro in lapsu, ruinaque: multorum quoque,qui eorum repugnant impietatibus,ac non trepide Christi cõfirmati uirtute, tutique numine negotium illis facessunt, exitium anhelantes. Plura dicere uolẽtem Virginem interpellat Maximinus, nimia dicendi libertate offensus, euictusque rationibus, graue maiestati, graue dijs suis ex silentio, & inscitia sua impendere discrimen, & dedecus praenoscens. Itaque, Virginem intuens,Peracto,inquit, sacrificio, riteque expiatis

piatis

piatis piaculis, numinibusque propitiatis, in Praetorio erit tibi seruata arena, puluisque: ibi cum disertissimis nostrae philosophiae magistris de dijs eluctaberis. dignum spectaculum Augusto numine nostro, & sapientia tua, ubi uictam, quod deorum benignitas haud incerte promittit, fassuram te spero nostrorum numinum uim, potestatemque, abnegato Galilaeo. Ita, Virgine custodiae tradita, reuersus in aulam Maximinus, litteras, nuntiosque omnem per Asiam, Europamque ad summos destinat Oratores, magna praemia ostentat, dignam palaestram, optandam sapientibus, & nominis, famaeque auidis, postpositisque alijs Imperij curis in id tantum trahi uidebatur, et si diuulsa cum Maxentio, altero monstro, Maximiani, Eutropiaeque filio, per caedem Seueri sobrini euecto ad fasces, iustaque erga Galerium auunculũ adoptato sibi Licinio Daco, appellatoque Augusto indignatio, terribilem, & impurum animum libidine foedũ, deditum abdomini in arma irritarent. Igitur, hoc Maximini ad gentes perlato edicto, Athenae, & Rhodus misere suos, nec Babylon, Memphisq. sua portenta retinuere. quinquaginta inter alios Oratores Alexandriam conuenere: benigne suscipiuntur a Caesare, ampliori facta pollicitatione, si uicissent. multa de disciplinis sciscitatur, (quippe haud litterarum nescius, ignotusue Athenis) ceterum & pacis artibus ignobilis, & per ebrietatem funestus, nec bello fortunatus, Magorum, haruspicumque artibus quam maxime addictus, seipsum crudelitate exsuperans. Vocationis deinde eos caussam edocet, inflammat ad uictoriam, attollit uel inuitus Virginis sapiẽtiam, proponit ante oculos caussam numinum, pudorem, atque ignominiam si succubuissent. Motus stomachus uni e Principibus Oratorum Mytilenaeo, (proprium ne uiri nomen, an ex patria Lesbo desumptum cognomen, ignoro, sic legi in Graeco uolumine mutilato, crebrisque

deturpato lituris,& fine nomine auctoris) uiro ſapientiſſimo, clariſſimoque, & per illam tempeſtatem nemini comparando ob ſummam nominis dignitatem, diſciplinarumque claritudinem, ſummumque acumen ingenij, ſed Graeco faſtu, & iactantia uentoſo, lingua immodico, prorſus omnia faſtidienti, uoxque audita indignantis, minimum ex diſcipulis faceſſiturũ negotium ſapientiſſimo terrarum nedum tenellae Virgini fabuloſis enutritae diſciplinis, & apud anus. Laudatus a Principe magno uerborum praeconio, additusq. ceteris ſtimulus ipſo Caeſare in maius euibrante animos, &, ueluti de uictoria certo, laetabundo, iamque ex irriſa, conculcataque noſtra religione trophaeũ Mercurio, Mineruaeque locaturo, id pro Babylonico excidio, aut Cteſiphontiacis ignibus, thyaraque Parthorum, uel ſibi felicius augurante. Statuta diſputationis die Auguſta aula pro arena decreta: mox accerſita Virgo, quae per eos dies uehementiſſime pectora afflixerat, magniſque in auxilium precibus numen expopoſcerat: tum uero, haud ſibi confidens, Dei benignitate per Angelum cognoſcit, ſe palmam aſſecuturam, tractis ante currum captiuis aduerſariis, ſtrataque Caeſaris uanitate. Itaque progreditur in certamen, non pauida animo, non pugnae diſcrimen exhorrens, aut grauidatis faſtu pectoribus, ſed demiſſa ceruice modeſta, uultu hilari, laetantique. quo magis abſcondere, celareque maieſtatem, decusque nitebatur: latius emicare oculorum lux, ingeminarique fulgor; ſimulque ſpectantium in animis admirationem, gaudia, metum, & pudorem ciere. Maximinus, ſublimi in ſella conſpicuus, gemmata ueſte laureatus, militari adſpectu, & graui pectore ſubſidere, latera iuuentutis flos, & robora Tribunorum, Centurionumque, fulgentes Aquilae, faſces terror gentiũ, & ſecuris circumdare; e contra ſubſellia Oratores recepere aduerſos Virgini. It hac de re
fama

ſama per Vrbem, cum prius Catabathmos, Elephantinos, Arſionas, Nubas, Megabaros, Napataeos, genteſque finitimas mouiſſet, fit in Regiam ingens concurſus, uarij animorum motus, & uarij ſenſus, incerta uoluntas, diſparia uota, metu, & ſpe res agitari, pugnantium animi, & cura ipſa ancipitia. Facto ſilentio, prior Virgo, nondum ſtricto eloquentiae mucrone, uictrix fauore multitudinis, Caeſarem intuens: Num iuſſu tuo, inquit, haec acies inſtructa, & pugnatura eſt, Auguſte? Quam inaequalis congreſsio, & impar Mars? Puellam quinquaginta aduerſus Oratores tantae exiſtimationis, tantaeque gloriae ſiſtere? Sed, quoniam ingentes labores non parua merces ſubſequitur, id unum abs te, Auguſte, peto, quod denegare mihi a magnitudine animi tui non erit, ut, ſi uictoria penes me fuerit, Chriſtiana in ſacra deſcendas. Ad quam Imperator, ſubagreſti uultu, & uere Thracio; Num condiciones pacis, belliquе nobis praeſcripſeris? Victorum eſt iſta condicio, & arbitrium. nunc uidebimus, utrum a nobis, an a te uictoria ſtabit, auſurus ue ſit aduerſus nos bellare tuus ille Galilaeus, aut audaciā fortunare tuam? Hinc Catharina ita ab Auguſto reiecta, uerſo ad oratores ſermone: Quando hic, inquit, in ampliſsima arce terrarum, & a Romana ſecunda effundenda omnis uis eſt, acerrimeque certandum, & non dubie famae, dignitatiſque faciundum periculum, in tanta intuentium multitudine, turpe uobis, Graecae ſapientiae Principibus erit, conticeſcere. Tunc rurſus Mitylenaeus, ſilentibus ceteris, obſtupentibusq. ad tantam dignitatem, atque inaeſtimabilem formam, cū omni uenuſtate, reſponſo arroganti Virginem irridens: Tu ne es, quae magnis diis maledicis, & Academiam, & Lyceum ſpernis? Tua huc acceſsimus gratia: aequū erit, te prius audiri loquentem, ut noſtra non incertum ad ictum tela euibrentur. Tunc Virgo: Vnde, potentiſsime, ſapien-

ſapientiſsimeq. Auguſte, grauiſsimeque Graeciae conſeſſus, & lecta Romana manus, orationẽ exordiar? quae principia feram rerum, religionisque? quo media coniiciąm, quibus nouiſsima claudam? Quippe, ſi mihi de diuinis rebus dicendum ſit, licet immenſam comprehendant myſteriorum ſegetem, & infinitum quantumuis rudi campum aperiant, in quo uagari libere, & arbitratu ſuo poſsit excurrere, nihil tamen aut animum feriet, aut linguam magis impellet, quam Auguſtiſsimum illud incarnati Verbi Sacramentum, ubi infima ſummis, terrena caeleſtibus, humana diuinis ſempiterno foedere connectuntur. Iacebat humi infelix Adae poſteritas, & uix orbis terrarum infantiam, uix Lunae, Solisque cunabula uiderat, cum repente, extorris abire coacta, non ſolum iis, quae olim a Deo liberaliter acceperat, eſt orbata luminibus, ſed, letali etiam confoſſa telo, & callidi ſerpentis imbuta uenenis, iis miſere ſeruire cogebatur, quibus iure dominari debuiſſet. Quid ageret miſera? Erigere ſeſe ex tanta calamitate non poterat, nullis aut amicorum praeſidiis, aut humanis inuentis medicinam uulneri reperiebat. Latebat in uenis malum, & nobiliores ipſas animi partes, in quibus reſidet ratio, ingenti clade proſtrauerat. Sed audite pietatis genus numquam auditum quamquam digniſsimi eramus, ut in contracto ſitu, ſqualoreque perpetuo relinqueremur, Dei tamen filius, pro ſua in ſtirpem noſtram clemẽtia, ad humanae ſe naturae miſerias demiſit, ut nos diuinae faceret conſortes naturae, mortem guſtauit, ut peccati regnum deſtrueret; delituit infantulus in praeſepio, ut nos in ſordibus iacentes, & miſerandum in modum diſiectos clementiae ſuae dextera rurſum erigeret; ad extremum, ut ſua illa admirabili Oeconomia totum illud in integrum inſtauraret, quod primi parentis ſcelere male quaſſatum conciderat, adſcenſo Crucis patibulo deleuit ſanguine ſuo, quae ad-

uer-

uersus nos erant, acerbissimas syngraphas, & paterni chirographum decreti affixis ligno manibus proscidit. Poterat ne in cuiusquam non dico spem, sed uel cogitationem cadere, ut hominis caussa Deus, uel penderet in ligno, uel inter bestias uersaretur, uel urgẽte saeua hyeme puer factus unius diei, cum sit rerum omnium stirps, & origo, gemitus, lacrymasque profunderet. Non fabulas narro: accepimus enim a Spiritu Sancto unigenitum Dei Patris, cum genus nostrum inuisere, & in libertatem asserere decreuisset, delegisse natalibus suis non amplissimam domum, non auro, sericoque uestitam, non superbis ornatam laquearibus, uerum speluncam male materiatam, tenebris squalentem, ac situ, pecudum stabulum, ac bestiarum, lectum non aureum, nec conchyliato peristromate, egregiisq. operibus uarium, cunas non ex ebore distinctas gemmis, & multo caelatas artificio, non operosas, elegantesque fasciolas, sed praesepiũ non tam feni mollitudine iucundum, quam calamorum aculeis asperum, ut his nimirum armis cladem nostris ceruicibus imminentem auerteret, & de caelo saeuientem in nos iram exstingueret. O amor, ò pietas. Debebat seruus: sed persoluere ingenti pressus aere alieno non poterat. diues erat Dominus, sed nulli debitor: induit ergo formam serui, &, Orbis terrae conditor, caelestium domorum architectus, gloriae paternae splendor, diuinam suam lucem uelauit quodammodo susceptae carnis integumento, ut esset pariter humilis, & mirabilis, ut in una, eademque persona diuitias intueremur, & debitũ, & domini maiestatem seruili coniunctam humilitati ueneraremur. non est circumcisa diuinitas, nec in carnem conuersa. retinuit Deus, quod erat; quod non erat assumpsit. natus est enim a Patre Deus saeculis innumerabilibus ante caelum, qui, instante mundi senescentis interitu, nullo uirili semine in unius Virginis utero conce-

ptus

ptus est homo, & paternae iustitiae condignum pretium pro sceleribus hominum non passionis diuturnitate, sed patiētis dignitate persoluit. Enitere, philosophe, quantum potes, uel ipsos, si placet, contemplationis caussa oculos effode: numquam tamen incarnati Verbi maiestatem, & latentem in infantia sapientiam pro dignitate reuerebere. Est supra caelestes orbes, extra Lunae, Solisq. uias immensum aeuum, & ibi pulchrior quidam mundus flammae uiuentis, & uegetae, quae ardorem non habet, sed placida combustione bonitatis suae radios undequaque diffundens, & uitam, & mentem, laetamque caelo serenitatem, & uberem solo fecunditatem, & immensa denique beatis gaudia sine ulla sui egestate largitur. Nō est hic flammae globus immensus mole, sed uirtute gignendi pandit se circumquaque, & cuncta complet uastitate sua expers corporis, & quantitatis, lucet a se, a fonte suo, a thesauris maiestatis suae, sibique gignit cooeuū lumen, cui si Solem hunc nostrum, quem cernimus oculis, conferre uolueris, eum scintillā quandam perobscuram esse, &, ut uerius dicam, caliginem pronuntiabis. Non me latet, reperiri nonnulla in ueterum scriptis huic simillima ueritati: apud Platonē saepe fit mentio de tribus Regibus, huic rerum uniuersitati dominantibus. Orpheus inculcat identidem ternarium illud perbeatum, quod ex summo bono, ex mente, ex mundi anima consistit. Sed haec omnia, Graecorum more, tot uerborum ambagibus celant, tantis contegunt errorum inuolucris, ut contentionis auidiores, quam cognitionis, fuisse uideantur. Reges Platoni non eiusdē, sed similis sunt potestatis. nos eandē omnino in diuinis personis agnoscimus dignitatem. Mens Orpheo posterior est summo bono, non aetate solum, sed cōdicione naturae: nos mentem, & summo coeternam bono, & summum esse bonum asserimus. Fremunt philosophi, & in Christianos ratiunculas

culas quasdam, quasi amentatas hastas summis uiribus, lacertisque contorquent. Sed, quis illorum aut conatus pertimescat, aut stultam sequatur sapientiam, quos haereticorum parentes fuisse constat? Est quidem aliquis diuinas inter personas ordo, qui tamen similitudinẽ inter ipsas, aequalitatemque non minuat. Prior est Filio Pater, & proles genitore posterior, sed non naturae gradibus, non temporum consequentia, non dissimilitudine dignitatis, sed dumtaxat origine, ut non immerito a sanctissimis uiris afflatu diuino appelletur lumen de lumine, quia, cum de lumine lumen accenditur, nihil uel de altero diminuitur, uel desideratur in altero, & Filius, quamquam ex aeternitate genitus est a solo Patre ratione quadam nobis incognita, sine ulla tamen perturbatione, aut commistione naturae est illi coniunctus, & ab eodem sola hypostasi, sine ulla distractione, uel auulsione distinctus. Itaque, ut uno, eodemque ictu Ethnicos, Iudaeosq. confodiam, non est solitarius Deus, quia in triplici perfecta persona consistit; nec est multiplex, quia trium hypostaseon οὐσία sine ulla diuisione in singulis integra reperitur, ut & mirabilis sit in tãta unitate distinctio, & mirabilior in tanta distinctione communio rerum, atque societas. Quam libenter hic essem diutius, Deique filium orbem utrumque moderantem, siderum plausus, perennes Angelorum laudes, & curuata illi rebellium genua mentis oculis contemplarer: sed eius me reuocant cunae, solicitant uagitus, & lacrymae, ut demissis in terram oculis intuear hominis caussa in praesepio iacentem, quem sublimi sedentem throno paullo ante conspexeram, nimirum factus est nouus opifex sui, & architectus uilis in praesepio, uilior in Cruce, ut monumenta amoris erga nos sui aeternis consignaret chartis, pietatisque illustres notas non in tabulis lapideis, non in columnis, non in aere Corinthio, sed in excarni-

ficato pectore suo cerneremus incisas. Non tenuit diutius iram Mitylenaeus Graecae iactantiae heros: sed ulterius pergentem uirginem indignabundus excepit. Tu ne stultissima feminarum, coram totius Graeciae luminibus, nihil aut philosophorum grauitate, aut trabeali celsitudine, purpuraeque splendore perterrita tantum opus aggrederis? disputas enim nō de elementorum uicissitudine, nec de siderum cursu, sed, quod summae indicium est arrogantiae, de deorum natura, nouosq. inducis cultus, nouos moliris deos, nouam fingis, nobis praesentibus, felicitatem. Testor Saturni solium, numquam me tantis iracundiae stimulis exarsisse, numquam mihi magis inuisos dies, & inquirendo, disputandoque consumptos, quam in praesentia, ubi irrideri quodammodo a puella uiros, uelitari ab adolescentula senes, doceri ab infante philosophos, ipsos de caelo a mortali femina immortales deturbari deos intueor. Doleo casus tuos, o Iuppiter, uobisque omnibus beatarum Sedium incolae, fletibus potius, quàm altercationibus, tristique silentio parentarem. Video enim dicacitate puellam, & pulchritudine instructam numinibus bella mouentem: uideo commota auditorum pectora, disiectas e sententia multorum mentes: ardent in uenis spicula tam eleganti collimata manu. quid tandem? Vtinam falsum auguretur animus: extorquebunt non ex praecordiis uitā, sed ex imis uisceribus religionem. Verum nec mihi, nec diis deero: intendam in hac aetate neruos, &, qua maiori potero, animi contentione pugnabo; breuique uerborum ambitu has nouas ambages ex Hebraeorum officina depromptas, ut umbras, laruasque, prosternam. Tribuis ne tantum tibi in hac aetate, ut temere putes, omnes ubique homines ante te in taetra errorum caligine iacuisse, quousque tu e caelo delapsa ueri lumen praeferres? O te miserum Plato: o te infelicem Aristoteles:

teles: quid uobis rerum pa ene omnium cognitio profuit, quibus prius contigit ex hac uita discedere, quam Catharinam philosophantem audiretis. Euolue diligenter omnẽ antiquitatem: interroga Graeciae sapientes, Persarum Magos, Syriae Chaldaeos, Sacerdotes Aegypti, Indorum Gymnosophistas, Druades Gallorum de Dei natura quid senserint, & reperies numquam eos in tam diuturna commentatione, in tanta disciplinarum luce, de deorum, quam semper coluerunt, multitudine dubitasse. An non magnam habent isti uim in ingenio, auctoritatem in sententia, pondus in uita? Sed uide, quantum intersit inter puellam assuetam colo, calathisque Mineruae, & sapientem senem studiis, & disputationibus exercitum. Vnum dum adstruis Deum, plures incaute constituis. Pater apud te fons est, & origo diuinitatis: huic cũ per omnia Filium aequalem facis, pacis inter homines, caelestesque sequestrum (ut Spiritum illum, quem Sanctum uocas, in praeteritis habeam) non aduertis duos a te diuinitate donari? Quo te uertes? Explica te, si potes ex hoc nexu: profer si quid habes: effare tandem, ut triumphus, quem mihi de Christo concertando peperi, confessione tua reddatur illustrior. Tunc iterum Virgo: Quid mirum, si nihil de diuinis rebus eloquatur, & credat, qui suorum sensuum turpe mancipium, nihil reperiri putat expers sensus: immo uero ita oculis omnia, & imaginationi, quae plerumque fallitur, accommodat, ut, quae illorum aut obtutum, aut iudicium effugiunt, fieri nullo pacto posse fateatur. Deus a uobis, o Graeci, πάγκρυφος dicitur, hoc est penitus occultus, & abstrusus: apud Platonem Timaeus non dubitat affirmare diuinam naturam esse cognitu difficillimam, &, ubi fuerit inuestigata, indicari, atque in uulgus enuntiari omnino non posse. Simonides Hieroni percunctanti quid esset Deus, cum saepius ad deliberandum dierum nume-

rum duplicasset, quid tandem protulit? Rem sibi obscuriorem fieri, quo diutius considerabat. Cedo quid caussae fuit, cur acerrimi homines ingenij, & ad dicendum promptissimi, in hac una disputatione de Deo uiderentur elingues? Nimirum abscondita sunt haec sapientibus, & reuelata paruulis ab eo, qui Crucis supplicio stultam fecit sapientiam huius mundi: in quorum sortem si semel transieris Mitylenaee facile cognosces, in quanta plerique sine lumine fidei, caligine uolutentur: quamuis de illorum numero sint, qui in Academijs, & in Lycaeo buccis concrepantibus scientiam uenditantes exhibent se aliorum magistros, qui numquam fuere discipuli ueritatis. Sed ad rem propius accedamus. Inaudita uobis est unitas Dei? O egregios orbis Doctores: o de philosophia, deque ipso hominum genere male meritos. quid uos docuit Peripateticorum Princeps in Ethicis suis, quem in inuestigatione rerum natura sibi socium adsciuit (ut fabulatur antiquitas) optimum esse regimen Principatum unius. Negabitis igitur admirabilem hanc mundi molem, illustre & domorum, & Ciuitatum omnium exemplar, alio uti gubernandi genere, quam unius uoluntate, imperioque. Lustrate oculis omnia: perpendite animo tot corpora, & loco, & situ, & proprietatibus pugnantia, his tamen inter se legibus nexa, ut pacem seruent in pugna, & concordem discordiam aemulentur. Quis sanae mentis non existimet, haec ab unius tantum uoluntate pendere, qui, ut rebus omnibus uitam conseruaret, inter arma terram radicibus haerentem suis librauit in medio spatio; fluctus indignantis Oceani, ne terram obruerent, minutissimis frenauit arenis; ignem edacissimum, & impatientem socij, longissime a frugibus, a mistis, ab animantibus abduxit, ne absumeret omnia, eiusque ingenitam uim caelo, hoc est solido quodam corpore corruptionis experte, & numquam senescente compescuit.

pescuit. Quanto sapientior uobis Trismegistus, qui, caeli, terraeque theatrum diu contemplatus, aiebat, uideri sibi uniuersum hoc pictam quandam tabellã eximij opus artificis, in qua licet uirentes riparum amictus cernerentur, speluncarum cõcisi amfractus, recessusque, & liquores perlucidi amniũ, & abruptae saxorum cautes, ac impendentium caelo porrecti montium uertices, camporumque uasta planities, eo tamen erãt ordine cuncta dispofita, ut idem omnino arguerent artificium, eundem artificem, eandem denique magistram manum ubique quasi digito commonstrarent. Attollat nunc supercilia Babylon: suspendat India nasum: frontem perfricet Heliopolis: prosiliant aliqui ex nouis Athenis magistelli, intrudant apud plebeculam in compitis ignota numina: quid tandem lucrabuntur? infamiam. Omnes enim intelligent, hos nouos esse tyrannos, non corporum, sed animorum, qui ratiunculis suis, ut rebellibus armis, id unum studeant efficere, ut, excluso Monarcha Deo, inuisam pro eo inOrbem terrae deorum inducant polycratiã. At deorum, inquiunt, cultus a mundi nascentis exordio usque ad hanc nostrã uiguit aetatem. Portentosum mendacium. Afferant, si quod possunt, idololatriae uestigiũ ante Belum, quo apud Assyrios regnante exortam accepimus, cum tamen a molitione rerum plura iam saecula praeteriissent, in quibus homines soli Deo obtulerãt uota, soli adoleuerant tura, ut opem in periculis, rebusque dubiis implorarent, aut contractas animorum sordes eluerent. Nos quidem Enoch proferemus, sanctissimum hominem, & disciplinis nobilem, & annis onustum senem, qui, ut posteritati prospiceret suae, praecepta de uno, ueroque timendo Deo duabus incisa columnis, ne aut aquarum alluuione, aut ultricibus flammis penitus interirent, tradidit hominum memoriae sempiternae. Serpsit idololatriae lues (non inficior) in dies magis, iisdemque

demque

demque per multos annos eſt aucta, quibus & hominum aetas incrementis: ſed expulit tandem temeritatem ſapientia: ceſſere fulgoribus tenebrae: diluxit: iam patent omnia. neque enim defuere in Aſia, Graecia, Italia, Libya, aliiſque complurimis mundi partibus uirgines uaticinio inclytae, quas Sibyllas appellant, quarum carminibus eſt, quaſi machinis quibuſdam, bellicisq. tormentis concuſſus, quaſſatusque error, ad extremum funditus Chriſto naſcente ueritatis aſſertore ſublatus. Deus bone, quanta in Sibyllinis libris latent myſteria rudibus uelata carminibus? Hos adeant, ſi qui ſunt apud uos inquirendae ueritatis ſtudioſi, & inuenient numinũ explodi multitudinem, irrideri idolorum artes, & profana ſacra, religionemque noſtram non ſuis modo coloribus adumbrari, ſed ſummis etiam exornari laudibus, praecipique in primis cognitionem unius Dei, quem nunc regnantem in caelo, nunc Virginis utero clauſum, nũc uagientem in cunis, nunc ſanguine manantem in Cruce, nunc denique omnium hominum cauſſas, & merita cognoſcentem proponũt. Quid plura? Tam copioſe de Dei filio, eiusque rebus geſtis loquuntur, ut non uaticinia fundere, ſed texere uideantur hiſtoriam. Iam uero, ſi ad philoſophos ueniamus, confectum eſt proelium. Noſter eſt Mercurius, cui, ob plurimam rerum ſcientiam, Triſmegiſti cognomen dedit antiquitas, qui ob eam ſolum cauſſam Deum affirmat eſſe ἀνώνυμον, quod, unus cum ſit, nominis notione non eget, quo diſtinguatur ab aliis. Noſter eſt Socrates, quem ſapientiſſimum ueſtra cecinerunt oracula, cui cum eſſet ab Athenienſibus ex altera parte cicuta, ex altera uero deorum multitudo propoſita, cicuta bibenda generoſe uitam finire maluit, quam ab unius Dei confeſſione ſtulte, inſipienterque recedere. Noſter Ariſtoteles, qui uoluntario ſe multauit exſilio, ne cogeretur in poenã Socratis incurrere, cuius ſequebatur ſenten-

ten-

tentiam. Noster Plato, tam clari, atque egregij nominis philosophus, qui usqueadeo in suis & sermonibus, & dialogis fidem, quam profitemur, expressit, ut passim ab omnibus Moses Atticus diceretur. Quid Tullius Romanae parens eloquentiae, quoties in epistolis ad familiares deridet deos, quos populi metu precatur in rostris? Noster Apollo Delphicus, apud uos inclytae famae: is enim interrogatus an uere dij essent, qui in simulacris respondentes pro diis ab hominibus colebantur, unum respondit tantummodo reperiri Deum, cuius illi omnes leuem quandam similitudinem accepissent. Sed non intelligit Mitylenaeus, qui fieri possit, ut Deus unus sit, & filium habeat diuinae participem essentiae. Audi, nō est ὁμωνύμως Patri filius, sed ὁμοίως: proprietas est in illo diuersa, non natura: substantia est una, sed subsistētia triplex. Nec quaeras in Deo nuptialem thalamum, uariumque sexum: non imbuitur alieno semine parturiēs uterus: sibiipsi sufficiens est Patris intelligentia, suis plena seminibus, suisque grauidata diuitiis, & gignit, & parit uiuentem prolem, nullis creatae rei terminis cohaerētem, nullis aeui periodis circumscriptam. Quod si puellae fidē non habes, crede Serapidi, qui percunctanti Tullo, num beatiorē se, ac feliciorem agnosceret quemquam inquit:

Principio Deus est, tum sermo, & Spiritus istis
Additur: aequaeua haec sunt, & tendentia in unum.

Non patiar in tanta rerum copia, & in tam amplo, latoque dicendi campo orationem meam longius euagari. Vos, si potestis, attollite mentis oculos, & inuenietis regionem ubertatis indeficientis, immensosque terrae uiuentium tractus. ibi facile uobis erit despicere fucatam hanc corporum pulchritudinē, quam pro numinibus colitis: spectabitis domum non manu factam, quae suum sibi diem facit negante Sole. Quis aeternorum rosas, ac lilia collium praetereat? purpuratos scilicet martyres, &

can-

cādidatas Virgines caeli delicias ſecretioris? quae, ſponſi praeſentia perbeatae, illumque comitantes, quocumque ierit, ſplendidos Lunae, Solisq. globos, nec ſuis quidem dedignantur plantis, orbemque ipſum ſtellantibus inſignem aſtris ſublimi ueſtigio calcant. Quis me centuriabit, quis in earum numerum adſcribet? O diem illum, mihi prae omnibus, qui illuxere, feliciſſimum: quo, dulciſſime ſponſe, os iſtud auguſtiſſimum, aeternamque lucem hiſce oculis hauriam? Ingens poſt haec in coetu ſilentiū, incredibilis admiratio, fracta ſpe uictoriae, emuncto animorum uigore, & iactantia Chriſtianam ad religionem tacita propenſio. Pars ergo intueri ſolum, pars in Virgine fixis oculis hiſcere, pars ſuſpicere caelum, furtimque dare interdum in occurſum oculos, alter alterius ora, uultusque proſpectare, maerere, ſenſimq. ferri auide in quae pugnarant, damnatis, quae defenderant. Quod ubi animaduertit Auguſtus, ex ſilentio cladē ſuorum, & aduerſariae uictoriam intelligens, magno incitatus furore, uoce horribili, Quid, inquit, dediſtis manus, uicti ne eſtis, ceſſiſtis femellae? ubi iactantia, primoque in congreſſu audacia, ardorque animorum? Gens uilis, & Graecula tam ignobiliter ante Virginem cadit? Pro pudor, ita ne Athenaei gloriam, decusque Academiae, aut Prytanaei faſtum, grauitatemque Ariopagi defenditis? Profecto de tumido bellatore nihil felicis augurabamur, cum non eloquentia, non acumine ingenij, (haec arma, hic mucro diſputantium) ſed iactantia perſtrinxit aduerſariam. Ecce una aduerſus Virgo ſtetit nuper nutricis abſtracta uberibus, & tamen cum ignominia Deum, cum dedecore ueſtro, omniumque, qui circum adſtant, de Athenis, Rhodoque triumphum refert? Haeccine a uobis exſpectabamus? Haec ne deorum cauſa poſcebat? Ita ne diuini noſtri praeſentia numinis requirebat? Tūc Mitylenaeus (qui hactenus aduerſus Virginem ferociſsime

ſteterat) Nemo, reſpondit, inuictus a nobis diſceſſit, Auguſte, nemo noſtra terga uidit: ſemper praeclare uicimus non minus nobis ipſis decus, quã patriae acquirentes: at in ueritatẽ pugnare nemo philoſophus auſus eſt, nec nos deinceps audebimus. id enim philoſopho propoſitũ inueſtigare, & perquirere ueritatem, ea laetari, & frui, non ultro laceſſere conuicijs, oppugnareque: nos illã iam apprehenſam non ignauiter dimittemus: ceſſimus praeclariſſimae puellae, non imus inficias, ceſſurique ſumus: damus ei manus: praebemus colla catenis: magnum illi decus, & ſempiternum Athenarum gloriam, ſapiẽtiamque fuſam, ſtratamque ſuppliciter ſibi apprehenſantem genua conſpicere, non minus huius inclytae, inuictiſſimaeque id laude geſtum eſt, quam commodo noſtro, qui ridiculis imbuti religionibus, immo ſuperſtitionibus, hucuſque impie, nefarieque ipſi (ut nobis arroganter, & reliquis uidebamur) magiſtri uirtutum, in uaſto uitiorum pelago fluitauimus: poſthac properare ad litus in animo eſt, perque ſanctiſſimam huius Virginis eloquentiam, ſummam integritatem, infinitam ſapientiam, per pietatem, religionemque ad Chriſtum confugere, uerum, aeternumque Deum. inſcienter errauimus: pie agnitũ flebimus erratum. id ipſe ex omnium Collegarum ore pronuntio, aſſero, & affirmo. nulla poena a ſanctiſſimo nos propoſito auocabit. non indecorum eſt philoſopho, in ſenecta addiſcere: diu ſudauimus, alſimusque, dum inepte nimis caelum metiebamur, inanemque auram aucupabamur: non pigebit nunc pro certiſſima, diuinaque doctrina cruorem largiter effundere: ſatis errorem nouerimus, ſi ſcelus cum paenitentia fatebimur. Tunc Auguſtus, uirorum audacia terribilior redditus, annuit lictoribus, ut ſubſtrictis palmis, pedibusque omnes in pyram conijcerentur. Dum trahuntur ad ſupplicium, ſe inuicem cohortari, animos facere, extollere generoſita-

tem, Christo gratias agere, laetissime esse, non trepidè mouere gressus, omnesque ad Virginem uersi rogare, obtestarique, ut antequam absumerentur corpora igni, eius manu baptizarentur. Quibus Virgo: Pellite ex animo metum, generosissimi milites, lecta bellantium turma: fortissimum imbellia dedecent: nouistis iam Deum: ite: pugnate ferociter: uestri unda cruoris, sacrarum implebit officia lympharum. eximit Christi clementia, uesterque animorum ardor omne expiationis dubium. Post dicta, iacti in flammas simul omnes concremantur, tactis haud quaquam corporibus, uestibusque, dormientes iudicasses, non uita functos: is ori candor puniceo admistus colori, is status, idemque quibus uiuentes effulserāt, decus, & gratia inerant. Horum a nece Augustus rursus Virginem blanditijs attentat, stantem adulatione quatit, admouet cuniculos: O Nili, inquiens, decus, o pulcherrima puellarum, o nata dijs, o generosissima Virgo, Romana digna curuli, tenellam quaeso respice aetatem, metire modo exoptatissimos annos: noli immaturum nimia tua peruicacia, & crudelitate obterere iuuentutis florem: flecte parumper animum: molli pectora: honora deos: non ardua, & dira iubemus, tuis non indigna maioribus. etenim, si Ptolomaeorum manes, si cineres fari possent, detestarentur ista tua consilia, & nobiscum profecto sentirent. O Catharina, nobiscum perfruere quaeso bonis: a Faustina rege secunda sceptrum: da gentibus iura: magna pollicemur, maiora siquidem dabimus: nemo Augusti circumscribitur uerbis, nemo eluditur, nemo Augustorum damnauit promissa: supplex tibi patria, foci, araeque penatium supplicant, tenduntque manus, ne inani tua opinione hac nobilissima ceruix funesto donetur uictima lictori, ne cruore tuo madescat solum, lugeatque rursus Cleopatrae ruinas, & miserabile factum Aegyptus: nemo tibi astrorum in fulgore locum negat, ne-

mo in

mo in cella Iouis: uicisti: iam tumida graderis. iam ten dis ad Olympum: moderare uictoriam: unum uincentis hoc decus, cetera fortunae uis, fatique potestas rapiunt: pugnandum dehinc, si obstinata perseueras inexsecrabili sententia, non lingua, sed ferro. illa mulierum acies, & pugna, haec uirorum erit: qui foedera, & pacem nescit, qui spernit, nec Martem habebit pium. Tunc Virgo, amare subridens: Bellandum est, inquit, Auguste: pax cum dijs nulla placet: desine tu blanditijs labefactare uirtutem. dolosa mens haud scelere caret. habet me Christus sponsam: ipse mihi parens,& sponsus,ipse deliciae, gloria, amor, opes, & delectatio: dum illius animo decora euoluo, incredibiliter illius flagro amore,lan gueo cupiditate: iam illi fidē,& dexteram obligaui,eius apud signa iuraui, professa militiam aduersus inferos, quorum tu ductor, ut mihi hodie uideris, exsistis: professa etiam uirginitatem, non desciscam,non praelij aleā subterfugiam, omnis licet in me uis exsurgat Romana, petantque nudata pectora Cydonum, Parthorumque sagittae,fodiantque Sarissae Macedonum: mihi plures perferenti cruciatus haud incerte duplicabitur merces: inter aduersa deprehenditur amor: in felicitate exiguum amicitiae meritum, & amoris: non uulnera, mortesque pauet Romana iuuentus, quo ciuicis, muralibus, uallaribusque coronis effulgeat, quo in se ciuium ora trahat, quo ue insigni trophaeo penates exornet: nec Christiani in iustissimo praelio ob iustissimam caussam signa, aciemq́ue deserent, Imperatorisue sui Imperatorum, Regumque Regis gloriam indefensam, atque abiectam relinquent. Quibus auditis, Maximinus, furore succensus, iubet nudatam alligari equuleo Virginem, ferreisque scorpionibus dirissime, immanisimeque concidi. abrepta illico purpura, sublatisque uestibus, ostentatus populo candor, ostentata quae dedecent oculos, altisimo

ſtupore concuſsis omnium animis in excellentiſsima, atque admirabili pulchritudine. Nuda Virgo, ſubſtrictis pedibus, colligatisque fune bracchijs, in tenella carne tumente liuore, dirisque funium notis, ſuſpenditur in equuleum, inde caepta uerberari. Obtremuere primum ad impetum in intentandis ictibus lictorum manus, horruereque ſcelus auerſantium dira imperia, & funeſta. mouerat quippe uel in ferreis percuſſorum pectoribus, aſſuetisque caedibus, miſerationem aetas, forma, dignatio, & innocentia. Saepe excuſſae manibus uirgae, ſaepe incaſſum effuſae,& ſi corpus attentaſſent,exiguam inferre plagam, quamquam tenella membra uel leuiſsimo ictu mortifere ſauciabantur. Sed Maximinus, ſcelere audax, in iracundia perſeuerans, temulentus, impius, acerbe Virginis cruciari conſtantia, admirari decora, ſuſpirare, inardeſcere, uictum ſe, & ſpretum indigniſsime ferēs, uerbis miniſtros compellat, urget, iubet immaniter rebellem diuexari. pauidi ad uocem, & ſupercilium Principis miniſtri, poſtpoſita humanitate, miſerationeque, caeco impetu auerſum corpus petere,ingeminareque uires: concrepitabant uirgae, ſonitumque repercuſsi reddere ſcorpiones, ſcindi nates, & femora, tundi uterus, conuulnerari pectora, rapide proruere extemplo ſanguis madefacta humo, ſciſſaque cutis, & carnis fruſtula horribiliter dependere, aut auulſa miſceri cruori, triſtibus omnium animis, uix cohibito fletu Tyranni ob metum. Dirus Imperator inter Virginis cruciatus cachinnari, haud ſincere tamen gaudium ſentiens, quandoquidem cruentiſsima, libidinoſiſsimaque bellua integram,uiuentemque Virginem paratam Veneri & amplexibus non caeſam uelle, idque Veneri,ſuarum fautrici cupidinum, & ſpoliatrici caſtitatis obijcere, quod ſe in elato aduerſariae ſupercilio, faſtuque non amice torqueret; alteram Helenam, Cleopatramque, immo clariorem ut uirginem

ſibi

sibi ostentatam ad poenam, datam in manus ad supplicium dicens. At Catharina, uersa ad caelum luce, intente Christum apprecari, ad tolerandam poenam, & ignominiam uti tribueret uires, atque constantiam, iamque eum praeseferre habitum oris ita laeti, excelsique, ut minari, insultareq. Tyranno uideretur, nō gemere ad ictus, non detorquere corpus, non trepide stare, non denique flectere ad preces animum, aut in abiecta deiicere: omnia augustissima in Virgine uisa. Sic detritam Virginem Tyrannus obscurissimo adstringit multū ad ima defosso carcere, squalēti undiq. pariete, nitrumq. sudante, abnegatis per xij. dies alimentis, apposita etiā custodia. ipse, cū magna equitū manu, & nō exiguo ariolorum comitatu, Canopicum ad ostium, cxx. stadiis ab Alexandria distans proficiscitur, Serapidi sacrificaturus, exsoluturusq. Herculi ad Heraclium uota, captaturusque auguria, & omina belli, quod summis uiribus per Asiam aduersus Maxentium, Constantinumque apparabatur; simulque inspecturus multitudinem eo per fossam Alexādria decurrentium, etsi superstitiosum animum cupido uexaret uidendi Casij templum Iouis, magnique busta Pompeij, ut clarissimo Romanorum Imperatorum magnifice parētaret, Hadrianum Caesarem aemulaturus. Sed Catharina, carissima Deo, haud plagarum, famisque sensit acerbitatem, & tenebras. diuina clementia euincitur Maximini crudelitas: missi quippe Angeli splendidissimis collucentes facibus expulere tenebras, curauereque Virginis corpus, simulque alba columba (nihil felicius augurium, aut dignius simplicitate, amoreque Virginis erga Christum) apportato cibo, depulso ieiunio, fameque expleta, reficere, recreareque afflictam. Interea secreta thalami, parsq. regiae a Caesare potior interrupta quiete faustissimo augurio ad ingentia exciri, abiectoq. purpurae fulgore non pauide proruere in ferrū, & dare cer-

uicem.

uicem. Etenim Faustina Augusta (ita uocant huius auctores historiae, profecto apud ueteres, grauesque Romanarum rerum scriptores duas dumtaxat Faustinas reperies, Antonini Pij uxorem, & alteram Marci Aurelij, utramque inter diuas relatam gentilium superstitione) moribus eximiis, castissimisque, mira pietate, & grauitate uiro absimilis illius ferociã saepe inter oscula, amplexusque demulcens, molliensque prurientem in strages animum, aut inconsulta decreta, queis per temulentiam euulgatis non prospera, & laeta subditis inferebantur, rescindens pertaesa uiri libidinem, insatiatamq. uenerem, simulque diritatem, ignobilitatemq. abhorrens, in nouo Virginis certamine concusso pietate animo uidendae, alloquendaeque in spem, & cupidinem ingentem rapi Virginis, simulque dexterae iungendae, quippe quae uiri astutia, ne suspicio iuuenili in animo ex admiranda, inusitataque Catharinae pulchritudine oboriretur, Augustae oculis fuerat subtracta. Sed Augustae pectus, praeter muliebrem cupidinem, res nouas anhelantem, & clarissimum Catharinae nomen, dignitatem, gloriam, commissique certaminis magnitudinem, nouitas somnij, & species mire quatere: uerum in ipso desiderio cõterretur furiosa uiri mẽte, & praepropera in caedem crudelibus iussis, & rei difficultatibus, non audet alicui aperire cupiditatem, omnia suspecta, & infida in aula credens, sed aegrescens animo per uaria cogitationum inuolucra decurrere, agitare uiam explendae cupidinis, mentemque ad prouida interdum, audacia, & ardua erigere, aut in timida deuoluere, gemina poena coangustatur, geminoque ictu confoditur. His Augusta inhaerente cogitationibus, ad eam salutandam de more Porphyrius intrat, uir inter Romanos (etsi nescio quid Syriaci potius, ac Phoenicij, quam Romani hoc nomen redolere uideatur, uerũ inuaserat barbaries patritia nomina,

mina, & circumuallauerat curiam corruptis moribus, & polluta indigenarum nobilitate) non obscurus, factis illustris, manu egregius, & in iuuenili aetate consilio non ignobilis, marte acerrimus, ingenio placidus, alterius secreta recondens, sua non promens, Augusto carus, militibus acceptissimus, apud populum, Augustamq. gratiosus, hic ad Regiam accesserat ab Augusto ad sacrificia excitus, decoratusque Praetoriana praefectura: hunc benigne Augusta exceptum, post salutem sic affatur: fides tua, Porphyri, & egregia uirtus, magnisque saepe in rebus spectata grauitas nō inuitis arcana nobis tecum participanda eliciunt: grauiter profecto erraremus, non mediocrem fidelitati tuae inurentes notam, si, quae dicturae sumus, tibi celassemus. magnum amicitiae argumentum est, in communi fortuna, seu fausta, tristiue nō seiungere consilia: probe quoque noscimus, in communicandis secretis obligari enuntiantis fidem, & uitam. At nobis de te illud certum, atque exploratum est, capi humanitate potius, (ut nobilem & Romanum decet animum) quam timore non diuturni magistro officij. ceterum in sincera fide, & in magna cupiditate parcendum loquacitati est: alto ab exordio retexuimus orationem, quo extrema facillima sint. Dudum, Porphyri, postquā recens haec Diana, (sic quippe, qui uiderunt, retulere nobis, neque enim tantae pulchritudini, maiestatique humanam sufficere collationem afferunt) hanc Regiam splendore, & gloria compleuit sui, ingens nos cupiditas, inusitatusque ardor attingendae Virginis dexterae, decurrendiq. ad oscula incessit: fuimus timore cohibitae: fregit istam cupiditatem, optatissimumque uotū immanis Tyranni audacia, citusque ad arma furor: at, postquam accepimus ipsius ex ore Tyranni, per iram, oscitantiam, ac temulentiā id uel inuite proloquentis, praeclarissimam Virginis aduersus Graeciam uictoriā, in tor-

men-

mentisque Regiam cõstantiam, acrius desiderium nobis accensum est, intolerandus stimulus additus: nocte etiã hac praeterita uidimus ipsam (res mirabilis) per uisum puellam, augustissime, splendidissimeque uestitam, celeberrimo, sacratissimoque sedentem in Virginum coetu, astanteq. circa candidatorum electissima pube: cumque intueri faciem Virginis, & legere decora optaremus, scintillante fulgore perstricta oculorum acie, hebescenteque uetabamur, uidebamurque uocari ad oscula, sedisse etiam ad latus, non leui in nos fauore collato, quippe quae sua manu auream ceruici adaptarat coronam, cum proximis sermonem ciens, nos quoque respectans, alloquensque, Haec tibi, Augusta, a Iesu Christo corona donatur. Ob id neque pacem pati, nec capessere quietem, nec frui cibo possumus: euictae sumus: euastamur cupiditate: suauiter, & turbide simul raptamur in uota: alte pectus uisu premitur nostrum, seu id Deus suadet, seu fata uolunt: satisfaciundum nobis est, sequatur postmodum (si superis placet) omne malum: satius in uno uexari, quam perenniter distrahi: sit nobis Catharina in amplexibus: reliquum fata trahant. Porphyrius demisse adoratae non cunctanter, inscitaeque pollicetur Augustae, in omnes se casus, & pericula pro ea iturum, paratum se esse ad iussa, etsi ardua res sit: implenda ad uota pecunia opus esse: hanc haud parce ab se dissipatũ iri inter milites refert. Augusta, promissis laeta, miris laudibus commendatum iuuenem ab se dimittit, rogat ut quantocius rem perficiat. Porphyrius, emollito pecunia Centurione, dimotoque praesidio, ad primam uigiliam in carcerem Augustam per manus trahens, elusis ancillis, reputantibus in thalamo captantem quietem dominam, tacitus comitatur. ad ipsum carceris ingressum, prope limen, micãtis repercussi fulgore lucis ambo exanimati procidere, miraque naribus hausta odorum suauitate

uitate

uitate alleuantur a Virgine, iussi benigne, feliciterque sperare. mox, cum sedissent, splendidissimo haerentes Virginis ori contemplabantur laureatum uirginum agmen, & Angelos Virginis ulcera linientes, curantesque, simulque quatuor, & uiginti sapientes ex his, quos Catharinae religio debellarat, strauerat que eloquentia. Attoniti ergo, non fari, non mouere corpus, non deflectere a Virgine lucem, contemplandoque hiscere. At Virgo, clementer affata Augustam, praenuntiat, intra triduum ipsam euolaturam ad caelum, uidere iam se in illa Dei benignitatem, roremque salutis, conspicere coronam alte in caput ex Angelorum dependentem manibus, Augustam non alia decere, afferret modo animos, & pectora magnitudini paria certaminis, ne horreret fulmineum Augusti uultum, non praeferuidas iras, respueret infandos amplexus, & pollutos caedibus animos, & os crudele, uerteret ad superos animam, affigeret Christo mentē, illum amaret, illum uenerare tur, illius exoptaret amplexus: plures iam in orbe Romano esse Augustas, magnitudine opum, & gloria pulchritudinis, & sapientia, comitateque (quae fluxa, & leuia omnia) pares, omnes posse ab ea superari, si praeferret immani Tyranno piissime regnantem IESVM, eiusque nomen fateretur: egere quidem mortalem illius adminiculo ad uirtutem, & gloriam: at, si modo animum praebeat instructum, paratumque, sensurum auxilium, & ardorem, mortisque contemptum, elate, facundeque explicare. Breuiter responsum, & sapienter ab Augusta, non eunte infitias timeri ab se uirum, petere tamen demisse, ut ipsa Virgo, tam cara Deo, se precibus adiuuaret, conciliaretque numini. Tunc Dux Romanus, recollecto animo, fidenter quaerere a Virgine, quibus praemiorum generibus, quibusue coronis, uel dignitatibus a Christo milites exornentur, quae illis statuta merces, quae stipendia, quae

post clasſica quies, & otium, qui uictoriarum fructus: nam, ſi ampliora Cõſularibus faſcibus redderentur, abiecto Auguſti Sacramento, daturum confeſtim ſe Chriſto nomen, iuraturumque ad ſigna, militaturum, pugnaturum, occaſurumque pro illius gloria, imperioque, modo ipſa Principatus enudaret opes, praeberet uadimonium, ne deciperet, annuit. ſatisfactum hac quoque; in parte Romano, connumeratis (quantum ſinebant temporis anguſtiae) Chriſti opibus, magnificentia, ſplendore, ac felicitate. Cum ad quartam uigiliam in Praetorio, obſtrepente tubã, inuita a Virginis complexu Auguſta diuellitur, diu quippe collo inhaerẽs cum lacrymis oſculari labia, oculos, & mammas ſuauiter lambere, patefacere Virgini (quantum licebat per externa ſigna) amorem ſuum, ardoremque. Dux acceptam Virginis dextram uenerabundus attigit. ambo mox in Praetoriũ per Pſeudothyrum regrediuntur: ſed diſpoſitae per porticum diligẽtia, iuſſuque Porphyrij equitum ſtationi res celari non potuit: quiſque modeſte, & auide quaerere a Porphyrio, rogareque Auguſtam, (cum manſuetudine, & comitate mulieris quiſque notus inuitaretur ad libere proloquendum) ut expromerent, quo perrexiſſent, ubi fuiſſent, quid ue egiſſent. Sed, Auguſta, gynecaeum ingreſſa, Porphyrius, cui id imperatum erat ab Auguſta, (cum trahere moram adueniens aurora nõ ſineret, nec honeſtas) accepto de ſilentio iureiurando, rem omnibus aperuit, hortatus, ut idem ipſi facerent, ſequerenturque ſe Ducem, non ſpernerent conſilium, quod alias ipſi non infeliciter aduerſus Arabas, Blemyos, barbaroſque eſſent experti, in hoc profecto utiliſſimum. Omnes, actis gratiis, repente Chriſtianos ſe eſſe fatentur, ſecuturi Ducem omni in re, uel aduerſus Caeſarem, ſi placeret defendi armis religionem; nec ſe Britannicis, Gallicaniſque copiis inferiores eſſe oſtendunt, quas inuictiſſimus regeret Cõſtantinus

tinus

tinus, Constantij, & Helenae filius, non hostis, infestusque rei Christianae, aut Christianorum ritibus, sed fautor eorum religionis, & regnator eximius. Dux, laudatis equitibus, celebrataque animi magnitudine, alacritateque, iubet quietos esse, non egere ferro Christi religionem; satis esse animos, & pectora, addens. Nocte, quae XII. claudebat diem, Christus, cum caelestibus agminibus, aulaeque apparatu, anhelanti Virgini amplexus, splendidissimum se exhibuit, confirmans puellam, excitansque in reliquum certamen, profuse auxiliū, & opem pollicitus. Ad tantam lucē, beatissimumque adspectum substernit se solo Virgo, pedibus regnantis aduoluitur, piissime adorat, agit gratias, nimis se felicem, nimis beatam se praedicans ob tam singulare beneficiū, minimam se ancillarum, & seruientium eius benignitate euectam in fastigium, adscriptamq. non gregariis cohortibus, sed inter principia donatam religiosissime testans. Interim Maximinus Nicopoli, xxx. ab Alexandria studiis seiuncta, (hoc in loco superioribus saeculis Octauius Caesar proruentem cum equitatu Antonium in arma e Cleopatrae sinu, deliciisque emergentem repulerat) Alexandriam laetus, quasi faustissima captasset omina, sub noctem intrat, non tamen Virgini mitigatus. subsequenti enim die, clara uix luce mandat abduci a custodia Virginem, sistique ante tribunal: cuius cum effulgentissimam faciem, membraque integerrima contemplatus esset, in furorem, & iram incitatus, euibrare chlamydem, quatere curulem, minacissime strepere, minitarique custodiis, quos absque mora diuersis, acerbissimisque mactari suppliciis iubet. Crediderat quippe Tyrannus, post illā diuturnam famem, squalorem carceris, & fetorem, stationemque temporis, & tormēta, queis Virginis decus depopulari curarat, Virginem aut uita functam, aut pallidam, & exsanguem, & macie foedam, confectamq. uul-

neribus, uix trahentem ſpiritum neceſſario faſſuram errores, formidaturamque poteſtatem, ac deſcenſuram in preces. Quamobrem ſua deceptus ſpe uerterat animum ad ſupplicia cuſtodum, quaſi ipſi, labefactati pecunia, cibaria Virgini ſubminiſtraſsent. Sed, ne alij ſua torquerentur cauſsa, Catharinae uel inuitae, fauor arcanae medicinae, caeleſtisque cibi confeſſio extorquetur, precanti Auguſtum, ne innoxiorũ ſuppliciis graſsaretur improuide, & ſine cauſsa. Tunc Caeſar, ne prorſus ab omni humanitate alienus uideretur, placiturusque puellae, cuius libens oppugnabat religionem, inuitus, nolensque laudabat, anhelabatque pulchritudinem, placido uerſus ad Virginem ore, ignoſcere ſe cuſtodibus, & ſatis ſe ei credere, ſimulq. rogare illam, ut promeret, quae ei cordi eſſent, referret, utrum illi fatũ, & cruciatus, an lux, & aura placerent? Si priori decreto inſiſteret, ne cunctaretur; ſi poſteriorẽ ſententiã amplexaretur, procideret ante Iouẽ, Bellonãque, ſupplicaretq. diis, annuens. Irriſus a Catharina, non ab alio, quam a Chriſto, ſperante uitã, contemnenteq. deos, & minas, mortem quoque inter felicia annumerante. Feruere iam pectora Auguſti, emicare ab oculis ira, motuque corporis horribili, inſanis, uaſtisque uocibus Regia quati cum pauore audientium: nemo indignantis frontem, toruumque ſupercilium, nemo oris ignem impauide reſpicere: quiſque attonitus trepidare; ita furentem Auguſtum, coquentemque acerbiſſimum Virgini occaſum funeſtiora alterius inflammauere dicta. Acceſſerat namque ad aulam quidam barbarus, Curſaſades nomine, praepoſitus Alexandrinae Vrbi, homo ferox, immitis, caedibus laetus, Marte illuſtris, pace nefarius, grauis, intolerandus. hic, tumentem ira Auguſtum cernens, captaturus gratiam, ſatisfacturusque & propriae, & alterius diritati, in uaſta corporis proceritate, moleque immani membrorum torue cum ſtomacho in-

intuens Augustum, exclamat, indignissimum esse, & iam nefas Romanae maiestati, tamdiu ancipiti Marte cum femella certare, formidarèque extrema casuum: quae non Persepolis, ac Susa auderent, a Virguncula iam fieri, cum derisu Augustalis diadematis: permitteret sibi rem, concederet istum puluerem, haud tripudiaturam, risuramue in periculo Virginem: barbarum se equidem esse, non cessurum tamen Perilli ingenio, artibusque, arroganter praedicat. Accepta a Caesare facultate, iubet intra triduũ obuersas inter se rotas unica substrictas fibula, praeacutis undique mucronibus, electaque ferri acie constipatas fieri, & diligentissime, sciteque fabricari. hae funibus, laxatisque ponderibus citisimo euolui cursu, cum stridore infausto, & horribili. Elapso biduo, omnis multitudo in Regiam concurrit, ueluti Olympica, aut Gymnica, & Neptunia uisura spectacula, aut Megalesia ludos, Circensesque, aut Saeculares. cingitur electisima militum manu locus: in medio feralis machina statuitur, lata, sublimisque, collem aequans. Concusi pauore omnium animi, strata pectora, oborta pietas, & lacrymae: nullum tale apud maiores supplicium uisum nec in dirisimis facinoribus, & nunc in Romana lenitate, praeclarisimae Virgini, quod amaret castitatem, quod Christum coleret irrogari testantium. Augustus in xysto, cum nobilisimis, Cursasadis celebrare industriam, & laudare consilium. Augusta, ex aduerso Caesaris curulis, per hiantes fenestrae rimas, unica cum ancilla, sibi fidisima, anxie circumspicere, miserescere Virginis, fundens lacrymas, opperiensque exitum. Accersitur Catharina: trahitur lictorum manibus, accelerantium gressum ad libidinem Caesaris: sistitur in atrio: agitatur in oculis ad incutiendum terrorem dirisimum machinamentum: rursus de colendis dijs, abnegandoque Christo interrogatur: fortisime in proposito perseuerans, nuda-

tur,

tur, euincitur, imponitur machinae inter duarum ſpatiū rotarum, ita, ut priori caput, os, pectus, uenterque, poſteriori rota renes, clunesque dilacerarentur, ipſa non pauida, aut tremente, ſed pie Chriſtum obteſtante, ne Caeſaris inſana crudelitas expleretur, frangerenturque terribili machinamento piorū animi: patefaceret potentiam ſuam tuendis in ſeruis, aperiret caecorum oculos, pelleret tenebras: non ab ſe timeri poenas, non occaſum, ſibi uiuendum in ipſo, & moriendum pro ipſo iampridē uotum eſſe, aſſerente: ſi expediret, ſi conduceret animae ſaluti, ſi maieſtati placeret, effringeret, diſsiparetque uiolentiſsimum terrorem. Iamque non pia claſsicum cōcinens carnificum ad opus incitabat manus, animosque; iamque illi, accepto ſigno, non ſegniter torquere funes, emittebantque pondera, & machinam circumuertere, cum illico frangi nubes, diſcindi caelum, luxque ingens effulgurare, quatique aura uiſa, Angelusque ad id electus, radijs undique, terroreque circumdatus, caeleſtē ſtringens gladium, cum inuſitato fragore, fulminis inſtar, ligneam impetijt molem, contriuitque fibulas diſiecto opere, diſſoluitque Virginem nihil laeſam. ſaeua ſtrages circum oritur, miſtis ſingultibus, multis occiſis, detritiſque globorum, fruſtulorumque uiolentia. Intremuit ad Angelicum ictum ſolum, concuſſa regiae faſtigia, ac tabulata, fractae Praetorij feneſtrae, alliſi parietibus humani artus irrorante cruore, cum omnium ſtupore, & formidine. conclamatum in Vrbe ad arma: ſublatum ad caelum Chriſti nomen: omnesque fere Alexandrini circa Praetorium ſtrepere, facturi uim, ſi praebuiſſet fortuna Ducem, &, ſi priſtina Ciuitati maieſtas ſtetiſſet, non incerte rebellatum eſſet a Caeſare: iacta tamen in illum conuicia, & maledicta in miniſtros. Caeſar, in re ſubita, & inſperata pauidus, non tamen leniens iram, acerbiſsime infremere, addito ingenti truci animae uulnere,

a toro

a toro caepta rebellione. Augusta enim, ad tanti prodigij spectaculum animosior facta, credensque non sine numine augeri rem Christianam, caelitusque defendi, obdurat mucronibus pectus, ultro se discrimini offert, in frequentissimo conuentu, dum Alexandria trepidat, dū arma rapit, dum Virginis ulcisci parat iniuriam, dum omnia prodigij admiratio, terrorque concutiunt, generose alta uoce Tyrannum compellat, accusat impietatis, damnatque immane in Virginem nefas, obijcit omnes diritates, queis in summa potestate Romanum nomen defoederat, remque publicam perditum ierat, frustraque illū aduersus superos stare, insultareque docet. Maximinus, ad uxoris audaciam sella prosiliens, repercussis manibus, plenus irarum, spumans, & supra humanum turgidus modum, minatur uxori necem, ostentat gladium, nisi superstitionem deponat, ni tutelam Virginis deserat, ni dijs, ut assolet, sacrificet, capessatque imperata, & iustissima in Virginem, Christianosque decreta supplicia affirmet; simulque tori splendorem tueatur, impleatque coniugis officium. ferociter contra tendenti Augustae amputari diriter mammas, abscindique ceruicem, & cadauer canibus, alitibusque donari iubet. illico abripitur, non permittitur diuturnā cum Virgine ultro adhortante moram trahere, non amplecti, non stringere, non osculari: sed uoces praecidi non potuere, egregie quippe Virginis inflammata adhortationibus promissisque, extra moenia Necropolim ad busta Alexandrinorum (Vrbis is locus est, non longe a Ciboto portu) laeta proficiscitur, ducente Porphyrio cum praetorianis cohortibus honoris ergo, & si miles libere in Praetorio uoces emitteret aduersus Caesarem truces, Augustae faustas, nobis nō infestas. Etenim Porphyrius, ex animo Christianus, Augusto infensus, pertaesus iam crudelitatē, & ignauiā hominis, id munus sibi desumpserat, ut praebita occasione, ederet a-

liquod

liquod pro Christo facinus, simul etiam in solatium Augustae, in itinere alter alterius uicem dolere, & se inuicem fraterno amore, & benignitate solari. at Augusta, datis secretis Porphyrio mandatis, atque ad Virginem transmissis salutationibus, nō indigne, post mammarum euulsionem, ferrum gutture excepit ix. Kal. Decembris. Eius corpus, aduenientibus tenebris, Porphyrius, cum sociis, pie unguentis delibutum honorifice tumulauit, dato osculo, & lacrymis. Maximinus, postera die, in silentio Palatij, & uiduitate tori, maeroreque aulae, uertit animum in Virginis pulchritudinem: ducit eam dignam imperio, & fascibus, dignam thalamo: accenditur acri, & uehementi uenere, exaestuat prurigine, insanit, dum constantiam, dum generositatem, & decora Virginis ante oculos sibi proponit, optat in subactis puellae membris trophaeum erigere, homo impurus, id in gloria, & fama ponens: sperat, non difficulter suae illam assensuram uoluntati, sublata iam Augusta, ueluti aemula, impatiente societatis toro. Sed, rursus Virginis fero ciam, indomitumque uigorem, & in tergemina pugna uictoriam reuoluens, molliter hebescere, & de uictoria paene diffidere. Sed, dum circa Virginem cogitatu cum spe ludit, reminiscitur Augustae, damnat infelices taedas, inuehitur in mortuam, memoriam auersatur, furit in cadauer, de eo diligenter perquirit, mandat leonum inediae, dentibusque concedi; non inuento (ut innotuit) minacissime stridere. Ergo sterni multorum corpo ra, nemini ad Necropolim Suburbanorum parci, omnia sanguine commaculari iubet. Eliguntur ad tantum nefas, detrectante Romana manu, stipendiariae barbarorū alae, cohortesque, duce Cursasate mortalium omnium crudelissimo: datur in Praetorio tessera: uellunt a parie tibus ferrum barbari, lacertisque tela uibrantes, pulsantesque umbonibus arma dirissime ululare, omnibus iam

esse

esse terrori. Tunc Porphyrius, uaesanum Caesaris consilium cernens, ne litarentur innoxij, pro Christo iam pugnaturus, ferocissime, elatissimeque Caesarem alloquitur, non pauet taxare temeritatis, & obiectare crudelitatem, tumulatam ab se Augustam, & data parentalia: fecisse id iam fateri, ponere in summa existimatione, militiae cingulo se non amplius indigere: capesseret illud, concessos reciperet fasces, & arma, Christo se iam militare, & militaturum: non imbellem dexteram fore, non uiles animos: omnem ab se sperni, & derideri uictoriarum palmam: animaduersurum ipsum, quanta ab se ferocia, & animi praestantia propter Christianam pietatem exceptum iri certamen, si ceruicem uellet, si in membra mucronem acueret, si produceret feras, pararetque rogum, & pyram, cur cunctaretur? Cum obstinato non ualitura uerba, uisuram spectaculum Alexandriam non indignum conditore, decentissimum Romano, ob id sibi paullulum ingeri angoris, non in Vrbe ante rostra, & Capitolium occidere, ante ora Senatus, ut quisque sciret Christianam pietatem uel usurae uitae anteponendam, simulque ut ipse in Tarpeio Iuppiter tonans sui in ludibrium Romanum hominem uideret praestantissime morientem. Sed uirtutem ubique terrarum suo esse contentam praeconio, laetari praeterea, hoc non celatum iri facinus Maxentio, alteri portento, cladique, ac pesti Reipublicae, praegnantium rimanti mulierum fibras, extaque infantium ad geminandam inuidiam; nec Constantino, Licinioque, clarissimis Augustis, per barbarorum sanguinem, stragesque uolutatis, ad ulciscendam iniuriã, orbemque Romanũ ab immanissimorum tyrannide portentorum liberandum, dicebat. Effusus a Caesare ingẽs gemitus, maledicto astra, dijque lacessiti, quod in eam fortunam, concursumque calamitatum florentissimae aetatis annos, & exordia imperii coniecissent sui. Statim

 ex Ty-

ex Tyranni imperatis iniecta socijs uincula, frustra que uerbis attentati securi destinantur: a Porphyrio propter hominis dignitatem, clarissimamque famam, seu ad mitigandam ferociam summa lenitate, seu metu tumultus, ne legiones sociatis cum oppidanis uiribus arma caperent, repulsa uis. Sed Porphyrius, audacior, fortiorque inter Tyranni simulationem, & dolos, ueritus ne sui languidis animis proelium capesserent, nutarentue, aut discriminis procellam horrerent, ostendit, Augusto frustra discindi membra salua ceruice, se, si quid diriter auderet, si quid cuperet, mactaret reliquorum ductorem, cohortatoremque. Quaesita mors iuueni ob pietatem, non pie a Tyrāno, impulsoribus Peucedio, Quinctiano, & Theotceno, ministris libidinum, & facinorum, infensis Porphyrio ob insignem uiri uirtutem, conceditur, cc. apud illum commilitonibus eo ipso die IIX. Kal. Decembris ferro stratis. Noctem eam, quae insecuta est, Tyrannus diriter per inuolucra cogitationum, & insomnia traduxit, haud quaquam frequentibus distentus epulis in sonitu musices apud scorta, gregesque exoletorum, quippe qui interdum trium aemulatione Caesarum ad uirtutem uel inuitus reuocari, ne appareret inferior. Oderat ipse Maxentium, tamquam Seueri sobrini interfectorem, uictoremque Galerij auunculi; timere Licinium Ducem strenuum, & manu promptissimum, Parthicis expeditionibus clarum; admirari Constantinum, ueluti inter reliquos indole uirtutum, fauore numinis, generositate pectoris, ac clementiae claritate eminentissimum, interque uictorias, & trophaea pubescentem, cuius non obscure gloria angi, simulque reputabat famam sui ubique grauem, exagitatamque populorum conuicijs propter temulentiam, ac diritatem. quae firmiter euoluens non immerito somno spoliabatur. Sed, uix albescente caelo, e strato exsurgens, nulli familiarium, atque adeuntium salute

ſalute reddita, tacitus per xyſtum obambulare, percurrere aulam, teſtem Catharinianae uictoriae, triumphique; inde intrare cubicula, & gynecaeum tortis interdum oculis proſpectare, modo corpus thalamo acclinare, crebro ſuſpiria emittens, tergensque frontem: inde, diu cogitationum fluctibus iactatus, aegreſcensque animo attolli in aula tribunal, & Catharinam uocari iubet, quae cum grauata catenis acceſſiſſet, ingeminato uultus fulgore, Caeſar ad fallendum miniſtris annuit, ut illi catenas detraherent, palmasque exſoluerent, & iuxta ſuggeſtum ſellulam ponerent: deinde, placide intuens ſerenato uultu, conficta laetitia, ita illam alloquitur. Et ſi hoſce per dies tot Alexandria funera uidit, deplorauitque, nec ſicca habuit lumina Delta, attamen hoc tui ad laudem, decusque ex certa fatorum lege fieri dij immortales uoluere: etenim, quid tantae pulchritudinis praeconio non adſcribetur? Cruentis initijs optatiſſima, feliciſſimaque panduntur extrema: uictrix iam, aeternaque per gentium ora decantaberis: &, ne tantis Spartana infletur Spiritibus, ob decus comarum, uultusque Europa Aſiaticis impacta litoribus, ſuisque funerata Troia uiſceribus, habebis iam catenatum Romanum Imperatorem. pauci latrones, & Reguli de Helenae pulchritudine certarunt: anguſtumque Aſiae litus unius Graeci populi ſanguine maduit: at tu, atrociſſimis exempta periculis, caedibusque, trabearum fulgorem calcabis, non iam pellicis impletura locũ, ſed noſtro in gremio cubans, rem Romanam moderaberis, una nobiſcum in Capitolio, Palatioque illata Statoris in ſinum purpuratorum humeris triumphabis. execranda infauſtis nupſit Fauſtina nobis auſpiciis, tulit illa (ut debuit) poenas, tu praemia, & dignitatem. quid maius uel a diis ſperare, puella, queis? Pauci cunas mortales honeſtauere tuas, terrarum orbis faſces, torumque adorauerit, ruet

in obſequia Parthus, non cunctabitur Arabs, Bactra, Ganges & ultima aurora tuae famulentur gemmarũ fulgore caeſariei: non Meroes, non Nilus Catharinam habebit, ſed Tiberis lauabitur undis, Etruſcis ancillantibus Nymphis: in Capitolio tibi uiuenti ſedes, a fato inter ſidera locus erit. nobiliora, acceptioraque haec nobis erunt, quam Muſicana trophaea, aut Hecatompylos laurea: non inuidebimus Iunonem Ioui, aut Vulcano Venerem, ſi tu dextera collum cinxeris noſtrum, ſi os, oculosque ſuauiata beaueris. profecto a diis immortalibus felicitati noſtrae quis non ſummopere tributum putauerit, ſi Maximinus, diuorum generoſa propago, in ſumma tranquillitate Imperij, Catharinae complexibus, iam ipſis conciliatae diis, inhaeſerit? Cleopatra ueſtra, cui immoderati fuere ſpiritus, ſaepe diem iſtam ſomniauit, optauit, expetiit: at a promontorio, Epyreoq. pelago Italiam adſpexit, Romamq. nonniſi mortua, inuitaque intrauit, in ludibrium oſtentata: at tu, auguſtioribus auſpicijs enata, pulchritudine maior, ſapientia excelſior, caſtimonia diuinior, in conſpectu tuo Romanarum genua nuruum plicata uidebis. Age, iam, lux terrarum, capeſſe, quod uenuſtas, & pulchritudo largiuntur, quod fortuna promittit, quod noſtra donant optata, quod nõ ſperat Aegyptus, quod ſuadet facultas, quod dij uolũt: porrige nobis dexteram, pignus amoris, nuptiarumque: aſſentire noſtris placitis: regamus feliciter ſceptra terrarũ, coniuncti corporibus, animisque, una agentes diis immortalibus grates pergamus ad Iſidis: propitiemus Iunonem: uocemusque in uota Venerem. expellatur diuini tandem ſplendore oris omnis ex Praetorio luctus: eluantur ſordes: purgeturque inhabitantibus Fauſtinae manibus aula. omnia iam Catharinae liceant: ipſa imperitet, dummodo diis ne repugnet: iam dies iſta praemiorum, poenarumue iudex erit: inuiſa diis, ni ſacrificaueris,

caueris, ni libaueris, ceruix offeretur: omnia in tua potestate sunt: quid eligendum sit, ipsa considera: affare, promeq. tuum nobis animi decretum. tibi aut hodie uiuendum, aut moriendum est: tuam sententiam exspectamus: interim apprecamur Feretrium uictorem, Phoebum, Martemque & omnes deos, deasque, & uestrae felicem Vrbis conditorem, omnesque Pellaeas umbras, ut pectori placida, & tuta tuo consilia irrorent. Catharina breuiter respondit, hoc pridē infixum, cupitumque fuisse pro Christo sanguinem profundere, collumque securi obiicere, Christum feliciori in patria uidere, omnes pollicitationes, praemia, ac blanditias ab se spreta, spretumque iri, inuidisse se iam sapientibus, inuidisse Augustae, lectissimaeque equitum turmae, fortunatā ob mortem: spem nuptiarum, & sacrificij abiiceret; ferrum, si uelit, optetque, satiaret cruore. Tunc Maximinus, non occulte fassus aduersariae uictoriam, ne iterum turpissimo euentu succumberet, cum ludibrio maiestatis, imperat extra Vrbem uictrici demi caput, & expiari sic iras, uotaque nefaria, ratus insignem, gratissimamq. diis uictimam fore. At lictores, cohortesque Praetorianae, & maior equitum pars, Catharinam e Caesaris conspectu furentis auferunt, & deducunt ad carnificinae locum, maestis omnium uultibus, ac tristibus animis: crederes reuelli Alexandriam sedibus, omnia caedibus funestari, omniumque in fatum strictum Romanorum ferrum. Non sic Antiochi uallante moenia exercitu, non magni Caesaris per pinnas fulgurante mucrone, non Vrbem Octauio Augusto intrante, aut caedente agmina inermium Caracalla; non diruente muros, spolianteq. Mausolaea Diocletiano, tantum maeroris, luctus, lacrymarumque Alexandriae uisum, quantum Catharinae uadentis ad caedem exciuerat formae praestantia, & rara dignitas oris, in tot triumphorum splendore. Audierant, legerant-

que

que saepe Ptolemaeorum in thalamis enecatas Reginas, sororesque, exceperant Cleopatrae interitum inter serpentium morsum exspirantis; sed prius bacchatae illecebris, molitaeque Capitolio excidium, & ciuilia implicantis bella, incestato toro cum ignominia generis, penatiumque, & tamen bestiarum rabiē refugisse a candore pectoris, eboreque mammarum, letaleque in brachij uulnus irritatam, inflammatam, atque abstractam. Catharinam uero, innocentissimam, castissimamque, ab homine litari, Caesaris iussu rapi ad necem, priuari Alexandriam post tot calamitates, hostilisque clamorem incursus, unica gloria; ipsa iam feritate argui Maximinum ad Aemi natū pruinas, aut Rhodopeia ad saxa, educatumque in diri adytis templi sudantis cruore, ac rabie: nihil in homine humanitatis inesse, nihil Romanae fortitudinis: parcituros, si ab inferis exsisterent, decentissimae pulchritudini, Solique uenerum uel ipsos Busyridem, & Cambysem: placandum unius furorem insigni uenustate, cremandum alterum non Hammonis parcentem delubris puellarium facibus oculorum, & nunc a Romano Romana securi inferias crudelitati, dirisque tantum mitti decus, tantamque pulchritudinem: exhorrituram hoc Hyrcaniam, deploraturosque infinitam crudelitatem, si qui sunt, Anthropophagos, uel per multam impastos diem, flebiliter commemorabant. At Virgo, diuina luce refulgens, dimota per lictorem turba, genibus nixa, ambabus ad caelum palmis sublatis, ita coepit. Aeternum sanctorum decus, alme parens rerum, CHRISTE pie tibi gratias ago, quod me inter diuerberata tentationum procellis aequora tuto in portum complexus reducis tui: extende ad me uictricem dexteram, qua Tartari claustra effregisti, quamque pro generis humani salute transfixam clauis uoluisti: amplectere ulnis me tuis: ecce iam pro te sanguinem profundo: omnia elue scelera,

ne

ne quid nefarij horrendum ante ſuggeſtum funeſtiſſima die immitis hoſtis obiiciat: adſcribe me electiſſimis uirginum cohortibus: dele omne nefas: huic quoque populo ſolita tua parce benignitate: perq. immortale nomen tuum, per trophaea, aeternasque uictorias, ſi quid abs te nomine meo petitum fuerit, da rogantibus: concede quoque, clementiſſime CHRISTE, ne quis reuulſae ceruici, truncoque illudat, ne quis nuda membra ab interitu reſpiciat meo: tibi ea dicaui: tua ſunt: defende, caſtitatis auctor, ſponſusque uirginum: nihil horum merui, ſed tuae confido benignitati. Intonuit denſa ex nube uox quatiens ſpectantiũ aures, euocans ad ſuperna uirginẽ, apparatumq. caeleſtis aulae, & laureata obuiã prodeuntia uirginũ agmina, inſtructumq. feliciſſimi torũ auſpicij, gloriaeq. denuntiãs. Tunc Catharina, ſalutatis ſpectatoribus, nõ timida, viij. Kal. Decẽb. annos duodeuiginti nata, collum ad ictum extẽdit nobilitato Romano ferro, ſanguinis rore cum lacte miſto. Additur famae miraculum. corpus Angelico miniſterio in Synam per auras, in multo muſices ſonitu, dulciſſimoque concentu, deportatur ſcaturiente ex membris eius perenni humore curandis languoribus, morbisque ſalutari, & illuc decurrentiũ pietate noſtrorum nullis aut longiſsimi itineris per barbaras, infeſtasque gentes, aut externi caeli periculis fractorum per Europam circumfertur, oſtentaturque, iamque uertice in ipſo Synae edi nocturnas uoces, & diuina cani, circumferrique omni immortalitate maiora fama eſt. Ob id Iuſtinianus, ex ſorore Iuſtini nepos, poſt Parthica bella, ac lauream Gothicam, ſpoliaque Vandalica, ad ima montis templum in Deiparae erexit honorem, addita etiam ualidiſsima arce ad compeſcendos barbarorumm impetus, per eas ſolitudines nimis temere, audaciterque euagantium, collocata ibi militũ ſtatione ad Monachorum, qui ob pietatem, profeſsi caſtitatem, & pauperta-

pertatem ibi degebant, praesidium. At apud Eusebium Caesariensem, non ignobilem illorum temporum scriptorem, non modo tantae gesta uictricis, sed ne nomen quidem fastis adscriptum reperitur, licet memoretur ab eo puella qnaedam inaestimabilis pulchritudinis, clarissimi nominis, maximarumque opum, a Maximino in exilium pulsa, occupatis fortunis, taeterrima illa crudelitate uultus fulgore prostrata. En, Arrij fautor, & a Pamphili Martyris, in cuius cognomen transierat, fortitudine degener, quanta Graeco nobis liuore subtraxit reuolutus in laudem suorum, atque potentum, Romano tacite culmini irascens uel Magni Constantini rebus in Italia, urbeque gestis ingrato silentio suppressis in Bosphori decus, famamque? nec satis hoc furenti Caesariensi uisum, nisi sanctum pectus, religionis domicilium, aramque numinis inustis impietatis notis foede cruentasset. secutus est Procopius, & ipse Caesariensis, haud Eusebio innocentior, cui in libello (quem de Iustiniani aedificijs inscripsit, Mosem, Synam, & miracula memorans) ignota penitus est Catharina, ni fortasse tantae se Diuae nondũ mortalium oculis ingerente fulgore beatitudinis ignarus suae, caligansque oscitaret Oriens malis suis semper indormiens. Graeci primum Asiatici uulgauere nomen, gestaque, ac monstrauere tumulum, accurrere finitimae gentes immẽsis agminibus, haesitq. tot miraculis Oriẽs. Nouissime Europa illato Orientis gentibus bello, recuperandorum ergo Hierosolymorum audacia, ac pietate Gotthifredi Bolionij, & Boemundi, reliquorumque immortalis memoriae, clarissimique nominis Principum, uictrix in se Virginis nomen, & gloriam traxit, ubique erectis memorijs, statutis aris, consecratisque sacerdotibus, quandoquidem eius auxilio non raro insurgentem in se Persida, Orientisque barbariem fregit, debellauitque. Vnde merito abolita apud Aegyptios, Phaenices,

Arabas,

Arabas, Syrosque Christiana pietate, Graeciaque, post fractam toties fidem, & abruptam concordiam, post sacrilegia, & diras in sacrorum cultu miserrime moriente, apud Latinos nostri iam facta iuris, clarissimis exornatur praeconiis, a barbaris ob summam fortitudinem, ingentesque uictorias magnae cognomen, a nobis inconcussam pietatem, & digna cognomine uota retulit, & relatura est. Vtinã pari Christianae religionis propagandae, illustrandaeque flamma nostrorum Principum animi aestuarent, urerenturque. sentiremus profecto caeleste auxilium, magnaeq. uictricis patrocinium in securitatem nostram, barbarorumque excidia, internecionesque. sed nos, infelices, ignauo otio obtorpuimus, atque in ambustae maiestatis cineribus, bustisque maiorum desidentes, fumantia proximarum prouinciarum tecta, urbesq. prospectamus, cognatarumque gentium aerumnosos eiulatus excipimus, nec ulla misericordia, aut decore permouemur. Syna, & Hierosólyma seruientibus, amissa Asia, Africaque, & mortifero ictu sauciata Europa, libet Christianis Principibus, de dirutis castellis, pagisq. acerrimo Marte, & plusquam ciuili rabie dimicare? aut frui quiete in communi luctu, squaloreque, & sentire gaudia, ac uoluptates inter cõuiuiorum apparatus, amaenitatesque hortorum? instat, urgetque ferocissimus Turca, & ignauia nostra terribilis haurit animo, ac spe fortunas nostras, perque Dacorum, Hungarorumque sanguinem, stragesque uolutatus, Italiae fores quatit, Vaticano inhians, Capitolioque, & nullus interim ex nostris Ducibus, Regumq. regibus exstabit Gothifredi, ac Boemundi aemulus? nemoq. proelia domini depugnabit? heu, prisca caritas, ardorque Christiani nominis prolatandi: respuimus maiorum certe uirtutes, uitiorum dumtaxat heredes; praealtamq. indolem exsuimus: quantis olim armatorum agminibus Orontem po-

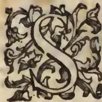
tauimus? quot legionibus, equitatibusque Halym, Euphratem, Tygridemq. traiecimus? quantis classibus maria enauigauimus, undasque Colchidos tubarum cantu terruimus? quoties Taurus signis nostris colla submisit? quoties impalluit Araxes, timuitq. Persepolis? & nunc, languidi, ac fracti, ciuilia excidia, & funera uoluimus, ructamusque; ac flebiles simul Macedoniae, Graeciaeq. uoces, questusque exaudimus, ludimusque in Hungarorum calamitatibus, & in Liburnorum, Valeriorumque ruinis, quasi extra discrimina, & aleam positi? Tu, Virgo, carissima Christo, & in barbarico solo uel hostibus tremenda, deprecare Sponsum, humani generis Saluatorē, ut, nostra uulnera, aerumnasque, ac Christiani orbis clades miseratus, renouet in nostrorum Principum pectoribus ueteres heroas illos Gotthifredos, Boemundos, Vgones, Raymundos, Robertos, Castriotas, Coruinosque, propugnacula Catholici nominis, armorumque fulmina; depositisq. ciuilibus odiis, irisque, in Turcica bella effundat nulla aeui uetustate, aut iniuria obruendos, sed parto gloriosissimo in terris nomine in caelestibus regnis cum Christo in perpetuum uicturos.

S · V R S V L A
X I I.

SI Oriens,& immodica ſui laudatrix Graecia, tantis Amazonum res geſtas laudibus extulere, mirata femineos auſus in uiduitate tori, mammaeque aduſtione Martias animas, diuturno uictoriarum curſu Aſiam perterrentes; praeclariori certe ſonitu, certiorique praeconio attollantur Britanniae, celebreturque Rhenus, alterae praeclariſſimae Imperatrici Vrſulae, de qua acturi ſumus, largitrices lucis, ortusque, alter in aceruis bellantium, Martisque fragore aeternae uirtutis fideliſſimus teſtis, miratorque. Verecundantibus ergo, nec hiſcere audentibus Themiſcyra, ac Thermodonte in ſilentio peltarum, Vrſulae, ſociarumque perpetuo uiuentium armatae pietate acies, & pro pietate depugnata certamina decantentur. Britanniae gentes, iam pridem belli gloria claras, potentesque primum nobis aperuit magni Caeſaris inuicta, & fortunata audacia, eodem curſu uictoriarum Gallia, Germaniaque concuſſis, calcato Oceano, obtrementeque Hercynia, rebellantes repreſſere alij Caeſares uictorijs, aut cladibus memorabiles, Conſtantino Magno nimia ſua pietate in largiundis Propontidi faſcibus rei Romanae grauiſſimum infligente uulnus nutare rerum ſtatus incaepit, demum poſt infelicia Honorij, Arcadijque tempora ſub Valentiniano iij. Conſtantij Caeſaris, Placidiaeque filio,

lio, tantum rerum fastigium, fulgentissimaque Augustorum maiestas foede procubuere, undique orbe terrarum in Romani nominis excidia concurrente faedum seruitium, cladesque uictorum internecione in solatium malorum ulturo. tunc & Britanni eodem concussi motu par naufragium, fluctusque procidentis quietis subiere. cũque ab Aquilone Scotorum, Pictorumque rabie aeterno rum hostium urgerentur, destituti ab Aetio, (cui per eam tempestatem Romanum nomen nitebatur, clarissimo, magnoque duci) Anglorum Saxonum, Vertigernum regem ad opem ferendam accersunt, ab eoque, depulso hostili metu, soli ubertate capto perdomiti bello ex auxiliatore hostem, populatoremque patriae ex insperato nacti, in Anglorum transiere nomen certo discreti a gente Scotorũ limine haud terminatis iris, odioq. apud finitimos. igitur in parte Britanniae quidã Dionotus imperitabat, Romanis non ignotus, egregie pius, cui Doria erat uxor, pari religione moderationeq. insignis; his post multas preces, & lacrymas, nuncupataque Deo uota, puella nata est, quam Vrsulam a sacro baptismate nominarunt. haec adhuc tenella, salutaribus parentum monitis, crebrisque sacrorum librorum lectionibus excitata, inflammataque, IESV CHRISTO castitatem uouit, tantamque sui indolem ostentauit, ac tantum praestantia uiguit ingenij, ac pulchritudinis gloria, ut late per Oceanum, & finitima eius gloriae fama, decorisque euagaretur, tractis in spem, & cupidinem tori finitimis regibus, inter quos Hereus potentissimi Principis in altera ad Austrũ regnantis insulae parte filius, uisae nondum puellae amore impatienter exarsit, maximisque a patre precibus obtinuit, ut Vrsulam sibi matrimonio iungendam curaret ui, precibusue. pater, unici filij lacrymis expugnatus, simul ut duo finitima imperia consensu, & mutua caritate coalescerent, amplissimam ad Dionotũ

regem

regem legationem destinat, transmissis muneribus: esse sibi filium florentissima aetate, ualido corpore, animo egregio, exercitum armis, & manu pugnacem, Vrsulae exardescentem amore: caelitus id afflatum, quo amborum ditio tantis pignoribus aeterna in faedera deducatur: duorum nobilissimorum iungenda iuuenum corpora ad sobolem propagandam, nullum apud se dubitandi locum de repulsa relinqui. quod si abnueret, esse sibi animos, & uires, affuturum ardorem, & fortunam comitem praestantiae, audaciaeque, uiuidum ingenium, & in arma pronum, uel terribile strage finitimorum, haud inerti emarciturum otio: sibi iucundum Martem, amaram pacem praedicare. Quae relata seni ingentem incussere metum, angoremque, uiduato suo toro, puellam, senectae solatium abstrahi longinquam, hostilemque ad gentem, efferam moribus, & funestis dijs addictam: exsecrabile praeterea, prorsusque nefarium esse, a Christi complexu filiam auellere inseruituram trucis, impurique iuuenis cupiditati, & exsaturaturam libidines: prius mori satius, ac melius fore, quam tam detestanda intueri: uersare simul diuersas ad clades animum, atque infortunia, pagorum excidia, oppugnationes urbium, sonitum tubarum, eiulatum puerorum, & Virginum lamentationes, stupra, caedes, & funesta bellorum: non se tantis uallatum opibus, eoque aetatis robore, ut ferocissimi hostis arma, & libidinem reprimat: praealtum deinde animum ubi semel amor quassarit, facesque inuexerit, haud repulsa obtundi, sed acrius accendi, dicebat: rursus, inde decurrente in praecordia sanguine, irarum motu inflammari, fremere, & martem respicere: iustissimae caussae haud abfuturos superos: saepe id monstratum, nec elusam piorum spem fuisse: parua manu ingentes saepe copias fusas, prostratasque, multis auras, & fulmina militasse, ignem, & Solem stetisse pro pietate: multa

Dei

Dei legi, memorarique apud Hebraeos beneficia: non minora apud Christianos, eadem sibi proponere: tutaturum non incuriose thalami decus, & cesti claritudinem CHRISTVM praeter aras, templa,& sacra haud desperabat, sed rursus hebescere ardor natae, patriaeque caritate, frangi spes maestis amicis, & sagum exhorrentibus, non dimitti oratores, non certum dari responsum, non apparari bellum, communirique arces, aut firmari urbes, si hostis ferro exposcendam coniugem duxisset exercitibus contractis, traductisque in hostile solum. Sed ingens in aula silentium, & metus, ac prope desperatio. rex in maerorem effusus non mediocriter angi, affligique. Qua re animaduersa, puella, ut erat sagacissima in coniectura, & ingenio praestantissima, acerbo confossa dolore, his machinis oppugnari sentiens castitatem, & cacodaemonum artem in se assurgentē ad pia disturbanda decreta, simulq. discrimen, excidiumque penatium intentari intelligens, uersa ad preces, & uota, fatigare Deum, misericordiam,& opem implorare, afflictato inedia corpore, & uilibus circumuoluto uestibus, inter multam uigiliam,& lacrymam. his quippe armis haud inscia saepe extortum Deo fulmen, retusamque ultricem hastam, quae ad pianda scelera mortalium torquebatur, humi cubans, non incertum a Deo Saluatore auxilium praestolari. itaque in tam longis, continuatisq. uigiliis, sopore occupata, aperiunte Deo, omnē suae uitae cursum,& periodum praenoscit. ad auroram excita, ore hilari, in cubiculum intrat ad patrem, iubet bono animo esse, a maestitia reuocat, castigat imbecillitatem pectoris, excitat ad sublimia: uisum illi enarrat: quid respondendum sit legatis, edocet. Qua confirmatus oratione genitor, post lacrymas nimio gaudio excitas, gratiarumque actiones, secum Virginem ducens splendidissime uestitam, adstantibus circa lectissimis procerum, iuuenumque

corpo-

corporibus, se oratoribus exhibuit: quos in hanc sententiam, annuente patre, est puella affata: Maximum, & immortale beneficium hodierna die, clarissimi oratores, familiam nostram consecutam, mihi uero nihil gratius ad auram popularem, nihil optatius ad dignitatem facum, & gloriae, nihil carius ad ambiundum nobilissimi iuuenis connubium contigisse intelligo; equidem optaram id potius a Deo Opt. Max. quam speraram: ea nostrarum est tenuitas opum, ea Anglorum regis parta bellis gloria, famaque nominis. Sed postquam uota mea Deus benignitate sua fortunauit non possum mihi, ipsi, patri, regno, generi, focis, atque aris non quam effusissime gratulari: omnia iam felicia caelo portendi, caelestesque ipsos in nostrum transisse decus intelligo: uerum si quid libere a uiro sponsae, si quid nurui modeste a socero petendum sit, si detur puellae adhuc obtectae flammeo copia loquendi, tria mihi in uotis esse non ibo infitias: quorum, ut spero, cōpos facta, (nec dubitationi relinquitur apud me locus, honestissimis petitis, atque iustissimis) suis me iussis substratam, ancillam, & comitem semper habebit, stabitq. aeterna inter nos pax stabilimen familiae, ac matrimonij. Primum ut Hereus sponsus meus abiecto inaniū deorum cultu, sese ad Christiana conferat sacra; deinde decem ad me uirgines eximia nobilitate, ac specie, castissimisq. moribus transmittat unicuique mille aliis adiunctis, totidemque mihi associatis; postremo ut triennale ad soluendam cestum, celebrandaque Virginalia spatium largiatur. quibus peractis, expletisque, felicissimas nuptias, Deo bene iuuante, auspicabimur cum haud incerta spe prolis, qua utriusque dignitas, & laetitia imperij multa in secula nō interrupta serie propagetur. Habetis a me sententiam: audistis & uota: si sponsus amat, non reiiciet: ut magnanimus amplexabitur. His dictis post lautissimas epulas dimissi legati, Regali munificen-

 tia

tia a puella, Regeque honestati, ad Hereum reuertuntur omnia in maius de Virginis pulchritudine, prudentiaque attollentes. ingeminatus sponso ardor, additae faces. rite namque expiatus dat operam, ut eadem pater sacra amplectatur incensis delubris, comminutis, dissipatisque deorum simulacris, lucis succisis, sublatis sacrificiis, acceptisq. condicionibus percupide in rem incumbit, uno transfodi ictu, nec placide uexari temporis moram respiciens. exspectatione amanti nihil durius; ergo cōquisitae ex tota insula uirgines, & a proximis Galliae, Germaniaeq. litoribus accitae, concesso muliebri mundo, ad Vrsulam transportatae; ipsa paterna in ditione habito delectu haud paruam, & iguobilem manum alienigenis adiecit. fama post Vrsulam clariores, Pinnosa, Harbilia, Iuliana, Victoria, Aurea, Vldilia, & Palladia. hae praepositae principiis, communicatis muneribus, ubi conuenere ex uariis gentibus mistae Anglae, Morinae, Saxones, Batauae, Sicambrae, Phrysiae, Venetae, Britannaeque, nondum omnes Christianis sacris addictae, patentissimum, & consperſum floribus in campum per classicum coactas, excluso uiro, Vrsula, aurea corona praefulgens, multaque radiante gemma presso crine, purpura uestita auro intertexta, armillata in concionem adscendens, indicto silentio, (cum occursantes inter se oculi, mutuusque conspectus ingentem admirationem, laetitiam, & uoluptatem conciuissent) benigne, grauiterque alloquitur: enudatis deorum fabulis, & erroribus, docet Christi doctrinam, nutantes in religionem impellit, quatit obstinatas, labantes, ac concidentes erigit, summa praemia, & perennia proponit, tota laterum firmitate in id incumbit, ut Christo se uouerent, uitam breuem multis periculis obnoxiam, animorum cruciatus aeternos, & gloriam, nec torum expertem doloris, ac miseriarum, imperia uirorum saepe iniusta, uiolenta,

lenta, immitia, ſuſpicioſa breuiſſimam uoluptatem obſcenos intra motus, amplexusque aſſiduis moleſtiis excipientibus. ad haec tumentes fetu uteros, & exinde crebras mortes, & funera, ſobolisque pariundae, & educandae labores, uigilias, timores, cuncta praeterea grauia, noxia, & intoleranda: at, ſi Chriſto ſponſo adhaererent, nullum uidualis tori metum, non exſtinctarum facum luctum, non gemitum, aut pueriles uagitus, non improſpera, aut ludibria fortunae, non canum crinem, & obſeſſa rugis ora, non excuſſum dentem, & funeſta ſenectutis, ſed omnia plena gaudij, omnia referta uoluptatibus, cumulatas ueneres, & decora, affatim annorum, & gloriae affutura diſſerere. Qua cohortatione inflammatae omnes, ruere in baptiſma, concelebrare Chriſtum, imperatricem ſuam miris laudibus attollere, addictae omnes ſacramento, iurauere, alium praeter Chriſtum ſponſum nō amplexaturas conſecrata illi uirginate. laudatae ab Vrſula, & centuriatae omnes, mox luſtratae. lectiſſima phalanx, iamque pietate, pulchritudine, dignitateque nationum uictrix, nihil toto in orbe terrarum uenuſtius, nihil ornatius, nihilque praeclarius, uaria ueſtimentorum genera, ordo, diſciplina, opes, fulgor gemmarum, ac lapidum intuentibus admirationem adaugebant. ipſa imperatrix, ſicut fortuna eminentior, ita dignatione corporis, morumque auguſtior rapuerat in ſe omnium oculos. concurſum ad compita, & itinera ab accolis, regulis, ac principibus. ſtupor ingens ſpectantium in animis obortus, nemini in tanta pulchritudine, tantoque in agmine puellarum mota uenere, cunctorum ſtrictis religione pectoribus, multae uirgines aemulatione incitatae, relictis aris, focisque ſacrae militiae nomina dedere. a Praeſulibus, Epiſcopis, & ſacerdotibus concurſum in ea caſtra, quae ſanctimoniae dumtaxat, caſtitatique patebant. Vrſula, circuitis inſulae locis, ad ulteriora animum exten-

 dens,

dens, Romam, ac Hierosolymam uoluere, ut solū, terrasque Christi calcata uestigiis lamberet, osculareturq. catenas, equuleos, & saxa martyrum infecta cruore, & celebrata omnium gentium ore Apostolorum templa, arasq. perpetuas. itaque Praetorium aduocat, suū desiderium exponit, expostulat ceterarum sententiam. responsum ab uniuersis, acclamatumque, duceret, quo uellet: se libentissime imperata facturas: sic iurasse, & impleturas. Hoc statuto sponsum accersiri placuit ad regiam: quem statim ad nutum coniugis aduolantem perbenigne amplexa imperatrix itineris rationem, & cupiditatem exponit: hortatur, ut in Regno ipse permaneat ad incerta casuū, procul a periculis, ad generi, patrisq. sustentandam senectā, in tam longinqua sua peregrinatione. omnia se facturum Hercus spopondit. mox imperatrix, consalutatis amicis, & affinibus, inter suorum lacrymas, oscula, amplexusque, ad mare deducitur, explicatoque ad auras in praetoria profectionis signo, data tessera, itum in aduersa Germanorum litora, excubias per uices capessentibus cohortibus, & mutua se aemulatione ad uirtutem accendentibus. Imperatrix omnia ipsa oculis perlustrare. inflammatas intempestina cupidine retundere, languentes excitare, omnia prius ipsa pati, quam iubere multum Semiramide, Camilla, Zenobya, Victoriaque matre castrorum, & prudentia, & magnitudine animi nobilior. coetus hic sanctus, cunctis uerendus, immensa sibi caritate cohaerens, uoces castissimae, cantus sacrati, casta pectora, purissimae manus, religiosissima uota, ueri Dei cognitio, & arcana, contra harum (quas memorauimus) castra plena odiis, irisque, referta seditiosis, trucibusq. ac praedarum appetentissimis saepe cruentis signis, funestatisque praetoriis sanguine ducum, aut caedibus commilitonum, ne deorum quidem (quos colebāt) ornamentis, sacrarijsque parcentibus, si consideraueris harum

finem

finem, triſtem, & dirum cum ludibrio fortunae deprehendas nec laudato propoſito, extenſis ad aliena rapiunda animis, aut dominandi ſiti, caloreq. areſcentibus. Igitur, ad Thielam in Germaniam delato uirginali exercitu, moti accolae deſertis urbibus ruere, & ſe obuiam effundere uenie͞tibus, ſtrata floribus uia, & expoſitis commeatibus, quacumque ſacrum incedebat agmen, nouis uirginum ſupplementis caſtra repleri. hinc aduerſo Rheno ad Rauracos Baſileam celebrem, opulentamque urbem acceſſere. benigne ibi militia accepta refectis corporibus: mox, praemiſſis, qui explorarent, purgarentque itinera, ſublatis ſignis, per Heluetiorum, Raetorumque terras, deſcenſum in Italiam: omnia loca ueneratione auguſta pie luſtrata gaudentibus Italis, & ipſis ciuitatibus ad ſpectaculum concurrentibus, depulſis ex animo ira, atque maerore ex eo iucundiſsimo adſpectu, fugataque penitus funeſtorum ignium, Gotthicarumq. populationum memoria, queis a fato magni Theodoſij Italia quaſſata fuerat non ſine barbarorum riſu in Capitolij arce, & culmine, Gothico expanſo uexillo, non iam fabuloſo regnante Ioue. at uirgineae legiones acto ueluti triumpho ouantes Romana maenia ingrediuntur, aggerata omnium laetitia, ſine inuidia ueterum triumphorum, in ſumma felicitate imperij, nunc Aſia, aut Africa, Europaue ſubmiſſe Capitolio ſupplicantibus, ipſo Valentiniano Caeſare ſuſpecta Honoriae ſororis caſtitate in tanto ſpectaculo propitium ſibi Deum, caeleſteſque fauores largiter noſcente. Vrſula his diebus ſupra Auguſtarum thyaras, & faſtigium celebrata: duae illi pares in orbe terrarū uiſae, Aelia Pulcheria Arcadij filia, & Eudoxia Leontis Athenienſis philoſophi filia, iunioris uxor Theodoſij. altera uirginitate, & caſtimonia, artibusque regnantis, & pietate nobiliſsima. altera diſciplinarum excellentia inſignis, aemula Homeri, & Virgilij, Platoni non

cedens,

cedens. at sacratum agmen Pōtificio pedi osculo impresso, & ueneratione sacris locis exhibita, uenerandaq. uetustate oculis impletis, ad tantam Romanae urbis magnificentiam, amplitudinemq. obstupescens, amphitheatrique molem, obeliscos, palatia, ambitum thermarum, balnea, Capitolium, arcus, forum, aera, & rostra caelo aequans, persolutis iam uotis, patrias remeare ad terras decreuit. feliciter ei Pontifex Maximus apprecatur, exploso Cyriaci nomine perperam, insciteque in antiquis monumentis exarato ab ignaro Pontificiorum scriptore fastorū, & indocto. dedisse illis temporibus orbi iura Leonem Magnum pro certo scimus ex Annaliū lectione, omniumque uocibus Historicorū, haeresum profligatorem, triumphataque saeuientium rabie barbarorum, Catholicae fidei restitutorem, quo nihil eloquentius, nihil sapientius, nihil sanctius, nihilq. praeclarius. At Virgines, accelerato itinere, fama de apparatibus barbarorum in dies efferuescente, iterato Basileam deuenere parta ingenti praeda, plurimis ex Italia magni nominis agmini se iungentibus. igitur ad Basileam naues exercitus nactus prono Rheni alueo in Britanniam properare, appulereq. ad Coloniae Agrippinae agrum, opidum Germaniae insigne, olim hybernacula Romanarum legionum, Vbiorumque caput, Iulia Agrippina Druso Germanico nobilissimo Caesare, uictoreque Germaniae, Arminiique Varianarum cladiū auctoris, progenita, Caij germana, Claudij uxor, Neronis genitrix insigne rerum humanarum exemplum, ludibriumque, coloniae fama, gloriaque exstulerat. maius nomen ex Virginū pugna, & strage apud posteros assecutum, ad hoc fatigatae nausea fluminis, undarumq. rapiditate Virgines solum apprehēdere: qua tempestate Attila Mundzucci filius, Bleda fratre interfecto, uastator terrarum, Thracia, Pannonia, Maesia, & Germania stratis per infaustas caedibus terras barbarica trahens agmi-

agmina praeter Hunnos gentilem militem, Quadorum, Sarmatarum, Carporum, Rugorum, Gelonũ, Turcilingorum, Bructerorumq. in Italiã festinabat haud deterritus Rhadagaysi interitu miserãdo, & Alarici felicitate ultro illectus, nõdum tamen Honoriae litteris, ac pollicitationibus ad eũ allatis, quae uirgo arcta custodia uallata in atrocissimi hominis taedas impotentissime exarserat, ipsumq. iam diu orbis terrarum imperio inhiantẽ in funera gentilis terrae, augustissimaeq. urbis exciuerat, quo non obtẽto uirginalem florem Eugenio procuratori suo, faede, & contra auitum pudorem, decusq. maiestatis decerpendum tradiderat, impletaq. fetu Constantinopolim amandata a fratre. Verum ea lues Hunnorum incomperta ueterum litteris trans Meotidem Asiaticã incolens Scythiam, atrocitate morũ effera, nullius humanitatis, effrenatae ueneris, auri, praedeq. auidissima, enormitate corporum, parteq. oris adusta ferro, aut uulnere deformata, horribilis, proruptis ueluti naturae repagulis, domitis Alanis, Grutungis, Gothisque, & Taifalis suis eiectis sedibus, fugatisque, rapidissimi instar amnis, per populorum ruinas, stragesq. se in Romanas prouincias effuderat, ambobus Augustis terror ingens. tuncq. respirante a cladibus suis Oriente, in Occidentẽ armorum fulmen contorserat, Coloniamq. primos eius impetus refrenantem ciuitatem memorẽ Italicae originis, conditorisq. gloriae, arctissima premebat obsidione, hac enim excisa urbe, reuulsis ueluti Galliae, Italiaeq. foribus, facilem sibi aditũ in Capitolium spe & cupidine iam uoratum existimare. iamq. Valentinianus inita cum Gothis societate, coactisque legionibus, Aetium uel Hunnicis armis exercitum in Galliam praemiserat, summa illi rerũ demandata aduersus barbarum nimiũ successu rerum felicium tumentem, illusa Romani nominis maiestate, illacrymantibus maiorum animis nec ignaue dolentibus, posteritatem suam in

Assy-

Aſſyrica gynecaea, molliticmq. Graecorum tranſiſſe, laboribus ſuis, atque ſudoribus ad ſidera elatam, egereque externa ope non ad propagandum imperium, ſed ad ſalutem tuendam, propulſandumq. ſeruitium. At barbarus, ſtantem ciuitatem, & Aquilonem ſuis excitũ ſedibus morantem, indignatus, fit certior de uirginali exercitu, laetatur, tripudiat, ſperat innocentium ſaltem cruore explere inſitam crudelitatem poſſe, aut certe mitigare. id immaniſſimo mortalium optatum, nec raro monſtratum uaſtatione prouinciarum, excidiiſque populorum, uel adſcitis nominibus, cum ſe Dei flagellum, terroremq. hominum iactaret, immiſſum plectenda ad piacula mortalium, expetendaſque diras. per exploratores omnia diligenter cognoſcit: exercitum omnem iubet in armis eſſe, hippotoxata praecipue delecto, mortifero uel ſtantibus, uel fugientibus: omnes arma capiunt, intenti ſignum exſpectant, anhelant caedes, & ſanguinem, & ueluti cum Romanis pugnaturi non incurioſe haſtas & ſcuta quatere, arma inſpicere, & mucronem acuere. at Virgines, nullo iacto uallo, aut conſtituta ſtatione, diſpoſitiſue praeſidiis, ſolutae metu in Deo tantum mentibus, animiſque defixis, per campos diſcurrere, captare auras, piiſque cantilenis, plauſuque Chriſti praeconia canere. pars ſopita ſomno, pars ſermones inter ſe ſerere: aliae in contemplationem caeleſtium effuſae, ipſa inter primas, mire laeta imperatrice certum martyrij, ac uictoriae locum praenoſcente, uiſique memore, quod eundem ad locum uádens in Italiam per ſoporem uiderat: Ceterum barbari X I I. Kalen. Nouembris ab Attila accepto ſigno, uirgineis caſtris appropinquantes, magno camporum ſpatio occupato, (ne fuga euaderent) obſeſſa etiam fluminis ripa, uaſtis clamoribus circumfudere ſe uirginibus, uibratiſque telis ſtrauere obuias. illae in re ſubita non frontem anteſignanis, principibuſque, non

latera

latera haſtatis, nō terga triariis munientibus, haud quaquam conſternatae, inuicta pectora trahere in pugnam, caedi obiicere, nullum timoris ſignum edere: quem uiua quaeque ceperat locum, cadens obtexit. imperatrix in primo agmine uerſari uultu ſereno, & ueluti inter choreas, & cantilenas, hortari, confirmare, omnibus adeſſe, ſibi non parcere aduerſis maior: omnia ſtatim caedibus foedata, aut maculata cruore. euerſus momento temporis, conciſusq. florentiſſimus ille exercitus: traiecta ferro pectora, ſparſa uiſcera, ſuffoſſa ilia, diſciſſi uteri, truncata brachia, terga lacerata, ceruices, & ora faede diſſipata, acciſo pulchritudinis flore, cumulataque ſtrage in unum aceruum cadentibus bellatricibus, uel ipſo occaſu barbarorum animis, irisque ſuperatis. ab imperatrice retenti arcus, ipſis iam haſtis cruore exſaturatis, & compreſſo furore. nimia pulchritudo, atque uenuſtas uel in diriſsimo Martis diſcrimine, atque ſpectaculo barbarorum ferociam repreſſerant. ducta inde ad Regem illius famae, & gloriae non ignarum, adhuc cruorem, rabiemque ſpirantem primo ſtrauit obtutu nihil territa, & barbaro facile ad uenerem ingenium erat, accenſa cupidine per plurium complexus uxorum decurrente, nec immerito belluinis moribus, atque efferae animae parem corporis habitum natura affixerat. uidere namque erat in monſtro humilem ſtaturam, propanſum pectus, informe caput, paruos oculos, ſimum naſum, taetrum oris colorem, abraſam barbam, uerticemque canis adſperſum, ad haec elatum inceſſum, trucem uocem, iactationemq. huc illuc membrorū quaſi fanaticam. igitur Attila Virginem nullo fractam infortunio miratus, his uocibus attentat: etſi paucorum facinore, & rabie, una hora nobiliſsimo comitatu, cariſsimisque pignoribus orbata, in hanc calamitatem recidiſſe uideris, ut flenda diu ſit tibi; tamen ſi haec ſapientiae deorum, fatoque adſcripſeris,

nec te infelicem, aut miseram dixeris, id nactûra in tanto armorum fragore, & ſtrage, quod aliae, te nobilitate multo praeſtantiores, nec ſpecie inferiores diu uotis cõcupiere puellae. itaque pepercit tibi fortuna, & Mars, inter creberrimum ſagittarum imbrem, uibratasque haſtas, & nos quoque te ornatiſsimam, ac florentem uolumus, ſi nos maritos, & principes non dedignaberis. ipſa nuptiarum nox rutilantibus Capitolij, Italiaeq. flammis ſplendeſcet, & Regia iſta ceruix Auguſto diademate effulſerit. hoc inter rara felicitatis ponendum, Attilam terrorem orbis, domitorem Germaniae, ſtratoremque Auguſtae maieſtatis a nutu pẽdere tuo. id ſibi dij depoſcunt, haec aceruata ſociorum ſtrages ſuadet. quamobrem, nobiliſsima puella, ne patiare tantam pulchritudinem, oculorumque lucem ſubita animi obſtinatione exſtingui: nobiſcum iam laeta regna; quidquid enim infauſtae lucis pugna, & furor armorum abſtulere, uniuerſa ſupplebit Europa: nec ipſi minorem in thalamo felicitatem ſperamus, quam inter uictrices equitum turmas, concuſſoſque fragore umbones, in concidentium murorũ ruinis, concuſſique pauore mundi. ſatis ſuperque fortuna adhuc eſt elargita, largituraq. uel inuitis ſe nobis profitetur. At Vrſula uix dicendi finem praeſtolata, ore interrito, Audes ne (inquit) diriſſima bellua talia mihi dicta ingerere, aut has (quo minus caeleſti ſponſo potiamur) obiectare moras? cur me a ſociarum uirtute degeneraturam putaſti? occubuere aduerſis uulneribus electiſſimae turmae, & iam laureatae caeli ſecreta ſcandũt: & ipſa regina, tanti modo imperatrix exercitus ad unius ſcythicae ferae mugitum e caenoſis paludibus emergentis obtorpeſcam? ſic uictrix inter crudelitatem, & diras, totque funera captiua nunc barbarae libidini, deuota Chriſto, pectus, corpusque ſubijciam? ſic blandimento uerborum, atque promiſſis atrocioribus ad ſternendam

dam uirginum pudicitiam, cacodaemonum armis attentor? utere, mortalium crudelissime, fortuna tua: non manus, quibus circumdaris, non arma extimesco: nec ostentatam felicitatem, & diuitias magni facio: multa maiora, certioraque ab interitu assequar. cur cunctaris? Christi miles nec labefactatur auro, nec ferro uincitur. Ad hanc uocem minacissime infremens barbarus, iactansque membra, in Virginem tetendit arcum, &, quo certius periret, aduersum pectus ferit. Tergemino iaculo alte infixo pectori, discissis fibris, bellatrix moribunda prolabitur, magnanima morte religionē, castitatemque testata, nulli uirginum uel Romanarum, externarumque gloria, sanctitateque concedens, coactis tot millibus puellarum omnibus superior. Postero die barbarus, lectis stratarum spolijs, Cordulam, (quae primo barbarorum occursu, uicta metu, detrectauerat pugnam, repertis latebris) pertaesam socordiae, atque ignauiae animose prodeuntem in aciem, in aceruis sociarum mactauit, ueritusque ne odor cadauerum aera inficeret, congesta in unum corpora terra obrui iussit. sacratum hinc postea solum illud, & ueneratione cultum, nobilitatumque miraculis. sed barbarum ultrices dirae ad Catalaunicos campos, uersis Romano tergis, magnaque exercitus manu amissa, prosecutae, demum euocatum ex Italia inter infames amplexus, libidinem, & uina faedissime perdidere, amatorem bellorum, sed manu inglorium, addictum augurijs, nullique deorum obstrictum, haudquaquam illo fatali Martis gladio, quo tantopere gloriabatur, extremam necessitatem abscindentem. Haec plerique scriptores, famaque iactantior. At apud Gaufridum Asaphensem Episcopum abhorrentia a superiori narratione legimus; memorat namque Flauium Maximum aduersus Gratianum Augustum arripientem tyrannidem in Britannia, Augusti nomine usurpato, insi-

gni audacia uirum, pugnacissimumque traiecisse in Galliam ad opprimendum Gratianum superiorum Augustorum, uel animi magnitudine, uel pietate, uel moderatione iuuentae clarissimum, Armoricosque illato terrore sedibus eiecisse pro Gratiano pertinaciter stãtes, duabus Britannicis legionibus transductis ad incolendum opimum, & alẽdis exercitibus peropportunum solum munimentum Britanniae aduersus Gallos, si quid infesti a Gratiano ingrueret haud molliter sago desumpto aduersus usurpatorem imperij, incitataq. in arma gente Hunnorum, placuitque Britanniam minorem dici in solatiũ, honoremque Britannorum, sibi studiose fauentiũ, ementito originem praelata Helenae, Constantinique cognatione, & quia femina ad sobolem propagandam deerat, accersuntur e Connani consilio in Maximi castris militantis praeclaro nomine uiri, interque Britannos nobilissimi, ex Britannia pari numero Virgines ad cõiugium. Vrsula Dionoci Cornubiae regis filia, in summa existimatione erat, eminebatque cum splendore natalium, tum excellentissima specie. haec Connano desponsa, acre feroci iuueni incitamẽtum ad partes Maximi iuuandas; lecta XI CIↃ Virginum manus Londini nauibus imponitur, sua sidera, ac patria tecta, suosq. non amplius uisura. itur in Armoricos, sed coorta procella Thielam in Germanica littora impelluntur, Rhenoque exceptae, Coloniam deuehuntur. aderant in praesidio Melga Pictorum, & Gaunus Hunnorum duces piraticam exercentes, a Gratiano aduersus Maximum acciti, diffiso militi suo rebellionis tabe infecto; feruebatq. motu armorum prouincia, ipsaque urbs, propugnaculum aduersus Transrhenanos, magnis infessa praesidiis, inhorruerat ad Maximi nomen facinorose rebellãtis a Principe, cum se diu tecta imperij cupiditate tumultuantibus legionibus dedisset, Gratianum exsecrãtibus, barbarico interdum habitu

bitu incedentem, barbarorumq. assuetudine deuinctum, quasi patriae uestis, & Romani eloquij usum dedignantem. igitur tantam cõspicati faeminarum multitudinem praesidiarij ad amnem decurrunt; &, ubi animaduertũt Britannas esse, rati hostium coniuges, filias, sororesque, illico in uenerem ignescunt, ingerunt preces deposito ferro, blandiuntur ab inermibus uicti. Sed Virgines, Vrsula cohortante, & ferociter ciente pro uirginitate certamen, abominatae preces, atque flagitium irritauerunt in se barbarorum iras, rabiemque. itaque ab Hunnis, Pictisque circumfusae, uniuersae internecione delentur, ipsa inter primas cadente imperatrice.

LAVS DEO.

REGESTVM

* ** ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll
Mm Nn Oo Pp.

Omnia ſunt integra folia.

ROMAE

Apud Gulielmum Facciottum.

MDXCVII.

ERRATA CORRIGENDA.

Pag. 11. lin. 8. intentam. corrige intenta.
Pag. 14. lin. 25. mauis. corr. maius.
Pag. 27. lin. 13. Saburra, corr. Suburra.
Pag. 50. lin. 28. laucius. corr. saucius.
Pag. 78. lin. 1. gloriosi, corr. gloriose.
Pag. 89. lin. 11. origine, corr. Origene.
Pag. 92. lin. 26. reluctaturam, corr. reluctatura esset.
Pag. 102. lin. 25. diuiduo, corr. diuino.
Pag. 110. lin. 2. hyathini, corr. Prasini.
Pag. 114. lin. 7. adde, alij ferunt quinque.
Pag. 121. lin. 10 corpori, corr. corpore.
Pag. 127. lin, 20. exstractus. corr. exstructas.
Pag. 130. lin 6. immitti, corr. immiti.
Pag. 133. lin. 6. Persorum, corr. Persarum. &
lin. 12. concertationes, corr. conuersiones.
Pag. 135. lin. 4. halita, corr. habita, &
lin. 15. inuidia, corr. inuida.
Pag. 136. lin. 9. Sabasteno, corr. Sebasteno.
Pag. 150. lin. 10. Fetiales, corr. Feciales.
Pag. 165. lin. 24. falfa, corr. falsa.
Pag. 168. lin. 29. arcnis, corr. arenis
Pag. 181. lin. penult. fortass. corr. fortasse
Pag. 192. lin. 13. sorore, corr. filia, &
lin. 15. post. verb. professa) adde, obiecisset
Pag. 198. lin. 25. subaceo, corr. subacto.
Pag. 201. lin. antepenult. omnia, corr. omina.
Pag. 206. lin. 15. molitiem, corr. mollitiem.
Pag. 210. lin. 7. scelum, corr. scelus.
Pag. 235. lin. 12. Cyrenæas, corr. Cyrenas.
Pag. 247. lin. 6. nnius, corr. unius.
Pag. 256. lin. 4. dedignantur, corr. dignantur.
Pag. 258. lin. 31. hac, corr. hæc.
lin. 33. factum, corr. fatum
Pag. 259. lin. 11. ipsæ, corr. ipse.
Pag. 269. lin. 4. Persopolis, corr. Persepolis.
Pag. 271. lin. 27. Neocropolim, corr. Necropolim.
Pag. 272. lin. 28. Neocropolim, corr. Necropolim.
Pag. 279. lin. 16. viij. corr. vij.
Pag. 282. lin. 5. Persopolis, corr. Persepolis.
Pag. 286. lin. 28. Nereus, corr. Hereus.
Pag. 296. lin. 5. Cinitatem, corr. Ciuitatem.

I N D E X.

A

securi

INDEX.

Antio-

Plautilla,

INDEX.

a tauris

